

มงคล ๓๘ ประการ

ประทีปของผู้ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิต

สิริคุตโต ภิกขุ

มงคล
๓๘
ประการ

ประทีปของผู้ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิต

สิริคุตโต ภิกขุ

คำนำจากผู้เรียบเรียง

มงคลสูตร เป็นสูตรหนึ่งในคัมภีร์ขุททกปาฐะ ในพระสุตตันตปิฎก เป็นพระพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นภาษาบาลี มีจำนวน ๑๑ คาถา มีความยาวเพียง ๒๒ บรรทัด เริ่มตั้งแต่คาถาที่ขึ้นต้นว่า *อเสวนา จ พาลานํ* เป็นต้น ไปจนถึงคาถาที่ขึ้นต้นว่า *มุจฺจฺสูสฺส โลกธมฺเมหิ* ซึ่งมีความไพเราะ ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด เป็นพุทธพจน์ว่าด้วยมงคล ๓๘ ประการ อันเป็นสูตรพัฒนาการทางจิตแบบอมตะ เป็นคำสั่งสอนที่เสริมสร้างสังคมให้เจริญด้วยศีล สมานธิ ปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนา แต่เนื่องด้วยพระสูตรนี้มีความย่อมาก ยากที่จะเข้าใจและนำมาปฏิบัติ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๖ พระพุทธโฆษาจารย์ แห่งอินเดีย ได้รจนาคัมภีร์อรรถกถาชื่อ *ปรมัตถโชติกา* ขึ้น อธิบายสูตรต่างๆ ในคัมภีร์ขุททกปาฐะ ท่านได้อธิบายเนื้อความในมงคลสูตรนี้ให้เข้าใจง่ายขึ้นด้วย แต่ไม่สู้พิสดารมากนัก

ขอนอบน้อมแด่

สมเด็จพระคุณพระภาคผู้ทรงตรัสคำสั่งสอนนี้
และท่านธรรมิกคณาจารย์ผู้รจนามงคลทีปนี้
ตลอดจน ผู้ที่เตรียมเรียงเรื่องนี้มาแล้วทุกท่าน

ต่อมาเมื่อจุลศักราช ๙๘๖ (พ.ศ. ๒๐๖๗) ท่านสิริมังคลาจารย์
พระมหาเถระผู้เปรี๊ยะปาดทางภาษาบาลีรูปหนึ่งแห่งล้านนาไทย
ได้รับจนาคัมภีร์ มังคลัตถทีปนี ขึ้นเป็นภาษาบาลี ซึ่งนิยมเรียกสั้นๆ
ตามภาษาไทยว่า มงคลทีปนี คัมภีร์นี้ได้อธิบายขยายความมงคลสูตร
อย่างวิจิตรพิสดาร ให้ความรู้ทั้งทางวรรณคดี ศัพท์ศาสตร์ และหลัก
ธรรม พร้อมทั้งมีอุทาหรณ์ประกอบคำอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง นับเป็น
คัมภีร์ที่ล้ำค่าคัมภีร์หนึ่ง ซึ่งเป็นผลงานของคณะสงฆ์ไทย เป็นที่นิยม
แพร่หลายในวงการศึกษาศึกษาและปฏิบัติธรรม

และต่อมาก็ได้มีผู้รจนา มงคลสูตรแปลพิสดาร โดยแปลเป็น
สำนวนเทศนาของ พระครูสิริปัญญาภุมณี (อ่อน) ได้รับจนาคัมภีร์ขึ้นโดยแปล
ถอดความจากบาลีมงคลสูตร แล้วอธิบายหลักธรรม ยกอุทาหรณ์
ประกอบคำอธิบาย ตามแนวคัมภีร์มังคลัตถทีปนีของท่านสิริมัง-
คลาจารย์ และคัมภีร์อื่นๆ

ส่วนสำนวนภาษาไทย ปัจจุบันก็มีผู้รู้หลายท่านได้แต่ง โดย
เฉพาะชั้นพระเถระก็มีอยู่สองสำนวน คือของพระเดชพระคุณ
ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโท จันทร์) วัดบรมนิวาส
กับของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (จวน อุฏฐายี ป. ๙) วัด
มกุฏกษัตริยาราม และผลงานของท่านผู้รู้อีกหลายท่าน เช่น
ของพันเอกปิ่น มุกขนันต์ อาจารย์เกษม บุญศรี และเจ้าคุณพระเทพ-
สิทธิภุมณี (โชดก) วัดมหาธาตุฯ ซึ่งปัจจุบันเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
พระอริยวงศาคตญาณ ท่านเหล่านี้ได้แต่งไว้อย่างเรียบร้อยสวยงาม

แต่เนื่องจาก คุณสุรวินัย ไชยพงศาวิทย์ เจ้าของสำนักพิมพ์
เจริญวิทยากร ได้มีความประสงค์จะเผยแพร่หลักธรรมในมงคลสูตร

นี้ อีก ซึ่งได้เคยบอกแล้วว่า ได้มีผู้เขียนไว้หลายสำนวน ขอให้เลือกพิมพ์เอา แต่เจ้าของไม่มีความประสงค์เช่นนั้น จึงให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่ง

ซึ่งการเรียบเรียงนี้ ได้อาศัยคำอธิบายจากท่านผู้รู้ที่ได้อธิบายไว้แล้วเป็นแนวโดยตลอด ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงถือว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้เรียบเรียงจากความรู้ที่ได้ศึกษามาจากคัมภีร์ และหนังสือของท่านผู้รู้ดังกล่าว ดังนั้นจึงมิได้ถือว่าเป็นงานเขียนโดยตรงของข้าพเจ้า เป็นแต่เพียงเรียบเรียงผลงานนี้ขึ้นมาใหม่ และบางตอนได้สอบถามจากพระไตรปิฎก และได้แทรกไว้ใหม่บ้าง ซึ่งเป็นการเรียบเรียงด้วยกุศลเจตนาเพื่อให้คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ท่านแพร่หลายทั่วไปเท่านั้น มิได้มีเจตนาเป็นอื่น เมื่อมีความผิดพลาดใดๆ เกิดขึ้น ข้าพเจ้าขอน้อมรับว่าเป็นความบาปบุญญาของข้าพเจ้า ส่วนความดีที่มีอยู่ ขออุทิศให้แก่บรรดาท่านผู้เป็นผู้จนาเริ่มต้นที่กล่าวมาแล้วทุกประการ

สิริศุตโต ภิกขุ

(วัดเขาวงกตวิสุทธาวาส หัวหิน)

คำนำ

จากชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือมงคล ๓๘ ประการ เล่มนี้ มีที่มาจากความตั้งใจที่จะตอบแทนพระคุณครูบาอาจารย์เป็นที่ตั้ง เนื่องจากสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวล อ. หัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ มีโอกาสเข้าเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ที่สำนักวัดหัวหิน เรียนอยู่หลายปี และท่านสิริคุตโต ภิกขุ เป็นพระอาจารย์สอนท่านหนึ่ง ท่านมีความเมตตาข้าพเจ้ามาก ต่อมาบัดนี้ท่านลาสิกขานานแล้ว และปรารถนาต้องการทำหนังสือเล่มนี้อีกครั้งเพื่อเผยแพร่ให้กว้างขวาง ข้าพเจ้าจึงรับปากว่าจะทำให้ท่านเพราะเนื้อหาแห่ง *มงคล ๓๘ ประการ* เล่มนี้ เป็นหลักธรรมสำคัญอันสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำให้เราชาวพุทธถือปฏิบัติเป็นมงคลเป็นแนวทางดำเนินชีวิต และท่านอาจารย์ได้อธิบายไว้เข้าใจง่าย มีตัวอย่างมากมายและมีความเห็นที่คมคาย ชวนอ่าน

บัดนี้ข้าพเจ้าได้จัดทำหนังสือสำเร็จแล้วด้วยความร่วมมือ
ร่วมใจของทีมงานชมรมกัลยาณธรรม ขอขอบคุณทุกท่านผู้มี
อุปการคุณต่อชมรมกัลยาณธรรม ในโอกาสนี้ขออน้อมถวาย
อานิสงส์แห่งธรรมเพื่อเป็นพุทธานุชา เป็นอาจารย์บูชาแต่ครูบา
อาจารย์ทุกท่าน และขออุทิศผลแห่งบุญกุศลนี้ให้แก่ดวงวิญญาณ
ของคุณพ่อฉัตร และคุณแม่บุญเลื่อม กลิ่นสุวรรณ บิดามารดา
ผู้เป็นที่รักบูชายิ่ง ขอให้ท่านทั้งสองมีความสุขในสัมปรายภพและมี
ความเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป หวังว่าทุกท่านจะได้รับประโยชน์
สาระแห่งมงคลชีวิตจากธรรมทานนี้โดยทั่วกัน

กราบอนุโมทนาและขอบพระคุณทุกท่าน
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

สารบัญ

ทางพัฒนาชีวิต.....	๑๒
มูลเหตุแห่งมงคล.....	๑๕
ความหมายของคำว่ามงคล.....	๑๙
อย่างไรหนชั่ง.....	๒๓
มงคลข้อที่ ๑ อเสวนา จ พาลานํ (ไม่คบคนพาล).....	๒๘
มงคลข้อที่ ๒ ปณฺหิตานญจ เสวนา (คบบัณฑิต).....	๔๕
มงคลข้อที่ ๓ ปุชา จ ปุชนียานํ (บูชาบุคคลที่ควรบูชา).....	๕๘
มงคลข้อที่ ๔ ปฏิรูปเทสวาโส (อยู่ในประเทศอันสมควร).....	๗๕
มงคลข้อที่ ๕ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา (มีบุญวาสนามาก่อน).....	๘๒
มงคลข้อที่ ๖ อตฺตสมฺมาปณฺธิ (ตั้งตนไว้ชอบ).....	๙๖
มงคลข้อที่ ๗ พาหุสจฺจนุจ (มีความรอบรู้, ความเป็นพหูสูต).....	๑๐๖
มงคลข้อที่ ๘ สิปฺปญจ (มีศิลปะ).....	๑๑๕
มงคลข้อที่ ๙ วินโย จ สุสิกฺขิตโต (มีวินัยดี).....	๑๒๑
มงคลข้อที่ ๑๐ สุภาสิตา จ ยา วาจา (มีวาจาเป็นสุภาษิต).....	๑๓๑

มงคลข้อที่ ๑๑	มาตาปิตุอุปภูจัน (การบำรุงบิดามารดา).....	๑๓๙
มงคลข้อที่ ๑๒	ปุตตสงคโห (เลี้ยงดูบุตร).....	๑๕๒
มงคลข้อที่ ๑๓	ทารุสส สงคโห (การสงเคราะห์ภรรยา-สามี).....	๑๖๔
มงคลข้อที่ ๑๔	อนากุลา จ กมมนตา (การงานไม่คั่งค้าง).....	๑๗๖
มงคลข้อที่ ๑๕	ทานญจ (บำเพ็ญทาน).....	๑๘๓
มงคลข้อที่ ๑๖	ธมฺมจริยา จ (ประพฤติธรรม).....	๑๙๒
มงคลข้อที่ ๑๗	ฌาตกานญจ สงคโห (สงเคราะห์ญาติ).....	๒๐๐
มงคลข้อที่ ๑๘	อนวชฺชานิ กมฺมานิ (ทำงานไม่มีโทษ).....	๒๐๗
มงคลข้อที่ ๑๙	อารตี วิรตี ปาปา (งดเว้นจากบาปกรรม).....	๒๑๔
มงคลข้อที่ ๒๐	มชฺชปาณา จ สญญโม (สำรวมจากการดื่มน้ำเมา).....	๒๒๑
มงคลข้อที่ ๒๑	อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ (ไม่ประมาทในธรรม).....	๒๒๘
มงคลข้อที่ ๒๒	คารโว จ (มีสัมมาคารวะ).....	๒๓๓
มงคลข้อที่ ๒๓	นิวาโต จ (มีความถ่อมตน).....	๒๔๐
มงคลข้อที่ ๒๔	สนตุญฺจี (มีความสันโดษ).....	๒๔๖
มงคลข้อที่ ๒๕	กตญญตา (มีความกตัญญู, เป็นสัตบุรุษ).....	๒๕๔
มงคลข้อที่ ๒๖	กาเลน ธมฺมสวณฺ (ฟังธรรมตามกาลอันสมควร).....	๒๕๙
มงคลข้อที่ ๒๗	ชนฺตี จ (ความอดทน).....	๒๖๔
มงคลข้อที่ ๒๘	โสวจฺสุสตา (เป็นคนว่าง่าย).....	๒๗๐
มงคลข้อที่ ๒๙	สมณานญจ ทสฺสนฺ (เห็นสมณะ).....	๒๗๖

มงคลข้อที่ ๓๐	กาเลน ธมฺมสากัจฉา (สนทนาธรรมตามกาล).....	๒๘๒
มงคลข้อที่ ๓๑	ตโป จ (การบำเพ็ญตบะ).....	๒๘๗
มงคลข้อที่ ๓๒	พฺรหฺมจฺริยญฺจ (ประพจน์พรหมจรรย์).....	๒๙๔
มงคลข้อที่ ๓๓	อริยสจฺจาน ทสฺสนํ (เห็นอริยสัจ).....	๓๐๐
มงคลข้อที่ ๓๔	นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ (ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน).....	๓๑๐
มงคลข้อที่ ๓๕	ผุฏฺจสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ (จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม).....	๓๑๘
มงคลข้อที่ ๓๖	อโสภํ (จิตไม่โสภ).....	๓๒๕
มงคลข้อที่ ๓๗	วิรัชํ (จิตปราศจากฐลี).....	๓๓๐
มงคลข้อที่ ๓๘	เขมํ (จิตหลุดพ้น, จิตเกษม).....	๓๓๓

ทางพัฒนาชีวิต

ในปัจจุบันนี้ เป็นสมัยของการพัฒนา ทุกคนต่างก็มีความต้องการความก้าวหน้าด้วยกันทั้งนั้น และต่างก็พยายามทุกวิถีทางที่จะได้มาซึ่งความก้าวหน้าของชีวิตนั้น เป็นต้นว่าต้องการทำมาค้าขายขึ้น ทำราชการก็มุ่งหวังที่จะให้เจ้านายรัก และอีกหลายประการซึ่งก่อให้เกิดมีขบวนการแปลกๆ เช่น ประเดี้ยวเครื่องรางของขลัง อาจารย์วิปัสสนา ไม่ว่าจะไปทางไหนก็มีผู้อ้างตัวว่าเป็นผู้วิเศษทั้งนั้น ซึ่งในยามปรกตอาจารย์ที่มีคุณวิเศษทางของขลัง จะต้องเป็นผู้ที่มีอายุราวๆ คุณปู่ แต่ถ้าคนเราลองคลั่งกันแล้วบางทีสามแฉกร้อยหรือไม่กี่ยายแก็อะไรคนหนึ่งเท่านั้นก็มีความขลังวิเศษแล้ว โดยอ้างว่าเจ้าพ่อ นั้นเจ้าแม่ นี้มาเข้าประทับทรง แจกของขลัง บอกหวยเบอร์ บำบัดโรคภัยไข้เจ็บไปตามเรื่องตามราว ปัญหาว่าทำอะไรจึงจะรวย ทำอย่างไรจึงจะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัญหาสำหรับสังคมปัจจุบัน

ถ้าเราจะย้อนกลับไปอีกประมาณ ๒๖ ศตวรรษ คือก่อนที่ พระพุทธเจ้าของเราจะตรัสรู้ธรรม ประชาชนชาวชมพูทวีปก็มีความ คิดเห็นเหมือนกับเราในปัจจุบันนี้เหมือนกัน แต่การแสวงหาของเขา ครั้งกระนั้นแตกต่างกว่าของเราในปัจจุบันนี้ คือมุ่งหวังแสวงหา คุณวิเศษเข้าตัว

ปรากฏเรื่องตามคัมภีร์ทางศาสนาว่า คนสมัยนั้นกำลังตื่นตัว ในการค้นคว้าปัญหาเกี่ยวกับชีวิตจิตใจ เช่นปัญหาว่า คนเราเกิดมา อย่างไร เกิดมาแล้วทำไมจึงต้องตาย ตายแล้วไปไหน ตลอดจนปัญหา เกี่ยวกับเรื่องความสุขความทุกข์ เคาระห์ดีหรือเคราะห์ร้าย และต่างก็ แสดงความคิดเห็นกันแต่ละทัศนะ แล้วก็โฆษณาความคิดของตนว่า ถูกต้อง อย่างอื่นผิด พอเผยแพร่ไปหนักๆ เข้า เมื่อมีคนเชื่อมาก ตัวเองก็เลยเป็นคณาจารย์ มีลูกศิษย์คนละหลายๆ และต่างคนต่างก็ มุ่งอวดคุณวิเศษของตัวเอง เพื่อมุ่งหวังแสวงหาศิษย์ และศิษย์ก็ แสดงคุณของอาจารย์ สับสนวนวาย จนกระทั่งย่างเข้าสู่สมัยพุทธ- กาล คือสมัยที่พระพุทธเจ้าของเราตรัสรู้แล้ว การแข่งขันประชันดี- กันระหว่างศิษย์ต่างอาจารย์ก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

ในครั้งกระนั้น มีการชุมนุมสาธารณะกันอย่างกว้างขวาง ตามหัวเมืองต่างๆ เกือบจะทั่วเจ็ดแคว้นของภาคกลางในชมพูทวีป สถานที่ชุมนุมใช้สถานที่ภายใต้ร่มไม้บ้าง ศาลากลางเมืองบ้าง สวน สาธารณะ และจัตุรัสต่างๆ บางแห่งบ้าง บางแห่งเจ้าบ้านผ่านเมือง นิยมในเรื่องการอภิปราย ก็อนุญาตให้ใช้สัญญาณหรือหอประชุม สำหรับเมืองนั้นๆ พอถึงวันนัดก็ไปประชุมกัน และผลัดกันพูด ผลัดกันอภิปรายเสนอความคิดความเห็นจนถึงกับตั้งรางวัลเอาแพ้

ชนะกันก็มี

ส่วนทางด้านพุทธสาวก ไม่ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าทรงสนับสนุนในเรื่องการโต้ว่าทะเลาะกัน แต่ก็มีบางปัญหาที่ขัดแย้งกันในวงอภิปราย มาทูลถามพระพุทธเจ้าอยู่เสมอ และพระองค์ก็ทรงวินิจฉัยชี้ถูกชี้ผิดให้เสร็จสิ้นไป เมื่อถึงตอนนี้แล้วก็มีปัญหาขึ้นว่า ทำไมพระองค์จึงไม่ส่งสาวกออกไปโต้ว่าทะเลาะกับเขาหรือ พระองค์ทรงเป็นห่วงในสภาวะธรรม เกรงว่าจะไม่สามารถจะทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ตรงกันข้าม พระองค์กลับทำอยู่ตลอดเวลาว่า “เอหิภิกขุสสิโก” แปลว่า “เชิญมาพิสูจน์” และข้อความเหล่านี้ก็ได้ถูกประกาศออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อที่จะทำพวกนักอภิปรายทั้งปวงให้มาพิสูจน์ดูพระธรรมของพระพุทธเจ้านั้นนอกจากจะทนต่อการเพ่งพิสูจน์แล้วยังสามารถที่จะทำให้คนที่มาพิสูจน์นั้นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้

มูลเหตุแห่งมงคล

ในขณะที่ทุกคนต่างดำเนินการอธิปราชัยกันอยู่อย่างถึงพริกถึงขิงนั้น ก็เกิดปัญหาขึ้น แรกในระหว่างวงสนทนาขึ้นว่า “อะไรเป็นมงคล”

เมื่อเราดูรูปของปัญหาแล้วไม่น่าที่จะยาก แต่ว่าก็ก่อให้เกิดความสับสนอยู่ไม่น้อยในวงของนักอธิปราชัย และนักอธิปราชัยต่างก็เสนอความคิดเห็นของตนออกมาว่า

“ท่านทั้งหลายโปรดฟังทางนี้” นักคิดคนหนึ่งพูด “ข้าพเจ้ารู้ว่าอะไรเป็นมงคล”

“ไหนลองเสนอความคิดเห็นของท่านมาดูซิว่า ท่านมีความเห็นอย่างไร” นักคิดอีกคนหนึ่งถามขึ้น

“อ้อ แน่แน่นอนที่สุด ข้าพเจ้าจะต้องแถลงแน่” นักคิดคนนั้นพูดอย่างมั่นใจ “ตามธรรมดาในร่างกายของคนเรานั้นมีสิ่งหนึ่งที่เชิดชูอวัยวะทั้งหลาย สิ่งนั้นคือ “ตา” ตาสามารถที่จะเห็นสิ่งสวยงามๆ งามๆ เป็นต้นว่า เห็นปราสาทที่งดงาม เห็นนางงาม เห็นแสงสีอันสวยงามตลอดจนได้ถ่ายทอดความรู้สึกของธรรมชาติมาสู่จิตใจได้ ฉะนั้นสิ่งที่ตาเห็นนั้นแหละเป็นมงคล”

“ประเดี๋ยวก่อนท่าน” นักคิดอีกผู้หนึ่งแย้ง “ที่ท่านว่าสิ่งที่ดีที่เห็นนั้นเป็นมงคลจริงแน่หรือ” นักคิดอีกคนหนึ่งเริ่มจะแย้ง

“ไม่น่าจะถามเลยนี้ท่าน ข้าพเจ้าได้บอกแล้วอย่างไรล่ะว่า ตานี้เปรียบเหมือนเทพเจ้าแห่งชีวิต ฉะนั้นสิ่งที่ตาเห็นก็ต้องเป็นมงคล” เจ้าของความคิดตอบอย่างภาคภูมิใจและนึกกระหยิ่มว่า วาตะของตนจะต้องถูกแน่

“ถูกแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจตามที่ท่านพูด แต่ยังไม่มั่นใจจึงถามดู ขอถามสักหน่อยเถอะว่า ตาของคนเราเห็นของดี ของสวยงามเสมอไปหรือ คนร่างกายผุดผ่องสวยงามก็เห็น และไ้ตาดวงเดียวกันนั้นแหละก็เห็นคนรูปร่างน่าเกลียด คนเป็นโรคเรื้อน มีน้ำเลือด น้ำหนองไหลเยิ้มไปหมดทั้งตัว เงินทองตาก็เห็น สิ่งสกปรกโสโครก มูตรคูตตาก็เห็น ยาสำหรับรักษาโรคตาก็เห็น ยาพิษตาก็เห็น ปราสาทสวยงามตาก็เห็น เรือนจำและชื้อคาที่ตาเห็นก็ต้องเป็นมงคลไปด้วยละสิ เพราะสิ่งเหล่านี้ตาก็เห็น”

วาตะของนักคิดคนแรก เป็นอันว่าล้มพับไป “โปรดฟังข้าพเจ้าบ้าง” นายสุตมั่งคลิกะ นักอภิปรายคนที่สองเริ่มเสนอตัว “เป็นความคิดที่เบาเลื้อเกินที่นายคนนั้นว่าตาเป็นอวัยวะสำคัญ ซึ่ง

ความจริงแล้ว ตาเป็นอวัยวะหายาบบๆ ส่วนหนึ่งเท่านั้น คนเราถ้า
ลองหลับตาเสียแล้ว ร่างกายก็ไม่มี ความหมายอย่างไร สิ่งหนึ่งที่มี
ความสำคัญของร่างกายก็คือ “หู” เพราะหูของคนเรานั้นตื่นทำงาน
เกือบตลอดเวลา ขณะที่เราหลับอยู่ ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นหูจะรับรายงาน
ทันที แม้สิ่งที่ตาไม่สามารถเห็นได้ แต่หูก็สามารถได้ยิน ไม่ว่าเสียง
นั้นจะมาทางทิศไหนหูเป็นได้ยินทั้งนั้น นอกจากนั้นเสียงเพลงที่
เพราะๆ ซึ่งเราไม่สามารถจะรับด้วยตา จมูก ลิ้น และไม่สามารถ
จะถูกต้องลูปคล้ำได้ด้วยร่างกายได้ รวมความแล้วเสียงที่หูได้ยิน
แล้ว เป็นของที่พ้นจากสี กลิ่น รส และสัมผัส เป็นของที่ละเอียด
สะอาดแท้ ฉะนั้นเสียงที่หูได้ยินจึงเป็นมงคล”

“น่าคิดเหมือนกัน ท่านสุตมั่งคลิกะ” นักพูดอีกคนหนึ่งเริ่มจะ
คัดค้าน “แต่ขอโทษเถอะ เสียงที่เราได้ยินนั้นเป็นมงคลไปทุกอย่าง
หรือ”

“อ้อ แน่นอน” นายสุตมั่งคลิกะตอบ

“ถ้าอย่างนั้น เสียงคำทอ เสียงสาปแช่ง เสียงขู่เข็ญ เสียงโกหก
ต่อแหล เสียงส่อเสียดยุยง เหล่านี้ก็จัดเป็นมงคลด้วยละสิ ท่าน
สุตมั่งคลิกะ” นายสุตมั่งคลิกะนิ่งเงียบ เป็นอันว่าวาตะของนาย
สุตมั่งคลิกะได้ถูกหักล้างแล้วอย่างสิ้นเชิง

“ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดฟังทางนี้ ถ้าท่านอยากทราบความ
จริง” นักอภิปรายคนที่สามเริ่มเสนอตัวเอง “ข้าพเจ้ารู้สึกสงสาร
ท่านทั้งสองเป็นอย่างยิ่ง ที่มีความคิดเห็นผิดๆ อย่างนั้น ความจริง
แล้วท่านได้ลืมไปแล้วหรือว่า สิ่งที่สำคัญภายในร่างกายของเรานั้น
นอกจาก “ปาก” แล้วจะมีอะไรสำคัญกว่าเป็นไม่มี เพราะปากของ

เราไม่สามารถที่จะกินอาหารเพื่อนำไปหล่อเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกาย และทำให้ร่างกายเป็นอยู่ได้ ปากและลิ้นของเราสามารถที่จะลิ้มรสอาหารที่เอร็ดอร่อยได้ ฉะนั้นสิ่งที่ลิ้นได้ลิ้มรสนั้นแหละเป็นมงคล”

“ประเดี๋ยวก่อนท่าน ท่านว่าทุกอย่างที่ลิ้นลิ้มรสนั้นเป็นมงคลทั้งหมดใช่ไหม” นักคิดอีกคนเริ่มแย้ง

“อ้อ แน่นอนที่สุดละท่านเอ๋ย” นายมุตมั่งคลิกะตอบ

“ถ้าอย่างนั้น ของต่างๆ เป็นต้นว่าของขมๆ รสเผ็ดจัดๆ และรสเผื่อนๆ จนเหลือจะกินเข้าไปได้ก็เป็นมงคลละซี” เป็นอันว่าความคิดของนายมุตมั่งคลิกะได้ถูกลบล้างไปอีก

ในที่สุดก็ไม่มีใครสามารถจะตอบได้ว่าอะไรเป็นมงคล ญัตติเรื่องมงคลนี้ได้กลายเป็นข้อพิพาทและไม้เบื่อไม้เมามาของบรรดาคณาจารย์ต่างๆ ปัญหาเรื่องนี้ได้ถูกนำมาคิดกันอยู่เนืองๆ ตามคัมภีร์ได้กล่าวไว้ว่า เรื่องมงคลนี้ไม่คิดกันเฉพาะในหมู่มนุษย์ แม้แต่เหล่าเทวดาก็นำเอาไปคิดกัน กาลได้ล่วงไปด้วยความวุ่นวายถึง ๑๒ ปี

ครั้นแล้วได้มีผู้นำเรื่องราวนี้ไปทูลถามต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งขณะนั้นเสด็จประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวันใกล้ๆ เมืองสาวัตถี และพระองค์ก็ได้ตรัสเรื่องมงคลในทางพระพุทธศาสนาให้พระสงฆ์และประชาชนฟัง เรื่องที่พระองค์แสดงมีทั้งหมด ๓๘ ข้อ ทุกข้อเป็นผลจากการตรัสรู้ของพระองค์ทั้งสิ้น เพราะพระองค์มิได้คิดเอาเดาเอา ฉะนั้นแต่ละข้อของพระองค์จึงเข้าถึงสัจธรรมทั้งสิ้น ไม่มีใครผู้ใดคัดค้านหรือทักท้วง เรื่องราวทั้งหลายที่สับสนกันอยู่ถึง ๑๒ ปี ก็เป็นอันหมดไป

ความหมาย ของคำว่ามงคล

เมื่อพูดถึงเรื่องมงคลแล้ว บางคนอาจจะนึกภาพไปว่าคงจะเป็นเรื่องอภินิหาร เรื่องมหัศจรรย์ เรื่องลงหม่อม เครื่องรางของขลัง อะไรทำนองนั้น ความจริงก็น่าจะให้อธิบายอย่างนั้น เพราะสมัยเมื่อข้าพเจ้ายังเด็กอยู่ก็มักจะได้ยินเรื่องนี้ในทำนองของขลังอยู่บ่อยๆ ถ้าเราคิดไปในทำนองนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าเสียใจไม่น้อยที่เรายังพากันคิดอย่างนั้น

ความจริงแล้วก็ไม่น่าที่จะตำหนิ เพราะว่าเมื่อเราได้ยินว่า มงคลแล้วทำให้เราเกิดความคิดเช่นนั้นจริงๆ ความจริงแล้วมันเป็นเรื่องที่เราเข้าใจผิดกันในเรื่องของภาษา ฉะนั้นเมื่อพระจะแสดงเรื่องมงคลหรือว่าเห็นหนังสือที่เกี่ยวกับเรื่องของมงคลแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกหนุ่มๆ สาวๆ จะรู้สึกว้าวใจและตาปรือลงไปถนัดเมื่อได้ยินคำว่ามงคล บางทีก็คิดเลยไปว่าควรจะนำไปอ่านเมื่อเราแก่แล้วหรือนำไปฝากคุณย่าคุณยายที่บ้านตามเรื่อง

ทีนี้เราลองมาศึกษาเรื่อง “มงคล” กันเสียก่อนเพื่อความเข้าใจ คำว่ามงคล มงคลนี้ในทางภาษาไทยของเราก็ยากที่จะหาคำแปลที่ตรงตัวได้ยากสักหน่อย แต่ถ้าจะเอาความหมายแล้ว คำว่า “มงคล” หมายถึงเหตุที่ทำให้คนเจริญขึ้น มีฐานะดีขึ้น มีวิชาความรู้ดีขึ้น มียศ มีตำแหน่งสูงขึ้น ได้บรรลุความสำเร็จ ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นความหมายของคำว่ามงคลทั้งสิ้น ในขณะที่เขียนเรื่องนี้อยู่ก็ยังหาความหมายของคำนี้ให้กะทัดรัดกินใจความยาก ได้พยายามหาหนังสือที่ท่านผู้รู้ได้แต่งเอาไว้ก็ยังไม่สู้กระจ่าง ในหนังสือมงคลชีวิตของ พันเอกปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของคำว่ามงคลว่า “ทางก้าวหน้า” แต่ข้าพเจ้าก็เลยมาได้แง่คิดอีกอย่างหนึ่งว่า “ทางพัฒนาชีวิต” ดูจะเหมาะกว่า เพราะว่ สมัยนี้เป็นสมัยที่เรากำลังแข่งขันกันในด้านพัฒนาและอีกประการหนึ่ง ก็เป็นคำแปลที่กินใจความทั้งบาลีเดิมและภาษาปัจจุบัน เป็นอันตกลงกันในที่นี้ว่าข้าพเจ้าจะถือแปลคำว่า “มงคล” หมายถึง “ทางพัฒนาชีวิต” นี้หมายถึงความเข้าใจของข้าพเจ้าเท่านั้น

เป็นอันว่า มงคล หมายถึงทางพัฒนาชีวิตนั่นเอง ในสมัยนี้เป็นสมัยแห่งการพัฒนา ไม่ว่าประเทศใดก็ต่างเร่งรัดพัฒนากันเป็นการใหญ่ เช่น พัฒนาชนบท พัฒนาการศึกษา และอีกหลายๆ อย่างที่เราตื่นเต้นกับความก้าวหน้าในด้านการพัฒนาของชาติต่างๆ ซึ่งความจริงไม่ใช่อะไร คือมงคลของเรานั้นเอง การพัฒนาก็หมายถึงความถึงการทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้นอีก

การพัฒนาไม่ใช่จะมาเริ่มกันแต่ยุคนี้เท่านั้น ความจริงแล้ว เป็นเรื่องที่ผู้คนในชมพูทวีปได้สงสัยและพยายามหากันมานานแล้ว

ถึงกับเถียงกันเป็นระยะเวลา ๑๒ ปี ความคิดการพัฒนาของคนสมัยก่อนนั้นเขาคิดกันรอบคอบมาก และถึงกับอภิปรายกันถึงแตกหักเลย แต่ความคิดของเขาเป็นไปอย่างช้าๆ แต่ว่าได้ผลดีไม่เหมือนคนสมัยนี้คิดที่จะพัฒนาตัวเองในทางลัด บางคนสูบบุหรี่ไม่เป็น ริสูบบุหรี่เพื่อที่จะเข้าสังคมง่าย บางคนริดื่มสุราเพื่อหาเพื่อนฝูง บางคนคิดอยากจะรวยทางลัด ถึงกับลงทุนไปหาหลวงพ่อนั้นเจ้าพ่อนี้กันให้วุ่นไปหมด ทั้งนี้ก็เพื่อจะพัฒนาตัวเองและครอบครัวนั่นเอง แต่น่าเสียดายที่ใช้ความพยายามในการนี้เอาเดาเอา ผลที่สุดก็ไม่ได้รับผลตามความมุ่งหมาย

ถ้าเราเดากันอย่างในสมัยเมื่อ ๒,๕๐๐ ปีก่อนนั้นก็ไม่เป็นไร เพราะในสมัยนั้นบ้านเมืองยังไม่เจริญและก็ยังไม่มีผู้รู้คอยแนะนำเหมือนคนที่เดินบุกป่าฝ่าดง เพราะว่าเป็นสมัยนั้นถนนหนทางยังไม่มีเหมือนในสมัยนี้ แต่เดี๋ยวนี้ทางเขามีไว้ให้เดินอย่างสบาย ถ้าใครขียนยอมบุกป่าอย่างเดิมก็น่าจะตำหนิ เรื่องมงคลนี้ก็เหมือนกัน ความจริงแล้วพระพุทธเจ้าของเราได้แสดงไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด แต่แล้วเราก็ยังแสวงหาทางพัฒนาที่ล้ำสมัยกันอยู่ก็เป็นเรื่องที่น่าสังเวช

เป็นอันยุติได้ว่า **มงคล แปลว่า ทางพัฒนาชีวิต** ที่นี้ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาอีกว่า เราจะทำอย่างไรจึงจะเป็นการพัฒนาชีวิต ปัญหานี้ก็มีตอบกันเป็นสองสายคือ จากฝ่ายคณาจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ ซึ่งทำให้ต้องถกเถียงกันอยู่ถึง ๑๒ ปี นั้นทางหนึ่ง และจากพระพุทธเจ้าทางหนึ่ง มงคลแรกเป็นมงคลของนักคิด ส่วนมงคลของพระพุทธเจ้า เป็นมงคลของผู้ตรัสรู้ และเรื่องมงคลต่างๆ ก็มีเชื้อสายติดกัน

มาอยู่จนถึงทุกวันนี้ เป็นต้นว่า เราจะทำการมงคลใดๆ ก็ตาม จะต้องมิไปไม่อย่างนั้นอย่างนี้จึงจะเป็นมงคล เช่นต้องใส่โบมะตุ้ม เพื่อจะให้ชื่อเสียงโด่งดัง ใส่โบทอง โบนาถ โบเงิน ผิวมะกรูด ขมิ้นชัน หญ้าแพรก โบมะขาม ผักราชพฤกษ์ เหล่านี้เรียกว่าเบญจมงคล เพราะจะทำให้เจ้าของงานได้เป็นใหญ่เป็นโต

นี่เราก็กังเกดได้ว่ามงคลของนักคิดนั้น ถ้าวัดดูต่างๆ ว่าเป็นมงคล ถ้าใครมีสิ่งนั้นไว้แล้วเป็นอันว่ามีมงคลทีเดียว เพราะฉะนั้นเวลาจะทำงานมงคลต่างๆ จึงต้องวังหากัน เช่น งานแต่งงานต้องมี หอยสังข์ มีมงคลแฝด เป็นต้น มีไว้เองไม่ได้ ก็ต้องไปขอยืมหรือไม่ก็ต้องเช่าเขามา ทั้งนี้เพราะอยากได้มงคล เรื่องพิธีกรรมนี้ยิ่งหลายคน ยิ่งหลายความคิด ยากที่จะประมวลกันมาหมดสิ้นได้ เพราะเจ้าลัทธิเหล่านี้ถือจากการเดานั้นเอง เมื่อต่างคนต่างเดาก็เดากันไปต่างๆ นานา อย่างเช่นเราจะให้ใครเขียนรูป “พระปฐมเจดีย์” ถ้าคนไม่ได้เห็นพระปฐมเจดีย์เลย จะเขียนภาพไม่ถูก และถ้าเขียน ร้อยภาพก็เป็นร้อยอย่าง ถ้าได้เคยเห็นแล้วร้อยคนหรือพันคน ก็เขียนได้เหมือนกัน

อย่างไรหลัง

มงคลทั้งสองอย่างนี้ เราลองมาพิจารณากันดูว่า อย่งไหน จะหลังกว่ากัน อันนี้ก็ต้องอาศัยที่ท่านผู้อ่านได้ตัดสินใจพิจารณากัน เาเอง คือการตั้งมงคลของนักคิดนั้น ใช้วิธีถามตัวเอง เอาความต้องการของตัวเองไปตั้งเป็นมงคล และความคิดเหล่านี้เมื่อจะสรุป แล้วจะได้อยู่ ๖ ทาง คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่งไหน ต้องการอะไร ชอบอะไร แล้วก็ยกเอาสิ่งนั้นขึ้นมาเป็นมงคล เช่น

พวกที่เอาตาเป็นเกณฑ์ ได้แก่ พวกที่ถือขนาดรูปร่าง เช่น ตะพดต้องยาวขนาดนั้น ไม่ทำยาวเท่านั้น พวกที่ถือสี ก็นิยมใช้สี ตามวัน เช่น วันอาทิตย์สีแดง วันจันทร์สีเหลือง เป็นต้น นี่เป็นการ ถือโดยเอาตาเป็นเกณฑ์ ถือเป็นมงคล

พวกที่เอาหูเป็นเกณฑ์ ได้แก่พวกที่ถือเสียงอย่างพวกพราหมณ์ ถือหอยสังข์ และที่ถือว่าโบมะตุ่มเป็นไม้มงคลเพราะเอาชื่อมันเป็นเกณฑ์ ได้ยินคำว่า “ตุ่ม” ก็รู้สึกว่าเป็นเสียงดัง ฉะนั้นพวกที่อยากจะตั้งทั้งหลาย เวลาประกอบกรรมมงคลก็เลยเอาโบมะตุ่มมาร่วมด้วย หรือบางทีก็ใช้ใบเงิน ใบทอง เพราะชื่อของมันกระเตียดไปทางเงินๆ ทองๆ เหล่านี้เอาเสียงหุมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินเรื่องมงคล

แต่มงคลอย่างพระพุทธรูปเจ้า ไม่ได้เอาสิ่งที่คนชอบมาเป็นเกณฑ์ แต่ทรงเอาเหตุผลเป็นที่ตั้ง เช่น คนอยากจะทำบุญก้าวหน้า ทรงพบว่าอย่างไหนที่จะทำให้เจริญก้าวหน้า ก็ทรงแสดงว่าการทำอย่างนั้นๆ เป็นมงคล และในชีวิตของคนๆ หนึ่ง ถ้าได้ฝึกฝนตนเองอย่างเต็มที่แล้วก็จะสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญได้เท่าไร ทรงแสดงไว้หมดสิ้นรวม ๓๘ ชั้นด้วยกัน

เมื่อกล่าวถึงมงคลภายนอกแล้วเช่นนี้ ก็จะมีปัญหาถามว่า ถ้าอย่างนั้น เมื่อวัตถุที่ทำกันในศาสนพิธีนั้น เช่น ใบเงิน ใบทอง ใบนาก ใบทับทิม เหล่านี้จะไม่มีผลทางมงคลเลยหรือ เรื่องนี้ก็ขอตอบว่าตามธรรมดาของคนเราที่อยู่ในสังคมและอยู่ในสิ่งแวดล้อมของชนบประเพณี ฉะนั้นการทำอะไรที่ชอบด้วยชนบประเพณี แล้วเป็นผลดีทางด้านจิตใจและความสามัคคี แต่สำคัญอยู่ที่ว่าเราไม่ควรที่จะฝากความสำคัญ หรือความเจริญก้าวหน้าไว้กับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งถึงแม้ว่าเราจะมีของครบตามที่นักคิดทั้งหลายระบุไว้แล้วในพิธีมงคลสมรส ถ้าคู่มงคลสมรสไม่มีมงคลของพระพุทธรูปเจ้าเลย เช่น ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตของคู่สมรสจะไม่ราบรื่น

เลย นำสั่งจากมงคล นักคิดนั้น จะเปียกชุ่มเฉพาะที่รดมือเท่านั้น
แต่มงคลของพระพุทธเจ้าจะให้ความชุ่มน้ำไปตลอดชีวิต

เพื่อพิสูจน์ความจริง ขอเชิญท่านศึกษามงคลทั้ง ๓๘ ข้อ
ของพระพุทธเจ้าได้

๑. ไม่คบคนพาล
๒. คบบัณฑิต
๓. บูชานุคคลที่ควรบูชา
๔. อยู่ในประเทศอันสมควร
๕. มีบุญวาสนามาก่อน
๖. ตั้งตนไว้ชอบ
๗. มีความรอบรู้ (ความเป็นพหูสูต)
๘. มีศิลปะ
๙. มีวินัยดี
๑๐. มีวาจาเป็นสุภาषิต
๑๑. การบำรุงบิดามารดา
๑๒. เลี้ยงดูบุตร
๑๓. การสงเคราะห์ภรรยา-สามี
๑๔. ทำงานไม่คั่งค้าง
๑๕. บำเพ็ญทาน
๑๖. ประพฤติธรรม
๑๗. สงเคราะห์ญาติ
๑๘. ทำงานไม่มีโทษ
๑๙. งดเว้นบาปกรรม

๒๐. สำรวมจากการดื่มน้ำเมา
๒๑. ไม่ประมาทในธรรม
๒๒. มีสัมมาคารวะ-มีความเคารพ
๒๓. มีความถ่อมตน
๒๔. มีความสันโดษ
๒๕. มีความกตัญญู (เป็นสัตบุรุษ)
๒๖. พังกรรมตามกาลอันสมควร
๒๗. ความอดทน
๒๘. เป็นคนว่าง่าย
๒๙. เห็นสมณะ
๓๐. สนทนาธรรมตามกาล
๓๑. การบำเพ็ญตบะ
๓๒. ประพฤติพรหมจรรย์
๓๓. เห็นอริยสัจ
๓๔. ทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน
๓๕. จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม
๓๖. จิตไม่โศก
๓๗. จิตปราศจากธุลี
๓๘. จิตหลุดพ้น (จิตเกษม)

มงคล
ข้อที่
๑

อเสวนา จ พาลานํ
(ไม่คบคนพาล)

ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลาย สิ่งที่น่าสนใจที่สุดคือคน เพราะว่าตัวเราเองก็เป็นคน พ่อแม่พี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็เป็นคน เมื่อเราโตขึ้นพอที่จะได้รับการศึกษาได้ เราก็มักไปเรียนอยู่กับครูซึ่งก็เป็นคนตลอดจนการค้าขายเราก็มักต้องพบปะอยู่กับคน แม้ตัวตายเราก็มักวายที่จะต้องอยู่กับคน เพราะว่าคนนั่นเองเป็นผู้นำเราไปเผาไปฝัง

เมื่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายของเราขึ้นอยู่กับคนเช่นนี้แล้ว สิ่งที่เราจะต้องศึกษาหาความเข้าใจให้ดีเกี่ยวกับเรื่องของคน เพราะคนเรา

จะดีก็เพราะคน และจะเสียคนก็เพราะคน จะร่ำรวยหรือยากจน ก็เพราะคนอีกเหมือนกัน ส่วนสิ่งอื่นสัตว์อื่นเป็นแต่เพียงส่วนประกอบ เท่านั้น ฉะนั้นในมงคลหรือทางพัฒนาชีวิตข้อต้นนั้น พระพุทธองค์ จึงทรงสอนเรื่องคนและข้อที่ ๒ ก็เกี่ยวกับคน

ไม่ว่าเราจะทำงานอะไร จะเป็นการค้าหรือว่าการแต่งงานก็ตาม สิ่งที่เราจะต้องคำนึงอยู่เป็นประการแรกก็คือ คน ถ้าสมมติว่าท่าน จะแต่งงานกับใครสักคนหนึ่ง แทนที่จะเป็นห่วงเรื่องสินสอดทองหมั้น แทนที่จะเป็นห่วงน้ำหอยสังข์มงคลแฝด และห่วงจำนวนคนที่จะ มารดน้ำอวยพร แต่ควรที่จะห่วงคนที่จะร่วมกับเรานั้นแหละเป็น ประการสำคัญ ดูว่าเขาจะเป็นคนดีหรือไม่ดี เป็นปัญหาแรกที่สุด

คนพาล

คนในโลกนี้มีอยู่สองประเภท คือ คนดีกับคนพาล ในมงคล ข้อแรกของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสั่งสอนให้เว้นจากการคบ คนพาล ก่อนที่เราจะเว้นจากการคบกับคนพาลนั้น เราก็ควรที่จะ ทราบเสียก่อนว่าคนพาลมีลักษณะอย่างไร เพราะเป็นเรื่องที่ ยากมากที่จะรู้ได้ว่าคนไหนเป็นคนพาล เพราะเราไม่สามารถที่จะ พิสูจน์ได้ โดยทางเครื่องแต่งตัวหรืออาการประดับร่างกาย ทั้งนี้ เพราะว่าคนพาลบางคนแฝงมาในร่างของผู้ดีก็มี วิธีที่จะสังเกต คนพาลได้นั้น ก็อาศัยจากการสังเกต กิริยาอาการที่แสดงออก เพราะ คนพาลนั้นย่อมจะมีอาการที่จะแสดงออกมาอยู่ ๕ อย่างด้วยกัน

เพื่อความเข้าใจในเรื่องของคนพาลจึงใคร่ที่จะยกนิทานมาให้ได้ฟังสักเรื่อง เป็นเรื่องสมัยก่อนพุทธกาล คือ มีดาบสคนหนึ่งมีนามว่าอกิตติ ท่านดาบสผู้นี้เมื่อก่อนจะบวชท่านเป็นคนมั่งคั่ง โดยได้รับมรดกจากมารดาบิดา ท่านเป็นคนชาวเมืองพาราณสี ทางภาคเหนือของประเทศอินเดีย แต่ท่านจะออกบวชด้วยเรื่องอะไรไม่ทราบได้ แต่ความในท้องเรื่องนั้นบ่งชี้ว่าท่านบวชเพราะได้รับความกระทบกระเทือนใจจากคนบางพวก หลังจากที่ท่านได้บวชแล้วก็ได้ออกจาริกไปทางภาคเหนือจนกระทั่งเข้าไปตั้งสำนักทำความเพียรอยู่ที่แคว้นกาฬะ และในที่นั้นท่านต้องได้ประสบกับความอดอยากแค้นจนกระทั่งต้องฉันทเปลือกไม้ทีเดียว ชาวนี้ได้ทราบไปถึงท้าวสักกะ พระองค์จึงเสด็จมายังสำนักของดาบส

“พระคุณเจ้า โยมขอปวารณา หากพระคุณเจ้าต้องประสงค์สิ่งใดแล้วโปรดเรียกร่องเอาเถิด โยมจะจัดถวาย” ท้าวสักกะปวารณาต่อดาบส

“ขอถวายพระพร การที่มหากษัตริย์ได้ปวารณานั้นเป็นพระมหากษัตริย์อย่างหาที่เปรียบมิได้” พระดาบสตอบ

“โปรดบอกมาเถิดพระคุณเจ้า ต้องการปัจจัยสิ่งใดโยมจะจัดถวาย”

“ปัจจัยเครื่องขบฉันไม่สู้จะเดือดร้อน ขอถวายพระพร”

“โยมได้ทราบว่าเวลานี้พระคุณเจ้าถึงกับฉันทเปลือกไม้ใบไม้แล้วมิใช่หรือ”

“ถูกแล้วถวายพระพร แต่เวลานี้เปลือกไม้ใบไม้ยังพอประทังชีวิตอยู่ ถ้ามหากษัตริย์จะโปรดประทานพรแล้ว อาตมาภาพมีข้ออื่น

ที่จะประสงคืงักว่า”

“อ้อ ไม่เป็นไร พระคุณเจ้า บอกโยมมาซิพระคุณเจ้าประสงคืงัก
สิ่งใด เกสัซแกัโรคหรือ หรือซัดซังด้วยเครื่องบริหารอย่างไร”

“เกสัซกัถึดี บริหารอื่่นๆ กัถึดี อาตมาไม่ต้องการ มหาบพิตร”

“ถ้าเซ่นนั้่นพระคุณเจ้าประสงคืงักสิ่งใด”

“มหาบพิตร ประการแรกที่สุด ขอให้อาตมาอย่าได้พบ อย่า
ได้เห็นคนพาล...”

“อ้าว...” ท้าวสั๊กกะอุทานด้วยความแปลกพระทัย เพราะทรง
คาดคืดว่าพระดาบสคงจะขอเครื่องขบฉััน หรือไม่ก็ให้หาพาหนะ
อพยพไปยั้งถึนอื่่น แต่แล้วความคาดหมายของพระองค์ก็กลายเป็น
อื่่นไป จึงตรัสถามซ้าอื่่นกว่า “ไหนด พระคุณเจ้าว่าอย่างไรนะ พระคุณ
เจ้าต้องการอะไร”

“ขอถวายพระพร ขออย่าให้อาตมาภาพอย่าได้พบได้เห็น
คนพาลเลย...”

“แล้วอย่างไรอื่่น” ท้าวสั๊กกะตรัสถาม

“ขออย่าได้ยินได้ฟังเรื่องราวของคนพาลด้วย ขอถวายพระพร”

“เท่านี้หรือ พระคุณเจ้า”

“ขออย่าได้ยู่ร่วมกับคนพาลอื่่น”

“แล้วอย่างไรอื่่น”

“ขออย่าได้ แม้แต่จะทำงานเกี่ยวข้องกับคนพาลเลยทีเดียว
ขอถวายพระพร”

“แหม พระคุณเจ้านั้่นเกลียดคนพาลเอามาก...”

“มิใช่แต่เท่านี้ มหาบพิตร ขออย่าให้จิตใจของอาตมาหลงไหล

นิยมชมชอบกับคนพาลเป็นอันขาด...” พระดาบสทูลในที่สุด

“หมายความว่า พระคุณเจ้าไม่ประสงค์ที่จะเกี่ยวข้องกับคนพาลอย่างเด็ดขาด ไม่ว่าในกรณีใดๆ”

“ใช่แล้วมหาบพิตร”

“เอาละ โยมขอถามพระคุณเจ้าสักนิดเถอะ คนพาลนะทำอะไรให้กับพระคุณเจ้าหรือ บอกโยมหน่อยได้ไหม”

“มหาบพิตร ขออย่าให้อาตมาได้เล่าเรื่องที่ได้ผ่านมาแล้วเลย เมื่อเรื่องมันผ่านมาแล้วก็ให้มันแล้วไป แต่อาตมาจะขอสรุปพฤติการณ์ของคนพาล เพื่อทรงทราบดังนี้คือ

๑. คนพาลชักนำในทางผิด
๒. คนพาลชอบทำในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ
๓. คนพาลเห็นผิดเป็นชอบ
๔. คนพาลแม้เราพูดดีก็โกรธ
๕. คนพาลไม่รู้จักระเบียบวินัย

คนพาลเป็นอย่างนี้แหละมหาบพิตร อาตมาภาพจึงไม่ปรารถนาจะพบ หรือได้ยินได้ฟังข่าวคราวว่ามีคนพาลอยู่ที่นั่นที่นี่ มหาบพิตร” พระดาบสเน้นความประสงค์ของตนในที่สุด

เมื่อเราได้อ่านเรื่องนี้จบลง เราก็พอที่จะรวบรวมความหมายของคำว่า คนพาล แล้วว่าเป็นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร และคงจะทำให้ท่านดาบสป็นปีมาแล้วเมื่อคราวครองฆราวาส ซึ่งแทนที่จะกลัวอดตาย กลับกลัวจะต้องเผชิญกับคนพาล ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงตั้งข้อสังเกตคนพาลได้อย่างเหมาะสม

อีกประการหนึ่งความหมายของคำว่า พาละ คำนี้เป็นคำบาลี

แปลว่า เยาว์ อ่อน อย่างเช่น พาลทารกะ เด็กเยาว์ ฉะนั้นเมื่อเอา
ความหมายของคำนี้มาเป็นฉายาของคน เราเรียกว่าคนพาล หมายถึง
คนมีกำลังน้อย หรือคนอ่อนแอ ตามทัศนะทางพุทธศาสนานั้น
เห็นว่าคนพาลคือคนอ่อนแอ เป็นคนประเภทมีกำลังน้อย ซึ่งถ้าจะ
เทียบกับความเข้าใจของชาวบ้านแล้วออกจะไม่ถูกต้องนัก ซึ่ง
ชาวบ้านเข้าใจว่าคนพาลคือคนแข็ง

ที่นี้เหตุไรจึงว่าคนพาลเป็นคนอ่อนแอ ก่อนอื่นเราจะต้องเข้าใจ
เสียก่อนว่า ตามธรรมดาคนเรานั้นมีกำลังอยู่ในตัวด้วยกันทั้งหมด
๓ กอง คือ

๑. กำลังความดี
๒. กำลังความรู้
๓. กำลังกาย

นี่แหละเป็นกองกำลังของคนเราจะ ใครจะสามารถที่จะพัฒนา
ชีวิตของตนเองได้มากน้อยเพียงไร ก็ต้องแล้วแต่จะมีกำลัง ๓ กองนี้
มากเพียงไร และจะต้องใช้ประกอบให้ครบ ไม่ให้สักแต่ว่าจะมีเฉยๆ
บางคนมีไม่ครบ หรือมีแต่ใช้ไม่ครบ นิยมใช้แต่กำลังกายอย่างเดียว
เช่นเวลาเกิดขัดแย้งกับใคร แทนที่เราจะเอาชนะกันด้วยความรู้
หาเหตุผลตามความเป็นจริงเข้าสู่กัน แต่เรากลับไม่ใช้ ชอบใช้กำลัง
เข้าสู่กันแต่อย่างเดียว ฟังแต่กำลังกายอย่างเดียว คนประเภทนี้
เรียกว่าคนมีกำลังน้อย ในเมื่อคนทั่วไปเรามีกำลัง ๓ อย่าง แต่เรา
ใช้เพียงอย่างเดียว ฉะนั้นตามหลักศาสนาจึงถือว่าผู้นี้เป็นคนอ่อนแอ
ซึ่งความอ่อนแอนี้ตามภาษาบาลีเรียกว่า พาลโ หรือพาละ ถูกต้อง
ทุกประการ

เมื่อเราจะสรุปคนพาลตามนัยของพระไตรปิฎก ในพาลบัณฑิตสูตร ในอุปริปันณาสกั พระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะของคนพาลแก่พระภิกษุสงฆ์ว่า คนพาลมีลักษณะ ๓ คือ

๑. มีความคิดชั่ว

๒. พุดจาชั่ว

๓. ชอบทำชั่ว

เมื่อได้อธิบายลักษณะของคนพาลมาพอสมควรแล้ว คิดว่าท่านคงสามารถที่จะรู้โฉมหน้าของคนพาลแล้วว่ามีลักษณะอย่างไรต่อไปนี้จะอธิบายถึงว่าการคบ การคบ ในทางภาษาบาลีท่านเรียกว่า เสวนา ชาวบ้านเรียกว่า ส่องเสพ คบหาสมาคม ที่นี้การคบของคนเราก็มียู่ ๒ ชั้น คือ

ใกล้กัน

คบกัน

คำว่า**ใกล้กัน** หมายความว่า เดินใกล้กัน ยืนใกล้กัน นั่งใกล้กัน นอนใกล้กัน อย่างเช่นเราทำงานอยู่ในที่เดียวกัน การเข้าใกล้กันนั้นไม่ใช่หมายความว่า จะคบกันเสมอไป

คบกัน หมายถึงการร่วมจิตใจด้วย เห็นพร้อมกันกับเขา ผสมกับเขา ต่างจากลักษณะที่กล่าวว่าเป็นใกล้กัน เพราะเมื่อถึงตอนนี้แล้วก็เป็นอันว่าคบ คือถ่ายทอดเอานิสัยใจคอตลอดจนการกระทำของเขา มาทีเดียว ตามทัศนะของทางพระพุทธศาสนา ถือว่าคนพาลเป็นบุคคลที่พึงรังเกียจ ที่ห้ามโดยตรงก็คือการห้ามคบ เพราะแม้ไม่รวมกินร่วมอริยาศยก็ยังเป็นข้อเสียหายหลายอย่าง เช่น อาจถูกคนพาลทำอันตราย รังแก ช่มเหง อาจถูกคนตำหนิติเตียน อาจ

พลาดพลั้งคบคนพาลเข้าจริง ๆ

ทุกอย่างที่ยกมาล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคลแก่ตัวทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าเราจะเป็นคนดี แต่ลงได้คลุกคลีกับคนพาลแล้ว ย่อมเป็นที่หวาดระแวงแก่คนทั้งหลาย

จะอย่างไรก็ตาม บางครั้งเราจำเป็นจะต้องอยู่ใกล้กับคนพาล ซึ่งไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ เช่นบิดามารดาเป็นคนพาล บุตรต้องคอยปรนนิบัติตามหน้าที่ หรือสามีภรรยาเป็นคนพาล อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องต้องเลี้ยงดู แต่การกระทำดังกล่าวนี้ไม่ได้ชื่อว่าคบคนพาล หรือบางทีพระสงฆ์ก็ต้องไปเทศน์โปรดคนพาลก็มี คนควบคุมนักโทษต้องคลุกคลีอยู่กับนักโทษตลอดวัน ก็ไม่จัดว่าเป็นคนพาล

ในขณะที่เราอยู่ใกล้คนพาล จำเป็นจะต้องคิดไว้เสมอว่า เราอยู่ใกล้สิ่งที่เป็นอันตราย เหมือนเรากำลังอยู่ใกล้คนที่ เป็นโรคติดต่อ คนที่อยู่ใกล้คนพาลจะต้องระวังตัวแจ คือระวังความพาลของเขา จะมาติดต่อเอาเราเข้า ถ้าเผลอก็นับว่าเป็นกรรมของเรา

คบพาล

การคบคนพาลนั้นมีลักษณะที่จะพอแสดงให้เห็นเป็น ๓ ลักษณะคือ การร่วม ๑ การรับ ๑ และการให้ ๑

การร่วมนั้น หมายความว่า ตกลงปลงใจร่วมกัน ร่วมการงาน ร่วมกิน ร่วมนอน ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมเที่ยวเตร่ ร่วมพรรค ร่วมความคิด กิริยาอย่างนี้เป็นลักษณะของการคบ

การรับ หมายความว่ารับเป็นนาย รับเป็นลูกน้อง รับเป็นครู รับเป็นผ้า รับเป็นเมีย รับเป็นผู้อดหนุนเชื่อเชิญ เหล่านี้เป็นเครื่องแสดงออกซึ่งการคบเหมือนกัน

การให้ หมายถึงการให้ความสนับสนุนยกย่อง ให้อภัย ให้ตำแหน่งให้บำเหน็จ ให้คำชมเชย แม้แต่จะปรบมือให้ก็เข้าในลักษณะคบทั้งสิ้น

การที่พระพุทธองค์ทรงแสดงมงคลข้อแรกว่าอย่าคบคนพาล ก็หมายความว่าอย่าร่วม อย่ารับ อย่าให้แก่คนพาล เพราะเมื่อเราไปคบเข้าแล้ว ก็จะถ่ายเอาความเสียมารสู่ตัวเรา และเป็นอัมมงคล คือไม่เป็นมงคลแก่เราเลย เพื่อประกอบเรื่องให้ชัดในมงคลข้อนี้ จึงจะขอยกเรื่องราวมาแสดงสัก ๒-๓ เรื่อง

นิทานกุมารโจรและเทวทัต

เรื่องมีอยู่ว่า มีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นคนมีนิสัยเกกมะเหรกเกเร บิดาจะว่ากล่าวสั่งสอนก็ไม่ยอมฟัง ในที่สุดก็ถูกบิดาขับไล่ออกจากบ้านไป ชายหนุ่มนั้นก็เที่ยวซัดเซพเนจรไปคบบหากับพวกโจร พวกโจรได้พากันไปโจรกรรมในที่ต่างๆ บางทีก็ปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย ปล้นวัวปล้นควายเอามาขาย แบ่งปันทรัพย์ที่ได้ การกระทำให้ได้ล่วงรู้ไปถึงพระมหากษัตริย์ พระองค์จึงตรัสสั่งให้เสนาอำมาตย์ยกไพร่พลทหารไปจับพวกเหล่าโจร รวมทั้งชายหนุ่มนั้นด้วยเอามาประหารสิ้น ชายหนุ่มคนนั้นต้องตายลงอย่างน่าอนาถ เพราะโทษที่คบกับคนพาล

จึงถึงความพินาศในที่สุด

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องของพระเทวทัตกับพระเจ้าอชาตศัตรู มีเรื่องดำเนินความว่า พระเทวทัตซึ่งเป็นคู่เวรคู่กรรมกับพระพุทธเจ้า ได้เกิดมาร่วมวงศ์ศากยะกับพระพุทธเจ้า และได้ออกบวชพร้อมกับศากยวงศ์อื่นๆ เมื่อบวชแล้วก็เจริญฌานจนได้ฌานโลกีย์ สามารถที่จะแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ พระเทวทัตมีความน้อยพระทัยเป็นอย่างมากที่บรรดาพุทธบริษัทเมื่อมาสู่พระอารามแล้วต่างถามหาแต่พระพุทธเจ้า พระอัครสาวกทั้งสอง พระอนุรุท พระอานนท์ ไม่มีใครถามหาพระเทวทัตเลย จึงบังเกิดความริษยา มีความคิดที่จะหาอำนาจและผู้อยู่เบื้องหลัง ได้เล็งเห็นว่าพระเจ้าอชาตศัตรुरาชกุมารของพระเจ้าพิมพิสารเป็นกุมารยังเยาว์อยู่ เมื่อพระเทวทัตได้แสดงอิทธิฤทธิ์แปลงตัวเป็นกุมารน้อยมือสรพิษพันกาย ยังความเลื่อมใสแก่พระกุมารเป็นอย่างมาก พระกุมารได้ถวายตัวเป็นโยมอุปัฏฐากเลยทำให้ฐานะของพระเทวทัตดีขึ้นมาก แต่ต่อมาพระเทวทัตเกิดความคิดร้ายต่อพระพุทธเจ้า โดยตนเองจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง และได้ยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระบิดาเสีย

“ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้านั้นก็มีฐานะที่จะได้รับพระราชบัลลังก์แทนเสด็จพ่ออยู่แล้ว” พระเจ้าอชาตศัตรูแย้ง

“มหาบพิตรไม่รู้อะไร” พระเทวทัตแหง “พระองค์รู้หรือไม่ว่าเดี๋ยวนี้คนเราไม่แน่นอน บางทีลูกตายก่อนพ่อก็มีมาก ขอมหาบพิตรเชื่อหม่อมฉันเถิด”

เมื่อโดนไม้นี้เข้า พระกุมารซึ่งยังอ่อนต่อความคิดก็คล้อยตาม ดังนั้น ในวันหนึ่งพระกุมารจึงได้เห็นบกริษเข้ามาในวัง แต่เนื่องจาก

ไม่เคยทำความผิดมาก่อน ฉะนั้นการทำจึงส่อพิรุณและถูกอำมาตย์จับได้ พระเจ้าพิมพิสารเมื่อได้ทราบว่าอำมาตย์จับพระกุมารได้ จึงได้สอบถามว่า

“การที่ลูกของพ่อเหินบกริชเข้ามาในวังนี้ มีความประสงค์อย่างไร”

“หม่อมฉันต้องการราชสมบัติพระเจ้าข้า” พระกุมารตอบ

“เมื่อลูกต้องการอย่างนั้นก็จะเป็นไร เอาเถอะพ่อยกให้”

แล้วพระเจ้าพิมพิสารก็ได้สถาปนาพระเจ้าอชาตศัตรูให้เป็นพระราชอาแห่งมครตต่อไป เมื่อแผนของตนได้รับความสำเร็จ พระเจ้าอชาตศัตรูจึงได้แจ้งแก่พระเทวทัต ว่าบัดนี้ตนได้รับมอบราชสมบัติแล้ว

“มหาบพิตร การทำอย่างนี้จะได้ชื่อว่าสำเร็จก็หาไม่” พระเทวทัตกล่าวขึ้นเมื่อได้รับรายงานจากพระกุมาร “การกระทำอย่างนี้เปรียบเหมือนพระองค์ขึงสุนัขไว้ในกลอง เมื่อสุนัขมันหิวขึ้นมา มันก็จะกัดหนังกลองกินฉันทใด ราชสมบัติที่บิดายกให้ท่านโกรธขึ้นมาเมื่อไร ท่านก็จะเอาคืนไปเมื่อนั้น อาตมาคิดว่า ข้าเสียให้ตายนั้นแหละ สมบัติจึงจะเป็นสิทธิ์แก่มหาบพิตรโดยแท้”

“อะไรท่านอาจารย์” พระเจ้าอชาตศตรูทูลถาม “ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะประหารพระราชบิดาด้วยศาสตราได้หรอก”

“มหาบพิตรไม่ต้องทำถึงอย่างนั้นหรอก เพียงแต่พระองค์จับพระราชบิดาก็กังให้อดพระกระยาหาร ในไม่ช้าก็ต้องตายไปเอง” พระเทวทัตแนะ

พระเจ้าอชาตศตรูก็เห็นด้วยกับความคิดของพระเทวทัต จึง

ตรัสสั่งให้จับบิดาไปขังไว้ในเรือนจำ สั่งไม่ให้ใครเข้าเยี่ยมนอกจาก พระราชมารดา

พระนางเวเทหิ ซึ่งเป็นพระมเหสีมีความกตัญญูต่อพระราช สวามียิ่ง จึงได้จัดอาหารใส่ขันทองคลุมด้วยผ้าห่มนอนซ่อนเข้าไป ถวายพระสวามี พระเจ้าพิมพิสารก็อาศัยอาหารนั้นยังพระชนม์อยู่ ต่อมาเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูจับได้ ก็ห้ามไม่ให้พระมารดาห่มผ้าคลุม เข้าไป พระนางก็เอาอาหารซ่อนไปในฉลองพระบาทเข้าไปถวายแก่ พระราชสวามี พระเจ้าอชาตศัตรูทราบเข้าก็สั่งห้ามไม่ให้พระมารดา ใส่ฉลองพระบาทเข้าไปเยี่ยม พระนางก็ใช้อาหารมาเคล้าขยำบดทา พระกายของนาง คลุมพระกายด้วยผ้าเข้าไปเยี่ยม และให้พระเจ้า พิมพิสารเลียอาหารตามร่างกายนั้น พระเจ้าพิมพิสารก็อยู่ได้ ต่อมาเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทราบความจริงสั่งห้ามเยี่ยมโดยเด็ดขาด พระราชมารดาถึงกับเศร้าโศกพระทัยอยู่ในเคราะห์กรรมของ พระสวามี คร่ำครวญด้วยน้ำเสียงละห้อยแต่ภายนอกว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นราชสวามี ตั้งแต่บัดนี้ไปเบื้องหน้า หม่อมฉันจะไม่ได้เห็นพระองค์สืบไป นับแต่จะไกลกันไม่มีกำหนด รวากับว่าพระจันทร์ดับลับบรรพตเหลื่อมพระสุเมรุ โทษานุโทษ อันใดที่ข้าพเจ้าทำผิดมาแต่ก่อนด้วยกาย วาจา ใจ ขอพระองค์ทรง ให้อภัยแก่หม่อมฉันในวันนี้ ถึงพระองค์จะทรงสิ้นพระชนม์ เกล้า กระหม่อมฉันก็มีได้เห็นพระองค์อีกแล้ว ขอทูลกระหม่อมแก้ว จงให้อภัยโทษแก่เกล้ากระหม่อมผู้เป็นอัครชายาในกาลบัดนี้”

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้สววยพระกระยาหารเลย แต่อาศัย ที่ว่าพระองค์ทรงเป็นพระอริยบุคคลชั้นต้นคือพระโสดาบัน พระองค์

ก็อาศัยการเดินจงกรม มีพระพุทธรูปเป็นอารมณ์ ยังปิติให้บังเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายและวรรณะของพระองค์นั้นผ่องใส มีปิติหล่อเลี้ยงพระชนมชีพอยู่โดยมิต้องเสวยอะไรเลย

พระเจ้าอชาตศัตรู หลังจากที่ได้สั่งห้ามไม่ให้พระราชมารดาเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารแล้ว ก็คอยฟังข่าวการสิ้นพระชนม์ของพระราชบิดาอยู่ เมื่อทรงทราบว่า พระราชบิดามิได้ทรงสิ้นพระชนม์ เพราะอาศัยการเดินจงกรม มีปิติหล่อเลี้ยงพระชนมชีพอยู่ จึงสั่งให้ช่างกลบกล่อมิดโกนกรีดผ้าพระบาททั้งสองข้างแล้วทาด้วยน้ำเกลือ พระเจ้าพิมพิสารได้เสวยทุกขเวทนากลับ ไม่สามารถจะทรงพระชนมายุอยู่ได้ ในที่สุดก็ทรงสิ้นพระชนม์

ในวันเดียวกันนั่นเอง ได้เกิดมีเหตุ ๒ อย่างพร้อมกัน กล่าวคือในขณะที่พระเจ้าพิมพิสารได้สวรรคตลง พระมเหสีของพระเจ้าอชาตศัตรูได้ประสูติพระราชโอรส เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นอย่างนี้ อำมาตย์จึงปรึกษากันว่า เราจะควรกราบทูลเรื่องอะไรก่อน ในที่สุดก็ลงมติกันว่า ควรที่จะกราบทูลเรื่องการประสูติพระราชโอรสก่อน เพราะเป็นเรื่องมงคล เมื่อได้ปรึกษากันตกลงแล้วก็คอยอยู่

พอพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จมา อำมาตย์ผู้หนึ่งก็กราบทูลเรื่องการประสูติพระราชโอรส เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงสดับ ก็บังเกิดความปิติโสมนัสอย่างแรงกล้า ถึงกับรำพึงในพระทัยของพระองค์เองว่า

“อา...นี่พระบิดาของเรานั้นจะมีความรู้สึกเหมือนกับที่เรารู้สึกปิติขณะนี้หรือไม่ พระบิดาของเราก็คงจะรักเราเหมือนอย่างที่เรา มีความรู้สึกอยู่ขณะนี้ แล้วปานนี้พระบิดาของเราจะเป็นอย่างไรบ้าง

ก็ไม่รู้”

เมื่อทรงรำพึงในพระทัยเช่นนั้นแล้วก็ทรงรับสั่งถามว่า
“นี่อำมาตย์ แล้วพระราชบิดาของข้ายังมีพระชนม์ชีพสบายดี
อยู่หรือ”

“หาไม่ได้ พระอาณานิพันเกล้า บัดนี้พระเจ้าพิมพิสารพระบิดา
ได้สิ้นพระชนม์เสียแล้วพระเจ้าข้า”

“หา เจ้าว่าอย่างไรนะ พระบิดาข้าสิ้นพระชนม์แล้วกระนั้นหรือ”
ตรัสถาม

“พะยะค่ะ”

พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงสดับเรื่องราว ก็มีความโหม่นสพระทัย
ยิ่งนัก ยิ่งเมื่อได้ทราบข่าวถึงความรักของพระบิดาที่มีต่อตนเองเมื่อยัง
เยาว์วัย ก็ยิ่งมีความโหม่นสเป็นทวีคูณ ทรงวิปโยคโศกเศร้าที่ได้ทรง
พลัดพรากจากพระราชบิดา ถึงกับเสวยมิได้ บรรทมก็ไม่หลับ
พระกายผ่ายผอมลง นายแพทย์โกมารภักจจึงได้ทูลแนะนำให้ไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วพระพุทธานุเจ้าก็ได้เทศนา สามัญญผลสูตร
ให้ฟัง ยังความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย มีพระทัยเบิกบาน เสื่อมสิ้น
จากความเศร้าโศก

ตั้งแต่บัดนั้นมา พระเจ้าอชาตศัตรูก็สิ้นความเลื่อมใสในพระ
เทวทัต ไม่ไปมาหาสู่และคอยอุปฐากเหมือนอย่างเคย

พระเทวทัต เมื่อสิ้นความอุปถัมภ์เสื่อมจากลาภสักการะจึงเข้าไป
เฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขอที่จะปกครองสงฆ์ และพร้อมกันนั้นก็ทูล
ขอให้พระองค์บัญญัติวิบัติ ๕ ประการแก่สงฆ์ คือ

๑. พึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ใดเข้าบ้านต้องอาบัติ
๒. พึงเที่ยววิณฑฆาตเป็นวัตร
๓. พึงถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
๔. พึงอยู่โคนไม้เป็นวัตร
๕. ห้ามฉันปลาและเนื้อ

พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า บัญญัติที่พระเทวทัตขอนั้นเป็นการตั้งจนเกินพอดี จึงไม่ทรงประทานอนุญาตให้ และพระเทวทัตก็ได้ทำร้ายพระพุทธเจ้าด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่ให้นายขมังธนูยิงให้ข้างซ้ายมันไล่แทง และในที่สุดก็กลิ้งหินบนยอดเขาศิขุภูกลงมาทับ แต่ทำได้เพียงยิงพระโลหิตของพระพุทธเจ้าให้ห้อเท่านั้น

ในที่สุดพระเทวทัตก็คิดการใหญ่ ยุยงพระสงฆ์ที่บวชใหม่ยังไม่รู้พระธรรมวินัยแยกพวกออกไป พระพุทธเจ้าจึงได้รับสั่งให้พระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร อัครสาวกทั้งสอง ให้นำพระสงฆ์กลับคืนมาได้ พระเทวทัตซึ่งต่อมาก็ได้ล้มป่วยลง เมื่อเห็นอาการจะไปไม่รอดก็สำนึกในความผิดของตนที่ได้กระทำความ จึงขอร้องให้ศิษย์ของตนให้หามไปที่กรุงสรวตตีเพื่อทำการขอขมากรรม เมื่อลูกศิษย์ได้หามพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณี ใกล้พระเชตะวัน พระเทวทัตก็ให้วางเตียงลงเพื่อจะสร่งน้ำ

พอพระเทวทัตหย่อนเท้าถึงพื้น แผ่นดินไม่สามารถจะทนทานความบาปของพระเทวทัตได้จึงยุบลงไป พระเทวทัตได้ยกสองมือขึ้นถวายเป็นคัมภีระศาสดาบูชาด้วยกระดูกข้างทั้งสอง แล้วแผ่นดินก็ยุบลงไปสู่เวจิมหานรก ได้เสวยทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส เท้าทั้งสองจมลงไปในพื้นที่ลึกเพียงข้อเท้า มือทั้งสองจมลงไปเสมอ

ข้อมือ ศีรษะนั้นจมลงไปในเหล็กแดงถึงขอบหูบน มีหลาวเหล็กโตเท่าลำตาลทิ่มแทงกายอยู่ตลอดเวลา ทั้งมีเปลวไฟลุกโชติช่วงทั้งสี่ทิศ คือ ด้านข้างทั้งสอง เบื้องบน เบื้องล่าง กายของพระเทวทัตเหมือนดังเหล็กแดงที่ถูกไฟเผา ฉะนั้น ได้รับทุกขเวทนาอยู่ในอเวจีมหานรกนั้น

แต่พระเทวทัตจะพันทุกข์ก็เมื่อสิ้นภัทรกับนี่ คือหมายความว่า จะต้องสิ้นพระศาสนาของพระศรีอารีย์แล้ว นั่นแหละจึงจะพ้น และก็จะได้มาตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะผลที่ได้บวชในพระพุทธศาสนานี้ ส่วนพระเจ้าอชาตศัตรูนั้นได้รับผลกระทบชั่วในชาตินี้ คือไม่สามารถที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ แต่พระเจ้าอชาตศัตรูได้สำนึกผิดรู้ซึ่งบาปบุญคุณโทษ และทูลขออภัยโยโทษแก่พระพุทเจ้า พระองค์ก็ทรงอภัยให้ด้วยพระกรุณา โทษที่พระเจ้าอชาตศัตรูฆ่าพระบิดาจึงเสวยเพียงโลหกุมภินรก ซึ่งเป็นเพียงบริวารของอเวจีมหานรกเท่านั้น เมื่อพ้นจากโทษนั้นแล้วก็จะได้มาตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะผลที่ได้อุปถัมภ์การสังคายนา และก่อสร้างบรรพชพระบรมธาตุไว้

เมื่อได้อ่านเรื่องนิทานกุมารโจร และเรื่องของพระเทวทัตมาแล้ว ก็คงจะเห็นได้แล้วว่า การที่เราคบกับคนพาลนั้น ย่อมเสียผลประโยชน์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ฉะนั้นการคบคนจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะมันจะทำให้เราได้รับความพินาศในที่สุด พระพุทธองค์จึงตรัสถึงการเว้นจากการคบคนพาลเป็นข้อต้น

ข้อสำคัญบางคนอาจจะคิดว่า คนพาลนั้นมีประโยชน์ในการแผ่อ่านาจ จึงแสดงความยิ่งใหญ่ด้วยการชูปเลี้ยงคนพาลไว้เป็นพวก

พยายามที่จะฝันพุทธวณะซึ่งเป็นสัจธรรมความจริงมีอยู่ว่า ความรุ่งโรจน์ที่ได้จากคนพาลนั้น เป็นความรุ่งโรจน์ที่แฝงไปด้วยความหายนะ อย่างเช่นเดียวกับไฟที่ลุกไหม้บ้านเรือน มันจะสว่างไสวไปทั่วบริเวณ แต่แสงสว่างที่เกิดจากเปลวไฟไหม้บ้านเรานั้น ไม่มีคนฉลาดคนไหนหลงยินดี เพราะมันเป็นแสงสว่างที่แฝงไว้ด้วยความหายนะของเราเอง มันเป็นแสงสว่างเพียงชั่วคราวที่จะนำความมืดมมมาสู่ชั่วกาลนาน

มงคล
ข้อที่
๒

ปณฺธิตานญฺจ เสวนา
(คบบัณฑิต)

ตามธรรมดาเมื่อเรารู้จักชำระร่างกายให้สะอาดแล้วยังไม่พอ จะต้องแสวงหาสิ่งที่มีมาประดับตกแต่ง และอบตัวให้เกิดความงดงามหรือมีกลิ่นหอมอีกด้วย เรื่องนี้ก็เหมือนกัน การที่เราเว้นจากการไม่คบคนชั่วแล้ว ยังไม่ได้ชื่อว่าจะเป็นคนดีได้ เหมือนคนที่ชำระร่างกายแล้วจะยังได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่สวยงามก็ยังไม่ถูกต้องนัก

ลักษณะคำสอนในมงคลข้อที่ ๒ นี้แตกต่างจากข้อที่ ๑ คือ มงคลข้อที่ ๑ เป็นคำสอนที่ทวนกระแส เพราะว่าคนเรานั้นย่อมมีการคบหาสมาคมกัน ทีนี้เมื่อมาห้ามเสียแล้วก็เป็นการฝืนหลักการไป พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของคน เพราะว่าสิ่งแวดล้อม

ต่างๆ นั้นก็เกิดมาจากคนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงได้ทรงชี้ให้เห็น สิ่งที่สามารถจะเห็นได้ชัดมาแสดง ปัญหาสำคัญของทางพัฒนาชีวิตข้อนี้ คือลักษณะของบัณฑิต เพราะท่านสอนให้เราคบบัณฑิต ฉะนั้นเราจึงจะต้องรู้เสียก่อนว่า บัณฑิตมีลักษณะอย่างไรเราจึงจะคบหาถูก เหมือนที่เราจะไปหาใครสักคนหนึ่ง เราจะต้องรู้จัก ลักษณะ ชื่อ ที่อยู่ แล้วจึงจะหาได้ถูก ถ้าไม่อย่างนั้นต่อให้อยู่ตรงหน้าเราก็กหาไม่ถูก

ลักษณะอย่างไรเรียกว่าบัณฑิต

ลักษณะคนที่พระพุทธองค์ทรงให้คบบัณฑิตเรียกว่า บัณฑิต ข้อนี้เป็นคุณลักษณะที่บอกถึงคุณความดีของคนๆ นั้น ก่อนอื่น เราจะต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า **บัณฑิต** นั้นหมายความว่าอย่างไร

เพราะความหมายของทางโลกกับทางธรรมนั้น ดูเหมือนจะให้ความหมายเหลื่อมล้ำกันอยู่ ความจริงคำว่า “บัณฑิต” เมื่อแปลแล้วจะได้ความหมายว่า ดวงปัญญาที่ฉลาดรอบรู้เหมือนกัน แต่เวลาตีความหมายแล้วจะไม่ตรงกันนัก ชาวบ้านถือกันว่า บัณฑิต คือคนมีความรู้ ซึ่งต่อมาก็ได้ถือเอาเป็นตีกิริยประกาศคุณความรู้ของผู้นั้น เช่น ผู้สอบในทางกฎหมายเราก็เรียก เนติบัณฑิต ผู้สอบทางแพทย์เราก็เรียก แพทยศาสตรบัณฑิต รัฐศาสตรบัณฑิต นี่เป็นตัวอย่าง หรือในวงการศึกษาคณะสงฆ์ปัจจุบัน อย่างที่มหา

จุฬาลงกรณ์ วิทยาลัยสงฆ์ วัดมหาธาตุฯ ผู้จบหลักสูตรเรียกว่า พุทธศาสตร์บัณฑิต ที่มหาภูมิฯ ก็เรียก ศาสนศาสตร์บัณฑิต คือ เอาคำว่าบัณฑิตนี้มาวัดความรู้กัน หมายความว่าใครมีความรู้มาก ก็เรียกว่า บัณฑิต นี่เป็นความหมายของทางโลก

แต่ความหมายในทางธรรมนั้น คำว่า บัณฑิต นั้นไม่ใช่หมายถึง เอาความรู้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นบัณฑิตแต่อาศัยอาการที่ใช้ความรู้มาตัดสิน เมื่อจะแปลเอาใจความแล้ว ก็จะได้ความว่า “ผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยความรู้” ขอเปรียบเทียบให้เห็นชัดอีกสักหน่อย คือ บัณฑิต ทางโลกหมายถึงคนที่มีความรู้ ส่วนในทางธรรมนั้น หมายถึงผู้ที่ใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ โดยความหมายนี้ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะมีความรู้ทางศาสนาจบพระไตรปิฎก แต่ถ้าไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามความรู้นั้นได้ หาได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิตไม่ ยกตัวอย่าง เช่น คนตาบอดกับคนตาดี คนตาดีนั้นหมายถึงคนที่มีนัยน์ตาครบสองข้างอยู่ในสภาพดี นี้ในความรู้สึกของชาวบ้าน ถือว่าคนมีนัยน์ตาสว่าง แต่ความจริงแล้ว ถ้าคนตาดีนั้นลองหลับตาเดิน ก็จะมีสภาพไม่ผิดอะไรกับคนตาบอด ฉะนั้นคนที่มึนัยน์ตาดีนั้นต้องหมายถึงต้องลืมตาด้วย ไม่ใช่สักแต่ว่ามีตาเท่านั้น

รู้อย่างไรจึงได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิต

เพราะว่าความรู้ในโลกนี้มีมาก ฉะนั้นจึงยากที่จะตัดสินลงไป ได้ว่าจะมีความรู้อย่างไรท่านจึงเรียกว่า บัณฑิต เรื่องนี้พระพุทธเจ้า

ของเราได้ตรัสไว้อย่างชัดเจน ในที่นี้จะถอดเอาเฉพาะใจความ ไม่แปลตามตัวอักษรนัก เพราะถ้าจะแปลตามตัวอักษรแล้วก็จะกลายเป็นหนังสือของชาววัดไป เพราะไม่มีความประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น

ลักษณะความรู้ที่จะทำให้คนเป็นบัณฑิตนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงว่า “คนที่ฉลาดรู้ประโยชน์ชาตินี้ ประโยชน์ชาติหน้า และประโยชน์อย่างสูงสุด เรียกว่าบัณฑิต” ถ้าเราจะสรุปเอาสาระใจความก็จะได้ดังนี้ คือ

- รู้จักผิดชอบ
- รู้จักบาปบุญ
- รู้จักประโยชน์และไม่ใช่ประโยชน์

ลักษณะความรู้ดังกล่าวนี้ ในทางศาสนาเรียกว่า **ปัญญา** ซึ่งแปลความว่า รู้รอบหรือรู้ทั่ว ฉะนั้นคนที่ เป็นบัณฑิตจะต้องเป็นคนมีปัญญา มีความรู้จักผิดชอบชั่วดี ถึงจะมีความรู้อย่างอื่นมากสักเพียงใด แต่ถ้าขาดความรู้จักผิดชอบชั่วดีแล้ว ก็เป็นบัณฑิตไม่ได้

ลักษณะของบัณฑิต

ถ้าพูดถึงเรื่องลักษณะของบัณฑิตทางโลกนั้น เราจะดูลักษณะได้ไม่ยาก เพราะว่าเมื่อเราเข้าไปในบ้านของเขา เราก็จะสามารถที่จะเห็นได้ โดยถ้าเขาเป็นบัณฑิตก็จะมีใบประกาศความเป็นบัณฑิตให้เราารู้ได้ แต่บัณฑิตทางธรรมไม่มีใบรับรอง ไม่มีบัตร

แสดง จะดูที่ไหนก็รู้ไม่ได้ว่าเป็นบัณฑิต นอกจากดูที่ตัวผู้นั้น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะดูที่หน้าของเขาหรือว่าดูที่เครื่องแต่งตัวนั้นไม่ใช่ทางที่เราจะสามารถจะทราบได้ แต่สิ่งที่เราจะสามารถทราบได้ก็คือ ดูความประพฤติหรือพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมา

ในพาลบัณฑิตสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงลักษณะของบัณฑิตไว้ ๓ อย่าง คือ

- มีปกติทำดี
- มีปกติพูดดี
- มีปกติคิดดี

คำว่าปกตินั้นหมายเอาถึงพื้นเพของจิตใจ คือโดยทั่วไปแล้ว เขาทำอย่างนั้น ไม่ใช่เวลานี้ทำไปอย่างอีกเวลาทำไปอย่าง เช่น ปกติทำดีก็ต้องทำดีเป็นปกติ ไม่ใช่ทำพอเอาหน้า กลัวถูกฟ้องร้อง ก็ทำดีที่ หรือคนที่มีปกติพูดดี คือพูดจาสุภาพเรียบร้อยซื่อสัตย์ เป็นปกติ มีพื้นเพนิสัยใจคอเป็นอย่างนั้นจริงๆ ไม่ว่าจะพูดกับใคร เมื่อไร ที่ไหน ไม่ใช่ต่อหน้าคนรักพูดจาอ่อนหวาน แต่กับผู้อื่นพูดหยาบคาย หรือปกติคิดดีก็เหมือนกัน ถึงแม้ว่าจะตกอยู่ในฐานะใดก็ตาม จะต้องคิดในทางดีอยู่เสมอ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องดูกัน นานหน่อย แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า จะต้องดีตลอดเวลา เพราะคนเรานั้นเป็นปุถุชน ฉะนั้นจึงต้องมีบางครั้งยอมพลั้งพลาดบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้ว เป็นคนดีก็แล้วกัน

อาการคบหากับบัณฑิต ก็เป็นเช่นเดียวกับที่ได้แสดงเรื่อง คบหากับคนพาล ที่ได้แสดงแล้วในทางพัฒนาข้อแรก ส่วนการที่เราจะเอาอะไรมาเป็นเครื่องวัดของการพูด การทำ การคิดนั้น ว่า

อย่างไรหนิติ อย่างไม่หนิตินั้น เราก็ต้องอาศัยเรื่องของศีลธรรม ถ้ามีการกระทำเพื่อเป็นไปในทางเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนแล้ว ก็จัดว่าไม่ดี การคบบัณฑิตนั้น ได้รับประโยชน์ทั้งชาตินี้และชาติหน้า รวมทั้งประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน

นิทานเรื่องลูกนกแขกเต้า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ยังมีนกแขกเต้าสองพี่น้องอาศัยอยู่ในรังของป่าไม้จิว และที่เหนือลมขึ้นไปเป็นหมู่บ้านของพวกโจร ๕๐๐ ทางข้างใต้ลมเป็นที่ตั้งอาศรมของพวกฤๅษี ๕๐๐ ลูกนกทั้งสองนี้ ยังมีปีกอ่อนอยู่ ไม่สามารถที่จะบินไปที่ไหนตามความปรารถนาได้ ดังนั้นเมื่อเกิดพายุใหญ่ ก็ได้หอบเอาลูกนกทั้งสองไปตกอยู่ที่ของโจรและฤๅษี

ลูกนกตัวหนึ่งที่ตกลงไปในหมู่ของโจรนั้น ตกลงไปท่ามกลางกองอาวุธ จึงได้ชื่อว่า สัตติคุมพะ ส่วนอีกตัวหนึ่งได้ตกลงไปในกองดอกไม้ของฤๅษีจึงได้นามว่า บุปผกะ ลูกนกที่ตกลงไปในหมู่ของโจร ก็ได้รับการสั่งสอนในเรื่องของโจรและเรื่องของคนพาล ส่วนลูกนกที่ตกอยู่ในหมู่ของฤๅษีก็ได้รับการสั่งสอนทางเรื่องของนักปราชญ์

กาลได้ผ่านมา ยังมีพระมหากษัตริย์ครองกรุงปัญจาละ ได้เสด็จออกประพาสยิงเนื้อในป่า และได้สั่งแก่เหล่าเสนาที่มากับพระองค์ว่า ถ้าเนื้อหนีหลุดรอดออกไปทางผู้ใด ผู้นั้นจะต้องได้รับ

โทษ แต่เนื่อนั้นได้หนีออกไปทางที่พระราชายืนอยู่ พระองค์จึงมีความแค้นพระทัยขับม้าออกกวดตามมฤคีนัน แต่พอกวดตามไปได้สักพัก เนื่อนันก็หายไป พระองค์มีความกระหายน้ำเป็นอย่างมาก จึงได้เสด็จไปเสวยอุทกวาริในลำธาร และได้ทรงพักผ่อนพระวรกายที่โคนต้นไทรใหญ่ใกล้กับที่อยู่ของหมู่บ้านโจร

เวลานั้นพวกโจรไม่อยู่ออกไปสู่ป่าใหญ่กันหมด คงอยู่แต่พ่อครวกับนกแขกเต้าเท่านั้น นกแขกเต้าตัวที่อยู่กับพวกโจรได้บินมาพบพระราชาบรทมอยู่ จึงได้บินไปที่พ่อครวแล้วพูดว่า

“นี่แนะนำท่าน เราได้พบบุรุษผู้หนึ่งนอนหลับอยู่ที่โคนต้นไทรใหญ่ มีเครื่องประดับร่างกายมาก เราจึงออกไปช่วยกันฆ่าเสียแล้วเปลื้องเอาเครื่องประดับมา ลากเท้าของเขาเอาตัวไปทิ้งเสียในที่ไกลๆ เร็วเข้าเถิด”

ขณะนั้น พระราชาได้ตื่นจากบรทม ได้สดับเสียงสนทนาของนกกับพ่อครวก็มีความตกพระทัย เสด็จขึ้นสู่ม้าพระที่นั่ง แล้วตรงมายังที่อยู่ของฤาษี ๕๐๐ และในวันนั้น พระดาบสทั้ง ๕๐๐ ก็ไม่อยู่ออกไปป่าหาผลไม้ จึงคงอยู่แต่นกแขกเต้าตัวเดียวเท่านั้น

นกแขกเต้าเมื่อเห็นพระราชาเสด็จมาแต่ไกล จึงได้บินเข้าไปใกล้ แล้วปฏิสันถารต้อนรับด้วยวาจาอันไพเราะอ่อนหวานว่า

“ข้าแต่พระราชามุ่ประเสริฐ พระองค์เสด็จมาในที่นี้ นับว่าเป็นบุญอย่างใหญ่หลวงนักแล้ว เชิญพระองค์เสด็จไปยังอาศรมทรงประทับพักพระวรกายให้สบายอารมณ์ แล้วจึงค่อยเสด็จต่อไปในเบื้องหน้า”

พระราชาได้ฟังคำกล่าวของนกแขกเต้าตัวนี้ ก็มีความชื่นชม

เป็นอันมาก พระองค์ได้กล่าวสรรเสริญนกกแขกเต้ามีประการต่างๆ และพร้อมกันนั้นก็ได้ทรงติเตียนนกกแขกเต้าตัวแรกให้ฟังจนสิ้น เมื่อนกกแขกเต้าได้ยินพระราชดำรัสเช่นนั้น จึงได้กราบทูลแก่พระราชอาวาสว่า

“ข้าแต่พระราชอาวาสผู้ประเสริฐ อันนกกแขกเต้าที่อยู่กับโจรนั้น เป็นพี่น้องท้องเดียวกันกับข้าพเจ้า แต่ไปอยู่กับพวกโจร โจรจึงสั่งสอนแต่ในเรื่องของพวกคนพาล นกนั้นเป็นพาลใจบาปหยาบช้า ส่วนตัวข้าพเจ้านั้นได้มาอยู่ในหมู่ของฤๅษี จึงได้รับการสั่งสอนในทางปราชญ์ ตัวข้าพเจ้าจึงฉลาดในทางธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลใดก็ตามที่คบค้าสมาคมอยู่กับคนพาลก็ย่อมจะเป็นพาล อาจารย์เป็นพาลแล้วศิษย์ก็เป็นพาล บุคคลใดคบหาสมาคมกับนักปราชญ์แล้วก็จะจะเป็นนักปราชญ์ คนพาลเปรียบเหมือนยาพิษ บุคคลใดบริโภคเข้าไปแล้ว ก็ย่อมได้รับอันตราย คนพาลเปรียบเหมือนปลาเน่า เอาไปต้มมาห่อก็พาให้ไปต้มเหม็นไปด้วย คนพาลสันดานหยาบช้าก็ย่อมชักนำไปสู่อบายภูมิทั้ง ๔ คนพาลย่อมนำมาซึ่งความฉิบหายทั้งชาตินี้และชาติหน้า ขอพระองค์ผู้ประเสริฐจงใช้พิจารณาญาณใคร่ครวญดูเถิด”

พระราชอาวาสได้ฟังคำของนกกแขกเต้าก็มีความชื่นชมสรรเสริญ ทรงสรรเสริญนกกนั้นก็มีประการต่างๆ ขณะนั้น บรรดาพระฤๅษีได้กลับมาจากป่า เมื่อพระราชอาวาสได้ทำอภิวันทนาและได้สนทนากันเป็นที่ต้องอภัยตายแล้ว พระองค์ก็อาราธนาให้บรรดาฤๅษีทั้งหลายไปพักที่สวนหลวง แล้วสั่งให้อภัยแก่บรรดานกกแขกเต้าทั้งหมดอย่าให้ใครทำอันตรายเป็นอันขาด ส่วนพระองค์เองก็ได้ถวายอาหารแก่ฤๅษี

ทั้ง ๕๐๐ ตราบจนเท่าอายุ จุติจากมนุษย์แล้วก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์
ด้วยอำนาจของกุศลที่ได้ทำไว้

ตัวอย่างเรื่องของการคบคนพาลและการคบบัณฑิต หาได้มี
เพียงเท่านี้ไม่ ยังมีอีกหลายเรื่อง ดังจะนำมาเล่าเพื่อเป็นตัวอย่าง
ดังต่อไปนี้

เรื่องช่างมหิพามุข

ช่างมหิพามุข เป็นช่างทรงรูปร่างงามของพระเจ้ากรุงพาราณสี
เป็นช่างที่ไม่ดูร้าย มีความละมุนละม่อม สมกับเป็นช่างทรงของ
พระราชชาติเดียว

แต่ในกาลต่อมา มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้น กล่าวคือ ได้มี
พวกโจรได้ลักลอบเข้ามาปรึกษาความกันในเรื่องของการโจรกรรม
เป็นต้นว่า ให้ฆ่าเจ้าของทรัพย์ชิงเอาทรัพย์มา พบปะใครเดินทาง
มา มีข่าวของแล้ว ก็ฆ่าให้ตายแล้วเอาข่าวของมาแบ่งปันกัน โจรทั้ง
หลายมาพูดกันอยู่อย่างนี้ทุกวันๆ ช่างนั้นก็มีความสำคัญว่ามาสอน
ให้มันทำอย่างนั้น ช่างที่มีใจอ่อนก็เกิดความดูร้าย ฆ่าหมอความ
และผู้อื่นถึงแก่ความตาย และก็มีจิตใจหยาบช้ายิ่งขึ้น

เมื่อพระราชชาติได้ทราบข่าวเช่นนั้น จึงมีรับสั่งให้พระโพธิสัตว์
ออกสืบสวนดูว่ามันมีเหตุอย่างไร ในเมื่อช่างที่ไม่เคยดูร้ายกลับ
ดูร้าย พระโพธิสัตว์ได้รับคำสั่งก็ออกตรวจสอบ ในที่สุดก็ได้ความ
จริงว่า การที่ช่างดูร้ายเพราะว่าได้ฟังคำปรึกษาของพวกโจร จึงได้

กราบทูลให้พระเจ้ากรุงพาราณสีให้ทรงทราบ แล้วจัดการให้พวกพราหมณ์ผู้มีความรู้ได้มานั่งสนทนาถึงเรื่องทางธรรม ในที่สุดข้างนั้นก็เสื่อมจากพยศร้าย กลับมีจิตใจเมตตาปราณีดังเดิม

เรื่องพระยาโสสมราช

ในอดีตกาล มีพระราชอาพระองค์หนึ่งนามว่าโสสมราชอยู่ในเมืองพาราณสี ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพราหมณ์ปุโรหิตสั่งสอนอรรถธรรมแก่พระราชอา และพระราชาก็มีม้าพระที่นั่งอยู่ตัวหนึ่งชื่อว่า บัณฑวะ และก็มีคนเลี้ยงม้าเป็นคนพิการคือเดินขากระเผลก ชื่อนายคิริทัตต์ นายคิริทัตต์ก็เป็นคนขากระเผลกอยู่แล้ว เมื่อเดินจูงม้าก็เดินขากระเผลกไปข้างหน้า ฝ่ายม้าทรงของพระราชอาเมื่อเห็นเช่นนั้น ก็มีความสำคัญว่าสอนให้มันเดินอย่างนั้น ม้าก็เลยเดินขากระเผลกอย่างนายคิริทัตต์

เมื่อพระราชอาได้ทราบเหตุ ก็ได้ให้นายแพทย์ไปตรวจอาการของม้าว่าเป็นอย่างไร แต่นายแพทย์ก็ตรวจดูแล้วว่าไม่มีอาการผิดปกติทางร่างกายอย่างไร จะเป็นก็หมองๆ ก็ลงความเห็นกันว่าไม่มีโรคแต่อย่างไร จึงได้กราบทูลให้พระราชอาทรงทราบ พระราชอาจึงให้พระโพธิสัตว์ไปพิจารณา

เมื่อพระโพธิสัตว์ไปพิจารณาดู ก็ทราบชัดว่าการที่ม้าเดินอย่างนั้น เพราะว่ามันเดินตามคนที่เลี้ยง พระราชอาจึงมีรับสั่งให้เปลี่ยนคนเลี้ยงใหม่ ม้าทรงของพระราชาก็เดินเป็นปกติเหมือนเดิม

เรื่องมะม่วงพระยาทิวาหนะ

ในอดีตกาล มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระยาทิวาหนะ ครองกรุงพาราณสี และพระโพธิสัตว์ได้ไปเกิด เป็นครุฑุโรหิตสอนอรรถธรรมแก่พระราชา อยู่มาวันหนึ่งพระองค์ พร้อมด้วยเหล่าสนมได้ไปสร่งน้ำที่ลำธารแห่งหนึ่ง ในขณะที่นั้นมีมะม่วงสุกผลหนึ่งลอยตามน้ำมาและมาติดอยู่ที่ตาข่าย ที่เหล่าข้าราชการได้กันไว้ป้องกันอันตรายต่างๆ เมื่อพระราชาเสด็จขึ้นจากการสร่งน้ำแล้ว พนักงานก็ได้จัดการเลิกตาข่ายขึ้น และได้พบมะม่วงผลหนึ่งสุกงอมงดงามประหลาด บุรุษนั้นจึงนำไปถวายพระราชา พระองค์ได้ทรงเสวยมะม่วงผลนั้นแล้วก็มีความรู้สึกว่ามีรสอร่อยยิ่งกว่ารสหวานอย่างประหลาดกว่าที่ได้เคยเสวยมา จึงมีรับสั่งให้พนักงานนำไปปลูกไว้ โดยให้รดด้วยน้ำนมและทนบำรุงอย่างดี มะม่วงนั้นก็เจริญงอกงามเติบโตแผ่กิ่งก้านสาขาใหญ่โตผลิดอกออกผลตามฤดูกาล เมื่อออกผลแล้วก็มีรสหวานอย่างประหลาด พระองค์ได้โปรดให้ส่งไปยังเมืองต่างๆ แต่ก็ได้ทำลายเมล็ดมะม่วงนั้นเสียเพื่อไม่ให้เพาะขึ้น เมื่อพระราชาต่างนครได้เสวยก็มีความพอพระทัย เพราะไม่เคยประสบมาก่อน รับสั่งให้นำเมล็ดไปปลูกก็ไม่ขึ้น เพราะเมล็ดนั้นได้ถูกทำลายเสียแล้ว

ยังมีอีกนครหนึ่ง พระราชาแห่งนครนั้นเมื่อทราบข่าวว่า เจ้ากรุงพาราณสีมีมะม่วงรสหวานก็มีความริษยา จึงได้มีรับสั่งให้นายอุทยานผู้มีความสามารถผู้หนึ่งมาเข้าเฝ้า แล้วจ้างให้นาย

อุทยานนั้นไปทำลายรสของมะม่วงนั้นเสีย นายอุทยานนั้นเมื่อได้รับพระราชโองการแล้ว ก็มาสู่กรุงพาราณสีและได้ทูลขออาสาเป็นผู้ดูแลอุทยานหลวง

เมื่อได้โอกาสเช่นนั้นแล้ว นายอุทยานคนใหม่ก็ดำเนินการบ่อนทำลายพันทีตามวิธีการที่ได้คิดไว้ กล่าวคือได้ปลุกต้นบอระเพ็ดไว้โดยรอบ ให้พันตั้งแต่โคนต้นจนตลอดถึงยอด เมื่อแผนการณ์ของตนเสร็จแล้วก็หนีกลับไปเมืองของตน

ครั้นปีต่อมา เมื่อมะม่วงได้ผลดอกออกผลก็มีรสขม พระราชาได้เสวยแล้วก็มีความขมขึ้นจนไม่อาจที่จะเสวยได้ จึงได้มีรับสั่งให้พระโพรหัสัตว์ไปพิจารณาดู พระโพรหัสัตว์เมื่อเข้าไปพิจารณาดูอย่างถี่ถ้วนแล้วก็ทราบความ จึงกราบทูลแก่พระราชาว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ต้นมะม่วงนี้มีของขมเป็นบริวารตั้งแต่รากไปยังโคนและยอดโดยตลอด เหตุนี้มะม่วงจึงมีรสขมเพราะปะปนอยู่กับของขม”

พระราชาจึงมีรับสั่งให้ตัดต้นบอระเพ็ดออกให้หมด ทั้งขุดดินที่โดยรอบนั้นออกหมด แล้วให้น้ำดินใหม่มาใส่ รดด้วยน้ำหอมและนมสด ครั้นมะม่วงออกผลมาใหม่ก็มีรสหวานหอมอย่างเดิม

เรื่องนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า แม้ของที่ไม่มีวิญญูณณ์เมื่ออยู่ปะปนกับของขมดังคนพาลก็ขมตามไปด้วย เมื่อระคนด้วยของหอมหวาน ก็มีความหอมหวานดุจคบกับนักปราชญ์ก็ย่อมได้รับประโยชน์อันดี พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า การคบคนพาลนั้นให้ความฉิบหายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนการคบกับบัณฑิตนั้นให้ความสุขความเจริญ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังนิทานสาธก

ดังต่อไปนี้

เรื่องศิษย์พระมหากัสสป

มีเรื่องเล่ามาว่า ศิษย์ของพระมหากัสสป ได้บวชเป็นพระภิกษุได้ฌานโลกีย์ สามารถที่จะเหาะเหินเดินอากาศได้ แต่ต่อมาเกิดความรักใคร่ในตัวของหญิงสาวชาวบ้าน ฌานนั้นจึงเสื่อม และได้สึกออกมาครองชีวิตฆราวาส นอกจากนั้นยังประพฤติดิตสมคบกับพวกโจร ทำการโจรกรรมต่างๆ ในที่สุดก็ถูกจับได้ และจะถูกนำไปประหาร พระมหากัสสปได้บิณฑบาตผ่านมาจากนั้น ได้เห็นศิษย์ของท่านก็มีจิตกรุณา จึงได้เข้าไปบอกศิษย์ของตนเจริญกรรมฐาน ศิษย์ได้เจริญกรรมฐานจนเกิดฌาน แม้เพศฆาตจะทำการประหารก็ไม่สามารถที่จะทำอันตรายได้ จึงได้นำความไปกราบทูลแก่พระเจ้าพิมพิสาร พระองค์มีรับสั่งให้ปล่อยตัวไป ต่อมาได้เจริญกรรมฐานจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนา

นี่เป็นเรื่องราวให้เห็นถึงผลของการคบคนพาลและคบบัณฑิตว่าให้ผลต่างกันอย่างไร พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เว้นจากการคบคนพาล คบบัณฑิตเป็นมงคลอันประเสริฐ ดังบรรยายมานี้

มงคล
ข้อที่
๓

บูชา จ บูชานิยานัน

(บูชาบุคคลที่ควรบูชา)

ในมงคลหรือทางพัฒนาข้อที่ ๓ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า *บูชา จ บูชานิยานัน* แปลความว่า บูชาบุคคลที่ควรบูชา ซึ่งมีเรื่องที่เราจะต้องทำความเข้าใจในหัวข้อนี้สักเล็กน้อยก่อน ปัญหาแรกคือ บูชา และที่ ๒ บุคคลที่ควรบูชา ๒ ประการนี้แหละที่เราจะต้องมาศึกษาทำความเข้าใจกัน บางคนอาจจะคิดว่าเรื่องบูชา ไม่จำเป็นต้องศึกษา เพราะว่าการศึกษาที่เราเอาดอกไม้ธูปเทียนมาสักการะพระพุทธรูปหรือปูชนียวัตถุอะไรสักอย่างก็จัดเป็นบูชาแล้ว ถ้าเราเข้าใจอย่างนั้น ก็เป็นการที่เราเข้าใจในความหมายของคำนี้เบาเกินไป หรือว่ามีความดูแคลนในความหมายของคำนี้มาก ซึ่งถ้าเราเข้าใจอย่างนี้แล้ว คำว่า บูชา ก็เป็นคำที่ไร้คุณค่า

ความหมายของคำว่า บูชา ในมงคลข้อนี้ เมื่อได้ศึกษาจากอรรถกถาโดยตลอดแล้ว เราก็จะได้ความหมายของคำว่า บูชา นี้ อยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ปัดคั่นหะ ยกย่อง
๒. สักการะ บูชาด้วยสิ่งของ
๓. สัมมานะ นับถือ

๑. การบูชาแบบปัดคั่นหะ

การบูชาแบบปัดคั่นหะนี้หมายถึงการยกย่อง ถ้าหากจะกล่าวตามความหมายสมัยนี้ ก็ได้แก่การสนับสนุนนั่นเอง เหมือนกับการที่เราจะเลือกใครสักคนหนึ่งเข้าเป็นตัวแทนของเรา เช่น การเลือกผู้แทน เป็นต้น

เมื่อกล่าวเช่นนี้แล้ว เราก็จะเห็นว่า การบูชาที่ไม่จำเป็นจะต้องใช้ดอกไม้ธูปเทียนก็มีแล้ว ฉะนั้นความหมายที่เรานึกเอาคิดเอาว่า การเอาดอกไม้ธูปเทียนไปสักการะนั้น ไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้อง เพราะอย่างน้อยคำตอบในเรื่องบูชา ก็ให้ความกระจ่างชัดอยู่ในตัวแล้ว และความจริงของเราชาวบ้านหรือชายหนุ่มหญิงสาว ก็ใช้กันอยู่แล้ว อย่างเช่นชายหนุ่มบอกหญิงสาวว่า “คุณเป็นยอดบูชาของผม” หรือว่า “ผมจะบูชาคุณไปตลอดชีวิตของผม” อย่างนี้เราก็เห็นได้แล้วว่าการบูชาไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ดอกไม้ธูปเทียนแต่ประการใด แต่การบูชาแบบปัดคั่นหะที่ว่ามานี้ ถ้าเรายกย่องคนที่ไม่สมควรแล้วแทนที่จะให้ประโยชน์กลับจะเกิดโทษ ดังตัวอย่างในคัมภีร์มงคลทีปนีกล่าวเรื่องเป็นอุทาหรณ์ว่า

เรื่องหนุ่มเสกเสื้อ

ในอดีตกาล ที่สำนักท่านอาจารย์ทิตาปาโมกข์ เมืองตักศิลา มีเด็กหนุ่มเป็นจำนวนมากได้มาขอเป็นลูกศิษย์เรียนวิชากับอาจารย์ ตามความสมัครใจของตน และในจำนวนนั้นมีสัญญาชีวมาณพอยู่ในจำนวนนั้นด้วย สัญญาชีวมาณพได้มาขอเรียนวิชาชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นมา มนต์ประเภทนี้ ปกติแล้วจะต้องเรียนทั้งสองอย่างคือ เรียนทำให้ตาย กับเรียนทำให้เป็น แต่สัญญาชีวมาณพเรียนเพียงอย่างเดียว คือ เรียนแต่ผูกไม้ได้เรียนแก้

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง สัญญาชีวมาณพและเพื่อนๆ ได้เข้าไปในป่า เพื่อหาฟืน ซึ่งเป็นหน้าที่ของศิษย์ที่จะต้องทำเป็นกิจวัตร เมื่อเข้าไป ถึงดงลึกก็ได้พบเสือตัวหนึ่งนอนตายอยู่ในป่า สัญญาชีวมาณพเลยเอ่ย อดตัวเองขึ้นว่า

“อย่างนี้เข้าป่าพรวดเดียวกับฟืน”

“ลูกพี่ทำได้จริงรี” เพื่อนคนหนึ่งถาม

“ทำไมจะทำไม่ได้ เสกเสื้อตัวเดียว ปอกกล้วยเข้าปากยังยากกว่า” สัญญาชีวมาณพคุย

“ลูกพี่แน่อนอย่างนั้นเชียวหรือ” เพื่อนอีกคนถาม

“พูดแล้วจะว่าคุย ใครอยากจะดูบ้างล่ะ” สัญญาชีวมาณพถามอย่างโอ

“ผมอยากดูจังเลยพี่” เสียงสนับสนุนกันหลายคน

สัญญาชีวมาณพได้รับแรงสนับสนุนจากเพื่อน ก็เกิดความฮึกเหิม ใจคิดว่าเรานี้แหละเป็นฮีโร่คนหนึ่ง จึงรำยมนต์แล้วเป่าพรวดไปที่

ร่างของเสื่อนั้นทันที พยัคฆ์ร้ายคืนชีพขึ้นมาอย่างประหลาด มัน ลืมตาลูกขึ้นสะบัดตัว เหลียวไปรอบๆ ช่างรู้สึกหิวโหยโรยแรงมาก เพราะตั้งแต่ตายมาอาหารยังไม่ตกถึงท้องเลย พอมันเห็นมาณพ ๔-๕ คน รวมทั้งสัตูชีวมาณพด้วย มันก็ไม่รอช้า กระโดดตะปบร่าง สัตูชีวมาณพและเพื่อนอีกเป็นอาหารเสียสิ้น

จากนิทานเรื่องที่ยกมานี้ ก็จะได้เห็นได้แล้วว่า การบูชาบุคคลที่ไม่ควรบูชานั้นให้ผลอย่างไร แทนที่จะให้คุณกลับจะเป็นโทษ เป็นเรื่องที่เราจะต้องพึงสังวรไว้ให้มากในการสนับสนุนใครสักคนหนึ่ง เพราะการบูชานั้น จะหมายความว่าสนับสนุนด้วยก็ไม่ผิด การบูชานั้นอาจมีได้ทั้งทางถูกทางผิด บูชาไม่ใช่หมายความว่า จะนั่งสงบใจ ภาวนา พุทโธ ธัมโม สังโฆ เสมอไป แม้ใครสักคนหนึ่งจะชูกำปั้น แล้วเชียร์ว่า เอามันเลยลูกพี่ ตะบันมันเลย อย่างนี้ก็เป็นการบูชาเหมือนกัน ที่ผิดถูกยังไม่ว่ากัน ว่าตามความหมายของรูปศัพท์ที่ว่า ปัคคัณหะ

๒. การบูชาแบบสักการะ

มาถึงการบูชาแบบนี้ก็ตรงกับความคิดของท่านหลายคน ที่เดียว ที่ตีความหมายว่าได้แก่การนำสิ่งของต่างๆ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น ไปสักการะบูชาสถานและพระพุทธรูป ตลอดจนโคม ธงทิว และอื่นๆ ตามธรรมเนียม ของใช้ดังกล่าวนี้ รวมเรียกว่า “เครื่องสักการะ” ฉะนั้นคำว่าสักการะจึงแปลว่า เครื่องประกอบ

พิธีการ ถ้าจะเรียกตามภาษาของนักเรียนก็แปลว่าอุปกรณ์ประกอบการสอน

เมื่อได้กล่าวมาถึงตอนนี้ ก็จะขอทำความเข้าใจเสียก่อนว่าการที่เราเอาดอกไม้ รูป เทียน และเครื่องประดับอื่นๆ ไปประดับที่แท่นพระนั้น ไม่ใช่เราเอาของเหล่านั้นไปให้พระ การให้เป็นเรื่องของ “ทาน” แต่นี่เป็นการบูชา เราจัดของเหล่านั้นบูชาพระ และเครื่องบูชาเหล่านี้เป็นเครื่องชักจูงให้จิตใจของผู้ที่ได้พบเห็นเกิดความปสาทะและแช่มชื่น เกิดมุมนะในการทำมาดี เรามีความมุ่งหมายอย่างนี้ต่างหาก

ถ้าเราจะลองคิดดูให้ดีแล้ว เราจะเห็นความลึกซึ้งของผู้คิดริเริ่มในการจัดเครื่องประกอบในการบูชาขึ้น กล่าวคือพระพุทธรูปเป็นสิ่งจูงใจให้เรานึกถึงศาสนา นึกถึงคุณความดีต่างๆ เราจะสังเกตให้ดี เวลาที่เราเข้าไปในโบสถ์หรือในห้องพระของเรา เราจะมีความรู้สึกปลอดโปร่ง รู้สึกคลายความทุกข์ได้อย่างประหลาดเมื่อได้พบพระพักตร์อันงดงามของพระพุทธรูป นึกถึงบาปบุญคุณโทษ นึกถึงความดีงามต่างๆ มีความเมตตาอย่างประหลาด สิ่งประกอบอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นวัตถุประกอบที่ยอดที่สุดที่ธรรมชาติได้สร้างสรรค์มา ความหมายของดอกไม้ ได้อมคติและความหมายไว้หลายอย่างหลายประการ ซึ่งเราจะหาจากสิ่งอื่นไม่ได้เลย เปลวไฟจากเทียนขี้ผึ้ง ตลอดจนความหอมของมวลดอกไม้ที่มารวมกันเป็นรูป มันเป็นกลิ่นหอมอย่างประหลาด เป็นความหอมที่ไม่เจือด้วยกามารมณ์ เป็นกลิ่นหอมที่หยุดยั้งความชั่วร้าย ทำให้นึกถึงบาปบุญได้อย่างน่าอัศจรรย์ ฉะนั้นเครื่องสักการะเหล่านี้จึงเป็นที่หยุดความว้าวุ่นใจของเราอย่างหนักให้หยุดลง

๓. บูชาแบบสัมมานะ

แปลว่า ยอมรับนับถือ คือหมายความว่าไม่ใช่แต่เพียงนับถือเฉยๆ จะต้องยอมรับและนับถือด้วย หมายถึงถือเอาเป็นคติตัวอย่างด้วย เป็นการฝากกายถวายชีวิต อันเป็นลักษณะหนึ่งของการบูชา ตัวอย่างเช่น

ชาวพุทธ ยอมรับนับถือพระรัตนตรัย

ชาวมุสลิม ยอมรับนับถือพระอัลเลาะห์ หรือ นบีมุฮัมมัด

ชาวคริสต์ ยอมรับนับถือพระเยซูหรือพระเยซู

การนับถืออย่างนี้ เป็นการยอมรับนับถือแบบสัมมานะ การที่ใครยอมรับนับถือศาสนาใดก็หมายความว่าบูชาศาสนานั้น การบูชายกย่องของชาวพุทธนั้น ไม่ใช่การนับถือหรือบูชาอย่างงมงาย ถ้าเราบูชาอย่างปราศจากปัญญา ก็นับว่าเป็นกรรมของคนนั้น และย่อมที่จะเป็นเครื่องมือของคนบางคน พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญการบูชาอย่างปราศจากปัญญา

เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่า “บูชา” แล้ว ประเด็นต่อไปที่เราจะต้องเข้าใจในประเด็นข้อที่ ๒ คือคำว่า “คนที่ควรบูชา”

คนที่ควรบูชา

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราควรจะสนใจมาก เพราะว่าการที่เราจะยกย่องหรือยอมรับนับถือสักการะคนใด เราก็จะต้องเลือกบูชา เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว เราอาจจะไม่ได้รับมงคลที่เราปรารถนาได้ เพราะเราอยู่กันทุกวันในโลกนี้ เราก็ต้องคบกับคนจึงต้องระวัง เรา จะเจริญหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับคน ถ้าเราบูชาคนผิดแล้วก็จะให้โทษ อย่างเรื่องสัญชีวมานพเป็นต้น ในหนังสือของพันเอกปิ่น มุกทุกันต์ ได้ให้แยกการบูชาออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ คน คำ คณะ

คน หมายถึง บุคคลเราธรรมดานี้แหละ อย่างเช่นพุทธศาสนิกชนบูชาพระพุทธเจ้า หรือคนทั้งหลายที่เราสนับสนุนให้เป็นหัวหน้า

คำ หมายถึง คำสั่งสอน ข้อบัญญัติ และคติธรรมต่างๆ ซึ่งไม่ใช่ตัวคนแต่ออกมาในลักษณะ ศาสนา ลัทธิ นโยบาย โฉวาท และอื่นๆ ใครเทิดทูนปฏิบัติตามคำสั่งสอนชนิดใดก็เรียกว่า บูชาคำ

คณะ หมายถึง หมู่คน เช่น คณะสงฆ์ พรรคการเมือง นิการัฐบาล วัด สมาคม สำนัก หน่วยราชการ เป็นต้น ใครเลื่อมใสศรัทธาสนับสนุนคณะใครก็เป็นการบูชาคณะนั้น

ผลของการบูชาที่ถูกต่อนั้นย่อมได้รับผลของการบูชาหรือเกิดความสุขหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ไล่เสนียด ป้องกันความหลงผิด อบรมจิตให้ดีขึ้น และผลทางอภินิหาร

ที่กล่าวว่า **ไล่เสนียดนั้น** หมายความว่าเราจะต้องยึดหลักบูชาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ บูชาสนับสนุนแต่คนดี ถ้ารู้ว่าเป็นคนชั่วแล้วเราก็ไม่เล่นด้วย ไม่เชิญไป

ปราศรัย ไม่เชิญไปในงานมงคล ไม่ออกเสียงเลือกตั้งให้เป็นนั่น เป็นนี่ นอกจากไม่เจริญแล้ว ก็ไม่ยอมรับเชิญด้วย ถ้าเป็นคนดีแล้ว เราก็สนับสนุนอย่างเต็มที่ ผลที่เราจะได้รับก็คือ จะได้คนดีมา บริหารบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองมีผู้บริหารดีแล้ว เราซึ่งเป็นประชาชน ก็ย่อมได้รับความสงบสุข การที่เราได้รับความทุกข์ยากเกี่ยวกับ ปัญหาต่างๆ อยู่ทุกวันนี้ เพราะว่าเราใช้การบูชาที่ไม่ถูกต้องไป สนับสนุนให้ความร่วมมือกับคนชั่ว เห็นแก่อามิสบางอย่างที่เขา หยิบยื่นให้ เมื่อเราต่างช่วยกันสนับสนุนแต่คนดีแล้ว คนไม่ดี ซึ่งเปรียบเหมือนเสนียดของบ้านเมืองก็หลบหนีไป

บูชาป้องกันการหลงผิด ข้อนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องตระหนัก อย่างยิ่ง เพราะในสังคมปัจจุบันมักจะมีสิ่งนี้ปะปนอยู่มาก ถ้าเราจะมองกันดีๆ แล้ว เราจะเห็นได้อย่างชัดเจน อย่างเช่น เราบูชาพระ อุตส่าห์เอาพระเลี่ยมทองมาแขวนคอ แต่ตัวเราเองกลับไปเที่ยว จี๋ ปลิ้น หรือตีมสุรที่ตั้งอยู่ในความประมาทจะใช้ได้อย่างไรกัน ปาก เราบอกว่านับถือพระ แต่เรากลับเดินตามหลังมาร นี่แหละคนหลง ผิด พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราบูชาพระ ก็เพื่อป้องกันความหลง ผิดอย่างนี้ ทุกครั้งที่เราอยู่ต่อหน้าพระและมีพระติดตัวเราอยู่ เรา ควรที่จะสอบตัวเองอยู่เสมอว่า เราเป็นอะไรและอยู่ต่อหน้าใคร เมื่อเรานึกถึงพระแล้วเราก็ไม่ประมาท เชื่อพระ บูชาพระแล้ว เราก็ ไม่ทำความชั่ว ถ้าเราประมาททำความชั่วลงไป ก็หมายความว่าเรา ไม่เชื่อพระ ไม่บูชาพระแล้ว มงคลจะเกิดขึ้นไม่ได้ การบูชานั้นให้ มงคลคือกันความไม่หลงอย่างนี้

การบูชาขอบรมจิตให้ดีขึ้น ในประเด็นข้อนี้ดูเหมือนว่าจะไม่

ต้องขยายความมาก เพราะว่าได้อธิบายในเรื่องเกี่ยวกับบูชาไปแล้ว หมายความว่า ผู้ที่มีความเคารพในพิธีกรรม มีความเลื่อมใสใน คำสั่งสอนแล้ว จะทำให้จิตใจของเขาเหล่านั้นมีความเยือกเย็น ท่านลองสังเกตดูคนในครอบครัวของท่านก็ได้ว่า ถ้าคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้ที่มีความเคารพในคำสอนอย่างเคร่งครัดแล้ว จะทำให้กิริยา อากาารของเขานุ่มนวล มีความสุภาพอ่อนโยน ตรงข้ามผู้ที่ไม่มีหลัก เคารพจะเป็นคนใจหยาบกระด้าง นี่เป็นผลของการบูชา

ประการสุดท้ายเกี่ยวกับผลในทางอภินิหาร ข้อนี้เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถจะเห็นได้ด้วยตาเพราะเป็น นามธรรม เป็นเรื่องของอำนาจทางจิตของเรา ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธรูป ซึ่งเป็นสิ่งรวบรวมของชาวพุทธทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ใครๆ ก็เอาใจจดจ่ออยู่กับรูปเคารพบูชา นั่น การที่เราเคารพบูชา ก็เหมือนเราเอากระแสดิจตของเราเอง ถ้ายทอดไปสู่วพระพุทธรูปนั้น และสิ่งนั้นก็เป็นสิ่งที่ต่อกระแสดิจตของคนทั้งหลาย ทุกครั้งที่เรา เคารพบูชาพระพุทธรูป เราก็จะได้อำนาจที่ได้ถ่ายทอดจาก กระแสดิจตของคนทั้งหลาย ซึ่งก่อให้เกิดผลอย่างน่าอัศจรรย์ ถ้าเรา เชื่อเรื่องอำนาจของจิตแล้ว เราก็จะไม่ปฏิเสธอำนาจของการบูชา การที่เราเคารพสิ่งที่คนอื่นเคารพ ท่านก็จะได้รับสิ่งตอบแทนคือ การเคารพจากมวลชน แต่ถ้าเราดูถูกหรือเหยียดหยามสิ่งที่มีมวลชน เคารพ ท่านนั้นแหละจะต้องถูกคนอื่นเหยียดหยาม เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษากันอีกมาก

สรุปความหมายของคำว่า “บูชา” หมายถึง ปักคัตณหะ ยกย่อง ๑ สักการะ บูชาด้วยสิ่งของ ๑ และสัมมานะ ความยอมรับ

นับถือ ๑ นี่เป็นความหมายของคำว่า “บูชา” ในมงคลนี้ และบุคคลที่ควรบูชาในมงคลที่ป็นี่ท่านจำแนกไว้หลายประเภทด้วยกันคือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระปัจเจกพุทธ ครูอาจารย์ บิดา มารดา และผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

การบูชาก็จำแนกโดยหัวข้อใหญ่ๆ มีอยู่ ๒ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา อามิสบูชาหมายถึงการสักการะด้วยอามิสต่างๆ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น ส่วนปฏิบัติบูชา ได้แก่ การถือไตรสรณคม การรักษาศีล ๕ ศีล ๘ และกุศลกรรมบถ ๑๐ เจริญสมถวิปัสสนา เป็นต้น เป็นปฏิบัติบูชา เพื่อความเข้าใจในมงคลข้อนี้ ขอยกเรื่องราวที่มีมาในอดีตซึ่งเป็นผลของการบูชาดังต่อไปนี้

เรื่องนายสุนนะ

นายสุนนะเป็นช่างร้อยกรองดอกไม้ อยู่ที่เมืองราชคฤห์ ได้เคยถวายดอกมะลิแก่พระเจ้าพิมพิสารวันละ ๘ ทะนาน เป็นประจำทุกวันและได้รับพระราชทานรางวัลครั้งละ ๘ กหาปณะ

อยู่มาวันหนึ่ง นายสุนนะก็ออกไปเก็บดอกมะลิเช่นเคย และเตรียมที่จะไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร ในระหว่างที่เดินทางมานั้น ได้พบกับพระพุทธเจ้าก็เกิดความเลื่อมใสจึงคิดในใจว่า

“ในวันนี้ถ้าเราไม่ได้ถวายดอกไม้แก่พระราชา พระองค์ก็คงจะกริ้วและลงอาญาแก่เราประการใดก็ตาม เราจะยอมรับอาญานั้น ส่วนการที่เราได้ถวายดอกไม้แก่พระพุทธเจ้านั้นย่อมได้รับความสุข

ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เราถวายแก่พระราชาก็มีผลแต่ในชาตินี้เท่านั้น”

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว นายสุนนะก็มีความเลื่อมใสเกิดความปีติอย่างมาก ได้ชดดอกมะลิออกไปกำแรกเป็นการบูชา ดอกมะลินั้นแผ่เป็นตาข่ายอยู่เบื้องบน ครั้งที่ ๒ ชดไปก็แผ่เป็นตาข่ายทางเบื้องขวา ครั้งที่ ๓-๔ ก็อยู่ทางเบื้องซ้ายและเบื้องหน้าของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน และติดตามพระองค์พระพุทธรูปเจ้าไปทุกแห่ง ไม่ว่าพระองค์จะย่างพระบาทไปทางใด ดอกไม้ก็ตามไปถึงนั้น และดอกไม้นั้นก็หันทางดอกออกและหันทางก้านเข้าทั้งสิ้น ประชาชนในนครนั้นเห็นเป็นอัศจรรย์ จึงได้พากันมาสักการะพระผู้มีพระภาคอย่างเนืองแน่น

นายสุนนะมีความชื่นชมในบุญกุศลที่ตนได้กระทำไปแล้วอย่างมาก กลับมาบอกความเรื่องการบูชาแก่พระพุทธรูปเจ้าให้ภรรยาที่บ้านฟัง แต่แทนที่ภรรยาจะมีความชื่นชมยินดีกับสามี นางกลับมีความโกรธแค้นในการกระทำของสามีมาก ได้กล่าววาจาหยาบคายแก่นายสุนนะเป็นอันมาก แล้วได้นำบุตรของตนไปเพื่อเข้าเฝ้ากราบทูลการกระทำของสามีให้พระราชาทราบ

พระเจ้าพิมพิสารได้ฟังภรรยาของนายสุนนะเล่าเรื่องแล้ว ก็ดำริในพระทัยว่าหญิงคนนี้เป็นคนพาล มีสันดานไม่เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้การสักการะของสามีก็หาไม่เจตยินดีด้วยไม่ เมื่อได้ทรงดำรินั้นแล้วพระองค์จึงได้ทรงขับไล่นางนั้นไป

เมื่อพระพุทธรูปเจ้าได้เสด็จดำเนินมา พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ออกไปอุปัฏฐากต้อนรับพระพุทธรูปเจ้าด้วยความเลื่อมใส พระพุท-

องค์มีความประสงค์ที่จะประกาศคุณความดีของนายสุนนะ พระองค์จึงได้ส่งบาตรให้พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาได้รับบาตร นั้นมา แล้วถวายอาหารแก่พระพุทธรองค์ พระพุทธรองค์ได้ทำ ภัตตกิจเสร็จแล้วก็อนุโมทนาในทานนั้น แล้วถวายพระพรลามาสู่ พระเชตะวัน ดอกไม้ทั้งหลายก็ล้อมพระองค์จนกระทั่งถึงประตู พระวิหาร

พระเจ้าพิมพิสารได้เห็นความมหัศจรรย์เช่นนั้น ก็มีความ เลื่อมใสในการบูชาของนายสุนนะ จึงได้ตรัสเรียกนายสุนนะมา แล้วได้พระราชทานทรัพย์ทั้งหลาย มี ๘ สิ่งๆ ละ ๘ คือ ช้าง ๘ ม้า ๘ ข้าหญิง ๘ ข้าชาย ๘ นารีรูปงาม ๘ บ้านส่วย ๘ เงิน ๘ พัน ตำลึง นายสุนนะได้รับพระราชทานรางวัลเป็นอันมาก เพราะผล ของการบูชาพระพุทธรเจ้าด้วยความเลื่อมใส พระอานนท์ได้ทูลถาม พระพุทธรเจ้าว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาถะของโลก นายสุนนะได้รับผลจาก การบูชาเป็นอันมาก ในเบื้องหน้านั้นคติของเธอจะเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า”

“นี่แน่ะอานนท์” พระพุทธรเจ้าตรัสตอบ “นายสุนนะทำพุทธ บูชาครั้งนี้เสมอด้วยชีวิตของตน ในชาตินี้ย่อมได้รับผลเป็นอันมาก ต่อเบื้องหน้านายสุนนะมาลาจะไม่ไปเกิดในอบายถึงแสนกัลป์ จะไป เกิดอยู่ในมนุษยและสวรรค์ ในชาติสุดท้ายจะมาเป็นมนุษย์และ ได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธ ชื่อว่าพระสุนนะ แล้วเสด็จดับขันธ ปรินิพพานในที่สุด”

นี่เป็นตัวอย่างในอดีตซึ่งมีมาในมงคลทีปนี ซึ่งกล่าวถึงผลของ

การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยจิตเลื่อมใส และยังมีตัวอย่าง
อีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องถึงผลของการบูชาในพระพุทธเจ้าคือเรื่อง
พราหมณ์จู้เพ็กสาฎก

พราหมณ์จู้เพ็กสาฎกเป็นพราหมณ์ที่ยากจน อาศัยอยู่ในกรุง
สาวัตถี แก่มีภรรยาคนหนึ่ง แต่ด้วยความยากจนของแกปรากฏ
ตามท้องเรื่องว่ามีผ้านุ่มคนละผืน และมีผ้าห่มผืนเดียวผลัดกันห่ม
อยู่ตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นคนที่มีความยากจนมากที่สุด

อยู่มาวันหนึ่ง มีคนได้มาป่าวประกาศให้คนทั้งหลายไปฟัง
พระธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พราหมณ์ทั้งสองได้ฟัง
ป่าวประกาศเช่นนั้น ก็มีความปรารถนาที่จะไปฟังธรรมอย่างแรง
กล้า แต่ทั้งสองขัดสนด้วยเรื่องผ้าห่ม เพราะมีเพียงผืนเดียว จึงได้
ปรึกษากันว่า

“นี่แน่ะแม่นาง ในวันนี้จะมีพระธรรมเทศนาจากพระบรม
ศาสดาซึ่งเป็นนาถะของโลก เราและเจ้าก็มีความต้องการที่จะไปฟัง
พระธรรมเทศนาในวันนี้เหมือนกัน แต่ว่าเรามาคิดดูว่าเรานี้มี
ผ้าห่มเพียงผืนเดียวจะไปพร้อมกันไม่ได้ เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน”

“เอาอย่างไรเล่าพ่อ” นางพราหมณีถาม

“เราทั้งสองผลัดกันไปก็แล้วกัน เจ้าเลือกเอาดูว่าเจ้าจะไปฟัง
ธรรมในเวลากลางคืนหรือกลางวัน” พราหมณ์ผู้สามีแนะ

“เอาละ ฉันเป็นหญิงการไปกลางคืนนั้นไม่เหมาะสม ฉันขอ
ไปเวลากลางวันก็แล้วกัน”

เป็นอันว่า ทั้งสองได้ตกลงกันผลัดกันไปฟังพระธรรมเทศนา
โดยฝ่ายภรรยาไปฟังก่อนในเวลากลางวัน ส่วนสามีก็ไปในเวลา

กลางคืน ในคืนวันนั้นพระบรมศาสดาได้ตรวจดูอุปนิสัยของเวไนยสัตว์ ก็ทราบด้วยพระญาณว่าพราหมณ์นี้มีความเลื่อมใสในการบูชา จึงแสดงเทศนาในเรื่องของท่าน ศील ภาวนา มีใจความว่า บุคคลใดจะเป็นชายหรือหญิงก็ตามไม่ทำทานการบูชา ในชาติหน้าจะเป็นคนยากจนอนาถา จะหาข้าวกิน ผ้ำจะนุ่งห่มก็ยากและย่อมนำได้รับความลำบากนานาประการ เมื่อพราหมณ์ได้ฟังอย่างนั้นก็บังเกิดจิตศรัทธาเลื่อมใส คิดจะเปลื้องผ้าที่ห่มมานั้นถวายเป็นพุทธรูปบูชา แต่ถึงกระนั้นความมัจฉริยะความตระหนี่ยังครอบงำจิตใจอยู่ไม่สามารถเปลื้องผ้าออกถวายได้ พราหมณ์ได้ฟังพระธรรมเทศนาอยู่จนถึงยามสามก็มีความศรัทธากล้าหาญ ตัดความตระหนี่ออกจากสันดาน เปลื้องผ้าห่มออกจากกายถวายเป็นพุทธรูปบูชา เปล่งวาจาขึ้นด้วยความโสมนัสยินดีในทานของตน

“เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว”

เสียงของตาพราหมณ์ ที่เปล่งออกมานั้นดังก้อง เพราะเปล่งด้วยความดีใจอย่างที่สุด เสียงของพราหมณ์นี้ได้ยินถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งฟังพระธรรมเทศนาอยู่ จึงได้ตรัสให้นำตัวพราหมณ์นั้นเข้าเฝ้าและซักถามว่า

“นี่แน่ะพราหมณ์ ที่ท่านว่าท่านชนะแล้วนั้น ท่านชนะอะไรหรือ”

“พระอาชฎามีพันเกล้า” พราหมณ์ตอบ “การที่ข้าพระองค์ได้เปล่งวาจาว่า ชนะแล้ว ชนะแล้วนั้น ข้าพระองค์หมายถึงว่าข้าพระองค์ได้มีชัยชนะข้าศึกภายในของข้าพเจ้า คือความตระหนี่ที่ครอบคลุมจิตใจของข้าพเจ้ามาแต่เพลาค้ำ บัดนี้ความตระหนี่นั้นได้

หมดไปจากใจของข้าพระองค์แล้ว ข้าพระองค์จึงได้กล่าวว่า ชนะแล้ว ดังนี้แหละพระเจ้าข้า”

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ฟังคำกราบทูลของพราหมณ์ผู้นั้นแล้วก็มีความยินดี จึงได้พระราชทานผ้านุ่งห่มแก่พราหมณ์คู่หนึ่ง พราหมณ์นั้นก็นำมาถวายเป็นพุทธรูปบูชา พระเจ้าปเสนทิโกศลเลื่อมใสในความศรัทธา จึงได้พระราชทานผ้าให้ใหม่ ๒ คู่ ๓ คู่ จนถึง ๘ คู่ พราหมณ์ได้แยกผ้าไว้ ๒ คู่ เพื่อตนเองและเพื่อภรรยาของตน เหลือนอกนั้นได้ถวายเป็นพุทธรูปบูชาสิ้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทานผ้ารัตนกัมพลมีราคามากสองผืนแก่พราหมณ์ ครั้นพราหมณ์ได้ผ้านั้นมาก็คิดว่าผ้านี้มีราคามาก ไม่สมควรที่จะนำมานุ่งห่มปกปิดร่างกาย ควรจะนำไปเป็นพุทธรูปบูชา เมื่อคิดเช่นนั้นจึงนำผ้าทั้งสองผืนไปทำเพดานที่บรรทมพระพุทธรูปเจ้า อีกผืนหนึ่งไปทำเป็นเพดานสำหรับสงฆ์ฉันอาหาร

ครั้นเวลาเย็นพระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จมา ทอดพระเนตรเห็นผ้ากัมพล ๒ ผืน มีพระทัยเต็มไปด้วยความปิติพระทัย จึงได้พระราชทานทรัพย์แก่พราหมณ์นั้นอย่างละ ๔ คือ ช้าง ๔ ม้า ๔ ข้าทาสชายหญิงอย่างละ ๔ นี้เป็นผลของการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องทีกล่าวถึงผลของการบูชาพระสฤงคารเจดีย์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปนี้

เรื่องนางโกสาคี

เป็นเรื่องหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาจากเมืองกุสินารา ด้วยความศรัทธาเลื่อมใส มาก่อนเป็นพระเจดีย์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุ เพื่อเป็นที่บูชาสักการะของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในเมืองนั้นมีหญิงสาวคนหนึ่งนามว่าโกสาคี นางมีความเลื่อมใสใคร่ที่จะบูชาพระบรมธาตุ ดังนั้นนางจึงได้ออกแสวงหาดอกไม้มานานาพันธุ์เพื่อจะนำไปสักการบูชาพระบรมธาตุ นางแสวงหาได้ดอกโกสาคี ๔ ดอกมีสีสวยสดงดงาม นางมีความชื่นชมสรรเสริญ ออกจากบ้านเดินไปยังสถูปพระบรมธาตุ ในขณะที่นางเดินทางไปนั้น ได้มีวัวแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งได้วิ่งมาอย่างรวดเร็ว และพุ่งเข้าชนนางนั้นล้มลงและสิ้นชีวิตลงในที่นั้น

ขณะที่จิตของนางดับลงนั้น ดับด้วยอาการเต็มไปด้วยความเลื่อมใสศรัทธา นางจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ มีนางฟ้าพันหนึ่งเป็นบริวาร และเทพดาทั้งหลายเรียกนางว่านางโกสาคี นางเป็นที่รักใคร่ของบรรดาเทพบุตรเทพธิดาทั้งปวง ทั้งนี้ด้วยอานิสงส์ของการที่นางมีจิตเลื่อมใสศรัทธาบูชาพระบรมธาตุ

คราวหนึ่ง ท้าวสักกะเทวราชซึ่งเป็นประมุขของเทวดา ได้เสด็จประพาสนันทวันอุทยาน ได้ทอดทัศนาเห็นนางโกสาคี ก็มีเทวบัญชาถามว่า

“ดูกรนางผู้เจริญ นางได้สร้างกุศลอย่างไรจึงได้ประสบโชค-

ทรัพย์สินถึงปานนี้”

นางโกสาคก็ได้ฟังเทวบัญชาตามเช่นนั้น นางจึงมีวาจาตอบแก้
จอมสวรรค์ว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เป็นจอมเทพ หม่อมฉันมีความเลื่อมใสศรัทธาใน
การบูชาพระบรมธาตุ ด้วยจิตที่ประกอบด้วยกุศลจิต ด้วยอานิสงส์
นี้ จึงทำให้หม่อมฉันได้เสวยทิพยสมบัติอย่างนี้เพคะ”

ท้าวอินทราธิราชเมื่อได้สดับคำของนางแล้ว จึงสรรเสริญผล
แห่งการสักการบูชาแก่มาตุลีเทพบุตรว่า

“ดูกรมาตุลี เครื่องบูชาจะน้อยหรือมากก็ดี ไม่เป็นประมาณ
ในการทำกุศล กุศลจะมากหรือน้อยก็อาศัยจิตที่เลื่อมใสเป็นประธาน
พระพุทธรเจ้าจะอยู่หรือดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตาม บุคคลใด
มีจิตศรัทธาเลื่อมใสกราบไหว้บูชาอยู่แล้วย่อมมีผลเสมอกัน จะ
มากน้อยกว่ากันก็หาไม่ ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านจงประกอบกรการกุศล
ในการสักการบูชา แม้พระบรมสารีริกธาตุก็ย่อมมีอานิสงส์มาก”

เมื่อตรัสดังนั้นแล้ว ท้าวมัจฉวานก็ได้เสด็จไปจากนั้นทวันอุทธาน
เสด็จไปสักการบูชาพระบรมธาตุจุฬามณีในดาวดึงส์พิภพ

นี่เป็นผลของการสักการบูชาพระบรมธาตุ ซึ่งได้ยกมาแสดง
เป็นอุทาหรณ์ ส่วนเรื่องราวอื่นยังมีอีกมาก ท่านผู้ที่มีความสนใจ
พึงหาอ่านจากมงคลที่ปนีเกิด

มงคล
ข้อที่
๔

ปฏิจรูปเทสวาโส

(อยู่ในประเทศอันสมควร)

ในมงคลข้อที่ ๔ พระพุทธเจ้าได้วางหลักไว้ว่าให้อยู่ในปฏิจรูปเทส และเราจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำนี้เสียก่อนว่า ปฏิจรูปเทส แปลว่าอย่างไร และมีความหมายว่าอย่างไร

คำว่า **ปฏิจรูปเทสวาสะ** แยกออกเป็นสองคำ คือ ปฏิจรูปะ คำหนึ่ง เทสะ คำหนึ่ง คำว่าเทสะนั้นไม่เป็นปัญหา เพราะแปลใจความว่า สถานที่ หรือถิ่น ปัญหาที่เราจะต้องเข้าใจให้มากก็คือ ปฏิจรูปะ ซึ่งแปลความว่าสมควร เมื่อรวมทั้งสองคำนี้แล้วก็จะได้ความว่า “อยู่ในประเทศอันสมควร”

อย่างไรเป็นประเทศที่เหมาะสมหรือสมควร เป็นปัญหาที่เราจะต้องเข้าใจให้ดี เพราะมงคลข้อนี้พระพุทธองค์ทรงมีความหมาย

แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ ปฏิจรูปเทศ เพราะเป็นของสำคัญยิ่ง อย่าเข้าใจว่าที่อยู่ไม่สำคัญ เพราะคนเราจะมีความเจริญหรือความเสื่อม ก็ต้องขึ้นอยู่กับปฏิจรูปเทศวาสะ ไม่ใช่ว่าจะอยู่ที่ไหนได้ผลเท่ากัน จะลองเปรียบดูว่า ต้นสัก ต้นตะเคียน เป็นต้นไม้ใหญ่ ถ้านำมาปลูกอยู่ในกระถางมันจะมีความเจริญไปไม่ได้ ดังนั้นเราจะเห็นได้แล้วว่า ต้นไม้แม้ว่ามันจะเป็นสิ่งไม่มีวิญญาณมันก็ยังต้องเลือกที่อยู่เหมือนกัน อีกอย่างหนึ่งนั้นมีความหมายถึงว่า ในถิ่นที่เรายู่อาศัยนั้นมีอาชีพหรือความเป็นอยู่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของเราหรือไม่ สิ่งที่เราจะต้องคำนึงในการปฏิบัติมงคลข้อนี้ มีความหมายอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. เราต้องเลือกอยู่ในปฏิจรูปเทศ

๒. เราต้องทำที่อยู่ให้เป็นปฏิจรูปเทศ

ประการแรก ที่ว่าต้องเลือกอยู่ในปฏิจรูปเทศนั้น หมายความว่าเราจะอยู่ที่ไหนก็ต้องเลือก วิธีเลือกนั้นให้ถือเอาหลักความเจริญของเราเป็นเกณฑ์ คือ ทรัพย์เจริญ ชีวิตเจริญ และคุณความดีเจริญ ที่บางแห่งทรัพย์เจริญ การทำมาหากินคล่องแต่มีสิ่งที่เป็นภัยแก่สุขภาพและชีวิต บางแห่งทรัพย์ก็พอควร ชีวิตไม่ต้องห่วง แต่เป็นที่ห้อมล้อมด้วยสิ่งที่จะดึงดูดจิตใจของเราและบริวารให้ถอยต่ำชั่วช้าลงไป ฉะนั้นเราจึงต้องเลือกที่ๆ เราจะอยู่ ตัวอย่างเช่น

จะเข้าโรงเรียน

จะบวชวัดไหน

ทำงานหาเลี้ยงชีพที่ไหน ฯลฯ

การเลือกเป็นสิ่งจำเป็นมาก ไม่อย่างนั้นแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ตรัสไว้ว่าเป็นมงคล ตัวอย่างแม้พระพุทธเจ้าของเราเมื่ออยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต เวลาเทวดามาอาราธนาพระองค์ยังต้องพิจารณาดูประเทศเหมือนกัน โรงเรียนก็เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าเป็นโรงเรียนแล้วจะสอนดีเหมือนกันหมด หรือว่าเป็นวัดมีกุฏิอยู่แล้วก็เหมือนกันหมด ถ้าทุกอย่างมันเหมือนกันแล้วพระพุทธเจ้าคงไม่สอนให้เราเลือก หรือเราจะมาพิจารณาดู เอาความคิดของเราเป็นเครื่องวัดก็ได้ ถ้าสมมติว่าท่านไปเข้าโรงเรียนที่ไม่เป็นโรงเรียนอย่างแท้จริง มีการสอนไม่ได้ความ หรือครูไม่มีความสามารถ ท่านลองนึกดูเอาว่าจะทำให้เรามีความรู้ความสามารถเจริญพัฒนาไปได้ไหม หรือว่าท่านจะบวช เราไปบวชในวัดที่ไม่มีการศึกษา หรือวัดที่คลุกคลีด้วยหมู่บ้าน อย่างนี้ท่านลองนึกดูว่า จุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อหาความสงบ หาความรู้ ท่านจะได้ไหม หรือที่เข้ามาหากินของเรา มันกดดันต่อความสามารถของเราหรือไม่ การเลือกงานให้ถูกกับนิสัยความสามารถของเราก็จัดเป็นปฏิรูปเทสวาสะได้เหมือนกัน อย่างเช่นเรามีความสามารถในทางเกษตร แต่ไปอยู่ในหน่วยที่เกี่ยวกับเครื่องจักร เป็นต้น เราก็เป็นอันว่าหมดความสามารถและสร้างความเจริญแก่ชีวิตไม่ได้ ฉะนั้นเรื่องปฏิรูปเทสวาสะนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ท่านจึงได้จัดเป็นมงคล

การทำที่อยู่ให้เป็นปฏิรูปเทสวาสะนั้น ก็ยึดหลักอย่างเดียวกัน คือ ทรัพย์ ชีวิต ความดี ผู้ที่เป็นฆราวาสถ้าจะดำเนินตามคำของพระ จะต้องปรับปรุงสถานที่อยู่อาศัยให้เรียบร้อย ด้านทรัพย์ ทำบ้านเรือนให้เป็นที่ปลอดภัย มีอุปกรณ์เครื่องใช้ในการแสวงหา

ทรัพย์ สิ่งใดที่จะนำความพินาศล่มจมแก่ทรัพย์สินและครอบครัว
เราก็กำจัดเสีย และพยายามปรับปรุงที่อยู่ของเราให้เป็นที่น่า
รื่นรมย์ แสวงหาสิ่งประกอบอันจะโน้มน้าวจิตใจของเราให้มุ่งใน
ความดี นี่เป็นความมุ่งหมายของมงคลหรือหลักพัฒนาในข้อนี้

นอกจากนั้น ในมงคลสูตรท่านแสดงไว้ว่า ที่ซึ่งเป็นปฏิรูป
เทสวาสะนั้นหมายถึงเอาสถานที่ที่มีพระพุทธศาสนา มีการให้ทาน
รักษาศีล เป็นต้น การอยู่ในประเทศอันสมควรนั้นย่อมให้ความ
เจริญแก่จิตใจและความก้าวหน้าของเราอย่างนี้

ต่อไปนี้จะได้ยกเรื่องราวประกอบในเรื่องของมงคลข้อนี้
มาเป็นการประกอบความเข้าใจในมงคลข้อนี้อีก

เรื่องพราหมณ์วกกลี

พราหมณ์วกกลีเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ที่กรุงสาวัตถี ได้เห็นพระรูป
พระโณมของพระบรมศาสดา ก็มีความเลื่อมใสในรูปร่าง พยายาม
ติดตามไปทุกแห่งหน และต่อมาเมื่ออำนาจความปรารถนามีกำลัง
แรงก็มีความคิดว่า การที่อยู่ครองเรือนนั้น นานๆ จะได้เห็นพระ
พุทธเจ้าสักครั้ง ถ้าเราได้ออกบวชก็จะได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธรเจ้า
ตลอดเวลา เมื่อคิดดังนั้นแล้วจึงได้ขอบวชในพระพุทธศาสนา พระ
ศาสดาก็บวชให้

พราหมณ์วกกลี เมื่อเข้ามาบวชก็ไม่ใช่อันศึกษาพระธรรม
วินัย ได้แต่เฝ้าดูพระรูปพระโณมของพระพุทธรเจ้าอย่างเดียวเท่านั้น

พระองค์จะเสด็จไปทางใดวักกलिก็ติดตามไปทางนั้น พระพุทธเจ้า
รอนจนอุปนิสัยของวักกलिแก่กล้าพอที่จะรับพระสัทธรรมเทศนาได้
แล้ว จึงในวันหนึ่งขณะที่วักกलिได้แลเห็นแลดูพระรูปพระโนมอยู่นั้น
พระพุทธองค์ก็มีดำรัสว่า

“นี่แน่ะวักกलि เธอจะมาดูอะไรกันกับร่างกายอันเน่าเปื่อยของ
เราตถาคตเล่า ท่านบวชมาไม่เล่าเรียนพระธรรมวินัย เอาแต่ดูเรา
เท่านั้น ดูก่อนวักกलि ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นได้ชื่อว่าเห็นตถาคต ไป
ออกไปเสีย วักกलि”

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงขับไล่พระวักกलिเช่นนั้น พระวักกलिก็มี
ความเสียใจเป็นอันมาก ที่ความจงรักภักดีของตนถูกพระพุทธเจ้า
มองในแง่ไม่ดี จึงมีความน้อยใจ จึงคิดว่าเราอย่าอยู่เลย คิดแล้วจึง
ขึ้นไปสู่ยอดเขาคิชฌกูฏเพื่อที่จะกระโดดเขาลงมาให้ตาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทราบถึงการกระทำของพระวักกलि
จึงได้แปลงพระรัศมีต่อหน้าของพระวักกलि แล้วตรัสด้วยพระทัย
เมตตาว่า

“วักกलि เธอจงดูร่างของตถาคตเถิด วักกलि บุคคลผู้ใดมีความ
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมได้รับมรรคผลหลุดพ้นจาก
ความทุกข์ทั้งหมด วักกलि เธออย่าเป็นผู้มีความประมาทเลย”

เมื่อพระบรมศาสดาตรัสเช่นนั้นแล้ว พระวักกलिได้ฟังก็มีปีติ
เป็นกำลัง บังเกิดขึ้นในสันดานของท่าน ด้วยความปีติทำให้ร่างของ
ท่านลอยไปในอากาศ ปลงปัญญาพิจารณาตามพุทธโอวาท ช่มเสีย
ซึ่งปีติได้สำเร็จพระอรหันต์ปฏิสัมภิทาญาณในครั้งนั้น พระวักกलि
ได้เห็นพระศาสดา ได้ฟังธรรมของพระองค์จนสำเร็จพระอรหันต์

ตัดกิเลสขาดจากสันดาน ก็อาศัยอยู่ในปฏิรูปเทศ เป็นประเทศอันสมควร จึงจัดเป็นมงคลอันประเสริฐดังนี้

เรื่องนายอริยะ

นายอริยะแกเป็นพรานเบ็ด อาศัยอยู่ในกรุงสวตถี แกมีอาชีพในการตกปลาขายเป็นนิจ วันหนึ่งแกก็ออกไปยังนอกเมืองเพื่อหาตกปลาอย่างที่เคยกระทำมา

ในวันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระอัครสาวกได้ออกโคจรบิณฑบาตในนครสวตถี หลังจากที่ได้อาหารพอสมควรแล้ว จึงเสด็จออกจากพระนครมาทางที่นายอริยะกำลังจะตกปลาอยู่ เมื่อนายอริยะได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาแต่ไกลก็มีความละอาย จึงได้นำคันเบ็ดนั้นซ่อนไว้แล้วยืนอยู่ในที่นั้น พระผู้มีพระภาคพาพระภิกษุมาหยุดยืนอยู่ในที่ใกล้ๆ กับนายอริยะยืนอยู่ แล้วจึงตรัสถามเหล่าพระสาวกว่า ท่านชื่ออะไร พระสาวกก็ได้กราบทูลชื่อของตนๆ เป็นลำดับลงไปว่า ข้าพเจ้าชื่อสาริปุตฺร ข้าพเจ้าชื่อโมคคัลลานะ ข้าพเจ้าชื่อกัสสปะ เมื่อพระสาวกบอกชื่อของตนๆ ดั่งนั้นนายอริยะก็คิดในใจว่า พระสมณโคดมถามชื่อพระสาวกแล้ว เดียวก็คงจะถามชื่อของเรา

พระพุทธเจ้าทรงรู้อารมณ์จิตของนายพรานเบ็ดแล้ว จึงหันมาตรัสถามว่า “ดูกรอุบาสก ตัวของท่านชื่อว่าอย่างไร”

“ข้าพเจ้าชื่ออริยะ พระเจ้าข้า” นายอริยะทูลตอบ

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ดูกรอุบาสก คนทั้งหลายประหารสัตว์เหมือนอย่างตัวท่านนี้ จะเรียกชื่อว่าอริยะนั้นไม่สมควร คนทั้งหลายใดที่ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ มีจิตเมตตากรุณาแก่สัตว์ทั้งหลายเป็นเบื้องหน้า และมีปัญญารู้เท่าทันสังขาร นักปราชญ์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมเรียกบุคคลนั้นว่าอริยะ”

เมื่อพระองค์ได้ตรัสพระธรรมเทศนาแก่นายอริยะพราณเบ็ดโดยพิสดาร แล้วสรุปเป็นคาถาว่า “บุคคลใด หญิงก็ดี ชายก็ดี เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายให้ลำบาก คือ เขี่ยนตี ผูกมัดจองจำ เป็นต้น หรือฆ่าสัตว์ทั้งหลายให้ตายลงด้วยมีเจตนา คนเหล่านั้นจะชื่อว่าอริยะก็หาไม่ คนเหล่าใดมีความสุจริตกายวาจาใจ ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายให้ลำบาก คือไม่เขี่ยนตี ผูกมัดจองจำ เป็นต้น มีศีลสมาธิปัญญาบริบูรณ์ในสันดาน จึงได้นามว่า อริยะ”

เมื่อพระองค์ตรัสพระธรรมเทศนาจบลง นายอริยะก็ได้บรรลุพระโสดาปัตติผลเป็นพระอริยะบุคคลในพระพุทธศาสนา ปิดประตูบาปภูมิทั้ง ๔ คือไม่ไปเกิดในนรก ๑ ไม่เกิดเป็นเปรต ๑ ไม่ไปเกิดเป็นอสุรกาย ๑ ไม่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ๑ การที่นายพราณเบ็ดได้สำเร็จเป็นพระอริยะบุคคลนั้นเพราะอยู่ในประเทศอันสมควร จึงจัดเป็นมงคลอันประเสริฐ

มงคล
ข้อที่
๕

บุพเพ จ กตปุญญตา (มีบุญวาสนามาก่อน)

ตามความหมายของมงคลในข้อนี้ มีความหมายว่า การที่มีบุพเพ จ กตปุญญตา ซึ่งเมื่อแปลแล้วจะได้ความอย่างภาษาธรรมดาว่า “บุญเก่า” เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษาในเรื่องความหมายของมงคลในข้อนี้เสียก่อน

ความหมายของมงคลในข้อนี้ หมายถึงบุญที่ได้ทำไว้แล้วในอดีต ก่อนอื่นเราจะต้องเข้าใจเรื่องบุญกันเสียก่อน เพราะคำว่าบุญเป็นคำที่เราใช้อยู่กันอย่างแพร่หลาย คำว่า บุญ หมายถึงความดีขึ้นของจิต หมายความว่า การกระทำใดก็ตามที่ทำให้เกิดความสุขสบายโดยไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนเพราะการกระทำของเรา

สิ่งนั้นเรียกว่า **บุญ** บุญที่ได้สั่งสมอยู่ในจิตใจเป็นเวลานาน เราเรียกว่าบุญเก่า หรืออย่างบางที่เราเรียกกันอย่างติดปากว่า บุญวาสนา ซึ่งก็มีความหมายอย่างเดียวกันนั่นเอง บุคคลเราที่เกิดมาในโลกนี้ เราจะสังเกตเห็นว่ามีสภาพต่างกันไม่เหมือนกัน บางคนสวยงาม บางคนรูปร่างน่าเกลียด บางคนดำ บางคนขาว บางคนสติปัญญาดี บางคนสติปัญญาทราม บางคนยากจน บางคนมั่งมี เหล่านี้เกิดมาจากผลของการกระทำไว้ในชาติปางก่อนทั้งสิ้น ไม่ใช่อำนาจพระเจ้าบันดาลแต่อย่างใด

จะขอยกตัวอย่าง เช่น เด็กคนหนึ่งมีความเกียจคร้าน ไม่เรียนหนังสือ เอาแต่เที่ยวเตร่ เด็กอีกคนหนึ่งเป็นคนขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ผลของคนทั้งสองก็ย่อมจะปรากฏขึ้น คือ คนที่เกียจคร้านไม่เรียนหนังสือเอาแต่เที่ยวเตร่ ทำให้อ่านหนังสือไม่ออก มีความยากจน ส่วนคนที่หมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ผลที่ได้รับก็คือ อ่านหนังสือออก มีความมั่งมี มีงานที่มีเกียรติ เหล่านี้เป็นผลของการทำความดีทั้งนั้น นี่หมายให้เห็นถึงบุญเก่าที่ทำในปัจจุบัน

ส่วน *บุพเพ กตบุญญาตา* นั้นหมายถึงผลที่ทำในอดีตแล้วส่งผลมาในภพปัจจุบัน เช่น คนที่ได้ทำความดีไว้ในชาติก่อน บุญนั้นจะส่งผลให้เกิดมาในตระกูลที่มั่งคั่ง มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด หรือเราจะสังเกตดูก็ได้ว่า ในการทำการค้า คนแต่ละคนมีความเจริญผิดกันมาก บางคนทำการค้าได้รับผลดีสมความมุ่งหมาย บางคนยิ่งทำการค้ายิ่งขาดทุน ทั้งๆ ที่ทำอย่างรอบคอบแล้วก็ตาม หรือบางคนเกิดในตระกูลที่ยากจน และพร้อมกันนั้นอีกคนหนึ่งก็อยู่ในฐานะเดียวกัน แต่คนหนึ่งไปได้ดิบได้ดีเป็นนายกรัฐมนตรี แต่

อีกคนหนึ่งยังทำอะไรทำนาอยู่ เหล่านี้เป็นผลของ “บุพเพ กตปุญญตา” ทั้งนั้น แต่ที่พระพุทธรองค์กล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าให้เรามีความท้อถอยในการงาน แต่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า “บุพเพ กตปุญญตา” เป็นผลที่จะคอยสนับสนุนการกระทำของเรา ในภพปัจจุบันให้ได้รับผลไพบูลย์ยิ่งขึ้น ถ้าเรามีความท้อถอยไม่ทำอะไรเลย แล้วเราจะไม่ประสบผลเลย เพราะถ้าเราได้กระทำบุญในปัจจุบันนี้แล้ว ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับผลในชาตินี้ แต่จะเป็นเชื้อซึ่งเรียกว่า บุพเพ กตปุญญตา ในชาติต่อไป

ฉะนั้น มงคลในข้อนี้พระองค์ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีความดีได้กระทำแล้วในชาติปางก่อนนั้น ย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนความสำเร็จให้มีขึ้น พุดง่าย ๆ ก็คือคนที่มีความดีนั่นเอง เหมือนกับว่าเรามีพื้นฐานการเรียนดีย่อมเป็นปัจจัยในการที่เราจะทำกิจการงานทั้งหลายได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ซึ่งผิดกับคนที่ไม่มีพื้นฐานการศึกษาเลย หรือมีพื้นฐานการศึกษาน้อยก็ย่อมจะมีความยากลำบากและช้าในการประกอบกิจการงานต่างๆ ท่านจึงว่าจะต้องมี “บุพเพ กตปุญญตา” คือสั่งสมความดีเอาไว้ หมายถึงเมื่อเล็กน้อยหมั่นประกอบการศึกษา เมื่อวัยหนุ่มแสวงหาทรัพย์ และเมื่อวัยแก่เฒ่าก็ได้รับความสุขสบาย เพราะผลที่เราได้กระทำไว้เมื่อคราวเป็นเด็กหรือชวนชวายหาทรัพย์เมื่อเป็นหนุ่ม ผลที่ได้รับก็คือความสบาย นี้คือ “บุพเพ กตปุญญตา”

เป็นอันสรุปความได้ว่า ความดีทุกอย่างที่คนเราทำไว้ แม้จะไม่ให้ผลในปัจจุบันทันตาเห็น ก็ไม่สูญเปล่า ความดีเหล่านี้จะมาปรับปรุงจิตของเราให้ดีขึ้น ซึ่งเรียกว่า บุญเก่า

บุพเพ กตปุญญา เป็นพลังพิเศษอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้เรา
ได้พบความเจริญก้าวหน้า พัฒนาตัวเองให้มีความรุ่งเรืองในชีวิต
จากมงคลข้อนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องระลึกไว้สองสถาน คือเมื่อ
ตนได้รับความเจริญก้าวหน้า ก็นึกว่านั่นเป็นผลดีแห่งความที่เรา
สู้พยายามกระทำมา หากควรที่จะฉวยโอกาสที่เราได้รับผลบุญนั้น
ไปสร้างกรรมทำบาปไม่ จะเข้าตำราที่ว่า เขียนด้วยมือลบด้วยเท้า

อีกประการหนึ่ง **ความเชื่อในบุญเก่าของตนและของคนอื่น**
ย่อมป้องกันความริษยาเสียได้ เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่าก็คิดว่า **นั่น**
เป็นบุญวาสนาของเขา ถึงตัวเราเมื่อตกต่ำก็คิดเสียว่าหมดบุญเก่า
ของเราที่ได้ทำไว้ หากควรเสียใจไม่ เร่งสร้างสมบุญใหม่ดีกว่า อีก
สถานหนึ่ง เมื่อทราบว่าการทำบุญเป็นการสั่งสมความดีไว้ช่วย
ตัวเองแล้ว ไม่ควรประมาทในการทำบุญ ทำเท่าที่กำลังความสามารถ
ของเราจะอำนวย คนที่มีความสามารถอยู่แต่เพิกเฉยในการทำบุญ
เสมือนหนึ่งว่าชวานาเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วแจกจ่ายไปหมด ไม่ได้
สงวนไว้ทำพันธุ์เลย หรือเหมือนคนที่หาได้เท่าไรแล้วใช้หมดเลย

การกระทำกิจการทั้งทางโลกและทางธรรม ก็ต้องอาศัยบุญ
เก่าเหมือนกัน อย่างเช่น คนที่จะบรรลุมรรคผลในชาตินี้ก็ต้องมี
อุปนิสัยปัจจัยแต่ปางก่อนเป็นเครื่องสนับสนุน หรือถ้าเราไม่มีบุญ
เก่าแล้ว ถึงมีของอยู่ก็ไม่สามารถที่จะรักษาได้ ดังจะได้ยกเรื่องราว
มาเล่าประกอบดังต่อไปนี้

เรื่องพระยามหากัปปินะ

ในอดีตกาลล่วงมาแล้วช้านาน ที่เมืองพาราณสี มีหมู่บ้านของช่างหูกจำนวนพันหนึ่งตั้งอยู่ในเมืองนี้ ครั้งนั้น มีพระปัจเจกพุทธเจ้าจำนวนพันหนึ่ง เหาะมาจากป่าหิมพานต์เพื่อจะอาศัยอยู่ในชนบท กำหนด ๔ เดือน ครั้นเมื่อมาแล้วก็แสวงหาที่จะอยู่จำพรรษาในกาลฤดูฝน

ในวันหนึ่ง ภรรยาของหัวหน้าช่างหูกได้เข้าไปในกรุงพาราณสี พบพระปัจเจกพุทธเจ้า มีความเลื่อมใสจึงเข้าไปนมัสการเรียนถามก็ได้ความว่า ท่านจะแสวงหาที่อยู่จำพรรษา นางมีจิตเลื่อมใสในพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น จึงได้เรียนกับท่านว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นนายช่างหูก มีบ้านอยู่ประมาณพันหนึ่ง ข้าพเจ้าขอนิมนต์พระคุณเจ้าทั้งหมดนี้ เข้ารับบิณฑบาตในบ้านของข้าพเจ้าทั้งหลายในวันพรุ่งนี้เถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายจะจัดเสนาสนะถวายให้อยู่จำพรรษา”

เมื่อนางได้กล่าวอาราธนาแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายก็รับอาราธนา ภรรยาหัวหน้าช่างหูกก็กลับไป และป่าวประกาศให้พวกชาวบ้านทั้งหลายมาถวายทานในวันพรุ่งนี้

ครั้นวันรุ่งเช้า พระปัจเจกพุทธเจ้าก็พากันมารับบิณฑบาต ช่างหูกทั้งหลายก็ถวายทานตามศรัทธา แล้วก็พากันสร้างกุฏิถวายให้จำพรรษาบ้านละองค์ และทำสำรับส่งถวายจนตราบเท่าวันออกพรรษา จึงได้ถวายผ้าจ่านาพรรษาแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อช่างหูก

ทั้งหลายทำกาลกิริยาตาย ก็ไปบังเกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดาในดาวดึงส์ ครั้นกาลล่วงมา ในศาสนาของพระพุทธกัสสป เทพบุตรเทพธิดาได้พากันจุติลงมาบังเกิดในตระกูลต่างๆ ซึ่งมีโภคทรัพย์อยู่ในเมืองพาราณสี ช่างหูกซึ่งเป็นหัวหน้าและภรรยาเกิดในตระกูลกฏุมพ็ผู้ใหญ่ ช่างหูกอีก ๙๙๙ คน กับภรรยาได้มาบังเกิดในตระกูลต่ำลงมาตามลำดับ และได้มาเป็นสามีภรรยากันอย่างเช่นเคย เมื่อมีโภคทรัพย์ ได้มีศรัทธาสั่งสร้างวิหารพันห้องถวาย และทำการฉลองถวายแก่สงฆ์หนึ่ง มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานสิ้นเวลา ๗ วัน วันสุดท้ายได้ถวายผ้าไตรจีวรบริวาร แต่ภรรยา กฏุมพ็ผู้ใหญ่นั้นมีความปรารถนาจะทำบุญให้ยิ่งกว่าคนทั้งปวง จึงได้นำผ้ามีสีดั่งดอกอังกาบ มีราคาพันหนึ่ง กับดอกอังกาบมาสักการะถวายแก่พระกัสสปพุทธเจ้า แล้วตั้งความปรารถนาว่า ถ้าข้าพเจ้ายังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ตรารบใด ขอให้ข้าพเจ้ามีสีกายงามเหมือนสีดอกอังกาบ และมีชื่อว่า อโนชากุมารี เมื่อได้ตั้งความปรารถนาเช่นนั้นแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทำการอนุโมทนาว่า ขอความปรารถนาของนางจงสำเร็จทุกประการ

หลังจากได้ตายจากภพนั้นแล้ว ก็ได้กลับมาเกิดในสวรรค์ ดาวดึงส์เทวโลก เกิดท่องเที่ยวอยู่ในสวรรค์และมนุษย์เป็นเวลาชั่วพุทธันดรหนึ่ง ครั้นกาลล่วงมา คนเหล่านั้นได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะลงมาตรัส กฏุมพ็ผู้ใหญ่มายังเกิดเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่าพระยามหากัปปินะอยู่ในเมืองกุกกุฏวดีนคร ฝ่ายภรรยาได้เกิดเป็นมเหสีนามว่านางอโนชาเทวี เพราะนางมีผิวกายดั่งสีดอกอังกาบ คนทั้งหลายที่ทำบุญร่วมกันมาก็ได้บังเกิด

เป็นอำมาตย์ตามลำดับ

เมื่อพระบรมศาสดาของเราลงมาตรัสรู้ในโลกนี้ และเสด็จประทับอยู่ที่กรุงสวตถิ ขณะที่พระยากับปิณะเสด็จประทับอยู่ในราชอุทยาน ได้ฟังข่าวจากนายพานิชว่า บัดนี้พระพุทธรเจ้า พระธรรมพระสงฆ์ได้เกิดขึ้นแล้ว บังเกิดความปีติอย่างมาก ได้พระราชทานทรัพย์พันหนึ่งแก่นายพานิชนั้น แล้วสั่งให้นายพานิชนำความเรื่องนี้ไปบอกแก่นางอโนชาเทวี ส่วนพระองค์ก็ได้ทรงเสด็จด้วยม้า พร้อมกับบริวารพันหนึ่ง มุ่งตรงต่อพระพุทธรเจ้า

พระพุทธรองค์ได้เล็งเห็นอุปนิสัยแห่งมรรคผลของพระยากับปิณะและบริวาร จึงแปลงรัศมีแผ่ชานออกจากพระกายปรากฏโชติช่วง ส่วนพระยากับปิณะพร้อมด้วยบริวารได้เสด็จเดินทางมาได้ระยะทางสองร้อยโยชน์ จนถึงแม่น้ำจันทภาคฯ พระองค์ก็ทรงประทับพัก ณ รมัไพรใหญ่ เมื่อเสด็จมาถึงในที่แห่งหนึ่ง มีมหานทีสามแฉกขวางหน้าอยู่ แม่น้ำสายที่หนึ่งชื่อว่าอารวัจฉากว้างคาศยุดหนึ่งกับเส้น ๑๕ วา แม่น้ำที่ ๒ ชื่อว่านิลวาหนา กว้างกิ่งโยชน์ แม่น้ำที่ ๓ ชื่อจันทภาคฯ กว้างหนึ่งโยชน์ เมื่อมาถึงแม่น้ำทั้ง ๓ สาย พระองค์ก็ได้ทรงตั้งสัตยาธิษฐาน เอาคุณของพระพุทธรเจ้าเป็นที่พึ่ง พระองค์และบริวารข้ามพ้นห้วงน้ำทั้งสามไปโดยปลอดภัย ครั้นพระองค์พาบริวารมาถึงฝั่ง ก็ได้เห็นพระรัศมี ๘ ประการ จึงเสด็จลงจากหลังอาชา พาบริวารเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาทวายนมัสการ พระองค์จึงแสดงพระธรรมเทศนาให้พระยากับปิณะและบริวารได้สำเร็จโสดาปัตติผล แล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระองค์ก็ได้ทรงประทานอุปสมบทให้

ทางฝ่ายนางอโนชาเทวี เมื่อได้ทราบข่าวจากนายพานิชว่า พระสวามีได้เสด็จออกไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนางก็มีความเลื่อมใส และประทานทรัพย์แก่นายพานิชนั้น ๙ แสน น้ำพระทัยของพระนางมีความหนักแน่นอยู่ในพระพุทธรูป พระนางจึงตรัสเรียกเหล่าบรรดาสนมทั้งปวงเข้ามา แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา

พระพุทธรูปทรงพิจารณาเห็นแล้วว่า เมื่อสองสามีภรรยาได้เห็นกันก็จะเป็นอันตรายแก่มรรคผล พระองค์จึงทรงบันดาลไม่ให้เห็นทั้งสองฝ่ายได้แลเห็นกัน พระนางอโนชาได้เข้าไปถวายอภิวาทพระบรมศาสดา พระองค์จึงได้ตรัสพระธรรมเทศนาให้นางทั้งหมดได้รับโสดาปัตติผล ส่วนภิกษุผู้สามีทั้งพันองค์ ได้ฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้วสำเร็จเป็นพระอรหันตปฏิสัมภีทา แล้วพระองค์ก็ได้ทรงคลายปาฏิหาริย์ให้คนทั้งสองพวกได้เห็นกัน แล้วพระนางอโนชาพร้อมด้วยบริวารได้ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณี พระองค์ก็อนุญาตให้บวชในสำนักอุบลวรรณาเถรี และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ท่านทั้งหลายที่ได้พ้นจากความทุกข์นั้น เพราะด้วยกุศลผลเก่าที่ได้สั่งสมไว้มาสนับสนุน พระองค์จึงตรัสว่าเป็นมงคล คือทำความพ้นทุกข์ได้ และคนที่ไม่มีบุญเก่าสนับสนุนถึงว่ามีของดีอยู่ก็ไม่สามารถจะรักษาไว้ได้ เพราะไม่มีกุศลที่จะรักษา ดังเรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้

นิทานเรื่องพระเจ้าทิวาหนะ

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ยังมีพราหมณ์ ๔ คนพี่น้องอยู่ในกรุงพาราณสี และได้เกิดเบื้อหน้ายในการครองขรรवास จึงได้ออกบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ฤๅษีซึ่งเป็นพี่ต่อมาได้ตายลง และได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ รู้ว่าน้องนั้นมีความทุกข์ จึงได้ลงมาจากสวรรค์เพื่อที่จะช่วยสงเคราะห์น้องของตน เมื่อมาถึงก็ได้นมัสการฤๅษีนั้น

“พระคุณเจ้า พระองค์สบายดีอยู่หรือ” พระอินทร์ถาม

“สบายอย่างไรกันดีเล่าท่าน” ฤๅษีตอบ “เวลานี้เราเองก็ได้รับความทุกข์อย่างหนักทีเดียว เพราะอากาศหนาว”

“แล้วพระคุณเจ้าต้องการอะไรเล่าครับ”

“เวลานี้เราต้องการไฟ เพื่อผิงในเวลาอากาศหนาว” ฤๅษีตอบ ท้าทางของฤๅษีขณะนั้นมีทุกข์อย่างหนักจนถึงกับซุบซิดมอมเหลืองอย่างเห็นได้ชัด

“กระผมจะถวายมีดวิเศษให้พระคุณเจ้าเล่มหนึ่ง เมื่อพระคุณเจ้ามีความประสงค์ที่จะได้อะไร ก็เคาะด้ามมีดวิเศษนี้ พระคุณเจ้าก็จะได้สมปรารถนา” แล้วพระอินทร์ก็ได้มอบมีดวิเศษนั้นแก่ดาบส

หลังจากนั้นแล้วพระอินทร์ก็ไปยังที่อยู่ของฤๅษีรูปที่ ๒ แล้วถามสารทุกข์สุกดิบตามธรรมเนียม ฤๅษีจึงบอกว่า

“เราจะสบายได้อย่างไรกันเล่า” ฤๅษีถอนหายใจอย่างหนัก

“เราถูกช้างมารบกวอนอยู่เนืองๆ แล้วเราก็ไม่มีปัญญาที่จะไปต่อสู้

กับมัน ไฉ้จะย้ายไปที่อื่นหรือมันก็ไม่เหมาะสมก็ต้องทนอยู่อย่างนี้แหละ”

“กระผมจะช่วย” พระอินทร์ตอบ “กระผมจะถวายกลองวิเศษให้พระองค์เจ้า” แล้วพระอินทร์ก็นำกลองวิเศษมามอบให้ฤๅษีนั้น พร้อมกับกล่าวว่า

“หน้ากลองข้างนี้เมื่อตีแล้วข้าศึกศัตรูจะหนีไป และเมื่อตีกลองหน้านี้แล้วจะมีพลโยธามาแวดล้อมไว้ ขอพระองค์เจ้าจงใช้ตามความปรารถนาเถิดขอรับ”

แล้วพระอินทร์ก็ไปยังที่อยู่ของฤๅษีคนที่ ๓ ซึ่งขณะนั้นมีความเจ็บป่วยอยู่ และมีความอดอยากอย่างหนัก จึงได้บอกแก่พระอินทร์ว่า

“อาตมากำลังอาพาธอยู่และมีความต้องการอยู่อย่างเดียว ในเวลานี้คือ อาตมามีความต้องการนมเปรี้ยว (หมายถึงนมวัวที่เก็บไว้จนขึ้นฝ้า แปรจากรสเดิมเป็นรสเปรี้ยว) เพราะสามารถที่จะทำให้อาตมาหายจากการเจ็บป่วยได้”

“เอาเถิดกระผมจะถวายหม้อวิเศษให้พระองค์เจ้า เมื่อพระองค์เจ้ามีความต้องการนมเปรี้ยวเมื่อไรแล้วก็คว้าหม้อใบนี้ลงจะมีนมมาให้อย่างไม่รู้จักหมด” แล้วพระอินทร์ก็ถวายหม้อวิเศษนั้นแก่ดาบสรูปที่ ๓ แล้วก็ลาจากไปสู่วิมานของตน

ตั้งแต่นั้นมา ฤๅษีก็ได้อาศัยมีดิวิเศษนั้นช่วยก่อไฟ รูปที่ ๒ ใช้กลองวิเศษไล่ช้าง และองค์ที่ ๓ ก็อาศัยหม้อวิเศษเรียกเอานมเปรี้ยวตามความปรารถนา จึงทำให้มีความสุขสบายต่อมา

ในครั้งนั้น ได้มีหมู่บ้านตัวหนึ่งได้ออกเที่ยวแสวงหาอาหารกิน

ในวันนั้นก็ได้พบกับแก้ววิเศษดวงหนึ่งซึ่งสามารถที่จะทำให้ตัวของมันเหาะได้เข้าก็มีความดีใจ ได้อาศัยแก้ววิเศษนั้นพาตัวมันเหาะไปแสวงหาอาหารในเกาะแห่งหนึ่งกลางมหาสมุทร และได้อาศัยอยู่ในเกาะแห่งนั้น โดยนอนอยู่ใต้ต้นมะเดื่อในเกาะนั้น และได้วางแก้ววิเศษไว้ข้างหน้าของตนและหลับไป

ต่อมาได้มีชายชาวเมืองกาสิกราช ซึ่งได้ออกไปค้าขายยังแดนไกล และเรือของตนได้อับปางลงกลางมหาสมุทร ส่วนตัวของชายคนนั้นได้รอดมาได้โดยว่ายเข้าสู่ฝั่ง ซึ่งเป็นบนเกาะที่หมูตัวนั้นนอนอยู่ เมื่อไปถึงก็พบหมูนอนอยู่ใต้ต้นมะเดื่อ และเห็นแก้ววิเศษอยู่เบื้องหน้าหมูนั้น จึงได้หยิบมาดู ด้วยอำนาจของแก้ววิเศษทำให้ชายคนนั้นเหาะขึ้นไปในอากาศ แล้วกลับมานั่งอยู่บนกิ่งมะเดื่อความดีใจที่ได้แก้ววิเศษทำให้ชายคนนั้นลืมความหิวไปชั่วคราว เมื่อความดีใจได้ผ่อนคลายลงแล้วก็เกิดความหิวขึ้นมา จึงไม่รู้ว่าจะหาอาหารกินได้ที่ไหน เพราะว่าตนก็เพิ่งจะขึ้นมาใหม่ไม่รู้ว่าจะหาอาหารได้ที่ไหน จึงคิดว่า

“เราจะต้องฆ่าหมูตัวนี้แล้วกินเนื้อของมันเป็นอาหาร เพราะไม่รู้ว่าเราจะไปหาอาหารได้ที่ไหน”

เมื่อคิดอย่างนั้นแล้วจึงได้หักกิ่งมะเดื่อแล้วขว้างลงไปยังตัวหมูนั้น เมื่อหมูตื่นขึ้นมาไม่เห็นแก้วของตัวก็เที่ยวแสวงหาแก้วตามที่บริเวณนั้น อากาศที่หมูหาแก้วอยู่นั้นเป็นภาพที่น่าขบขัน จึงทำให้ชายคนนั้นก็หัวเราะขึ้นด้วยความขบขันในกิริยาท่าทางของหมู เสียงหัวเราะนั้นได้ยินไปถึงหมูที่อยู่ข้างล่าง จึงแหงนหน้ามองขึ้นไปเบื้องบนก็เห็นคนอยู่บนนั้นก็รู้ว่าต้องเสียท่าเจ้ามนุษย์นั้นเสียแล้ว จึงมี

ความโกรธ ฟุ้งศีรษะของตนชนต้นมะเดื่อนั้นตายลง เป็นอันว่าหมู
นั้นก็กลายเป็นอาหารอันโอชะของชายผู้นั้นอย่างอímเอม นี้แหละ
หนอ ความโง่ของหมู

เมื่อได้ฆ่าหมูตายแล้วและได้บริโภคอาหารมื่อนั้นอย่างอímเอม
แล้ว บุรุษนั้นก็ได้อาศัยแก่นนั้นเหาะไปยังที่ต่างๆ และได้มาถึงยัง
ที่อยู่ของฤๅษีตนที่ ๑ เป็นเวลา ๒-๓ วันก็ได้เห็นอาณาภาพของมิด
วิเศษจึงมีความอยากได้ของนั้น

“พระคุณเจ้าผู้เจริญ” ชายผู้นั้นเอ่ยขึ้น “มิดของท่านวิเศษ
เหลือเกิน ผมคิดว่าไม่มีของวิเศษใดๆ จะเท่าของพระคุณเจ้า” ชาย
หนุ่มยอ

“อ๊ะ แน่ละท่าน ของนี้วิเศษมากเราได้รับมาจากพระอินทร์
เซียวนา” พระฤๅษีสนับสนุนคำพูดนั้น “ของวิเศษนี้สามารถที่จะดล
บันดาลได้หลายอย่างตามที่เราต้องการ”

“กระผมมีของวิเศษอยู่อย่างหนึ่ง อยากจะแสดงให้ท่านดู
ของวิเศษนี้สามารถที่จะทำให้เราเหาะไปไหนมาไหนทางอากาศได้”
แล้วชายคนนั้นก็แสดงให้ดู ทำให้ฤๅษีตนนั้นมีความอยากได้

“ของๆ ท่านวิเศษเหลือเกิน” ฤๅษีกล่าวขึ้นหลังจากได้ชมของ
วิเศษนั้นแล้ว

“กระผมก็ได้อาศัยอยู่กับพระคุณเจ้ามาหลายเวลาแล้ว ก็รู้สึก
ว่าเป็นบุญคุณอย่างยิ่ง กระผมจึงอยากจะทำตอบแทนคุณของพระคุณ
เจ้า โดยกระผมจะขอแลกเปลี่ยนกับพระคุณเจ้าฯ จะว่าอย่างไร”

“ฮ้า นี่เป็นความจริงหรือ” ฤๅษีถามอย่างไม่แน่ใจ

“แน่นอนทีเดียวพระคุณเจ้า” ชายคนนั้นก็กล่าวอย่างหนักแน่น

เป็นอันว่าฤๅษีนั้นหลงกลชายเจ้าเล่ห์คนนั้น ได้ยอมแลกเปลี่ยนด้วยโดยหาได้เจสียวใจไม่ว่า นั้นจะนำความหายนะถึงชีวิตมาสู่ตน เมื่อชายคนนั้นได้มีวิเศษไปแล้วก็ลาจากไป และได้ย้อนกลับมาภายหลังและได้ใช้มีวิเศษนั้นแหละฆ่าดาบสตายลง แล้วก็ยึดแก้ววิเศษกลับคืนมา

จากดาบสตอนที่ ๑ มาแล้ว ชายคนนั้นก็ไปหาดาบสตอนที่ ๒-๓ ตามลำดับ พร้อมกันนั้นก็ได้ออกขอแลกเปลี่ยนของวิเศษ และดาบสทั้งสองก็ยอมแลกเปลี่ยนด้วย แล้วชายคนนั้นก็ใช้มีวิเศษฆ่าดาบสอีกสองตนตายทั้งสิ้น เป็นอันว่าชายคนนั้นได้ของวิเศษถึง ๔ อย่าง คือ แก้ววิเศษ มีวิเศษ กลองวิเศษ หม้อวิเศษ มาเป็นสมบัติของตน

เมื่อได้ของวิเศษทั้งหลายมาแล้ว ชายคนนั้นก็ได้เหาะมุ่งตรงไปยังกรุงพาราณสี เมื่อถึงกรุงพาราณสี ก็ได้มีสาสน์ไปยังพระเจ้ากรุงพาราณสี ให้ออกมารับกัน พระเจ้ากรุงพาราณสีก็กรีธาทัพออกมาเพื่อจะจับบุรุษคนนั้นฆ่าเสีย

ชายผู้มีของวิเศษก็ได้ใช้กลองวิเศษตีขึ้น ๓ ครั้ง ก็กลายเป็นรู้พลแวดล้อมตัวมากมาย เจ้ากรุงพาราณสีได้สั่งให้โยธาของตนบุกเข้าไปฆ่าให้ได้ แต่ชายคนนั้นใช้หม้อวิเศษคว่ำลง ปรากฏเป็นน้ำนมไหลออกมามากมายท่วมเหล่าทหารนั้นจนสิ้น แล้วใช้มีดวิเศษฆ่าพระเจ้ากรุงพาราณสีสิ้นพระชนม์ลง แล้วตนเองก็ขึ้นครองเมืองแทน

เรื่องที่ยกมาแสดงนี้ เป็นเรื่องที่จะชี้ให้เราเห็นว่าบุคคลที่ไม่มีบุญกุศลแล้ว ถึงแม้ว่าจะได้ของดีเหล่านั้นมาก็ไม่สามารถที่จะรักษา

ของนั้นไว้ได้ อย่างตัวอย่างในปัจจุบันนี้ บางคนพอถูกลีลาเตอร์
รางวัลที่หนึ่ง ก็เป็นลมตายด้วยความดีใจ นี่เป็นเพราะไม่มีวาสนาที่
จะได้เงินจำนวนมากเช่นนั้น ดังนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสว่า บุคคล
ผู้มีบุญเก่าอันได้สั่งสมไว้แล้วเป็นมงคลอย่างยิ่ง อย่างที่ว่า “แข่งเรือ
แข่งพายก็พอจะแข่งได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนาแข่งกันไม่ได้” ดังนี้
แล

มงคล
ข้อที่
๖

อตตสมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ)

การดำเนินชีวิตของคนเรานั้นเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของชีวิต ถ้าเราเดินทางในทางที่ถูกต้อก็สามารถที่จะทำให้เราได้รับความสบายในที่สุด ถ้าเราดำเนินชีวิตในทางที่ผิดก็ทำให้เราได้รับความลำบากอย่างมาก ฉะนั้นความสำคัญที่สุดของชีวิตจึงอยู่ที่การดำเนินในทางที่ถูกต้อ

ตามความหมายของมงคล หรือทางพัฒนาชีวิตข้อนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า อตตสมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ซึ่งเมื่อเราแปลความหมายอย่างนี้แล้ว คนที่ไม่คุ้นต่อภาษาธรรม

ก็จะเกิดความสงสัยว่าหมายความว่าอย่างไรกันแน่ ถ้าเราจะถอดเอาใจความแล้วก็จะได้ความหมายว่า “ตั้งตนถูกทาง” นั่นเอง เมื่อเราได้เข้าใจความหมายของมงคลข้อนี้แล้ว เราก็คงต้องเข้าใจความหมายของคำว่า ‘ตน’ เสียก่อน คำว่า ตน นั้นเป็นคำที่เราสมมติกันขึ้น หมายถึงร่างกายทั้งหมดที่รวมกันเป็นตัวตนที่เรียกกันว่านาย ก. นาย ข. นั่นแหละ

เมื่อมาถึงความหมายที่ว่า “ตั้งตนถูก” บางคนอาจจะคิดเลยไปถึงสิ่งต่างๆ ภายนอกร่างกาย เป็นต้นว่า ต้องมีเงินทอง ต้องมีตำแหน่งหน้าที่จึงจะตั้งตนได้ ซึ่งความจริงแล้ว เงินทอง หรือตำแหน่งหน้าที่นั้น เป็นเพียงสิ่งประกอบภายนอกเท่านั้น ซึ่งเป็นงานที่มีความสำคัญรองลงไปจากตนอีกทีหนึ่ง การมีทรัพย์สินสมบัติกับเงินทองเป็นคนละทางกัน จะขอยกตัวอย่างให้ดูถึงความหมายของคำว่า “ตั้งตัว” เช่น เราจะแบกของหนักๆ สักสิ่งหนึ่ง เราจะต้องตั้งตัวให้มั่นคงเสียก่อน ถ้าเราไม่ตั้งตัวให้มั่นคงเสียก่อนแล้วพอของมาถึงเราก็จะเสียหลักล้มลงก็ได้ ดีไม่ดีของนั้นก็ทับเอาตัวเราเจ็บเข้าอีก นี่เห็นหรือยังละว่าการตั้งตนนั้นเป็นสิ่งที่เราจะต้องทำก่อน ส่วนของที่เราจะแบกจะหามนั้นมาทีหลัง งานอื่นๆ ก็เหมือนกัน เราจะต้องแยกงานให้ถูก คนที่แยกงานไม่ถูก ไปคิดตั้งตัวเอาเมื่อมีเงินมีทองแล้วมักจะพลาด บางคนได้รับมรดกจากพ่อแม่มามากมาย ผลที่สุดก็รักษามรดกนั้นไม่ได้ ทั้งนี้เพราะเราไม่ได้ตั้งตัวไว้ก่อนเลยรับไม่ไหว บางคนตั้งตัวยังไม่พร้อม สมัครงพรรคพวกยึดเยียดเอาตำแหน่งรัฐมนตรีไปให้ ก็เลยเซ็นผิดเซ็นถูก แล้วก็ล้มลุกอย่างน่าสงสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นได้ง่ายในปัจจุบันนี้

เด็กหนุ่มเด็กสาวบางคน เพิ่งจะสอนตั้งไข่ แยกการเรียนยังไม่ค่อย จะไหว เกิดไปริขอความรักใครๆ มาแบกเข้าไปอีก ไหนจะเรื่องเรียน ไหนจะเรื่องรัก ผลที่สุดก็ไปไม่รอด นี่เป็นเรื่องที่จะชี้ให้เห็นว่าการ ตั้งตนให้ถูกนั้นเป็นงานที่จะต้องทำก่อน ด้วยเหตุนี้เองมงคลของ พระพุทธเจ้าข้อที่ ๖ นี้ จึงชี้จุดที่การตั้งตน

เมื่อเราได้ทำความเข้าใจในเรื่องของการตั้งตัวแล้ว ต่อไปนี้เราก็จะต้องศึกษาถึงประเด็นของการตั้งตัว ว่าการตั้งตัวนั้นตั้งอย่างไร เพื่อความเข้าใจในปัญหาข้อนี้จึงใคร่ที่จะขออัญเชิญเอาพุทธวจนะ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ในธรรมบทว่า

ทีโส ทีสิ ยนุตฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวยินฺ

มิจฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

โจรหัวใจเห็นโจรหัวใจ หรือคนที่มีเวรเห็นคนที่ผูกเวรกันไว้ พึงทำความพินาศให้แก่กัน จิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำบุคคลให้เลวเสียยิ่งกว่าโจรหรือคนมีเวรที่ทำแก่กันนั้น

และอีกบทว่า

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเวย วาปิ จ ญาตกา

สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

มารดาบิดาก็ดี ญาติเหล่าอื่นก็ดี ไม่พึงทำสมบัติอันใดให้ได้ จิตที่ตั้งตนไว้ชอบ พึงทำบุคคลให้ประเสริฐกว่าการทำของบุคคล เหล่านั้น

จากพุทธวจนะสองบทที่ได้อัญเชิญมานี้ เราจะเห็นได้แล้วว่า จุดใหญ่ของการตั้งตนได้นั้นอยู่ที่จิตใจนั่นเอง ฉะนั้นความหมาย ของมงคลข้อที่ว่า *อตฺตสมฺมาปณฺธิ* ตั้งตนไว้ชอบ ก็คือตั้งใจดีนั่นเอง

เรื่องการตั้งใจนั้นตามภาษาธรรมเรียกว่า **เจตนา**

เมื่อเราเข้าใจแล้ว ปัญหาต่อไปที่เราจะทำความเข้าใจต่อไปก็คือ ตั้งอย่างไร การตั้งใจนั้นจะต้องตั้งให้ถูกต้อง ที่ว่าถูกต้องนั้นเราจะเอาอะไรเป็นเครื่องตัดสิน เพราะว่าต่างคนต่างก็คิดว่าการทำของตนนั้นถูกต้องทั้งสิ้น ไม่มีใครยอมรับว่าตนผิด

ข้อนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ ก่อนอื่นเราจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าทางในโลกนี้มีอยู่ ๒ ทาง คือ ทางถูก และทางผิด เราจะรู้ได้อย่างไรแล้วว่าผิด ก่อนอื่นเราต้องตั้งปัญหาถามตัวของเราเองเสียก่อนว่า มีความต้องการอย่างไร ทุกคนก็ต้องตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ต้องการ “ความสบาย” ซึ่งทุกคนก็ต้องยอมรับ และเท่าที่แสวงหากันอยู่ทุกวันนี้ เป็นต้นว่าการศึกษาเล่าเรียน การค้าขาย เหล่านี้ก็เพื่อต้องการความสบาย แต่ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ไม่เข้าใจการดำเนินทางว่าทำอย่างไรจึงจะสบาย บางคนคิดว่ากินเหล้าแล้วสบาย แล้วก็กินเหล้า บางคนว่าสูบฝิ่นสบาย แล้วก็สูบฝิ่น หรือสูบกัญชาสบาย แล้วก็สูบกัญชา เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วนี้ไม่ใช่เจตนาดั้งเดิม แต่เป็นเจตนาที่ถูกมารหรือความชั่วทำให้เราหลงไป ฉะนั้น เมื่อเราจะดำเนินชีวิตอย่างไรก็ตาม เราจะต้องมีหลักอยู่ที่ตัวของเราว่ามีความต้องการอย่างไร แล้วดำเนินการให้ถูกต้อง ทางใดที่เราดำเนินไปแล้วได้รับความสำเร็จ ได้ลาภ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความสุขความสบาย โดยไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนแล้ว ทางนั้นเป็นทางที่ถูก ทางใดเป็นทางที่เสีย คือผู้ดำเนินไปแล้วได้รับความเสียหาย จะเป็นเสียทรัพย์สินเสียเกียรติ หรือเสียศีลธรรมก็ตาม ทางนั้นเป็นทางผิด ดังนั้น

เป็นอันได้ความว่า

ทางถูก ก็คือ ทางดี

ทางผิด ก็คือ ทางเสีย

เพราะฉะนั้นคำสอนในมงคลข้อนี้ของพระพุทธเจ้า ที่ว่าตั้งตนในทางที่ชอบนั้น หมายถึงตั้งตัวในทางที่ดีเท่านั้น ซึ่งทางนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้ปักเครื่องหมายบอกทางไว้แล้ว แต่ถ้าใครไม่ดู หรือดูแล้วไม่เชื่อป้าย ถ้าไม่นั่งน้ำตาเซ็ดหัวเข่าก็จนใจ โทษใครไม่ได้ ต้องโทษตัวเอง

เมื่อพูดถึงตอนนี้แล้วก็ขอกเล่าอีกสักนิดเถอะ คือมักจะมีคนที่เห็นแก่ตัว ชอบโฆษณาในทางที่ผิดๆ อยู่เสมอ หรือไม่บางที่ก็รู้ป้ายทั้งหรือไม่ก็ปิดป้ายทับป้ายเดิมเสียก็มี ที่เห็นตัวอย่างมากมาย ทุกวันนี้ก็คือ เรื่องการพนัน พระพุทธเจ้าได้สอนแล้วว่าเป็นทางแห่งความฉิบหาย แต่ก็ยังมีลูกศิษย์ใจบาปของพระองค์เที่ยวทำเล่ห์กลบอกใบ้ห่วย เสียมสอนชาวบ้านว่าต้องเลขนั้นเลขนี้จึงจะถูกรางวัล แล้วแนะนำให้เล่นการพนัน ทางตรงบ้าง ทางอ้อมบ้าง ที่ทำอย่างนี้เป็นเรื่องนอกครู นอกอาจารย์ ลูกศิษย์แท้ๆ อวดฉลาดเกินอาจารย์ไปได้ อย่าหลงเชื่อ

เนื้อความของมงคลในข้อนี้ ที่ว่าตั้งตนในทางที่ชอบนั้น หมายถึงตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อเราเป็นคนไม่มีศรัทธาก็ทำตนให้มีศรัทธา เมื่อเราไม่มีศีลก็ทำตนให้มีศีล และทำตนให้มีการบริจาคตาน ประกอบกุศลอันจะทำให้ตนมีความสุขในชาตินี้ และในชาติหน้า การที่จะทำตนให้เป็นคนมีศรัทธานั้น จะต้องอาศัยกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดีเป็นเครื่องชักจูง ดังตัวอย่างเช่น เรื่องพระ

พุทธเจ้าของเราเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ไปเกิดอยู่ในตระกูลมิจนาทิลี คือตระกูลที่มีความเห็นผิดภายนอกพระพุทธศาสนา พระโพธิสัตว์ก็มีความเห็นผิดไปตามบิดามารดา คือไม่มีศรัทธาความเลื่อมใส ต่อมาได้อาศัยเพื่อนที่ดีซึ่งมีศรัทธาชักชวนไปฟังธรรม และก็เกิดศรัทธาคิดทำทานแก่ผู้ยากจนและในสงฆ์ ทั้งนี้ก็เพราะอาศัยกาลยามิตร อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องที่เล่าไว้เกี่ยวกับบุคคลที่ไม่มีศีลแต่ต่อมาได้เกิดความสำนึกผิดสมათานรักษาศีลเหมือนเรื่องโจรห้าร้อย

เรื่องโจรห้าร้อย

มีเรื่องเล่ามาว่า มีพวกโจรพวกหนึ่งเป็นโจรที่มีความร้ายกาจมาก ได้ปล้นสะดมฆ่าฟันชาวบ้านตายลงเป็นอันมาก ความร้ายกาจของโจรเหล่านี้เป็นที่เกรงขามของพวกชาวบ้านมาก แต่ในที่สุดความร้ายกาจของโจรนี้ทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีร่วมแรงกันต่อต้าน และพากันออกล่าโจรเป็นการใหญ่ จนพวกโจรเห็นว่าทำอะไรไม่รอด จึงได้พากันหลบหนีเข้าไปในป่า

พวกโจรได้พากันหลบหนีเข้าไปในป่าจนกระทั่งมาพบพระภิกษุรูปหนึ่งเข้า ด้วยความรักตัวกลัวตายจึงขอร้องให้พระภิกษุช่วยเหลือ ซึ่งเป็นธรรมดาของคนเราโดยทั่วไป เผลอๆมีความสุขดีอยู่ก็ไม่ใคร่จะนึกถึงพระกันนักหรอก มิหนำซ้ำกลับเห็นว่าพระภิกษุเป็นที่น่ารังเกียจ ต่อมาเมื่อถึงคราวอัปจนเข้าก็นึกถึงพระ ซึ่งก็ยังมี

ที่ยังมีความระลึกถึงพระ โจรห้าร้อยนี้ก็เหมือนกัน พวกเขาร้องให้ พระภิกษุรูปนั้นเป็นที่พึ่ง พระภิกษุรูปนั้นจึงกล่าวว่า

“นี่แน่ะอุบาสก เราจะเป็นที่พึ่งของท่านไม่ได้หรอก นอกจากการ รักษาศีลเท่านั้นที่จะเป็นที่พึ่งของท่านได้ ท่านจงสมาทานศีลเถิด”

เมื่อโจรได้ฟังอย่างนั้นก็ยินดีรับศีล ซึ่งก็เป็นธรรมดา คนเรา พอจวนตัวเข้าใครจะให้ทำอะไรก็ทำทั้งนั้น ขอให้ตนเองได้รับความ สุขเถอะ โจรก็ยอมสมาทานศีล ๕ ในสำนักของพระภิกษุนั้น แล้วก็ จากพระภิกษุรูปนั้นไป พอจากไปไม่ทันไร พวกชาวบ้านก็ตามมา ทันจึงได้ฆ่าโจรนั้นตายเสียสิ้น

ด้วยผลของการรักษาศีลของโจรนั้น ทำให้เมื่อตายไปก็ได้ไป เกิดในสวรรค์ และต่อมาในพุทธศาสนานี้ โจรห้าร้อยนั้นก็ได้มาเกิด ในหมู่บ้านแก้วภูฏคาม บ้านนายพรานเบ็ด ๕๐๐ อยู่ใกล้เมืองสาวัตถี นี่เป็นผลของการรักษาศีล ซึ่งบางท่านที่อ่านมาถึงตอนนี้ก็คงจะเกิด ความสงสัยว่า ทำไมพวกโจรฆ่าคนมามากมายจึงไม่ตกนรก ซึ่งจะ บรรยายในที่นี้คงจะไม่พอเพราะจะต้องอธิบายกันหลายแง่หลาย มุม จึงจะได้เขียนอีกเล่มหนึ่งต่างหากที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม

เรื่องปลาปิละ

เรื่องนี้เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากเรื่องก่อน กล่าวคือชาวประมง ทั้ง ๕๐๐ นั้นได้ออกหาปลาตามปกติของตนในแม่น้ำอจิรวดี ทอดแหได้ปลาทองตัวหนึ่ง นำปลาทองนั้นใส่เรือมาเพื่อที่จะถวาย แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลราชาแห่งสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็น ปลานั้นเป็นที่น่าอัศจรรย์ จึงได้นำปลานั้นไปยังเซตวันทีประทับ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พอปลาทองตัวนั้นอำปากขึ้นก็ปรากฏ ว่ามีกลิ่นเหม็นตลบไปทั่วเซตวัน พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงได้ทูล ถวายถึงบุพกรรมของปลานี้กับพระพุทธรเจ้า พระพุทธองค์ก็ตรัสเล่า เรื่องของปลานั้นแก่พระราชากับบริวาร

“ดูกรมหาบพิตร ปลาทองตัวนี้แต่ก่อนนี้ได้เกิดเป็นพระภิกษุ อยู่ในศาสนาของพระกัสสปพุทธเจ้า มีนามว่า กปิลภิกษุ กปิลภิกษุ นี้เป็นพหูสูตมีความรอบรู้ในพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา นั้น มีลาภสักการะมาก แต่กปิลภิกษุนี้เป็นผู้ที่ปากกล้า ชอบด่า ภิกษุสามเณรที่ไม่นับถือตน และประพุดติความเสียหายแก่ศาสนา ครั้นตายลงก็ไปบังเกิดในอเวจีนรก พอพ้นจากนรกก็มาบังเกิดเป็น ปลาทองในชาตินี้ ด้วยกุศลที่กปิลภิกษุเป็นผู้ทรงจำพุทธวจนะ สั่งสอนธรรม จึงทำให้ร่างกายของปลานี้เป็นทอง แต่ด้วยผลบาปที่ ชอบด่าพระภิกษุสามเณรจึงทำให้ปากเหม็น ถ้ามหาบพิตรมี ความปรารถนาที่จะทราบความพิสดารของปลานี้ ตถาคตจะถาม บุพกรรมของปลานี้”

แล้วพระองค์ก็ทรงมีพระดำรัสถามปลาทอนว่า “กบิล ตัวท่านเมื่อชาติก่อนได้เกิดเป็นภิกษุชื่อกบิลหรือ?”

“ถูกแล้วพระเจ้าข้า” ปลาทอนทูลตอบ

“แล้วตัวท่านมาแต่ไหน จึงได้มาเกิดเป็นปลาทอนในแม่น้ำแห่งนี้”

“ข้าพระองค์มาจากอเวจีมหานรกพระเจ้าข้า”

“แล้วพี่ชายของท่านเล่า”

“พี่ชายของข้าพระองค์ได้ดับขันธปรินิพพานไปแล้วพระเจ้าข้า”

“แล้วมารดาและน้องสาวของท่านเล่าอยู่ที่ไหน” พระองค์ถามต่อไป

“มารดาและน้องสาวของข้าพระองค์เป็นคนปากร้าย ด่าว่าพระภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้ตกอยู่ในอเวจีมหานรกพระเจ้าข้า”

“แล้วท่านเมื่อละจากชาตินี้แล้วจะไปเกิดในที่ใด”

“ข้าพระองค์ตายจากชาตินี้แล้ว ก็จะไปบังเกิดในอเวจีมหานรกอีกพระเจ้าข้า” เมื่อกล่าวจบลงปลาทอนนั้นก็บังเกิดความละอายในบาปกรรมที่ตนได้กระทำ จึงใช้ศีรษะของตนฟาดกับขอบเรือตายลง และไปบังเกิดในอเวจี

เมื่อที่ประชุมทั้งหมดได้ฟังเรื่องราวของปลาทอนจบลงก็บังเกิดความสลดใจ พระพุทธองค์จึงได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาแสดงคุณและโทษของการทำกุศลและอกุศลโดยพิสดาร จบพระธรรมเทศนาแล้ว บรรดาชาวประมงทั้ง ๕๐๐ ก็บังเกิดความสลดใจในการทำอกุศลกรรม จึงได้ทูลขอบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานสำเร็จมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลใน

พระพุทธศาสนา เพราะผลของการตั้งตนในทางที่ถูก

เท่าที่ยกเรื่องราวซึ่งมีมาในชาดกและธรรมบทเพื่อเป็นตัวอย่าง แสดงผลของการตั้งตนในทางที่ชอบว่าเป็นผลดีอย่างไร และเป็นมงคลคือความดีอย่างไร เรื่องราวยังมีอีกมาก แต่ยกมาพอเป็นตัวอย่างประกอบเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น ดังนั้นผู้หวังตั้งอยู่ในความเจริญพึงประพฤติธรรมข้อนี้ คือตั้งตนในทางที่ถูกต้องจะเป็นความก้าวหน้าของชีวิตในที่สุด

เมื่อได้ศึกษามงคลทั้งสามข้อนี้แล้วจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ขอให้ดูภาพประกอบที่เขียนประกอบข้างล่างนี้แล้วจะเข้าใจดี

ปฏิกิริยา

เปรียบเหมือนเนื้อที่

ตั้งตัวถูก

เปรียบเหมือนชุดหลุมปลูกพืช

บุญเก่า

เปรียบเหมือนเชื้ออย่างภายในเมล็ดพืช

เมื่อเหตุทั้งสามอย่างนี้บรรจบกัน ผู้นั้นมีหวังเจริญก้าวหน้าอย่างมาก

มงคล
ข้อที่
๗

พาหุสัจจนุจ

(มีความรอบรู้, ความเป็นพหุสูต)

ความหมายของมงคลข้อนี้ หมายความว่า ความเป็นผู้ได้สดับ
ตรับฟังมาก หรือความที่ได้เล่าเรียนมาก เราจะต้องเข้าใจความ
หมายของภาษาวัตคำนี้เสียก่อน เพื่อเป็นแนวทางของความเข้าใจ
หัวข้อธรรมต่อไป

คำว่า **พาหุสัจจะ** มूलศัพท์เดิมว่า พาหุสูต สูต แปลว่า ฟัง
พหู แปลว่า มาก เมื่อรวมกันเข้าแล้วจะได้ความว่า พหุสูต หมายถึง
การได้ยินได้ฟังมาก เมื่อได้เขียนมาถึงตอนนี้ก็มีปัญหาอยู่ว่า
การได้ยินได้ฟังมากนั้นหมายถึงได้ยินได้ฟังอะไรมา เพราะเรื่อง
ที่
ได้ยินได้ฟังนั้นมากมายเหลือเกิน จะหมายเอาได้ยินได้ฟังมาก
หรือหมายเอาการที่ได้ฟังมากกันแน่ เพื่อความเข้าใจขอได้โปรดดู
ข้อความในอรรถกถาต่อไปนี้ ซึ่งท่านได้ให้ความหมายว่า

“พาหุสจฺ นาม พหุสฺตภาโว อตฺถโต พุทฺธวจนฺํ วา พหิร
สิปปํ วา อุกฺคณฺหิตวา วา อุปปนฺนํ ตตฺถ โกสฺลลํ” แปลความว่า
ธรรมข้อพาหุสจจะนั้น ได้แก่ความเป็นผู้คงแก่เรียน ผู้คงแก่เรียน
หมายความว่าความรู้ในงานแขนงนั้นๆ อันเกิดจากการเรียน หรือ
การฟังพุทธวจนะ หรือวิชาภายนอก

เมื่อได้พิจารณาตามความหมายของอรรถกถาจารย์แล้วก็จะ
ได้ความว่า อาการที่ฟังมากหรือฟังบ่อยๆ ไม่ได้หมายความว่า
ของเรื่องหรือวิชาที่เราฟัง เพราะคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์
ที่ยกมาอ้างข้างต้นนี้ เป็นหลักยืนยันอยู่ในตัวแล้วคือคำอธิบายนั้น
ทำนาระบุสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมาเพียงสองเรื่องเท่านั้น คือฟังพระพุทฺธ-
วจนะกับฟังเรื่องภายนอกเท่านั้น การเรียนหรือการศึกษานั้นมีอยู่
๒ ทาง คือ

เรียนจากครูอาจารย์

เรียนด้วยตนเอง

เรียนจากครูอาจารย์นั้น ได้แก่ การเรียนจากโรงเรียน ถ่ายทอด
วิชาความรู้ความเห็นจากคนอื่น การเรียนกับครูนั้น ขึ้นอยู่กับวัย
ของผู้เรียน โดยปกตินั้นก็เรียนตั้งแต่ปฐมวัย ส่วนการเรียนเมื่อ
วัยสูงนั้นมีเป็นบางกรณี ขึ้นอยู่กับวาสนาของคนๆ นั้นด้วย เพราะ
ส่วนมากแล้วเมื่ออยู่ในวัยสูงจะต้องทำมาหากิน ไม่มีเวลาจะเรียน

ส่วนการศึกษาด้วยตนเองนั้น ได้แก่ การศึกษาจากการอ่าน
หนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และการสังเกตจากสิ่งต่างๆ ทั่วไป การศึกษา
นี้เหมาะแก่ผู้ที่ผ่านปฐมวัยมาแล้ว

ความดีของพหูสูตระ

การศึกษานั้นเราต้องเลือกทั้งสองวิธีตามความเหมาะสมและโอกาสอันควร เมื่อมีครูก็เรียนกับครู เมื่อไม่มีครูก็เรียนด้วยตนเอง วิชาความรู้ยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองมากเท่านั้น และคนเราก็จะต้องมีความรู้ให้เกินไว้เสมอ คือมีความรู้มากกว่าธุรกิจที่ตนจะทำ เช่น รู้จักอ่านหนังสือ ถ้าจะรู้แต่พอว่าอ่านให้ออก ผสมตัวได้ และรู้ถึงอรรถรสเรื่องราวนั้นด้วย ความรู้ที่เกินไปอย่างนี้แหละเป็น “พหูสัจจะ” รู้มากเรียนมาก

ถ้าจะมองกันในแง่ของความก้าวหน้าแล้วเราจะเห็นได้ว่า ความรู้ที่เกินไปนั้นแหละเป็นความก้าวหน้า หรือสามารถที่จะพัฒนาตัวเองไปสู่ความเจริญไปได้ เหมือนคนที่ประกอบการค้า ที่กิจการเจริญก้าวหน้าได้ จะต้องมีการเกินอยู่แล้ว จึงจะนำส่วนที่เกินนั้นมาพัฒนาหรือทำกิจการของตนให้ก้าวหน้ากว้างขวางออกไป ถ้ามีกำไรพอดีปากพอดีท้องแล้วจะมั่งมีหรือขยายกิจการไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นแทนที่พระพุทธองค์จะทรงตรัสว่าการเรียนเป็นมงคล หรือว่าความรู้เป็นมงคล หรือว่าความรู้เป็นมงคล แต่พระองค์ทรงตรัสว่า “พหูสัจจะเป็นมงคล” พระพุทธดำรัสนี้เท่ากับตรัสว่า ความรู้ที่เกินเป็นเหตุให้พัฒนาชีวิตไปสู่ความเจริญ

เมื่อบรรยายมานี้คิดว่าเราก็คงจะมีความเข้าใจในความหมายดีแล้ว แต่ขอทำความเข้าใจในเรื่องพหูสัจจะนี้อีกสักนิด เพราะมีข้อความที่จะต้องอธิบายอีกเล็กน้อย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พหุ

สัจจะนั้นมียู่สองเรื่องที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจคือ **พหุสัจจะ** **ภายนอก** และ**พหุสัจจะภายใน** พหุสัจจะภายนอกได้แก่การศึกษาวิชาการอาชีพทางโลก พหุสัจจะภายในได้แก่การศึกษาในเรื่องของศีลธรรม ซึ่งเป็นวิชาที่ประคองชีพอีกต่อหนึ่ง เมื่อเราจะประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่พร้อมกันนี้ ก็อย่าลืมต้องใช้วิชาศีลธรรมเป็นเครื่องประกอบด้วย จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ คนที่มีแต่ความรู้อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจะหาความเจริญไม่ได้เลย เช่น เรามีแต่ความรู้ทางโลกแต่ขาดศีลธรรม ขาดความเมตตา ขาดความซื่อสัตย์แล้ว เราจะอยู่กับใครไม่ได้ หรือคนที่ไม่มีศีลธรรมก็มักจะใช้วิชาการเหล่านั้นไปในทางที่ผิดและสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น จะเข้าทำนองที่ว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” ตามเรื่องของมงคลในข้อนี้จะขอยกนิทานประกอบสักเรื่องหนึ่ง เพื่อชี้ให้เห็นความเป็นมงคลของพหุสัจจะ มีเรื่องดังต่อไปนี้

เรื่องเสนกบัณฑิต

ในอดีตกาล เมื่อพระพุทธเจ้าของเราได้เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์บุโรหิต ชื่อว่าเสนกบัณฑิต เป็นผู้ที่มีปัญญามาก อยู่ในกรุงพาราณสี เเสนกบัณฑิตได้เล่าเรียนอยู่ในสำนักอาจารย์ทศปาโมกข์ เมืองตักศิลา และได้เป็นบุโรหิตาจารย์ในสำนักของพระชนกราชเมืองพาราณสีนั้น และได้เป็นอาจารย์สั่งสอนธรรมแก่พระราช

เมื่อถึงวัน ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ เสนกบัณฑิตก็ได้แสดงธรรมแก่ประชาชนในเมืองนั้นเป็นประจำตลอดมา

ในครั้งนั้น มีพราหมณ์แก่คนหนึ่ง แกมีอาชีพในการขอทาน เมื่อแก่ได้เงินมาก็นำไปฝากเพื่อนพราหมณ์ด้วยกันในเมืองนั้นเป็นประจำเสมอมา ต่อมาพราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนเกิดความขัดสนในเรื่องการเงิน จึงนำเอาเงินที่พราหมณ์แก่ฝากไว้นั้นมาใช้จนหมด เมื่อตาพราหมณ์แก่กลับมาทวงเอาเงิน แกก็ไม่มีจะให้ จึงได้ยกเอาบุตรสาวของตนให้เป็นภรรยาแก่พราหมณ์แก่นั้น

ตาพราหมณ์แก่ เมื่อได้เมียสาว ก็มีความกระหยิ่มยิ้มย่องในลาภของตน พาเมียสาวกลับมายังบ้านของตนใกล้เมืองพาราณสี อยู่กันฉันสามีภรรยามาเป็นเวลาพอสมควร เมียสาวของแกก็เล่นไม่ชื้อ โดยไปคบชู้กับชายอื่น ซึ่งเป็นธรรมดาของผัวแก่เมียสาวทั่วไป นางได้ร่วมนอกใจสามีของนางมาเป็นเวลานานเท่าใดก็ไม่รู้ ต่อมานางก็มีความต้องการที่จะให้สามีของตนออกไปให้ไกลเพื่อที่จะได้สะดวกในการคบชู้ผู้ชาย ดังนั้นนางจึงเริ่มวางแผนทันที โดยแก้มั่งทำเป็นโกรธชู้ชองนาง ฝ่ายผัวเฒ่าเมื่อเห็นเมียมีอาการผิดปกติไปเช่นนั้นก็ถามว่า

“สุนทรี วันนี้้องเป็นอย่างไรไปจึงไม่ยิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนอย่างเคย น้องเจ็บป่วยเป็นอย่างไรไป บอกให้พี่รู้บ้างซี น้องทำอย่างนี้พี่ไม่สบายใจไปด้วย” ตาพราหมณ์เฒ่าอดอดอันเมียสาว

“นี่ย่อมายุงนะตาแก่” ภรรยาสาวแหวอย่างที่ไม่เคยมาก่อน
“โอ้ น้องทำไมกล่าวกับพี่อย่างนั้น มีเรื่องอะไรก็บอกกันมา พี่จะได้ช่วย”

“พี่จะช่วยน้องจริงๆ หรือ” นางเสียงอ่อนลง

“ช่วยซี ไม่ช่วยน้องแล้วจะช่วยใครเล่า”

“พี่ฟังนะ ที่น้องมีความทุกข์อยู่นี้ก็เพราะว่า น้องนี้ต้องทำงานหนักอยู่ตลอดเวลา ถ้าพี่ไม่หาคนใช้มาให้แล้วเห็นจะตายเป็นแน่ทีเดียว” นางว่า

“โอ้ แล้วพี่จะหาได้ที่ไหนละ เงินเราก็ไม่มีจะจ้าง”

“ถ้าพี่รักน้องต้องทำได้ พี่ต้องออกไปขอเงินชาวบ้านมาให้ได้มาก แล้วหาจ้างคนใช้มาให้น้องให้ได้ ไม่อย่างนั้นแล้วน้องจะมีผิวใหม่ ไม่เชื่อคอยดู”

เมื่อโคนไม้นี้เข้า ตาพราหมณ์เฒ่าก็มีความกลัวภรรยาจะไปมีผิวใหม่ จึงได้รับปากตกลง เพราะความที่หลงรักภรรยาสาวนั่นเอง โดยหารู้ไม่ว่าภรรยากำลังจะสวมเขาให้แล้ว แก่จัดแจงเครื่องเดินทางมีอาหารคือข้าวตุล่งใส่ถุง แล้วออกเดินทางไปที่ยาวขอทานตามบ้านเมืองใหญ่น้อย

แกขอทานอยู่นานเท่าไรก็ไม่ปรากฏ จนกระทั่งได้เงินถึง ๙๐๐ กหาปณะ แล้วจึงเดินทางกลับหวังจะได้ชื่นชมให้สมใจที่ได้จากไปนาน ระหว่างทางที่ได้เดินมานั้นพราหมณ์เฒ่าก็มีความหิว จึงได้แวะที่โคนต้นไม้ใหญ่หนึ่งพักใกล้โพรงไม้ แก่ห่อข้าวตุล่งออกกิน เมื่อกินเสร็จแล้วก็จะไปกินน้ำ แต่เกลือปิดปากถุงไว้ แก่เดินไปที่ลำธารเพื่อกินน้ำ

ในระหว่างที่ตาพราหมณ์เฒ่าไปกินน้ำอยู่นั้น มีงูเห่าตัวหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในโพรงไม้ เมื่อได้กลิ่นข้าวตุล่งก็ออกมาจากโพรงแล้วเลื้อยเข้าไปในถุงนั้น ครั้นแก่กลับมาก็ไม่ได้พิจารณา รีบผูกปากถุงแล้วแบกถุงมุ่งกลับไปบ้านอย่างเร่งรีบ

เทพยดาที่อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ มีความสงสารตาพราหมณ์เฒ่า จึงได้บอกแก่ตาพราหมณ์เฒ่าเป็นปริศนาว่า

“นี่แน่ะพราหมณ์ ตัวท่านนี้ถ้าอยู่แรมคืนในกลางทางวันนี้ ท่านจะถึงแก่ความตายในวันนี้ ถ้าท่านรีบกลับบ้านในวันนี้ ภรรยาของท่านจะถึงแก่ความตาย”

ตาพราหมณ์เมื่อได้ฟังเทพยดากล่าวเป็นปริศนาเช่นนั้นก็มีความกลัวตาย จึงได้แบกถุงเดินร้องไห้มาตลอดทาง จนถึงกรุงพาราณสี วันนั้นเป็นวันพระ ๑๔ ค่ำ ชาวเมืองต่างถือดอกไม้ธูปเทียนมาเพื่อฟังธรรม ตาพราหมณ์เฒ่าก็ติดตามไปฟังธรรมด้วย ทั้งนี้เพื่อจะดับความเศร้าโศก ครั้นถึงที่แล้ว แทนที่แกจะนั่งลง แยกลับยื่นแบกถุงข้าวตั่วร้องไห้อยู่ที่ท้ายของหมู่คนทั้งหลาย

เสนกบัณฑิตเมื่อได้ยินเสียงตาพราหมณ์ร้องไห้ ก็คิดว่าจะต้องมีความทุกข์ จึงได้ถามถึงเรื่องที่ร้องไห้ พราหมณ์ก็เล่าเรื่องที่เทพยดาบอกมาทุกประการ เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังเรื่องราวจากคำบอกเล่าของตาพราหมณ์แล้วก็รู้ได้ทันทีว่ามีอะไรเกิดขึ้น จึงได้สอบถามความจากพราหมณ์เฒ่าว่า

“นี่แน่ะพราหมณ์ในวันนี้ท่านได้พักกินอาหารที่ไหน”

“ข้าพเจ้าพักกินอาหารที่ร่มไทรใหญ่ขอรับ”

“แล้วเมื่อท่านกินอาหารเสร็จแล้วลงไปกินน้ำที่ลำธาร ท่านได้ผูกปากถุงนั้นเรียบร้อยหรือไม่” พระโพธิสัตว์ซักถาม

“ข้าพเจ้าหาได้ผูกปากถุงไม่”

“ถ้าอย่างนั้น” พระโพธิสัตว์เริ่มแน่ใจในการคาดคะเนของตน

“เราเข้าใจว่าเราได้กลิ่นข้าวตั่วจึงได้เลื้อยออกจากโพรงไม้แล้วเข้าไปอยู่

ในถุงของท่านแน่นอน ถ้าท่านแรมคืนในระหว่างทางวันนี้ เวลาที่ท่านล้วงมือเข้าไปเพื่อจะกินข้าวตู่ท่านจะถูกงูกัดตาย ถ้าท่านรีบไปให้ถึงบ้านในวันนี้ ภรรยาของท่านล้วงมือเข้าไปเพื่อเอาทรัพย์ ก็จะถูกงูกัดตาย ดังนั้น เทพยดาจึงกล่าวแก่ท่านดังนี้ เอาละท่านวางถุงนั้นลงแล้วแก้ปากถุงออก ออกมาให้ห่างแล้วใช้ไม้ตีที่ถุง งูจะเลื้อยออกมา”

พระโพธิสัตว์กล่าวอย่างนั้นแล้ว พราหมณ์เฒ่าก็วางถุงลงแล้วแก้ปากถุง ออกมาให้ห่างพอควรใช้ไม้เคาะที่ถุง ก็มีงูเลื้อยออกมาแผ่พังพานขู่พ้อๆ สมจริงดังที่พระโพธิสัตว์กล่าวทุกประการ พวกบรรดาหมองูจึงได้จับงูนั้นไปปล่อยในป่า บรรดาผู้ที่มาฟังธรรมในที่นั้นต่างชื่นชมในปัญญาของพระโพธิสัตว์เป็นอันมาก พราหมณ์เฒ่าเกิดความศรัทธา ได้น้อมเอาทรัพย์ที่ตนขอได้มานั้นถวายแก่พระโพธิสัตว์ แต่พระโพธิสัตว์ไม่รับ กลับเพิ่มให้อีก ๑๐๐ กหาปนะรวมเป็นพันหนึ่งพอดี แล้วพระโพธิสัตว์ก็ถามว่า

“การที่ท่านมาหาทรัพย์นี้ ผู้ใดเป็นคนใช้ให้ท่านมาหา”

“ภรรยาของข้าพเจ้าเป็นผู้ให้มาหาขอรับ” พราหมณ์ตอบ

“ภรรยาของท่านสาวหรือแก่” พระโพธิสัตว์ซักต่อไป

“ภรรยาของข้าพเจ้าอยู่ในวัยสาว อายุราวๆ ๑๕-๑๖ ปี กำลังอยู่ในวัยงามทีเดียว”

“ถ้าอย่างนั้น ภรรยาของท่านเล่นไม่ชื่อกับท่านเสียแล้ว”

แล้วพระโพธิสัตว์ก็ได้บอกอุบายที่จะจับชายชู้ให้แก่พราหมณ์เฒ่าฟังจนสิ้น เมื่อกลับไปถึงบ้าน ก่อนจะเข้าบ้านก็ได้นำเงินนั้นไปฝังเอาไว้ แล้วเข้าไปเรียภรรยาให้เปิดประตู ภรรยาขณะนั้นกำลัง

อยู่กับชายชู้ เมื่อได้ยินเสียงเรียกก็ให้ชู้แอบซ่อนเสียแล้วออกมาเปิดประตูรับ พร้อมกับถามว่าได้เงินมาไหม พราหมณ์ก็บอกว่าได้ และฝังเอาไว้ในที่นั้นๆ ภรรยาจึงนำความนั้นไปบอกแก่ชายชู้ ชายชู้จึงได้แอบไปขุดลักเงินนั้นมาจนหมด

รุ่งเช้าตาพราหมณ์ได้ไปขุดเงินที่ตนฝังอยู่ ปรากฏว่าเงินนั้นหายไปจนหมด จึงนำความไปแจ้งแก่เสนกบัณฑิต เสนกบัณฑิตจึงได้มอบทรัพย์ให้พราหมณ์มาพอเป็นค่าใช้จ่ายและทำบุญตามธรรมเนียมพราหมณ์กะได้สัก ๗ วัน พร้อมกับแนะอุบายว่า

“นี่พ่อพราหมณ์ ท่านจงออกอุบายทำบุญสัก ๗ วัน โดยท่านนิมนต์พราหมณ์ของฝ่ายท่าน ๗ คน ฝ่ายภรรยา ๗ คน แล้วผ่อนออกวันละคน โดยทางท่านออกคนหนึ่งภรรยาออกคนหนึ่ง แล้วคอยสังเกตว่าพราหมณ์ฝ่ายภรรยาท่านผู้ใดที่มาเป็นประจำแล้วนำความมาบอกเรา”

พราหมณ์เฒ่าก็ทำตามแผนการทุกประการ และก็ได้ผลโดยมีพราหมณ์หนุ่มคนหนึ่งมาเป็นประจำมิได้ขาด ตาพราหมณ์จึงนำความไปแจ้งแก่เสนกบัณฑิตๆ ก็มา และได้จับพราหมณ์ชู้นั้นได้ โดยพราหมณ์ชู้นั้นยอมรับสารภาพหมดสิ้นว่าตนเป็นผู้เอาเงินไป และเป็นชู้กับภรรยาพราหมณ์เฒ่าด้วย

เท่าที่ยกนิทานเรื่องนี้มาประกอบ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าการที่เสนกบัณฑิตสามารถปลดเปลื้องความทุกข์ของพราหมณ์เฒ่าได้นั้น เพราะอาศัยการที่ตนเป็นผู้มีความรอบรู้ในวิชาทั้งปวง ซึ่งเป็นผลเพราะ พหูสูตจะ ความเป็นผู้ได้เล่าเรียนมามากนั่นเอง การที่ได้เล่าเรียนมามากเป็นมงคลดังที่ได้อธิบายมานี้

มงคล
ข้อที่
๘

ลีปปญจ
(มีคิลปะ)

คำว่า **คิลปะ** นั้นมีใช้กันอยู่มากทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และ คำว่าคิลปะนี้ก็เกิดปัญหาขัดแย้งกันอยู่มาก ตำรวจจับชายหญิงที่ไม่ นุ่งผ้า เอามาตั้งประเด็นฟ้องร้องว่าลามกอนาจาร แต่ฝ่ายผู้ต้องหา ก็ว่านั่นเป็นภาพคิลปะ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีอยู่บ่อยๆ ไม่ว่าจะ เป็น วงการไหนๆ และก็มักจะอ้างว่านั่นเป็นคิลปะ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยาก แก่การจะตัดสินว่า ภาพเปลือยนั้นเป็นคิลปะ หรือ อนาจาร ซึ่งใน ที่นี้จะไม่ขอให้ความเห็นในเรื่องนี้ เพราะไม่ใช่อยู่ในข่ายที่จะต้อง ศึกษา สิ่งที่จะต้องศึกษาก็คือว่า คิลปะ ตามความหมายในมงคล ข้อนี้มีความหมายว่าอย่างไร และเป็นมงคลอย่างไร

คำว่า **ศิลปะ** เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตที่เราเอามาใช้เป็นภาษาไทยว่า **ศิลปะ** นั่นเอง ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการจดจำ จึงจะใช้ เรียกว่า **ศิลปะ** แทนคำว่า **ศิลป์** ความหมายของคำนี้ท่านอรรถกถาจารย์ผู้รจนามงคลที่ปนีได้ให้อรรถาธิบายว่า “**ศิลป์** นาม อนาคาริยาอาคาริยวเสน ทูริช หตถ โภคสุลล์ย แผล ความว่า ศิลปะหมายถึงหัตถ์โกศลสองประเภท คือของบรรพชิต และของคฤหัสถ์”

ความหมายของคำว่า หัตถ์โกศล แปลว่า ฉลาดทำ ถ้าเราจะพูดให้เป็นภาษาไทยของเราก็จะได้ความว่า ทำเป็น ฉะนั้น คำว่า ศิลปะในที่นี้ ก็หมายความว่าทำเป็นนั่นเอง ความหมายของคำว่า ทำเป็น กับ ทำได้ นั้นมีความหมายแตกต่างกัน คนที่ทำได้นั้นไม่ได้หมายความว่าทำเป็น ซึ่งเราก็จะได้ศึกษากันต่อไป

เมื่อเราได้อ่านคำสอนในมงคลที่ ๗ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เราศึกษาหาความรู้ใส่ตัว พอมาถึงมงคลที่ ๘ นี้ทรงสั่งสอนให้เป็นคนมีศิลปะ แสดงว่าความรู้กับศิลปะนั้นเป็นคนละอย่างแน่นอน จะเป็นอย่างเดียวกันไม่ได้ ไม่อย่างนั้นท่านคงไม่แยกเอาไว้

ความแตกต่างระหว่างพหุสัจจะกับศิลปะนั้น ต่างกันตรงที่ว่า พหุสัจจะเป็นการเรียนหลักวิชา รู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าจะทำอย่างไร ส่วนศิลปะนั้นเป็นความสามารถในการปฏิบัติ คือเอาวิชาความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วใช้ให้บังเกิดผล ความรู้กับศิลปะนั้นคนละอย่าง คนที่มีวิชาความรู้ไม่แนเสมอไปว่าจะมีศิลปะทุกคน ตัวอย่าง เช่น การหุงข้าว ทุกคนมีความรู้รู้ว่าทำอย่างไร เป็นต้นว่าเอาข้าวสารชาน้ำ แล้วเอาน้ำใส่ไปในหม้อยกขึ้นตั้งไฟ พอเดือดแล้วเท

น้ำทิ้ง ดงเสียสักพักหนึ่งก็เอามากิน นี่เป็นหลักวิชา แต่คนที่รู้หลักวิชาไม่แน่เสมอไปว่าจะหุงข้าวกินได้ทุกคน บางทีดิบ บางทีแฉะ บางทีก็ไหม้ ทั้งนี้เพราะไม่มีศิลปะในการหุงข้าว ถึงกับข้าวก็เหมือนกัน เช่น แกงเผ็ด สูตรของมันก็อย่างเดียวกัน วิธีทำอย่างเดียวกัน แต่คนหนึ่งทำได้อร่อย บางคนทำไม่เป็นท่า เหล่านี้เป็นต้น ไม่ว่าจะ เป็นงานอื่นๆ ก็จะต้องมีศิลปะ เช่น เล่นกีฬาเตะฟุตบอล เราเห็น แล้วนั้นก็ไม่ว่ากันแต่อย่างไร แต่พอเตะเข้าจริงแล้วมันไม่ได้อย่างที่ เราคิด จะเตะถูกแต่ละทีก็ดูจะยาก ถึงถูกก็ไม่ไปตามที่ต้องการ รวมความแล้วความรู้กับความเป็นมันคนละทาง หรืออย่างที่ได้ กล่าวไว้ข้างต้นนั้นว่า การทำได้กับทำเป็นไม่เหมือนกัน เช่น คนพูด ได้ใครๆ ก็พูดได้ แต่การที่จะพูดให้ได้จังหวะท่วงทีนั้นไม่ได้ หรือการ ร้องเพลง ใครๆ ก็ร้องได้ แต่จะให้ร้องเป็น ยากมาก เหล่านี้เป็นต้น ฉะนั้น อย่าได้เข้าใจผิดว่าความรู้กับความเป็นมีค่าเท่ากัน ซึ่งคน ประเภทนี้มักจะเสีย กล่าวคือเมื่อตนมีความรู้อะไรบ้างแล้ว มักจะ เข้าใจว่าตัวเป็น นึกว่าตัวมีฝีมือ ตัวมีศิลปะเหมือนกัน คนจำพวกนี้ ทำให้สังคมยุ่งเอามาก

การที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงมงคลข้อนี้ไว้ เพื่อให้เรารู้จักว่า ลำพังความรู้หาเป็นการเพียงพอไม่ ต้องมีศิลปะ คือทำเป็นแล้ว จึงจะดีแท้

ศิลปะเป็นมงคลอย่างไร

ก่อนอื่นเราจะต้องเข้าใจความหมายของคำว่า เป็นมงคลอย่างไร เราจะต้องนึกถึงต้นไม้ ดอกไม้ที่เราปลูกเสียก่อน เป็นต้นว่า ขนุน ทุเรียน เงาะ ดอกกุหลาบ ทานตะวัน และอื่นๆ ความงอกงามของมันมีอยู่สองระยะ คือระยะสร้างตัวมันเองและระยะให้ผล ระยะเริ่มต้นมันมีกิ่งมีใบ มีลำต้น ระยะนี้แม้จะมีมากก็ไม่ได้ให้ประโยชน์อย่างไร เพราะใบ เปลือก กินไม่ได้ ขายก็ไม่ได้ (ยกเว้นไม้บางประเภทที่ขายทั้งใบและผล หรือขายต้น อย่างเช่น กลั้วหรือต้นไม้สัก ไม้ตะแบก ฯลฯ) ทั้งกลิ่นและทั้งรสก็ไม่มีที่น่าชอบใจ ต้องรอคอยจนถึงอีกระยะหนึ่งคือระยะให้ดอกและให้ผล

เช่นเดียวกัน ความรู้ทุกอย่างที่เรามีอยู่ มันจะช่วยตัวเราได้ก็เพราะเรามีศิลปะเท่านั้น คือเอาความรู้ออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ความรู้ต่างๆ ที่เรามีเปรียบเหมือนเปลือกไม้กับต้นไม้เท่านั้น ส่วนศิลปะนั้นเปรียบเหมือนผลและดอก ซึ่งทำให้เราอิมได้ เราร่ำรวยได้เปรียบเหมือนเรามีข้าวกิน ไม่ได้หมายความว่าเราจะอิมเพราะมีข้าวกิน แต่จะอิมเพราะกินข้าวที่เรามีแล้วนั้นด้วย เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสว่า การมีศิลปะประจำตัวเป็นมงคล คือทำให้มีความเจริญก้าวหน้าได้

ได้กล่าวมาเสียนานเกี่ยวกับการมีศิลปะของฆราวาส ส่วนทางพระภิกษุชั้น พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสถึงความเป็นผู้มีศิลปะไว้ใน ทสกนิบาต อังคุดตฺรนิกาย สัตตมสูตร พุติยวรรค ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระพุทธศาสนานี้มีความฉลาด
ในกิจการต่างๆ ทางบรรพชิตพึงกระทำ ซึ่งกิจการน้อยใหญ่ใน
พระพุทธศาสนา กิจน้อยนั้นก็คืออาคันตุกกิจ (การต้อนรับแขก)
ภิกษุผู้มาสู่อาวาสและกลับไปจากอาวาส และปฏิบัติอุปัชฌาย์
อาจารย์ กวาดลานพระอุโบสถและลานพระเจดีย์และอาวาส
เป็นต้น กิจใหญ่ นั่นคือ ตัดจีวรและเย็บจีวร ตลอดจนปฏิสังขรณ์
วัดวาอาวาสกุฏิวิหารที่ชำรุดให้ปกติ ตั้งมั่นถาวรเป็นที่สุด กิจ
ทั้งสองนี้เป็นกิจของภิกษุในพระพุทธศาสนาจะพึงกระทำ ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายทำได้ดังนี้ จัดว่าเป็นผู้ฉลาดในพระพุทธศาสนา ย่อม
เป็นคุณแก่ตนและผู้อื่นจัดเป็นมงคลอันประเสริฐ”

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องสรรเสริญ
พระอานนท์ว่าเป็นผู้มีศิลปะ ดั่งมีเรื่องราวที่จะเล่าต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง สรรเสริญพระอานนท์

แต่ก่อนนี้จีวรของพระเราไม่เหมือนในปัจจุบันนี้ และเป็นผ้า
ฝืนเดียวไม่เย็บปะติดปะต่อเหมือนอย่างทุกวันนี้ ปรากฏว่าผ้าของ
พระในครั้งนั้นมีราคา ถูกพวกโจรแย่งชิงผ้าอยู่เรื่อยๆ ต่อมาเมื่อ
พระพุทธเจ้าได้เสด็จดำเนินมาถึงแคว้นมคธ ได้ทอดพระเนตร
กระตังนาของชาวแคว้นมคธ จึงมีรับสั่งแก่พระอานนท์ว่า “อานนท์
ท่านอาจสามารถจะทำจีวรให้เหมือนกับกระตังนาของชาวแคว้น

มคธนี้ได้หรือไม่ เพราะการกระทำดังนี้ จะทำให้ผ้านี้ไม่มีราคาไม่เป็นที่ปรารถนาของโจรทั้งหลาย”

พระอานนท์ได้รับพุทธบัญชา ไปตัดจีวรเป็นรูปกระต๊อของชาวแคว้นมคธแล้วย้อมด้วยสีนำมาถวายแก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเมื่อได้รับแล้วก็ทรงยกย่องสรรเสริญพระอานนท์ว่าเป็นผู้มีปัญญา และทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายถือเป็นแบบอย่างในการตัดเย็บจีวรพระต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

มงคล
ข้อที่
๙

วินโย จ สุลิกฺขิตโต (มีวินัยดี)

ในความหมายของมงคลข้อที่ ๗ ได้เคยกล่าวไว้แล้วว่า พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนให้คนเราต้องเรียนความรู้ทางโลก และทางศีลธรรมด้วย เพราะว่าจะมีความรู้แต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เรา มาลองพิจารณาดูว่า ถ้าคนเรามีความรู้ ความเป็น แต่ขาดความรู้ ทางศีลธรรมที่เรียกว่า วินัย แล้วก็จะมัวทั้งคุณและทั้งโทษเท่ากัน เพราะความรู้และความเป็นนั้นแหละ คนเราจึงสามารถที่จะทำ ทุกจริตต่อหน้าที่ คดโกงต่างๆ แล้วก็ต้องติดคุกติดตารางเป็นปีๆ

เพราะความรู้และความเป็นนั่นเอง จึงทำให้คิดอ่านทำความผิดทาง
อาญาแผ่นดิน จนกระทั่งตัวเองต้องระเห่ร่อนไม่มีแผ่นดินจะอยู่
พระพุทธรูปของเราได้ทรงสอนให้เป็นผู้มีความรอบรู้ รู้จักทำแล้ว
จึงทรงสั่งด้วยว่า ต้องมีวินัย

ตามมงคลข้อนี้พระพุทธรูปจะว่า วินโย จ สุกฺกิชฺโช แปลว่า
มีวินัยที่ได้ศึกษาดีแล้ว ในพระพุทธรูปมีอยู่ ๒ อย่างคือ คำสั่ง
กับ คำสอน วินัยเป็นคำสั่ง หมายความว่า สั่งให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้
ไม่ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ นี่เป็นลักษณะของคำว่า วินัย

การดำเนินชีวิตของเรานั้นมีอยู่ ๒ ทาง คือทางโลกกับทาง
ธรรม ในตัวของเรามีความสำคัญอยู่ ๒ อย่างคือ ชีวิตกับจิตใจ
ชีวิตแปลว่าความเป็นอยู่ต้องขึ้นกับโลก ต้องพึ่งโลกชีวิตจึงจะเจริญ
ก้าวหน้าได้ ส่วนจิตใจนั้น ต้องอาศัยธรรม การอบรมจิตใจทาง
ธรรม จึงจะทำให้จิตใจของเราเจริญก้าวหน้าได้ เพราะฉะนั้น เรา
จึงต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องทั้งสองทาง ฉะนั้นวินัยที่จะใช้เป็น
เครื่องมือกำกับความรู้นั้นก็จะมีอยู่สองทางด้วยเหมือนกัน คือ

วินัยทางโลก เรียกว่า อาศาจริยวินัย

วินัยทางธรรม เรียกว่า อนาศาจริยวินัย

การอยู่รวมกันเป็นหมู่มากที่จะให้มีความสุขได้นั้นจะต้องอาศัย
วินัยเป็นเครื่องควบคุมความเป็นอยู่ ชาวบ้านที่อยู่ทางโลกก็ต้อง
รักษาวินัยทางธรรมด้วย ส่วนพระสงฆ์สามเณรที่อยู่ทางธรรม ก็
ต้องรักษาวินัยทางโลกด้วย ถ้าเราทิ้งทางใดทางหนึ่งแล้วจะเป็นผลเสีย
อย่างมาก เช่น ทางโลกไม่มีวินัยทางธรรมกำกับ ก็เสียผลทางด้าน
อบรมจิตใจ ทางธรรมไม่มีวินัยทางโลก ถึงจะไม่เสียผลทางด้าน

จิตใจ แต่ก็ไม่มีความราบรื่นในชีวิต ถ้าใครทิ้งทั้งสองทาง ก็เหมือน
หลับตาเดิน มีแต่ภัยอันตรายรอบด้าน พระพุทธองค์จึงทรงตรัสว่า

“โน เจ อสฺส สกา พุทฺธิ วินโย วาสุสิกฺขิตฺโต วเน อนนฺธมฺหิโสว
จเรยฺย พาหุโก ชโน”

แปลความว่า พฤติการณ์ของคนหมู่มาก ที่ไม่มีความรู้รักษา
ตัว หรือไม่มีวินัยจะเป็นเหมือนควายบอดที่เที่ยวอยู่ในป่าดง

ความหมายของทางรูปศัพท์ว่า วินัย มूलศัพท์เดิมว่า วิ + นิ
คำว่า นิ แปลว่า นำไป คำว่า วิ แปลได้ ๓ อย่างคือ แปลว่า วิเศษ
ก็ได้ หรือแปลว่า แจ้ง ก็ได้ และแปลว่า ต่างๆ ก็ได้ เมื่อเอาคำว่า
วิ นำหน้า คำว่า นิ สำเร็จรูปเป็น วินัย

วินัยทางโลก หมายถึงระเบียบการควบคุมในสังคมหนึ่งๆ
ซึ่งเป็นข้อบังคับของสังคม ซึ่งเรียกกันหลายอย่าง เป็นต้นว่า พระ
ราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ
แบบแผน ธรรมเนียม คำสั่ง กติกา และอีกหลายๆ อย่าง สิ่งเหล่านี้
นี้เป็นวินัยทั้งสิ้น

นักปราชญ์ทุกชาติทุกภาษา ต่างกล่าวกันเป็นเสียงเดียวกันว่า
วินัย เป็นข้อแตกต่างที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ทั่วไป
มนุษย์มีจารีตประเพณี เพื่อดำเนินวิถีชีวิตของหมู่คณะ มีศาสนา
เป็นเครื่องคุ้มครองใจ มีปัญญาสามารถถอดเอาความรู้สึกลงทางดี
งามสร้างขึ้นเป็นศิลปกรรม เพื่อความสดชื่นบันเทิงแก่จิตใจ และ
มีภาษาเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นเครื่องแตกต่าง
ที่มนุษย์มีมากกว่าสัตว์ทั้งหลาย การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของ
สังคมที่อยู่กันด้วยความสงบนั้นต้องมีวินัยเป็นเครื่องควบคุม เช่น

จะค้าขาย จะแต่งงาน จะหย่าร้าง จะไปทางบกทางอากาศ มีวินัย ควบคุมไว้ทั้งสิ้น แม้เวลาที่ชกต่อยกันก็ต้องมีวินัย คือกติกา หรือ แม้แต่จะรบราฆ่าฟันกันก็มีวินัย เรียกว่ายุทธวินัย นี่แสดงให้เห็นแล้วว่าวินัยเป็นสิ่งที่ทั่วโลกยอมรับรอง แม้แต่กระทั่งเราจะเลือกบุคคลใดเป็นผู้นำเราก็จะต้องดูว่า ผู้นั้นมีวินัยไหม หรือว่าเคารพวินัยหรือไม่ การเลือกคนที่ไม่มีความวินัย ไม่รู้จักวินัย ไปเป็นผู้บัญญัติวินัย นับว่าเป็นการกระทำที่ผิดอย่างช่วยไม่ได้ทีเดียว เหมือนเลือกเอาปีศาจไปเป็นหมอรักษาคนไข้ทีเดียว

ในทางธรรมก็เหมือนกัน ทุกๆ ศาสนาย่อมจะมีข้อบัญญัติไว้สำหรับศาสนิกชนในศาสนานั้นๆ ในพุทธศาสนาก็ได้บัญญัติวินัยสำหรับพุทธศาสนิกชนไว้อย่างครบถ้วน โดยแยกเป็นสองพวก คือ อาศาจารย์วินัย เป็นวินัยของชาวบ้าน และอนาศาจารย์วินัย เป็นวินัยของชาววัด มีพระภิกษุ สามเณร เป็นต้น ใครอยู่ในประเภทไหนก็รักษาวินัยของประเภทนั้นไว้

อาศาจารย์วินัย

อาศาจารย์วินัย เป็นวินัยของชาวบ้าน เป็นคนครองเหย้าครองเรือน ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ใครจะเลือกปฏิบัติเอาอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ในสองอย่างนี้ ตัวอย่างวินัยของชาวบ้าน

ศีล ๕	ศีล ๘
เว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤตินิโคตมในกาม เว้นจากการเสพเมถุน เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการดื่มสุรา เมารย์ต่างๆ	(เหมือนศีล ๕) (เหมือนศีล ๕) (เหมือนศีล ๕) (เหมือนศีล ๕) (เหมือนศีล ๕) (เหมือนศีล ๕) เว้นจากการบริโภคอาหาร ในเวลาวิกาล เว้นจากการ ตบแต่งร่างกาย และดูการละเล่น เว้นจากการนอนบนที่นอน อันสูงใหญ่ภายใน ยัดด้วยนุ่นหรือสำลี

นี่เป็นโครงประกอบโดยย่อของคฤหัสถ์ นอกจากนี้แล้วยังจะต้องมีข้อปฏิบัตินอกเหนือไปจากนี้ ที่พุทธศาสนิกชนจะต้องศึกษาอีก เรามาพิจารณาถึงวินัยของชาวบ้านเสียก่อนว่ามีความสำคัญและเป็นมงคลอย่างไร มาพิจารณาเรื่องศีล ๕ ก่อน

ความมุ่งหมายของศีล ๕ นั้น เป็นการรักษาความสงบ ความสามัคคี และเมตตาธรรมแก่สังคม ซึ่งเราจะเห็นได้ดังตัวอย่างข้อที่ ๑ ที่ว่าห้ามฆ่าสัตว์ เรามานึกถึงตัวของเราเองเป็นเกณฑ์ว่า เรามีความรักชีวิตหรือไม่ เราก็จะต้องยอมรับว่ารักชีวิตด้วยกันทุกคน และถ้าใครมาฆ่าเรา เราจะทำอย่างไร แน่นอนทุกคนจะต้องสู้ป้องกันตัว ถ้าสมมุติว่า เราไม่มีวินัยข้อนี้แล้ว เราคิดดูทีหรือว่า เรา

จะมีความสงบสุขอยู่ได้หรือไม่ จะต้องรบราฆ่าฟันประหัตประหารชีวิตกัน วินัยข้อนี้เป็นการรักษาสีทิวชีวิตของกันและกัน และพร้อมกันนั้น ก็เป็นเหตุให้มีความเมตตาซึ่งกันและกัน ในข้อที่ ๒ ห้ามการลักทรัพย์ เพราะเป็นการทำให้ได้รับความเดือดร้อน เพราะทรัพย์เป็นของที่หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อแรงงานของตน การลักทรัพย์ไม่ทำคนให้เป็นคนได้ เพราะว่าการลักนี้แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เช่น สุนัข กา ก็รู้จักลักของๆ คนอื่น แล้วเราเป็นมนุษย์ แต่การกระทำไม่แตกต่างจากสัตว์ก็เป็นที่น่าละอาย ในวินัยข้อที่ ๓ ห้ามประพุดติผิดในลูกเมียผู้อื่น เพราะการเป็นชู้นั้นเป็นการข่มเหงน้ำใจกัน ก่อให้เกิดความแตกร้างของสังคม วินัยข้อที่ ๔ เว้นจากการพูดเท็จ เพราะการพูดโกหกกันนั้นเป็นการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น ทางศาสนาตำหนิมาก และในวินัยข้อที่ ๕ คือเว้นจากการดื่มสุราเมรัยเครื่องมึนเมา เพื่อต้องการให้คนเรามีสติสัมปชัญญะ มีความรู้สึกรับผิดชอบ ไม่เป็นคนทีประมาทมั่วเมา เพราะสุราเป็นที่ตั้งของความประมาท

การรักษาวินัยเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของการบังคับหรือฝืนจิตใจ เพราะการทำอย่างนั้นเป็นการกระทำที่เปรียบเสมือนลูกจ้างที่ทำงานไปเพราะหวังให้เจ้านายรัก คนประเภทนี้เมื่อมีอำนาจเหมือนคนอื่นเมื่อใด ก็จะกลายเป็นผู้นำในทางผิดวินัย หมายความว่า ตัวเขาเองจะเป็นผู้เปิดช่องให้ความหายนะหลังไหลเข้ามาสู่หมู่คณะ การรักษาวินัยคือการปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น เป็นผลภายในของตัวเองแท้ๆ และถ้าใครกล้าลบหลู่ระเบียบวินัยเหยียบย่ำระเบียบวินัย ก็เหมือนกับว่าเหยียบย่ำตัวเอง

อนาคาริกวินัย

วินัยนี้เป็นวินัยสำหรับพระภิกษุโดยเฉพาะ ซึ่งเราไม่สามารถที่จะนำมาชี้แจงให้ถี่ถ้วนได้ เพราะถ้าทำอย่างนั้นก็จะเป็นว่าอธิบายวินัยของพระไป ซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ของหนังสือนี้ แต่จะกล่าวโดยย่อเกี่ยวกับวินัยของพระก็มีอยู่ ๔ คือ ปาฏิโมกขสังวรศีล ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ได้แก่ ศีลของพระ ๒๒๗ ข้อ เริ่มแต่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ เป็นต้น อินทริยสังวรศีล คือการสำรวมในอินทริย์ทั้ง ๖ มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อาชีวะปารีสุทธิศีล การแสวงหาเลี้ยงชีพในทางที่บริสุทธิ์ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เช่น ทำเล่ห์กะเทบอกใบ้หวย เพื่อหวังลาภสักการะ เป็นต้น ปัจจัยสันนิสสิตศีล ให้ภิกษุพิจารณาปัจจัย ๔ ที่ได้มา มีบิณฑบาต เป็นต้น เหล่านี้เป็นกุศลโดยย่อ หรือวินัยของพระ ซึ่งเรียกว่า อนาคาริกวินัย ถ้าจะมีคำถามว่า ผู้ที่ไม่รักษาวินัยทั้ง ๔ อย่างนี้จะเป็นอย่างไร ข้อนี้ท่านแก้วว่า ภิกษุผู้ไม่รักษาวินัยทั้ง ๔ นี้ชื่อว่า เป็นอลัชชี ผู้ไม่มียางอายุ เป็นผู้ย้ายยาศสนา ครั้นตายลงไปแล้วย่อมไปเกิดในอบาย

ผลของการมีวินัย

เมื่อเราเข้าใจถึงเรื่องของวินัยมาพอสมควรแล้ว ขอให้เรามาศึกษาถึงผลที่เราจะได้รับจากการมีวินัย เราจะสังเกตเห็นง่าย ๆ จากดอกไม้ ซึ่งแต่ละดอกก็มีความงามอยู่ในตัวของมันแล้ว แต่ถ้าเรานำเอามันมาร้อยรวมกันเข้าเป็นพวงมาลัย หรือนำมาจัดรวมกันในแจกัน ก็จะทำให้มีความงามมากยิ่งขึ้น คนเราก็เหมือนกัน ต้องได้รับการปรุงแต่งด้วยวินัยดีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลแล้วจะทำให้หมู่คณะงามไปด้วย

ดังได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า วินัย ในตอนต้นแล้วว่ามีความหมายว่าอย่างไร เพราะคำว่า วิ นั้นแปลว่าวิเศษ แปลว่า แจ่ม แปลว่า ต่าง ก็ได้ เมื่อรวมกันแล้วก็จะให้ความหมายว่า

นำไปดี (วิเศษ)

นำไปแจ่ม

นำไปต่าง

คำว่า นำไปดี หมายความว่า ทำให้ผู้รักษาเป็นคนดีขึ้น หรือวิเศษขึ้น ตรงกันข้าม คนที่ไม่มีวินัยก็คือคนที่ไม่ดี ดีไม่ได้มีแต่จะเลวลง แม้จะเข้าใจว่าตัวดีวิเศษก็เป็นการเข้าใจเพราะความหลงผิด

วินัยนำไปดี

วินัยนำไปดีหรือทำให้เป็นคนวิเศษ นั้นหมายความว่า วินัยทำให้พลเรือนเป็นทหาร วินัยทำให้เด็กกลางถนนเป็นนักเรียน

นักศึกษา วินัยทำให้เด็กชาวบ้านเป็นสามเณร และวินัยอีกนั่นแหละ ทำให้สามเณรเป็นพระ วินัยนี้เป็นของประหลาดและศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิพลอย่างประหลาด ทำให้คนที่เข้าบวชในพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีอายุเพียงคราวลูกคราวหลาน ก็ทำให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ตลอดจนผู้บังคับบัญชา พากันกราบไหว้ด้วยความอ่อนน้อม นอกจากนั้นแม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ทรงถวายความเคารพแก่ผู้ที่ครองวินัยสงฆ์ นี่เป็นผลของวินัย ทุกคนที่ทำตัวอยู่ในแบบของวินัยแล้ว จะเป็นคนดีขึ้นทั้งนั้น และตรงกันข้ามคนที่ไม่มียินัยจะเป็นคนไม่ดีขึ้นเลย นอกจากนั้นถ้าเราจะมองดูภายนอกอีก เป็นต้นว่า การที่เราจะเดินทางไปที่ไหนก็ตามจะต้องมีระเบียบวินัย เช่น ทำตามกฎของการจราจรอย่างเคร่งครัดจึงจะทำให้เกิดความปลอดภัย

ในทางฆราวาสผู้หวังความสุขในภายหน้า พระพุทธองค์ก็ทรงสอนให้เป็นผู้ที่อยู่ในวินัยก่อน นั่นคือศีล ๕ และศีล ๘ เสียก่อน ฟังจะทำให้เจริญอกงามในการทำกุศลอื่นๆ

และในชั้นของผู้ที่มีความต้องการจะทำให้จิตบริสุทธิ์หลุดพ้น บรรลุถึงพระนิพพาน พระพุทธองค์ก็ทรงสอนไว้ ๓ ชั้น คือ ศีล สมาธิและปัญญา คือจะต้องเป็นคนมีศีลบริสุทธิ์ด้วย สมาธิ ปัญญา จึงจะบริสุทธิ์บรรลุผลสมความมุ่งหมาย

วินัยนำไปแจ้ง

หมายความว่า วินัยเป็นเครื่องส่องให้เรารู้ว่าธาตุแท้ของคนผู้นั้นว่าเป็นอย่างไรกันแน่ จะเป็นพระ อุบาสก อุบาสิกา เป็นทหาร เป็นตำรวจ เป็นนักเรียน เป็นข้าราชการ และอื่นๆ ถ้าปากว่าเป็น

วินัยไม่เป็น ไม่อยู่ในขอบเขตวินัยของคนประเภทนั้น ก็เป็นอันว่าผิดที่ไป ถ้าคำปฏิญญาเพศ และที่กำกับวินัยที่เขาประพฤติผิดหรือขัดกันแล้ว ก็ถือวินัยเป็นเครื่องตัดสินชี้ขาด วินัยเปรียบเหมือนแสงสว่างที่ส่องคุณให้รู้แจ้งว่าอะไรเป็นอะไร ผิดหรือถูกอย่างไร

วินัยนำไปต่าง

หมายความว่า วินัย นี้เป็นเครื่องจำแนกคนเราให้มีลักษณะไปต่างๆ เพื่อที่จะจำแนกความเป็นอยู่ของคน หรือหมู่คณะนั้นๆ ความแตกต่างจึงอยู่ที่วินัย ตัวอย่างเช่น

คนที่ซ่องสุมสมัครพรรคพวกและศัตรูไว้สู้รบกับคนอื่นนั้น ฝ่ายที่มีวินัยเราเรียกว่า กองทหาร เป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติ ฝ่ายที่ไม่มีวินัยเราเรียกว่า กองโจร เป็นภัยแก่ประเทศและหมู่ชน

คนที่พกอาวุธเดินสายอาดๆ เข้าไปในที่ชุมชน ถ้าเป็นคนมีวินัยเราเรียกว่า ตำรวจ แต่ถ้าคนนั้นไม่มีวินัยเราเรียกว่า นักเลง

คนที่เที่ยวภิกขาจารฟังคนอื่นเลื่องชีพ ถ้าเป็นผู้รักษาศิลปะวินัย เราก้เรียกว่า ภิกษุ เป็นเนือนาบุญของคนทั่วไป ถ้าเป็นคนไม่มีสิกขาวินัย เราก้เรียกว่า ยาจก

เหล่านี้เป็นเครื่องจำแนกบุคคลและหมู่คณะให้เป็นไปต่างๆ ดังที่ได้อธิบายมานี้ ความเป็นมงคลของผู้มีวินัยนั้นก็คือ ทำตนให้เป็นคนดี ทำหมู่คณะให้อยู่ในความเรียบร้อยสงบสุข คนที่มีวินัยจึงย่อมจะเป็นที่เคารพเชื่อถือของคนทั่วไป บุคคลที่ไม่มีวินัย ชื่อว่าเป็นอัปมงคล ไม่เป็นมงคล

มงคล
ข้อที่

๑๐

สุภาสิตา จ ยา วาจา (มีวาจาเป็นสุภาสิต)

คำโบราณมีอยู่คำหนึ่งว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี” ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันแล้วว่า ในบรรดาสิ่งสำคัญในร่างกายของเรานั้นปากเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ปากใช้กินอาหารมาเลี้ยงร่างกาย และปากก็นำความดีและความชั่วมาให้เจ้าของเหมือนกัน เข้าทำนองที่ว่า “ปลาหมอตายเพราะปาก” ดังนี้ เป็นต้น

ด้วยความสำคัญซึ่งนำมาทั้งคุณและโทษดังนี้ มงคลในข้อที่ ๑๐ จึงได้ชี้ลงไปทีปาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลมปาก เพราะบรรดาลมทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก ไม่ว่าจะเป็นพายุ ใต้ฝุ่น ลมสลาตัน ซึ่งเรารู้สึกว่าร้ายแรงมาก แต่ก็ยังเป็นรองความร้ายกาจของลมปาก ลมปากของเรานี้ ไม่พัดรุนแรงพัดแผ่วๆ เท่านั้น แต่ว่าฤทธิ์ของมันร้ายแรงนัก ลมสลาตัน ลมพายุ ใต้ฝุ่น เมื่อมันพัดแรงมากก็พัดเอา

หลังคาบ้านเรือนปลิวกระจายไปคนละทิศละทาง แต่ลมปากมันพัดหลังคาบ้านเรือนไม่กระดิก ทว่าทำให้พ่อบ้านแตกจากแม่บ้าน ทั้งลูกเต้าหนีไปคนละทิศละทาง ปากคนทำให้เกิดความสามัคคีก็ได้ หรือความพินาศก็ได้ จึงเป็นลมที่ร้ายแรงมาก โบราณท่านจึงถือเอาว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท เพราะความสำคัญต่างๆ อยู่ที่ปากเป็นใหญ่

มงคลที่ ๑๐ จึงว่าด้วยเรื่องความสำคัญของปากโดยตรง ซึ่งตามพระบาลีว่า *สุภาสิตา จ ยถ วาจา* แปลตามศัพท์ว่า วาจาสุภาสิต หมายความว่า วาจาชนิดนี้ใครทำขึ้นได้เป็นมงคล ทั้งแก่ผู้นั้นเองและผู้ฟังด้วย คำพูดของคนเราในโลกนี้ เมื่อนับอย่างรวบยอดแล้วจะได้อยู่ ๒ ชนิดคือ

คำพูดดี ทั้งหมดเรียกว่า สุภาสิต

คำพูดเสีย ทั้งหมดเรียกว่า พุพภาสิต

คำว่า สุภาสิต หรือ สุภาสิตา วาจา แปลว่า คำพูดที่พูดดีแล้ว มูลศัพท์เดิมคือ สุ+ภาสิตา สุ แปลว่า ดี ภาสิตา แปลว่า พูด เพราะฉะนั้น เมื่อรวมกันเข้าแล้วจะได้ความว่า สุภาสิตา คือ คำพูดที่ผู้พูดๆ ดีแล้ว

เราจะต้องสังเกตคำนี้ดูว่า ท่านหมายถึงว่า สุภาสิตานั้นไม่ได้หมายความว่าพูดดีเฉยๆ จะต้องหมายถึงว่าพูดเพราะด้วย บางคนพูดดีแต่ไม่มีความไพเราะ อาจจะทำให้คนอื่นเข้าใจผิดได้ง่ายๆ อย่างที่เรียกกันว่า พูดมะนาวไม่มีน้ำ ดังที่ผู้เขียนในได้กล่าวไว้ในมงคลที่ ๘ ว่า พูดได้ กับ พูดเป็น นั้นเป็นคนละอย่าง คนที่มีวาจา

สุภาษิต ไม่ใช่หมายถึงพูดดีอย่างเดียว ต้องพูดเพราะด้วย

ลักษณะ สุภาสิตา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง กล่าวไว้ ๕ ชนิด
ซึ่งได้ทรงแสดงไว้ใน สุภาสิตคสูตร พระสุตตันตปิฎกกว่า

๑. กาเลน ภาสิตา คำพูดที่ถูกกาลเทศะ
๒. สจฺจา ภาสิตา คำที่เป็นความจริง
๓. สณฺหา ภาสิตา คำที่สุภาพ
๔. อตฺถสญฺหิตา ภาสิตา คำที่มีประโยชน์
๕. เมตฺตจิตฺเตน ภาสิตา คำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา

จากองค์ประกอบเหล่านี้ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่า วาจาภาษิตานั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ทั้ง ๕ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ซึ่งต่อไปนี้เราก็จะได้ศึกษาทำความเข้าใจในหัวข้อธรรมต่อไป

๑. กาเลน ภาสิตา คำพูดที่ถูกกาลเทศะ

ความหมายขององค์ประกอบในข้อนี้ มีความหมายถึงว่า การที่เราจะพูดอะไรนั้น ประการแรกทีเดียวนั้นเราจะต้องดูกาลเทศะ คือ เวลาและสถานที่ เพราะถ้าเราไม่ดูกาลดูสถานที่แล้ว บางทีความหวังดีของเราก็จะกลับกลายเป็นว่าให้โทษก็เป็นได้ จะเข้าทำนองที่ว่า ทำคุณบูชาโทษ อะไรทำนองนั้น ด้วยเหตุนี้ท่านจึงต้องให้เราดูกาลเสียก่อนว่า เวลานี้เราควรพูดหรือไม่ และสถานที่นี้

ควรจะพูดใหม่ เป็นต้น เรื่องการพูดที่ถูกตามกาลเวลาสถานที่นี้ พระพุทธเจ้าของเราก็ตระหนักถือเป็นเรื่องสำคัญมาก ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ใน มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ อภัยราชกุมารสูตร สุตตันตปิฎก ว่า

“วาจาที่ไม่จริงไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้นๆ หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่จริงที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้นๆ หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนั้น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์วาจานั้นๆ ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้นๆ ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่จริงแท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้นๆ หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่จริงที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนั้น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์วาจานั้นๆ...”

จากพุทธวจนะข้อนี้ เราก็จะเห็นได้แล้วว่า แม้สิ่งเหล่านั้นจะเป็นของจริง และเป็นประโยชน์ ก็ต้องรู้กาลที่จะกล่าวเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าเป็นของจริงแล้วจะกล่าวได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ฉะนั้นจึงควรทำความเข้าใจในที่นี้เสียเลยว่า เราจะพูดเรื่องจริงก็ตาม จะต้องรู้กาล รู้สถานที่ด้วยจึงจะเป็นมงคล ไม่อย่างนั้นแล้วจะนำความอัปมงคลมาสู่ตัวเอง

๒. สัจจา ภาสิตา คำที่เป็นความจริง

ตามความหมายของข้อนี้ หมายถึงวาจาที่เป็นความจริง คำว่า สัจจาจาณี มีความหมายอยู่ ๒ อย่างคือ

๑. เรื่องที่พูดนั้นเป็นความจริง

๒. เจตนาของผู้พูดก็พูดด้วยใจจริง ไม่ใช่แกล้งหรือสับปลับ ตลบตะแลง พูดคลุมเครือ

ขอให้สังเกตดูว่า ทศนะในทางพระพุทธศาสนานั้น นิยมความจริง เฉพาะเรื่อง πουพูดนั้น คำพูดที่ถือว่าดีและถูกต้องทุกกรณี จะต้องมีความจริงเป็นหลัก ถ้าคำพูดไม่จริงแล้ว จะพูดอย่างไร ก็เอาดีไม่ได้ ลักษณะที่เป็นคำพูดที่เรียกว่าความเท็จหรือมุสา นั้น มีอยู่ ๗ วิธีด้วยกันคือ

๑. **ปต** คือพูดโกหกชัดๆ ไม่รู้ว่ารู้ไม่เห็นว่าเป็น

๒. **ทนสาบาน** คือกลบความจริงด้วยการทนสาบาน

๓. **ทำเล่ห์** คืออวดอ้างคุณวิเศษเกินความจริง

๔. **มารยา** คือหลอกคนอื่นด้วยอาการมารยา

๕. **ทำเลส** คือพูดคลุมเครือทำให้คนอื่นเข้าใจผิด

๖. **เสริมความ** คือความจริงมีน้อยพูดเสริมให้มาก

๗. **กำความ** คือความจริงมีมากอำพรางให้น้อยลง

นี่คือคำมุสา มีอยู่ ๗ แบบด้วยกัน เห็นจะไม่ต้องอธิบาย เพราะเป็นคำที่เข้าใจง่ายๆ อยู่แล้ว เราจะเห็นว่า ความจริงนั้นเป็น

แกนของคำพูด คำพูดที่จะเป็นสุภาสิต น่าเชื่อ น่าฟัง และน่านับถือ ก็ต้องมีความจริงเป็นแกน ถ้าไม่มีความจริงแล้ว ก็จะเป็นคำพูดที่เป็นสุภาสิตไม่ได้

๓. สณฺหา ภาสิตา คำที่สุภาพ

ลักษณะที่ ๓ คำพูดสุภาพ หมายความว่าคำที่พูดออกมานั้น เป็นคำสุภาพ ตามภาษาบาลีท่านว่า สันหา ซึ่งแปลว่า เกลี้ยงเกลา ละมุนละไม หรือราบเรียบ ถือเอาความไทยๆ ว่า คำพูดที่สุภาพ ก็คือคำพูดดี เพราะคำพูดที่ออกมานั้นมีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องวางหลักเกณฑ์ให้รู้ว่าอย่างไรไหนดีและไม่ดี

คำสุภาพนั้นตรงข้ามกับคำหยาบคาย หมายความว่าคำที่ไม่ใช่คำหยาบคายทั้งหมดนั่นเอง เรียกว่าคำสุภาพ ท่านได้วางหลักเกณฑ์ของคำหยาบคายมีอยู่ ๖ ชนิด คือ

๑. คำด่า คือคำพูดกดให้เขาต่ำลง เช่น เขาเป็นคนว่าเขาเป็นหมา เขาเป็นนายว่าเขาเป็นขี้ข้า นี่เป็นคำด่า

๒. คำประชด คือพูดยกย่องให้สูงเกินเหตุ เช่น พ่อเทวดาแม่คุณหญิง

๓. คำกระทบ คืออยากว่าคนนี้ แต่ไปลไปพูดเรื่องอื่นให้ผู้ถูกว่าไปคิดเอาเอง เช่น จะว่าคนเตี้ยก็พูดถึงไหกระเทียม พูดถึงคนผมน้อยว่านกดตะกรุม เป็นต้น

๔. คำแตกต้น เรียกว่าง่าย ๆ ว่าคำกระแตก ซึ่งเรามักจะพูดควบกันว่า “กระแตกแตกต้น” อย่างเช่น จะให้กินหรือให้นอนก็บอกอย่างแตกต้น อย่างจะให้กินข้าวก็บอกว่า แดกเสียดี ยัดห้าเสียดี

๕. คำต่ำ คือคำระคายหู สุภาพชนไม่นิยม เช่น คำว่า ไอ้ อี มึง กู ทั้งนี้เอาความนิยมของสุภาพชนเป็นเกณฑ์ หากคำเหล่านั้นเป็นที่นิยมอยู่ในเวลานั้นก็ไม่หยาบ เช่นคำว่า กู ในสมัยโบราณ

๖. คำสบล คือคำแข่งชั๊กหักกระดูก เช่น เรียกห่ามากิน เรียกผีมากิน ไอ้ฉิบหาย ตลอดจนคำคาดคั้นที่เกินดี เช่น ให้พระมาหักคอ แข่งให้ฟ้าผ่า รวมคำเหล่านี้เรียกว่า คำสบล

ตกลงว่า คำต่ำ คำประชด คำกระทบ คำแตกต้น คำต่ำ คำสบล รวม ๖ คำ เป็นคำหยาบคาย ฉะนั้น ผู้ที่มีความต้องการจะให้เป็นวาจาสุภาพซัดก็พึงเว้นคำเหล่านี้เสีย

๔. อุตถสยหิตา ภาสิตา คำที่มีประโยชน์

ลักษณะที่ ๔ ของวาจาภาสิต คือ คำนั้นมีประโยชน์ ไม่ใช่คำที่ไร้ประโยชน์ ถึงแม้จะเป็นคำจริง คำสุภาพ แต่เป็นคำพูดที่ไม่มีประโยชน์ก็ใช้ไม่ได้ ประโยชน์ที่ว่านี้หมายถึงผลดี หมายความว่า ผู้พูดได้พูดคำนี้แล้ว ผลดีบังเกิดแก่ผู้พูด ฝ่ายผู้ฟังเมื่อได้ฟังคำนั้นแล้ว ก็ได้รับผลดี อย่างน้อยก็ดีกว่าที่ไม่ได้ฟัง เช่น คำสุภาสิตต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

๕. เมตตจิตเตน ภาสิตา คำพูดประกอบด้วยเมตตา

เราทราบได้ดีอยู่แล้วว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาฝ่ายกรรมนิยม ถือว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเรื่องสำคัญ คนจะดีหรือเลวก็เพราะกรรม และกรรมจะดีหรือเลวก็อยู่ที่เจตนา ถ้าเจตนาดี ก็เป็นกรรมดีถ้าเจตนาเลว ก็เป็นกรรมชั่ว ฉะนั้นเจตนาจึงเหมือนผู้ให้กำเนิดกรรม

องค์ของสุภาสิตข้อที่ ๕ นี้ ท่านวางเจตนา เมตตา ไว้เป็นพื้นฐานในสมัยก่อนครูอาจารย์มักจะสอนศิษย์ว่า ให้เสกเมตตาเสียก่อนจึงพูดกับคนอื่น หมายความว่า ต้องมีเจตนาเมตตาเป็นพื้นฐานเสียก่อนที่จะพูด คือหวังความดีความงาม ความเจริญแก่ผู้ที่เราจะพูดด้วย ไม่ใช่พูดเพื่อหวังเครื่องตอบแทน อย่างเช่นคนขายยาเป็นต้น ที่พูดเพราะหวังที่จะให้คนซื้อยา ไม่ใช่ปรารถนาดีแต่อย่างไร

องค์ประกอบของสุภาสิตา หรือวาจาภาสิตานั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ประการดังที่ได้อธิบายมานี้ จึงจะจัดว่าเป็นวาจาภาสิตได้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่จัดเป็นวาจาภาสิต ฉะนั้นใครมีวาจาภาสิตอยู่ในตัวแล้ว ย่อมจะก่อความเจริญแก่ตนเอง เป็นที่รักของเพื่อนฝูง ผู้บังคับบัญชาและคนทั่วไป ดังภาสิตที่ว่า “พูดดีเป็นศรีแก่ปาก พูดมากปากจะมีสี” ซึ่งจะเป็นของใครก็ไม่รู้แต่ก็เป็นคติดีอยู่เหมือนกัน เมื่อเราหวังความเป็นมงคลพึงเว้นวาจาทุภาสิต หันมาใช้วาจาภาสิต ก็จะเป็นมงคลทุกเมื่อ

มงคล
ข้อที่
๑๑

มาตาปิตุอุปกุจันน์

(การบำรุงบิดามารดา)

ในมงคลข้อนี้ท่านได้ให้เลี้ยงดูบิดามารดาให้เป็นสุข ซึ่งตาม บาลีข้างต้นว่า มาตาปิตุอุปกุจันน์ แปลความว่า การบำรุงบิดา มารดาให้เป็นสุข

ก่อนอื่น เราจะต้องทำความเข้าใจคำว่า มารดา บิดา เสีย ก่อน ซึ่งความจริงเมื่อเขียนมาถึงตอนนี้บางท่านก็จะคิดว่า จะต้อง ทำความเข้าใจอะไรกันอีก เพราะทุกคนก็ย่อมจะรู้จักมารดา บิดา เป็นอย่างดีแล้ว และทำไมจะต้องทำความเข้าใจ ซึ่งความจริงแล้ว ไม่น่าจะต้องมีปัญหา

ในภาษาธรรมของเราใช้คำนี้อยู่ ๔ คำ คือ ชนก ชนนี มารดา บิดา ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายแตกต่างกัน และเป็นคำที่เราจะต้องทำความเข้าใจด้วย

คำว่า ชนก แปลว่า ชายผู้ที่ให้กำเนิด ชนนี แปลว่า หญิงผู้ให้กำเนิด คำสองคำนี้แม้จะได้รับการเทิดทูนในภาษาไทยว่าเป็นคำสูง แต่มูลศัพท์เดิมอันมีความหมายทางธรรมะไม่มีอะไรพิเศษหนักหนา เป็นคำบอกชื่อพ่อแม่ในชั้นธรรมชาติเท่านั้น ไม่ถึงขั้นคุณธรรม ความหมายเพียงแต่ว่า คนผู้ถูกเรียกนั้นเป็นคนทำให้ลูกเกิดเท่านั้นเอง ซึ่งไม่มีอะไรน่าสนใจ

ส่วนคำว่า บิดา มารดา แปลว่าผู้เลี้ยงลูก คือ บิดา หมายถึง ชายที่ได้เลี้ยงลูก มารดาหมายถึงหญิงที่ได้เลี้ยงลูก คำทั้งสองคำนี้เป็นคำที่แสดงถึงคุณธรรมของพ่อแม่อย่างครบถ้วน ดังนั้นเมื่อคำทั้ง ๔ มีความหมายแตกต่างกันเช่นนี้ คำที่น่าภูมิใจที่สุดน่าจะได้แก่คำว่า มารดา บิดามากกว่าคำอื่น ทั้งนี้เพราะว่า ธรรมนั้นมีอยู่สองชั้น คือ **สภาวะธรรม** กับ **คุณธรรม** ทั้งสองนี้มีความหมายแตกต่างกันมาก สภาวะธรรม หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเอง บางทีเราก็เรียกว่า ธรรมดา ไม่ต้องมีใครมาทำมันๆ ก็เป็นของมันเอง อย่างเช่น ความเป็นเด็ก ความเป็นหนุ่ม ความเป็นสาว ความแก่ ความหิวกระหาย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเองทั้งนั้นเรียกว่า สภาวะธรรมหรือธรรมดา ส่วนคุณธรรม เป็นสิ่งที่ทำไว้มีจึงมีขึ้น ถ้าไม่ทำก็ไม่มี ธรรมนี้เกิดจาก ธรรมปฏิบัติ คือการปฏิบัติธรรม

เพื่อความเข้าใจธรรมทั้งสองประการนี้ จะเปรียบเทียบให้ดู ยกตัวอย่างเช่น ดินที่เป็นของมันเอง หมายถึงดินที่อยู่ตามท้องไร่

ท้องถิ่น หรือตามใต้ถุนบ้านเรือนของเราเอง มันเป็นดินของมันเอง ตามธรรมชาติ แต่ถ้าเราเอาดินนั้นมาปั้นเป็นโอ่ง เป็นไห เป็นถ้วย ชาม ดินนั้นก็เปลี่ยนสภาพจากธรรมชาติขึ้นมาทันที ดินตามธรรมชาตินั้น เป็นสภาวะธรรม ส่วนที่ปั้นเป็นเครื่องใช้ต่างๆ นั้น เป็นคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมนี้ทำให้สิ่งที่เป็นธรรมดากลายเป็นของ มีราคาไปได้

คนเราก็มเหมือนกัน คือเป็นเองกับทำให้เป็น ความเป็นเองนั้น เป็นเพียงสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติ ไม่ใช่คุณธรรม ความดี ยกตัวอย่าง เช่น การร้องไห้ มันเป็นไปของมันเอง ไม่ต้องมีครูมีอาจารย์สั่งสอน ลงได้เกิดมาเป็นลูกคนแล้วร้องไห้เป็นทุกคน ทั้งๆ ที่ไม่มีโรงเรียน สอนการร้องไห้ แต่ตรงกันข้าม “การร้องเพลง” ต้องเรียนต้องหัด จึงจะร้องเป็น รวมความแล้วว่าการร้องไห้มันเป็นของมันเอง การ ร้องเพลงทำให้เป็น และอีกหลายๆ อย่างที่เป็นของมันเองและต้อง ทำให้เป็น

เมื่อเราเปรียบเทียบดูแล้ว ค่าของการที่เป็นเองกับการที่ทำให้ เป็นอย่างไหนจะมีราคาดีกว่ากัน เอาการร้องไห้กับการร้องเพลง ก็ได้ ร้องทั้งสองอย่างนี้จะมีใครนิยมมากกว่ากัน และจะมีที่ไหน บ้างที่เขาประกวดร้องไห้ เพราะการร้องไห้มีแต่ให้ความรำคาญ มากกว่าความสำราญ ที่ว่านี้ไม่ได้หมายเอาที่คนรับจ้างร้องไห้ใน เวลางานศพ หรือว่าการที่ดาราภาพยนตร์ร้องไห้ นั้นเป็นการฝืน ให้ร้องไม่ใช่ร้องธรรมชาติ เป็นศิลปะของการแสดง ถ้าร้องตาม ธรรมชาติแล้วไม่มีใครจ้างและไม่ต้องใช้ศิลปะ

การแสดงออกของลูกต่อพ่อแม่ เพียงแต่รู้จักตัวพ่อตัวแม่ว่า

นี่เป็นพ่อเป็นแม่เรา รู้เท่านี้เป็นเพียงธรรมชาติ ใครๆ ก็รู้ได้ ลูกเบ็ด ลูกไก่ก็รู้จักแม่ของมัน วิ่งตามแม่ไปเป็นฝูงๆ ส่วนการรู้จักบุญคุณของพ่อแม่ เป็นคุณธรรม คนเท่านั้นที่ทำได้ดี ระหว่างผิวเมื่อกัน การเห็นแก่เมถุนร่วมสังวาสกันเป็นชั้นของธรรมชาติ มีเหมือนกันกับสัตว์ดิรัจฉาน ในมนุษย์เราแม้แต่คนเลวที่สุดก็มีความรู้สึกเช่นนั้นได้ เพราะว่ามันเป็นธรรมชาติ แต่การเห็นอกเห็นใจกันนั้นเป็นชั้นคุณธรรม คนเท่านั้นทำได้ดี

ระหว่างพ่อแม่กับลูก การให้กำเนิดลูกเป็นเพียงธรรมชาติ สัตว์ชนิดใดๆ ก็ให้กำเนิดลูกได้ แต่การอุปการะแก่ลูกคนเท่านั้นที่ทำได้ดี

โดยนัยดังกล่าวมานี้ เราอาจจะสรุปตามทัศนะทางศาสนาสงฆ์ได้ว่า คนที่เป็นพ่อแม่ของลูกนั้นมีอยู่ ๓ ประเภท คือ

เป็นชนกชนนีด้วย

เป็นมารดาบิดาด้วย

เป็นชนกชนนี

ไม่ได้เป็นมารดาบิดา

เป็นมารดาบิดา

แต่ไม่ได้เป็นชนกชนนี

ประเภทแรก พ่อแม่ที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก และได้เลี้ยงดูลูกด้วย พ่อแม่ประเภทนี้นับว่าประเสริฐสุด เป็นบุญของผู้เป็นลูก

ประเภท ๒ หมายถึงคนที่ให้กำเนิดลูกแล้ว ไม่ได้เลี้ยงดูอย่างที่บางคนได้เสียกับหญิงแล้วทอดทิ้งเสีย หญิงตั้งครรภ์แล้วออกลูกมา

ประเภทที่ ๓ คนที่เป็นมารดาบิดาแต่ไม่ได้เป็นชนกชนนี ได้แก่คนที่เอาลูกเขามาเลี้ยงเป็นลูกของตัวเอง ตนเองไม่ได้ให้กำเนิด จึงไม่จัดเป็นชนกชนนี

ถ้าจะกล่าวถึงคุณของพ่อแม่แล้ว ยากที่จะให้ละเอียดถี่ถ้วน
ได้ในที่นี้ จะต้องใช้เวลามากและก็ไม่แน่ใจว่าจะบรรยายได้อย่าง
ถี่ถ้วน เพราะมีคำโบราณกล่าวว่า แม่จะเอาท้องฟ้ามาเป็นกระดาด
เอาน้ำในมหาสมุทรเป็นน้ำหมึก เอาเขาพระสุเมรุเป็นปากกาที่ยากที่
จะพรรณนาคุณได้หมดสิ้น ดังนั้นจึงจะขอยกเอาพุทธวจนะ ที่พระ-
พุทธเจ้าได้ทรงแสดงคุณลักษณะของพ่อแม่ไว้ในสังคาลกสูตรว่า

มารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วย ๕ สถานคือ ห้ามไม่
ให้ทำความชั่ว ๑ ให้ตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๑
หาภรรยาที่สมควรให้ ๑ มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัย ๑ นี่เป็น
คุณลักษณะของบิดามารดา นอกจากนี้แล้วในมงคลที่ป็นี ท่านยัง
ได้แสดงคุณของบิดามารดาว่า บิดามารดานั้นจัดว่าเป็นพรหมของ
บุตร มารดาบิดาจัดว่าเป็นบุพเพเวदा มารดาบิดาจัดว่าเป็นบุพพา-
จารย์ มารดาบิดาจัดว่าเป็นอาหุเนยยะ

ที่จัดว่าเป็นพรหมนั้น หมายความว่า มารดาบิดานั้นมี เมตตา
กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งจัดเป็นพรหมวิหารธรรม เป็นประดุจ
พรหม หมายความว่า เมื่อบุตรกำลังอยู่ในครรภ์ มารดาบิดาทั้ง
สองนั้นท่านประกอบไปด้วยเมตตา อยากจะให้ทารกมีความสุข
ความเจริญ ไม่ต้องการที่จะให้ทารกที่อยู่ในครรภ์นั้นมีความทุกข์
อดสู้อุ้มท้องประคองครรภ์มาด้วยความทะนุถนอม ครั้นเมื่อ
ทารกได้คลอดออกมาแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นหญิงหรือชาย มารดาบิดา
ก็มีจิตกรุณาเลี้ยงดูด้วยความชื่นชมยินดี คอยซบถล่มไถวเปล
ป้องกันมิให้เหลือบยุ้งรินไรมาไต่ตอมให้ได้รับความลำบาก ครั้น
เมื่อเจริญเติบโตขึ้นมาแล้วก็ให้ได้รับการศึกษาบุตรต้องการสิ่งใด

ก็แสวงหาให้ด้วยจิตมุทิตา คือด้วยความยินดีหรือเมื่อบุตรได้รับความสำเร็จ บิดามารดาก็มีความชื่นชมยินดีในความสำเร็จนั้น ครั้นบุตรได้เจริญเติบโตใหญ่พอที่จะรักษาตัวได้แล้ว มีสามีภรรยา มารดาบิดาก็มีจิตเป็นอุเบกขา คือความวางเฉย เพราะไม่ต้องพิทักษ์รักษาเหมือนแต่ก่อน

ที่ว่ามารดาบิดาเป็นบุพพเทวดานั้น คือได้พิทักษ์รักษาบุตรธิดานั้นมาก่อนเทพยดาทั้งปวง ตั้งแต่อยู่ในครรภ์

ที่ว่ามารดาบิดาเป็นบุพพอาจารย์นั้น หมายความว่ามารดาบิดาได้เป็นผู้สั่งสอนบุตรธิดาก่อนอาจารย์อื่น เป็นต้นว่าสอนให้นั่ง ให้ยืน ให้พูด ตลอดจนสั่งสอนให้รู้จักสิ่งต่างๆ

ที่ว่ามารดาบิดาเป็นอาหุเนยยะนั้น หมายความว่ามารดาบิดาควรที่จะรับของที่บุตรนำมาให้ เป็นต้นว่าผ้าผ่อนท่อนสไบ พูกหมอน เสื้อสาตอาสนะ ตลอดจนขนมนมเนยต่างๆ ที่บุตรชายหญิงนำมาสักการะบูชา

เมื่อเราได้ศึกษาเรื่องความหมายของคำว่า มารดาบิดา พร้อมกันนั้นเราก็ได้รู้ถึงบุญคุณของบิดามารดามาพอสมควรแล้ว ฉะนั้นต่อไปนี้เราจึงจะต้องรู้ถึงหน้าที่เราจะพึงกระทำต่อมารดาบิดา เพราะการที่เราตอบสนองของคุณของท่านนั้นเป็นความดีของคนทั่วไป และเป็นเครื่องหมายของคนดี ดังมีพุทธวจนะรับรองว่า นิमितฺตํ สาธุ รูปานํ กตญญูกตเวทิตา แปลความว่า กตัญญูกตเวทิตีเป็นเครื่องหมายของคนดี

กตัญญู

เรื่องของคำว่า กตัญญู นั้น เป็นปัญหาที่เราจะต้องทำความเข้าใจอีกกว่า กตัญญูที่แปลว่ารู้คุณ หมายความว่าเอาแค่นั้น และเรียนกันไปถึงขั้นไหนจึงจะถือว่ารู้คุณบิดามารดาแล้ว

การรู้คุณบิดามารดานั้นหมายถึงการรู้เห็นด้วยใจ ไม่ใช่หมายถึงเพียงจดจำ ถึงแม้ว่าเราจะสามารถจดจำหนังสือที่เขาได้แต่งพรรณนาคุณความดีของมารดาบิดาอย่างมากมายและจดจำได้หมด ถ้าใจจริงยังไม่เห็นคุณของท่านก็ยังไม่นับว่ามีกตัญญู ความที่รู้เห็นด้วยใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ ความจำและความรู้สึกมีผลต่างกัน เพียงแต่ความจำไม่ช่วยให้พ้นจากการทำผิดได้ คือผิดทั้งๆ ที่ได้ทรงจำไว้ อย่างมากนั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความรู้กับความเห็นนั้นต่างกัน อย่างเช่นเราได้ศึกษาว่าไฟนั้นเป็นของร้อน เราก็รู้ว่าไฟนั้นมีลักษณะอย่างไรด้วย แต่เราไม่มีโอกาสได้เห็นได้สัมผัส ฉะนั้นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับไฟนั้นย่อมไม่ซาบซึ่งได้ว่า ที่ว่าร้อนนั้นร้อนอย่างไร

คุณธรรมข้อ กตัญญู ก็เหมือนกัน ถ้าเราจะแปลให้ได้ความหมายแล้ว เราจะต้องแปลว่า เห็นคุณท่าน คือเห็นด้วยปัญญา ความเห็นนี้แหละสำคัญ คนที่ทำผิดต่อพ่อแม่ นั่น ผิดเพราะไม่เห็นคุณของท่าน ถ้าเห็นเสียแล้วคงไม่ผิด เหมือนเราเห็นทางเดินก็ก้าวเดินไม่ผิดทาง คนที่ตาบอดนั้นเวลาจะเดินไปทางไหนมักจะชนนั้นชนนี่เพราะตามองไม่เห็น คนที่มีความรู้แต่ไม่มีความเห็นก็เหมือนคนตาบอดตาใส คือมองแต่ภายนอกจะเห็นได้ว่าเขาก็มี

ตาบริบูรณ์เหมือนเรา ถ้าไม่ลูกเดินแล้วเราจะไม่รู้เลยว่าตาบอด จะรู้ก็ต่อเมื่อลูกเดินเท่านั้น คนที่มีความรู้ก็เหมือนกัน เราไม่รู้ได้เลยว่าเขาจะเป็นคนดีหรือไม่ จะรู้ก็ต่อเมื่อเขาแสดงออกทางการกระทำ นั่นแหละจึงจะรู้ บางคนพูดได้เขียนได้ว่าพ่อแม่มีคุณอย่างนั้นอย่างนี้ พรรณนาได้อย่างยอดเยี่ยม แต่การปฏิบัติแล้วตรงกันข้าม นั่น เพราะมีแต่ความรู้ไม่มีความเห็น

การที่เราจะรู้คุณพ่อคุณแม่ได้นั้น เราจะต้องพยายามฝึกฝน ให้ความเห็นที่ถูกต้องเกิดขึ้นกับใจของเราให้ได้ หมั่นใช้ความรู้ที่เรียนมาพร้อมกับขบคิดด้วยปัญญาอย่างรอบคอบ เราลองคิดว่า คุณของพ่อแม่ที่ได้อุปการะเรามา คือประโยชน์ที่ท่านทำให้แก่เรามีอะไรบ้างที่ต่างจากคนอื่น ตามธรรมดาของคนทั่วไป เขาจะลงทุนให้ความช่วยเหลือเรานั้น เขาจะต้องมองเห็นทางได้จึงจะทำ อย่างเช่นว่า ผู้นั้นมีหลักทรัพย์ไหม พ่อแม่พี่น้องอยู่ไหน และมีอะไรเป็นประกัน ถ้าเราไม่มี เขาก็ไม่ช่วยเหลือ หรือเขาจะต้องดูว่าเราจะแทนคุณของเขาไหม บางที่ต้องมีหนังสือสัญญาอะไรให้วุ่นไปหมด แต่พ่อแม่เรานั้นช่วยเหลือเราด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ได้มองถึงหลักประกันอะไรเลย เราเองเกิดมาไม่มีอะไรติดตัวมาสักชิ้น ทั้งที่ไม่มีใครรู้ด้วยซ้ำไปว่ามาจากไหน มีนิสัยใจคออย่างไร โตขึ้นมาแล้วจะตอบแทนบุญคุณหรือไม่ก็ไม่รู้ หนังสือสัญญาระหว่างเรากับท่าน สักคำเดียวก็ไม่มี ทั้งที่สิ่งทั้งหลายที่จะเป็นหลักประกันไม่มีท่าน ก็ยังทุ่มเทจิตใจช่วยเราอย่างเต็มที่ เมื่อเราพิจารณาพระคุณของท่าน ด้วยจิตที่เป็นกุศล มีความรู้สึกนึกคิดในพระคุณของท่านด้วยใจอย่างนี้แหละ เรียกว่า กตัญญู

กตเวที

กตเวที เมื่อแปลตามตัวว่า ประกาศคุณ แต่แปลตามความหมายของภาษาไทยว่า ตอบแทนคุณท่าน ที่ว่าประกาศคุณท่าน หมายความว่าทำให้คนอื่นรู้ว่า ท่านมีคุณแก่เราอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงไร การประกาศคุณของท่านนั้น ไม่ใช่หมายความว่าเราจะยกย่องสรรเสริญท่านด้วยคำพูด หรือว่าด้วยการเขียนเป็นหนังสือ แท้ที่จริงแล้ว การประกาศคุณท่านนั้นจะต้องอยู่ที่การปฏิบัติตัวของเราเอง คือตัวเราเองจะต้องทำตัวของเราให้เป็นคนดีตามที่ท่านมุ่งหมาย ไม่ใช่ที่เรายกย่องสรรเสริญท่านว่า เป็นคนดี มีศีลธรรม แต่ตัวเราเองประพฤติสำมะเลเทเมา ศีลสักข้อเดียวก็ไม่สนใจรักษา สดุดีว่าพ่อแม่ของเราเป็นคนสุภาพเรียบร้อย แต่ว่าเราเองกลับประพฤติตัวเป็นนักเลงอันธพาล อย่างนี้แทนที่จะประกาศคุณของท่านกลับเป็นว่าช่วยประจานท่าน อย่างน้อยที่สุดก็ประจานแก่ชาวบ้านว่าพ่อแม่ของเราเลี้ยงลูกไม่เป็นภาษา

ดังนั้น เมื่อเราจะประกาศคุณของท่านโดยให้ท่านได้รับความชื่นใจ เมื่อเราเป็นนักเรียนก็เป็นนักเรียนที่ดี เป็นทหารก็เป็นทหารที่ดี เป็นตำรวจก็เป็นตำรวจที่ดี การกระทำอย่างนี้เป็นการกระทำที่ทำให้ท่านได้รับความสุขใจยิ่ง ซึ่งการกระทำเหล่านี้มีผลมากกว่าที่เราจะตอบแทนท่านด้วยเงินทองเสียอีก เพราะว่าท่านที่เลี้ยงดูให้การศึกษาเรา มา ก็เพื่อที่จะเห็นว่าเราเป็นคนดี ยังมีใครสรรเสริญว่าบุตรของนายคนนั้นแม่คนนี้ดี พ่อแม่ก็มีความอึ้งอกอึ้งใจที่

ไม่เสียทีที่เลี้ยงดูมา ฉะนั้นเราอย่าคิดว่าเราจะต้องมีเงินมีทองเท่านั้น
เท่านั้นจึงจะตอบแทนคุณท่านได้ การกระทำนั้นแหละเป็นปัจจัยสำคัญ
กว่าเงินทองที่เราตอบแทนเสียอีก การตอบแทนท่านด้วยเงินทอง
หรือการเลี้ยงดูท่านนั้นอยู่ในประเด็นที่สองซึ่งจะได้บรรยายต่อไป

ความหมายของคำว่ากตเวทีประการที่ ๒ คือทดแทนคุณท่าน
การทดแทนคุณท่านนั้น ในสังคาลกสูตร ในสุตตันตปิฎก พระพุทธ-
องค์ท่านแสดงไว้ว่า “ดูกรคฤหบดีบุตร มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า
บุตรพึงบำรุงท่านด้วยสถาน ๕ คือ

ภโต เนส กริสฺสามิ	เลี้ยงดูท่าน
กิจฺจ เนส กริสฺสามิ	ช่วยทำธุระให้ท่าน
กุลฺลวสฺ จเปสฺสามิ	ดำรงวงศ์สกุลท่านไว้
ทนายชฺช ปฏิปชฺชามิ	ทำตัวเป็นทายาทที่ดี
เปตาน กาลกตาน ทกฺขินิ	เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว
	ทำบุญอุทิศให้ท่าน”

ตามพุทธวจนะที่ยกมานี้เราก็จะเห็นได้ว่า การตอบแทนคุณ
บิตามารดานั้นแบ่งเป็นสองภาคคือ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ภาคหนึ่ง
และอีกภาคหนึ่งเมื่อท่านได้ล่วงลับไปแล้ว ในสองอย่างนี้ การตอบแทน
คุณท่านเมื่อยังมีชีวิตอยู่สำคัญมากกว่า ธุระที่เราจะทำก็มีมาก
การตอบแทนบุญคุณของท่านในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น เราจะต้อง
พิจารณาตามความเหมาะสม ตามสภาพของสังขาร ถ้าท่านยังอยู่
ในวัยแข็งแรง เช่น ท่านอายุระหว่าง ๔๐-๕๐ สังขารร่างกายของท่าน

ยังคงทน เราจะคอยเอาใจใส่อยู่ห่างๆ ก็เป็นการสมควร และหมั่น เยี่ยมเยือนท่านตามสมควร หาของกินของใช้ไปให้ท่าน เป็นการ คำนับคุณของท่านเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้นก็ได้ แต่เมื่อท่านมี อายุมาก เราก็ต้องคอยเข้าไปใกล้ชิดท่าน รับเป็นธุระหมดทุกอย่าง เหมือนที่ท่านได้ดูแลเราเมื่อวัยเด็ก

การตอบแทนคุณบิดามารดาอีกภาคหนึ่ง คือเมื่อท่านล่วงลับ ไปแล้ว ลูกจะต้องดูแลรับเป็นเจ้าภาพจัดงานปลงศพของท่านตาม ประเพณีทางศาสนา แม้จะเป็นการเหน็ดเหนื่อยสิ้นเปลืองก็ต้องยอม นอกจากนั้นเราก็ต้องทำกุศลอุทิศให้ท่านเป็นครั้งคราวก็เป็นการ สมควร

รวมความแล้วว่า การแสดงกตเวทิตะของมารดาบิดานั้นมีงาน ที่เราจะต้องทำอยู่ ๒ ประการ คือ ประภาสคุณท่านและตอบแทน คุณท่าน การตอบแทนคุณบิดามารดานั้นแม้ในทางพุทธศาสนา ภิกษุจะนำอาหารที่ได้มาแล้วเลี้ยงบิดามารดา ก่อนก็ไม่เป็นการเสียหาย แต่อย่างไร นอกจากนั้นพระพุทธรองค์ยังทรงสรรเสริญอีกด้วย ดัง เรื่องต่อไปนี้

เรื่องภิกษุเลี้ยงบิดามารดา

ในกาลอดีต มีบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งอยู่ในเมืองสาวัตถี มีความศรัทธาลามารดาบิดาออกบวช และเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาอยู่มาเป็นเวลานาน ในกาลต่อมา เศรษฐีซึ่งเป็นบิดาของพระภิกษุนั้นก็เกิดยากจนลง จนต้องขอทานเขาเลี้ยงชีพ ซึ่งเมื่อพระภิกษุนั้นรู้ข่าวเข้า จึงได้เข้าไปขออนุญาตสึกออกมาเลี้ยงดูบิดามารดา พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า เป็นภิกษุก็สามารถที่จะเลี้ยงดูบิดามารดาได้

ภิกษุนั้นจึงได้หมั้นไปมาเยี่ยมเยียนบิดามารดาอยู่เนืองๆ และเมื่อบิณฑบาตอาหารมาได้ ก็นำเอาอาหารนั้นมาให้บิดามารดาของตนกินเสียก่อน ส่วนตัวของท่านเองก็สู้ออด จนกระทั่งร่างกายซูบผอม ภิกษุทั้งหลายเห็นผิดสังเกตจึงได้สอบถาม ท่านก็บอกตามความจริงว่า ท่านได้นำอาหารที่ได้มาไปเลี้ยงมารดาบิดาของท่าน ภิกษุทั้งหลายก็เที่ยวยกโทษท่านว่า บิณฑบาตมาเพื่อเลี้ยงฆราวาส และนำความนี้ไปทูลแก่พระพุทธเจ้า พระองค์ก็สั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วสอบถามท่านก็ให้การตามความเป็นจริง เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงทราบว่าเป็นบิดามารดาของท่าน พระพุทธองค์ก็ทรงยกย่องสรรเสริญว่า

“ดูกรภิกษุ ท่านปฏิบัติบิดามารดานี้เป็นประเพณีของตถาคตได้ปฏิบัติมา” แล้วทรงแสดงเรื่องสุวรรณสามชาติก ยกข้อปฏิบัติมารดาบิดาว่า

“ภิกษุใดเลี้ยงบิดามารดา ไปบิณฑบาตได้อาหารมายังไม่ได้
ฉันจะให้แก่บิดามารดาก็ควร อนึ่งบิดามารดาเจ็บไข้ จะทำยาให้
และตักน้ำมาให้อาบก็ควร บิดามารดาเจ็บไข้ในพรรษาจะสัตตทาหะ
ไปรักษาก็ควร ด้วยบิดามารดานี้มีคุณมากควรจะปฏิบัติ” แล้ว
พระองค์ก็ได้แสดงอริยสัจ ๔ ยิ่งพระภิกษุนั้นให้สำเร็จพระโสดาบัน
เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

การที่เราตอบแทนคุณของท่าน เลี้ยงดูท่านให้ได้รับความสุข
นั้น จัดเป็นมงคล คือ ความเจริญ เพราะว่าเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ
แก่คนทั่วไป ตรงข้ามการที่เราไม่เลี้ยงดูท่าน ไม่ยกย่องท่าน ก็เป็น
การลบหลู่ตนเอง เป็นที่เหยียดหยามของคนทั่วไป หากความเจริญ
มิได้เลย

มงคล
ข้อที่
๑๒

ปุตตสงคโห
(เลี้ยงดูบุตร)

ในมงคลที่แล้วแสดงการเลี้ยงดูบิดามารดา ในมงคลนี้ท่านสอนให้เราสงเคราะห์บุตร เราจะเห็นได้ว่าในโลกนี้บรรดาคนต่างๆ ที่อยู่ติดต่อกับชีวิตเรานั้น คนที่ใกล้กับเราที่สุดคือ พ่อ แม่ ลูก เมีย และอื่นๆ ตามลำดับ ทำไมจึงยกเอามารดาบิดาว่าเป็นใกล้ และรองลงไปคือ บุตร ข้อนี้่าคิด เราลองนึกดูอย่างนี้ก็แล้วกัน เรานึกดูถึงเลือดเนื้อในตัวของเรา นั้นได้แบ่งมาจากบิดามารดาเข้ามาอยู่ในตัวเรา นี้เอง เพราะเราเอาท่านมาเป็นตัวเรา เพราะฉะนั้น ท่านกับเราจึงเปรียบเป็นเลือดเนื้อก้อนเดียวกัน ด้วยเหตุนี้เรากับตัวท่านจึงใกล้ที่สุด

ที่นี้ระหว่างเรากับลูกเมีย (หรือผัว) เรากับลูกเป็นเลือดก้อนเดียวกัน เพราะลูกก็คือก้อนเลือดของเราที่แบ่งออกไปจากเรานี่เอง ลูกจึงเป็นอีกผู้หนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดตัวเรามากที่สุดรองจากบิดามารดาของเรา

ส่วนเมีย (หรือผัว) นั้น ไม่ใช่เลือดเนื้อก้อนเดียวกัน เป็นคนละก้อน ได้มาคนละทางไม่เหมือนลูก ฉะนั้น (เมียหรือผัว) เราจึงถือว่าเป็นคนอื่น ที่กล่าวมานี้เราเอาความจริงเป็นเครื่องวัด ไม่ได้หมายเอาสิ่งที่กฎหมายกำหนด กฎหมายกำหนดว่าผัวเมียเปรียบเหมือนคนเดียวกัน นี้อาจตามกฎหมาย แต่ในทางหลักธรรม สามิภรรยาไม่ใช่ญาติฝ่ายโลหิต แต่ก็ยังเป็นญาติทางธรรม

เรานี้สามารถที่จะหย่าขาดจากสามีหรือภรรยาได้ เพราะเป็นคนละคนอยู่แล้ว เอาใจมาเกี่ยวกันไว้เท่านั้น ปลอดภัยเสีย ผัวกับเมียก็เป็นคนละคน เมื่อหย่าขาดก็ขาดกันจริงๆ ทางวินัยไม่เอาโทษเลย เช่นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปมีคู่ครองใหม่ก็มีได้ ไม่ถือว่าผิดศีลข้อกาเม

แต่พ่อแม่กับลูกนั้นชาตินี้ทั้งชาติหย่าขาดกันไม่ได้ ถึงแม้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชั่วช้าเลวทรามอย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าเราจะโกรธกันถึงขนาดตัดพ้อตัดลูกกันก็ตาม นั่นว่ากันตามกระแสโลก แต่ในทางธรรม ถ้าลูกที่พ่อแม่บอกตัดขาดแล้วไปฆ่าพ่อแม่ ก็เป็นบาปหนักถึงขั้นอนันตริยกรรมตามเดิม จะอ้างว่าเป็นคนอื่นหาได้ไม่ เพราะมันก็บอกอยู่ทนโท่แล้วว่าเรามาจากท่าน และลูกก็มาจากเรา ดังนั้นตัวเราก็เป็นเหมือนตัวของท่าน ลูกเราก็เหมือนตัวของเรา

เมื่อเราเข้าใจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างนี้แล้ว ต่อจากนี้ไปเราก็จะได้มาศึกษาถึงเรื่องประเภทของลูกที่ท่านได้แบ่งไว้ตาม

ลักษณะโดยกำเนิดตามพุทธวจนะโดยตรง ซึ่งทรงตรัสการนับไว้
คนละด้าน คือทางกำเนิด ทางคุณธรรม

ทางกำเนิด

ในพระสุตตันตปิฎก ปัณทรกชาดก กล่าวว่าบุตรมีอยู่ ๓
ประเภท คือ

๑. อันเตวาสี ลูกศิษย์
๒. ทินนโก ลูกเลี้ยง
๓. อตรโซ ลูกเกิดจากตัว

ใน**ประเภทที่ ๑ อันเตวาสี** หมายถึงคนที่ยอมมอบกายถวาย
ตัวเรียนศิลปศาสตร์ต่างๆ กับเรา เราเป็นผู้ประสาทความเจริญให้
แก่เขา ซึ่งหมายถึงเขาที่มาอยู่กับเรา เราได้รับเป็นภาระดูแลทุกข์สุข
ความเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่ในภาระของเรา ซึ่งเราเรียกว่า ลูก เหมือนกัน
แต่เรียกว่า ลูกศิษย์

ประเภทที่ ๒ ทินนโก แปลว่าบุตรที่เขาให้ คือตัวเราเองไม่ได้
ให้กำเนิด เป็นแต่คนอื่นเอามาให้เป็นลูก อย่างที่คนไปขอลูกคนอื่น
เขามาเลี้ยง เราเรียกลูกประเภทนี้ว่า ลูกเลี้ยง

ประเภทที่ ๓ อตรโซ แปลว่าลูกเกิดจากตัว คือลูกที่เกิดเพราะ
เราเป็นผู้ทำให้เกิด หมายถึงลูกในไส้ของเราจริง ไม่มีอื่นแปลกปน
มา อย่างตามที่เราเรียกกันว่า ลูกตัว หรือลูกในไส้

ลูกโดยภูมิธรรม

ทางด้านภูมิธรรม คือความดีในตัวลูก พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน พระสุตตันตปิฎก ตโตปุตตสูตร ทรงแบ่งไว้ ๓ ชั้นเหมือนกัน คือ

อภิชาตบุตร หมายถึงลูกที่สูงกว่าบิดามารดา

อนุชาตบุตร หมายถึงลูกที่เสมอบิดามารดา

อวชาตบุตร หมายถึงลูกที่ต่ำกว่าบิดามารดา

ที่จัดประเภทอย่างนี้ ถือเอาความดีของลูกนั่นเองเป็นเกณฑ์ และเอาความดีของพ่อแม่เป็นเครื่องเทียบ ลูกคนใดทำความดี ทำความเจริญมาสู่วงศ์สกุลเดิมของตน ทำให้วงศ์สกุลของตนได้รับความรุ่งเรือง เกิดมาแล้วทำความเจริญแพร่เกียรติคุณของวงศ์ตระกูลให้กว้างขวางออกไป ลูกคนนั้นจัดว่าเป็น**อภิชาตบุตร** คือเกิดมาแล้วดีกว่าบิดามารดา

ลูกคนใดเกิดมาแล้วไม่ดีหรือไม่ต่ำกว่าบิดามารดา ไม่ทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมหรือเจริญขึ้น ลูกที่พ่อแม่อาศัยวงศ์ตระกูลมีชีวิตอยู่อย่างนี้เรียกว่า **อนุชาตบุตร** แปลว่าบุตรที่เสมอบิดามารดา หรือวงศ์ตระกูล

ลูกที่สาม **อวชาตบุตร** เป็นลูกชั่วเกิดมาแล้วมีแต่ล้างผลาญวงศ์ตระกูลให้ฉิบหายวายวอดไป มีความประพฤติต่ำทราม นิสัยชั่วช้าเลวทราม จุดเอาศักดิ์ศรีของพ่อแม่ลงสู่ฐานะอันต่ำทราม ลูกประเภทนี้จุดเอาพ่อแม่ลงสู่เวจี ซึ่งไม่ต้องพุดถึงความตาย แม้

ยังเป็นๆ อยู่ก็ทำให้ตกนรกวันละหลายๆ ครั้ง คือเมื่อนึกถึงที่ไรก็มีแต่ความชั่วช้าของลูก ไม่มีความชื่นชมยินดีแต่อย่างไรเลย ซึ่งลูกนี้ถึงแม้จะมีความชั่วช้าเลวทรามอย่างไร พ่อแม่ก็ไม่สามารถที่จะตัดให้ขาดได้ เพราะเป็นเสมือนตัวของเราเอง ซึ่งเรื่องนี้พ่อแม่ทุกคนก็มีความปรารถนาดีต่อลูก พยายามส่งเสียให้ลูกได้รับการศึกษา ให้ได้รับการอบรม แต่ถึงกระนั้นลูกก็ไม่เอาใจใส่ เมื่อเราพยายามทำจนสุดความสามารถของเราแล้วไม่ได้ดี ก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องวางอุเบกขา นึกเสียว่าเป็นกรรมของเรา อย่าได้มีความคิดวิตกทุกข์ร้อนจนเกินไปซึ่งจะทำให้เสียการงาน ซึ่งลูกประเภทนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะมีแต่ของเราคนเดียว แม้นคนอื่นก็มีเช่นกัน

การสงเคราะห์บุตร

บุตรของพ่อแม่ที่จะพึงทำให้แก่บุตรนั้น มีอยู่หลายอย่าง เริ่มตั้งแต่อาบน้ำ ป้อนข้าว เอาลงเปล ล้างขี้ล้างเยี่ยว จนกระทั่งแต่งงานให้เป็นฝั่งเป็นฝา แล้วในที่สุดเลี้ยงลูกให้เขาอีกในฐานะที่เป็นคุณตาคุณยายของเขา ถ้าจะนับงานของพ่อแม่ นั้นยังมีอีกมาก แต่หน้าที่ที่สำคัญซึ่งเราพอจะประมวลมาได้นั้น เราพอที่จะจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ได้ ๒ ประการคือ

เลี้ยงลูกให้โต

เลี้ยงลูกให้ดี

ทั้งสองประการนี้เป็นประเด็นใหญ่ที่เราจะพึงศึกษา ดังได้

กล่าวไว้ในตอนแรกแล้วว่า ธรรมนั้นมีอยู่ ๒ ประการ คือ สภาวธรรม และคุณธรรม ในประการแรกที่ว่าเลี้ยงลูกให้โตนั้น เป็นสภาวธรรม เพราะในการที่จะเลี้ยงลูกให้โตนั้นไม่สู้จะเป็นภาระมาก แม้แต่สัตว์ต่างๆ ไปก็สามารถที่จะทำได้ เพราะความเติบโตนั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายซึ่งมีอยู่ประจำตามธรรมชาติแล้ว ส่วนประเด็นที่สองที่ว่าเลี้ยงลูกให้โตนั้น คนเท่านั้นที่จะสามารถทำได้ดี

มีคติอยู่บทหนึ่งในศาสนาพราหมณ์ที่ว่า ลูกไม่มี ๑ ลูกตาย ๑ ลูกโง่ ๑ สามอย่างนี้เป็นทุกข์ของพ่อแม่อย่างมาก ประการต้นและประการที่สองนั้นไม่เท่าไร ประการที่สามนี่สิเป็นที่ร้ายยิ่งกว่า เพราะการไม่มีลูก หรือว่าลูกตายนั้นยังพอทำเนา เพราะมันไม่มี และลูกก็ตายไปแล้ว แต่การที่ลูกโง่นี้สิเป็นของร้าย เพราะเลี้ยงไม่โตจะต้องเป็นภาระของพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะตายลงไป ก็ยังมีความห่วงกังวลลูกอยู่อีก นอกจากนั้นพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกมาก็เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ลูกได้ดี ซึ่งเป็นคุณธรรมประการหนึ่งของพ่อแม่ ลูกที่ไม่ดีนั้นต้องทำให้พ่อแม่ได้รับความลำบากและขายหน้า ชาวบ้านอย่างมากมาย ไม่เป็นที่ชื่นชมชื่นแก่ผู้เป็นพ่อแม่เลย ฉะนั้นในมงคลข้อนี้พระพุทธองค์จึงตรัสว่า การสงเคราะห์บุตรนั้นเป็นมงคลคือความดีอันประเสริฐข้อหนึ่ง พ่อแม่จะพึงสงเคราะห์ลูกด้วยประการใดบ้าง พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ใน สิงคาลกสูตร พระสุตตันตปิฎก ว่า

ปาปา นินวาเรนฺติ กัณฺฐกจากความชั่ว

กฤษยาณฺเณ นินวาเสนฺติ ปลูกฝังความดี

สิปปุ สิกฺขาเปนฺติ ให้ได้รับการศึกษา
ปฏฺฐิเปน ทาเรน สโยเชนฺติ หากภรรยาที่สมควรให้
สมเย ทายชฺชํ นียยาเทนฺติ มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัย
อันควร

ข้อที่ ๑ กันลูกจากความชั่ว

ตามภาษาบาลีว่า ปาปา นีวาเรณฺติ เมื่อจะแปลตามตัวแล้ว
จะได้ความว่า ห้ามลูกจากความชั่ว ข้อนี้ในหนังสือของพันเอกปิ่น
มุกุกันต์ ท่านได้แปลความว่า กันลูกจากความชั่ว ที่แปลจาก ห้าม
เป็น กัน ท่านให้เหตุผลว่าเพื่อให้ความมีน้ำหนักขึ้น เพราะท่านให้
ความหมายว่า คำว่าห้ามนั้นเป็นคำที่ออกจะมีน้ำหนักไปในทางบิ
บังคับจิตใจของบุตร เพราะว่าการห้ามนั้นแทนที่จะได้รับผลดี บาง
ครั้งกลับกลายเป็นผลเสีย เพราะเด็กบางคนเมื่อพ่อแม่ห้ามหรือ
ว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่ไม่ชอบต่อความดีงาม แทนที่จะเห็นความ
หวังดีของพ่อแม่ กลับเห็นว่า พ่อแม่นี้ชอบแทรกแซงในชีวิตส่วนตัว
ของตนเกินไป แทนที่จะกลับตัว กลับจะหนีเตลิดเปิดเปิงออกจาก
บ้านไปเสียก็มี หรือบางทีก็ฆ่าตัวตายเพื่อประท้วงการห้ามปราม
ของพ่อแม่ก็มี ซึ่งเรามักจะพบกันอยู่บ่อยๆ ในข่าวตามหน้า
หนังสือพิมพ์อยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นในความหมายของข้อนี้จะถือเอาความหมายของ
หนังสือดังกล่าว ซึ่งคิดว่าเป็นคำแปลที่มีความหมายชัดเจน การ
ห้ามเป็นเหมือนสิ่งทีบุตรเมื่อไม่เข้าใจ จะเกิดความคิดไปในทางที่
ไม่ถูกต้องแล้วจะเป็นผลเสียมากกว่าผลได้ ดังนั้นความหมายใน

ข้อนี้ จึงอยู่ที่ บิดา มารดา จะต้องใช้ กุศโลบาย ที่ชอบแก่เหตุผล พยายามที่จะทำความเข้าใจในสิ่งที่บุตรต้องการมากกว่าที่จะใช้ การบังคับ การที่อยู่ใกล้ชิดและพยายามที่จะเข้าใจความต้องการ ของบุตรให้มากที่สุดจะเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย ทั้งนี้เพราะเด็กที่ อยู่ในวัยนี้มักจะเป็นผู้มีอารมณ์ร้อน และมักจะใช้อารมณ์มากกว่า เหตุผล แต่จะอย่างไรก็ดีบุตรก็ควรที่จะทำความเข้าใจในเจตนาดี ของพ่อแม่ให้มาก ทั้งนี้เพราะพ่อแม่ทุกคนมีความปรารถนาดีต่อ บุตรของตน ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เต็ม มากกว่าจะหวังร้ายต่อบุตร การ ป้องกันบุตรไม่ให้ทำความชั่วนั้นเป็นการสงเคราะห์บุตรในข้อแรกนี้

ข้อ ๒ ปลุกฝังความดี

คำว่า ความดี ในที่นี้หมายถึงความประพฤติดี อยู่ในระบอบ ของศีลธรรม เรื่องนี้เป็นเรื่องที่จะต้องได้รับการอบรม ทั้งนี้เพราะ ว่าคนเราจะดีหรือชั่วนั้นขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นสำคัญ ถ้าหากว่าจิตใจ ได้รับการอบรมในทางดี การกระทำที่ปรากฏออกมาทางกายและ วาจาก็จะเป็นความดี ถ้าใจคิดชั่วเสียอย่างเดียว การกระทำทาง กายและวาจาก็พลอยชั่วไปด้วย เรื่องของจิตใจจึงเป็นปัญหาข้อแรก ที่เราจะต้องแก้ไข

เมื่อพูดถึงเรื่องของใจแล้วก็มีปัญหาอยู่ว่า ทำไมจึงต้องทำใจ ของเราให้ดี หมายความว่าใจของเด็กที่เกิดมานั้นไม่ดีหรืออย่างไร จะว่าไม่ดีทีเดียวก็ได้ เพราะว่ากันตามหลักแล้วถ้าไม่ดีก็คงจะ ไม่เกิดมาเป็นคน เพราะผู้ที่เกิดมาเป็นคนนั้นจะต้องมีจิตใจดี หรือ ที่เรียกว่าเป็นกุศลจึงจะเกิดมาได้ แต่ว่าความดีนั้นเป็นความดีขั้น

อุปนิสัย คือมีแววพอเหมาะแก่การฝึกเท่านั้น เราลองนึกดูว่า มือของเราทุกคนนั้นดีมาก่อนแล้ว คือดีมาแต่เกิด มีสปีบนิ้วครบบริบูรณ์ แต่ความดีนั้นมันเป็นเพียงทุน ไม่ใช่ถ้าเมื่อมีมือแล้วเราจะสามารถที่จะเขียนหนังสือได้ หรือเขียนภาพเป็น เราจะต้องมาฝึกกันใหม่ ส่วนดีเดิมก็เหมือนกัน มันเหมาะที่จะฝึกเท่านั้น ใจของเราก็เหมือนกัน จะต้องใช้การฝึกฝนให้รู้จักความดี ให้รู้จักเว้นจากการทำความชั่ว โดยที่เราพยายามที่จะปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ไว้ในใจของเด็ก ฝึกให้มีความคุ้นเคยกับความดีอยู่เสมอ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษากันอีกมาก แต่ที่สำคัญที่สุดในข้อนี้ นั่น การสงเคราะห์บุตรจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังความดีให้แก่บุตร ซึ่งเป็นหน้าที่การสงเคราะห์บุตรในข้อที่ ๒

ข้อที่ ๓ ให้ลูกได้รับการศึกษา

ข้อนี้มีความหมายชัดเจนอยู่แล้วว่า การให้ได้รับการศึกษานั้น ก็คือการให้เล่าเรียนหนังสือนั่นเอง ส่วนวิชานั้นได้แก่อะไรบ้าง ก็ได้กล่าวไว้แล้วในข้อที่ว่า พาหุสัจจะ และสปีปะ การกวดขันให้บุตรไปโรงเรียนนั้น นอกจากจะให้เด็กได้วิชาความรู้แล้ว ยังเป็นการป้องกันไม่让孩子เสียอีกด้วย การศึกษานี้ทำให้มีความฉลาดในการที่จะประกอบอาชีพ การให้สมบัติอย่างอื่นนั้นมิวันที่จะหมดได้ แต่ให้การศึกษานั้นไม่มีวันหมดและใช้ได้ตลอดชีวิต มีคำอยู่คำหนึ่งซึ่งจำไม่ได้ว่าใครพูด แต่มีคติน่าคิดเหมือนกัน คือคติที่ว่า “มีเงินให้ฝังไว้ในหัว อย่าให้แก่บุตร” ที่ว่าฝังไว้ในหัวนั้น หมายความว่าให้ได้รับการศึกษาตามความสามารถที่จะเรียนได้ เพราะถ้าลูกไม่มีการศึกษาแล้วจะเป็นภาระแก่เราจนตายทีเดียว

ข้อที่ ๔ จัดแจงหาคู่ครองที่สมควรให้

การสงเคราะห์บุตร นอกจากที่ได้กล่าวไว้ในข้อต้นๆ แล้ว พ่อแม่จะต้องเป็นภาระในการแต่งงานของลูก และต้องให้ลูกได้ คู่ครองที่ดี ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตก็ได้ ซึ่งบางทีจะทำความเจริญหรือความเสื่อมให้ก็ได้ บางคนแต่งงานแล้วมีหลักฐาน มีความสบาย บางคนแต่งงานแล้วแยกไปเลยก็มี ฉะนั้นประเด็นปัญหาในข้อนี้จึงต้องพิจารณา ๒ ประเด็นคือ ประเด็นแรก วยสมควรต่อการที่จะมีครอบครัวแล้วหรือไม่ ประเด็นที่สอง คู่ครองนั้นสมควรหรือไม่

เรื่องวียนั้นก็สำคัญ ถ้าเป็นวัยเด็กเกินไปก็ไม่เหมาะสมที่จะครองเรือน เพราะเป็นวัยที่มีแต่อารมณ์มากกว่าเหตุผล เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พ่อแม่จะต้องพิจารณา

ประการที่สอง เรื่องคู่ครอง เป็นเรื่องที่น่าหนักใจอยู่เหมือนกัน เพราะเรื่องนี้มักจะเป็นปัญหา เพราะบางครั้งพ่อแม่ก็เห็นแต่ความชอบของตนเอง โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการหรือความพอใจของลูก เรื่องนี้เราจะต้องให้อิสระแก่ลูกพอควร พยายามให้มีความเห็นสอดคล้องกัน อย่าได้ใช้แต่ที่เราเป็นคนใหญ่เกิดมาก่อนอย่างเดียว หรือทางฝ่ายลูกก็เหมือนกัน อย่าคิดว่าขอให้ฉันรักเสียอย่างเดียว ต้องใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ เพราะไม่อย่างนั้นแล้ว การสงเคราะห์บุตรก็จะกลายเป็นการหาเคราะห์ให้แก่บุตรไป แต่ที่สำคัญพ่อแม่ควรจะถือหลักว่า “คนที่เราไม่ชอบแต่ลูกเรารัก ดีกว่าคนที่เรารักแต่ลูกเราไม่ชอบ” เพราะถ้าซัดให้เขาแต่งงานไปโดยเขาไม่รักแล้ว จะทำให้เกิดความทุกข์มากกว่าความสุข จะเป็นการ

ทำลายมากกว่าการสร้างสรรค์

ข้อที่ ๕ มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัย

เรื่องการมอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัยนั้น หมายความว่าในกรณีที่ยังสามารถมีทรัพย์สมบัติ ถ้าไม่มีทรัพย์สมบัติก็เป็นเรื่องที่ยังปัญญาอยู่ ทำไมจึงจะต้องมอบทรัพย์สมบัติให้ เรื่องที่เราไม่ต้องคิดก็คือเพื่อเป็นทุนในการสร้างตัว แต่ที่สำคัญที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ก็คือ มอบให้ในสมัย ที่ว่ามอบให้ในสมัยนั้น หมายความว่า ดูความเหมาะสม อย่างเช่นว่าบุตรนี้มีอายุสมควรที่จะรักษาทรัพย์สมบัติแล้วหรือไม่ หรือว่าบุตรของเราเป็นคนประพฤติอย่างไร พอที่จะรักษาทรัพย์สมบัติแล้วหรือไม่ เหล่านี้เป็นต้น และไม่ใช่ว่าหมายความว่าให้เมื่อตอนตัวจะตาย

เรื่องการทำฐะเกี่ยวกับทรัพย์มรดกไว้ให้เสร็จสิ้นก่อนตายนั้น เป็นการชอบด้วยพุทธประสงค์ เพราะถ้ารายไหนไม่ทำไว้ให้เรียบร้อย ปล่อยให้ลูกแย่งกันเอาเอง มักจะเป็นเรื่องแตกแยกในหมู่พี่น้อง จนถึงกับฟ้องร้องกันถึงโรงถึงศาล บางทีก็ฆ่ากันเองตาย เพราะมรดกก็มี แทนที่จะเอาทรัพย์สมบัติที่พ่อแม่ให้มาทำกิน กลับไปเป็นค่าทนายหมด นักเข้าศพพ่อศพแม่ก็ไม่มีใครจัดทำ การทำตามหลักพุทโธวาทนั้นจะเกิดเป็นมงคลแก่ตนและวงศ์ตระกูลต่อไป

การสงเคราะห์บุตร เป็นมงคลอย่างไร

เป็นที่ทราบกันอย่างดีดังที่ได้อธิบายไว้แล้วว่า พ่อแม่ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้บุตรของตนเป็นคนดี เป็นคนที่สมบูรณ์เช่นคนอื่น ดังนั้นการสงเคราะห์บุตรนี้ก็เป็นการทำให้บุตรมีความสุขและมีความคิดถึงคุณธรรมของพ่อแม่ในที่สุด เราจะลองเปรียบเทียบร่างกายของเราดูก็ได้ คนที่เกิดมานั้นจะต้องบริบูรณ์ด้วยสิ่งห้า ซึ่งเราเรียกว่า เบญจสาขา คือ ขา ๒ ขา แขน ๒ แขน ศีรษะ ๑ ถ้าร่างกายเราไม่ครบห้าแล้ว ก็ไม่เป็นที่ปลื้มปิติแก่บิดามารดา ซึ่งเป็นความจำเป็นในสายตาของคนธรรมดา (สิ่งอื่นนอกจากนี้ เช่น ตา หู จมูก ฯ เหล่านี้สงเคราะห์อยู่ในส่วนของศีรษะ) แต่พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระบรมครู ได้ทรงมีพระญาณมองเห็นเหตุแห่งความเจริญ ความเสื่อมซึ่ง จิ่งทรงสอนให้มารดาบิดาสงเคราะห์บุตรของตนด้วยสถาน ๕ เหมือนกันคือ ตัดชั่ว ทำตัวดี มีวิชา มีบุญ เพิ่มพูนความมี นี้แหละเป็นสิ่งที่บิดามารดาจะต้องช่วยแต่งเติมให้แก่บุตรนอกเหนือจากให้กำเนิดแล้ว และลูกก็จะต้องมอบกายถวายชีวิตแก่บิดามารดาเป็นแน่ นี้แหละมงคลที่เราจะได้รับละ

มงคล
ข้อที่
๑๓

ทารุส สงคโห

(การสงเคราะห์ภรรยา - สามี)

การมีภรณานั้นจะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายากก็ยาก ทั้งนี้มันมีประเด็นปัญหาอยู่เพียงว่า ทำอย่างไรผิวเมียจึงจะอยู่กินด้วยกันยึด เช่นเราตั้งปัญหาอย่างนี้แล้ว ก็จะมีคำตอบด้วยมากมายหลายความคิดแล้วแต่ความถนัดหรือความชอบของตน ถ้าจะถามหอดู หอม ก็จะมีมันเกี่ยวกับดวงชะตา คู่ธาตुकูสมพงศ์ แล้วจะต้องให้ฤกษ์ให้เหมาะๆ บางทีก็ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ การแต่งงานต้องหามงคลแฝดบ้าง ใช้หอยสังข์ซึ่งเป็นหอยมงคลบ้าง ถ้าจะถามคนที่หัวสมัยใหม่ก็จะว่า จะต้องการเงิน ต้องมีรถ มีตึก จึงจะทำให้อยู่ด้วยกันยึด เมื่อความคิดเห็นต่างกันดังนี้แล้ว เราลองสอบดูเถอะว่าที่กล่าวมานี้

อยู่ด้วยกันยี่ดใหม่ แม้จะมีเงินมีทอง มีตึก มีรถเก๋ง เครื่องบำรุง
ความสุขต่างๆ แต่ก็ไม่ได้ป้องกันความแตกร้างของครอบครัวได้เลย
แล้วทางพุทธศาสนาเล่ามีความคิดเห็นอย่างไร

ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงมงคลที่ ๑๓
ว่า ทารุสฺส สงฺคโห ซึ่งคำทั้งสองนี้เมื่อเราจะแยกออกก็จะได้ความ
ว่า ทาระ แปลว่า เมีย กับคำว่า สังคะ แปลว่า สงเคราะห์ เมื่อ
แปลรวมกันก็จะได้ว่า การสงเคราะห์เมีย หมายความว่า
ผู้ชายที่มีเมียต้องสงเคราะห์เมียจึงจะเกิดมงคล

แต่ที่ว่ามานี้ อย่าหมายว่าเมียจะไม่ต้องสงเคราะห์ผู้บ้าง
เพราะสิ่งทั้งสองนี้จะต้องมีความสัมพันธ์กัน เหมือนกับว่าเมื่อเรา
กินข้าวก็ต้องมีกับข้าว ขนม ร่วมอยู่ด้วย เพราะคำว่ากินนั้นรวม
ความหมายอยู่แล้ว ในมงคลข้อนี้ก็เหมือนกัน แม้จะระบุเพียง
ข้างเดียวว่า ให้ชายสงเคราะห์เมีย แต่เมียก็ต้องถือปฏิบัติด้วย
ไม่ใช่คอยนั่งๆ นอนๆ ให้ผู้ปฏิบัติอยู่ ส่วนเมียนั่งกรีดเล็บ ประเดี๋ยว
พระเอกของเราเกิดโมโหขึ้นมา อับมงคลก็เล่นงานเอาเท่านั้น

ความหมายของคำว่าสามี ภรรยา

คำแรกคือคำร้องเรียกผู้ว่า สามี ถ้าจะแปลตามมูลศัพท์
แล้ว คำว่า สามี แปลว่า นาย ก็ได้ แปลว่า เจ้าของ ก็ได้ ที่ว่าเจ้า
นาย ไม่ใช่หมายความว่า เป็นสามีแล้วจะตั้งตัวเป็นนายของภรรยา
คำว่า เจ้านาย นี้หมายถึงผู้ที่ให้ความคุ้มครอง ให้ความอุปถัมภ์

เพราะว่าคำว่าเจ้านายโดยตรงมีอยู่คำหนึ่งซึ่งเราใช้ว่า อัยยะ แปลว่า เจ้านาย ดังนั้น

นายแบบสามี คู่กับผู้รับเลี้ยง
นายแบบอัยยะ คู่กับข้าทาส บ่าว

ฝ่ายหญิง ซึ่งก็มีอยู่หลายศัพท์อยู่เหมือนกันที่ใช้เรียกว่าเมีย เช่น ทาระ ซายา ปริจาริกา และภรรยา คำว่า ทาระและซายา เราแปลว่า เมีย ตรงตัว ส่วนคำว่า ปริจาริกา เป็นความหมายที่ค่อนข้างจะเหยียดผู้หญิงอยู่นิดๆ แปลว่า ผู้ปรนนิบัติ (บ่าวเธอ) บางทีตกลงถึงว่า บาทปริจาริกา แปลว่า นางบ่าวเธอแท้

ส่วนคำที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือคำว่า ภริยา หรือภรรยา ซึ่งแปลว่า คนควรเลี้ยง เป็นคำคู่กับสามี ซึ่งแปลเอาความว่า ผู้เลี้ยง ลักษณะของภรรยาหรือสามี ซึ่งพระพุทธรเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ว่า ภรรยา มีอยู่ ๗ ชนิด ดังความต่อไปนี้

ครั้งหนึ่ง พระพุทธรองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่คฤหาสน์ของท่านอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐีในกรุงสาวัตถี เมื่อเสด็จเข้าไปถึงแล้ว พระองค์ก็ทรงประทับนั่งอยู่บนบวรพุทธรอาสน์ที่เศรษฐีปูลาดถวาย เวลานั้น ผู้คนในบ้านของเศรษฐีพากันส่งเสียงเอ็ดอึงเอะอะโวยวายกันลั่นบ้าน ขณะนั้น ท่านเศรษฐีได้เข้าไปถวายบังคมพระพุทธรองค์ แล้วนั่งเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ พระพุทธรองค์จึงทรงตรัสถามเศรษฐีว่า คหบดี ทำไมที่บ้านของคหบดี ผู้คนจึงส่งเสียงเอ็ดอึง

เอะอะมากนัก ดูเหมือนชาวประมงส่งเสียงร้องกันเวลาจับปลาเที่ยว

ท่านอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐีจึงกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ลูกสะใภ้ของข้าพระองค์คนหนึ่ง ชื่อสุชาดา เป็นน้องสาวของนางวิสาขา ธิดาของท่านธัญชัยเศรษฐี เป็นคนถือตัวจัด ถือว่าเป็นลูกสาวเศรษฐี เป็นคนขี้โกรธ ขี้โมโห พุดจาหยาบคาย ก้าวร้าว รุนแรง ไม่ยอมเชื่อฟังพ่อผัว แม่ผัว และสามี แม้พระองค์ เธอก็ไม่นับถือ ไม่ยอมสักการบูชา พระเจ้าข้า พระพุทธองค์ได้ทรงสดับเรื่องราวเช่นนั้น ก็ทรงพระมหากุณาตรัสเรียกนางสุชาดาให้เข้าไปเฝ้า นางสุชาดาสะใภ้ของท่านอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี จึงเข้าไปถวายบังคมแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่อันควรข้างหนึ่ง พระพุทธองค์จึงประทานพระโอวาทว่า

สุชาดา ภรรยาของชายมีอยู่ ๗ จำพวก คือ ภรรยาเสมือนเพชรฆาต ๑ ภรรยาเสมือนโจร ๑ ภรรยาเสมือนนาย ๑ ภรรยาเสมือนแม่ ๑ ภรรยาเสมือนพี่สาวน้องสาว ๑ ภรรยาเสมือนเพื่อน ๑ ภรรยาเสมือนทาส ๑ บรรดาภรรยา ๗ จำพวกนี้ เธอจะเป็นภรรยาจำพวกไหน

นางสุชาดาไม่เข้าใจจึงกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้อความที่พระองค์ตรัสนี้ย่อมนัก หม่อมฉันยังไม่เข้าใจความหมายเลยพระเจ้าข้า ขอพระองค์ได้โปรดแสดงธรรม อธิบายความหมายให้หม่อมฉันเข้าใจด้วยเถิด พระเจ้าข้า

พระพุทธองค์จึงตรัสเตือนให้นางสุชาดาตั้งใจฟังพระโอวาทด้วยความเคารพ แล้วทรงอธิบายความหมายโปรดนางสุชาดาว่า

๑. ภรรยาเสมือนเพชรฆาตนั้น หมายถึงความว่าภรรยาใจร้าย

ไม่มีความรักใคร่ในสามี ไม่เกื้อกูลสามี เป็นหญิงมักมากในกามารมณ์ นิยมรักใคร่กับชายอื่น ถูกดูหมิ่นสามี สามีเป็นคนทำงานหาเงินหาทองมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องแท้ๆ ก็ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ มีแต่ข่มเหงน้ำใจ คอยพิฆาตฆ่า เสมือนเพชรฆาตถือดาบคอยประหารสามีอยู่ทุกเวลา นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนเพชรฆาต

๒. ภรรยาเสมือนโจรนั้น หมายความว่า ภรรยาเป็นคนใจขโมย คอยลัก คอยผลาญสมบัติ คอยทำลายทรัพย์สินเงินทองที่สามีทำงานหามาด้วยความเหน็ดเหนื่อยยาก ให้ฉิบหายไป พยายามลักเล็กขโมยน้อย เป็นหญิงคดในช่องอในกระดุก ไม่ซื่อตรงต่อสามี นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนโจร

๓. ภรรยาเสมือนนายนั้น หมายความว่า ภรรยาใจชั่ว ตั้งตัวเป็นนายของสามี เป็นคนหยาบคาย ใจเหี้ยม พุดแต่คำกักขฬะกับสามี ชอบใช้สามี ข่มขู่ ข่มเหงสามีเหมือนนายทำกับทาส สามีเป็นคนขยันหมั่นเพียร แต่ตัวเองเป็นคนขี้เกียจขี้คร้าน ไม่เอาภาระเองงาน เอาแต่กินแต่นอน มัวแต่แต่งเนื้อแต่งตัว นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนนาย

๔. ภรรยาเสมือนแม่นั้น หมายความว่า ภรรยาเป็นคนใจสูง มีความหนักแน่นเหมือนแม่ มีความรัก ความปรารถนาดีต่อสามี คอยเฝ้าดูแลสามีเหมือนแม่ดูแลลูก สามีหาทรัพย์สินเงินทองใดๆ มาได้ก็พยายามเก็บไว้ ออมไว้ รักษาไว้ด้วยดี มิให้เสื่อมสูญ นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนแม่

๕. ภรรยาเสมือนพี่สาวน้องสาวนั้น หมายความว่า ภรรยาเป็นคนมีสัมมาคารวะ มีความเคารพยำเกรงสามี มีความละเอียดแก่

ใจ ไม่ประพฤติอะไรล่วงล้ำก้ำเกินสามี เป็นหญิงอยู่ในอำนาจสามี เชื่อถ้อยฟังคำของสามี มีความรักฉันพี่น้อง นี้เรียกว่า ภรรยา เสมือนพี่สาวน้องสาว

๖. ภรรยาเสมือนเพื่อนนั้น หมายความว่า ภรรยาใจรักสามี ประพฤติดีต่อสามีฉันเพื่อนที่ดีประพฤติต่อกัน เป็นคนมีตระกูล มีความประพฤติเรียบร้อย ปฏิบัติสามีด้วยน้ำใจ รักใคร่สนิทสนม เมื่อสามีไปไหนกลับมา ก็ยินดีต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เสมือนเพื่อนที่ดีต้อนรับเพื่อนที่จากกันไปนานๆ จึงกลับมาพบกัน ฉะนั้น นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนเพื่อน

๗. ภรรยาเสมือนทาสนั้น หมายความว่า ภรรยาเป็นหญิงมี ใจจดทน สงบเสงี่ยม แม้จะถูกสามีข่มขู่ ดุด่า ตบตี เมื่อคราวผิด พลาด ก็มีความยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่โกรธตอบ ไม่โต้เถียง ไม่เป็นคน ใจร้าย รู้จักอด รู้จักถนอม เป็นคนอยู่ในอำนาจของสามี ไม่เป็นคน ขี้โกรธ ขี้โมโห นี้เรียกว่า ภรรยาเสมือนทาส

สุชาดา ภรรยาของชายมี ๗ จำพวกดังกล่าวนี้ เธอจะเป็น ภรรยาจำพวกไหน

ฯลฯ

ตามนัยพุทธโอวาทนี้ จะเห็นได้ว่า หญิงใดประพฤติตนเป็น ภรรยาจำพวกที่ ๑-๒-๓ หญิงนั้นชื่อว่าตั้งตนเป็นศัตรูของสามี ครอบครัวก็จะต้องไม่มีความสุข จะมีแต่ความวิเวทขาดหวัง เตื่อตร้อนวุ่นวาย และสามีก็จะรู้สึกวุ่นวายเพราะมีเมียผิด เมื่อ จะเลิกกันก็เลิกไม่ได้ ก็มีแต่จะคิดกลุ่มอกกลุ่มใจ ไม่มีกำลังใจที่จะ ขวนขวายเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต

หญิงที่จัดว่าเป็นภรรยาที่ดี คือเป็นภรรยาที่ ๔-๕-๖-๗ ซึ่งถือว่าเป็นภรรยาที่ดี ทำให้สามีมีความภาคภูมิใจว่ามีภรรยาดี เลือกรู้ครองไม่ผิด จิตใจก็จะเบิกบาน มีกำลังใจในการที่จะประกอบกิจการงาน มีอุตสาหะพยายามที่จะสร้างฐานะให้ดียิ่งๆ ขึ้น ครอบครัวก็จะมีความก้าวหน้า มีความสงบสุข

แต่ง - งาน

ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวอยู่เสมอในมงคลต่างๆ โดยเปรียบเทียบธรรม ว่ามีอยู่ ๒ อย่างคือ สภาวธรรมและคุณธรรม การกระทำของชายหญิง เพียงแต่ได้เสียกันด้วยอำนาจามราคะ นั้นเป็นเพียงเรื่องของธรรมชาติ ไม่ใช่คุณธรรม ไม่ใช่ความดี แม้แต่สัตว์ทั้งปวงก็สามารถที่จะกระทำได้เช่นนั้น คุณธรรมแท้จริงอันจัดว่าเป็นมงคลของชีวิตสมรส พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า สังคหะ ซึ่งเป็นเครื่องเชื่อมความรักระหว่างภรรยาสามีไม่ให้เกิดความแตกร้างกัน

ประเพณีการแต่งงานของไทยเรา ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากลัทธิพราหมณ์ เวลาเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะรับหลั่งน้ำสังข์ เรามีการสวมมงคลแฝด คือด้ายมงคลที่ทำเป็นห่วงสองห่วง สำหรับไว้สวมศีรษะเจ้าบ่าวข้างหนึ่ง เจ้าสาวข้างหนึ่ง เวลาสวมแล้วดูคล้ายๆ จะล่ามคนสองคนให้ติดกันไว้ ความมุ่งหมายนั้นก็เพื่อที่จะยึดกันไว้ ไม่ให้แยกจากกัน นั้นเป็นการยึดแบบพราหมณ์ ยึดคนด้วยเส้นด้าย

ในทางพระพุทธศาสนา พระองค์ก็ได้ทรงสั่งสอนให้เรายึด

เหมือนกัน แต่แทนที่แต่จะทรงสอนให้ยึดด้วยด้าย แต่ทรงสั่งสอนให้ยึดด้วยคุณธรรมที่เรียกว่า สังคหะ เราลองมานึกดูว่า การยึดอย่างไรจะมีความมั่นคงต่อกัน การสวมมงคลงแผ่นนั้นด้ายที่สวมไว้สวมไว้หมิ่นเหลือเกิน แต่ๆ วัณิดเดียวเท่านั้น ถ้าทั้งสองยังกัมห้อยอยู่อย่างนั้นก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าเกิดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสลัดหวัณิดเดียว หรือเกิดชะง่อมองใครๆ เข้าหน้าห้อยเดียว มงคลงก็หลุด

มงคลงของพระพุทธเจ้าเหนือกว่า และคล้องแน่นกว่า มงคลงของพระพุทธเจ้านั้นคล้องด้วยสังคหธรรม ซึ่งเรียกว่า สังคหธรรม มีความเหนียวแน่นกว่า ต่อให้มนุษย์หน้าไหนก็มายื้อแย่งของเราไปไม่ได้ แม้แต่ความตายมาพราก ก็พรากได้แต่ร่างกายเท่านั้น ส่วนใจนั้นคล้องกันแน่นชั่ววัณิรันดร

สังคหธรรม ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ถึงหน้าที่ของสามีภรรยา ดังต่อไปนี้

ผัวสงเคราะห์เมีย

๑. ยกย่องว่าเป็นภรรยา
๒. ด้วยไม่ดูหมิ่น
๓. ด้วยไม่ประพฤติล่วงใจ
๔. ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้
๕. ด้วยให้เครื่องแต่งตัว

เมียสงเคราะห์ผัว

- จัดการงานดี
- สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัว
- ไม่ประพฤติล่วงใจผัว
- รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้ไว้
- ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

สถานแรก สามีบำรุงภรรยา “ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา”
 นั้น นอกจากจะสงเคราะห์กันแล้วยังส่อให้เห็นถึงน้ำใจอันซื่อตรง
 ต่อกันอีกด้วย การแสดงความรักใคร่ไว้วางใจให้ปรากฏแก่ญาติ
 มิตร เป็นลักษณะยกย่องที่ออกจากใจจริง เป็นการให้เกียรติแก่
 ภรรยา เปิดโอกาสให้ภรรยามีภาวะเสมอตน และมีสิทธิที่จะแทน
 กันได้ทุกอย่างตรงกับที่กฎหมายเรียกว่า เป็นคนๆ เดียวกัน

สถานที่ ๒ สามีบำรุงภรรยา “ด้วยไม่ดูหมิ่น” นอกจากจะ
 ยกย่องตามข้อแรกแล้ว ประการที่สองรองลงมานั้นได้แก่ ไม่ดูหมิ่น
 คำว่าไม่ดูหมิ่นนั้นหมายถึงการดูหมิ่นในทางกายและวาจา เช่นไม่
 ทูตตีดำว่าเป็นภรรยา ด้วยลักษณะอาการที่หยาบคาย ซึ่งจะก่อให้เกิด
 ความอับอายขายหน้าแก่ภรรยา นอกจากนั้นก็ต้องพยายามให้อภัย
 ซึ่งกันและกัน ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มต่อกัน เหล่านี้เป็นลักษณะที่
 ไม่ดูหมิ่นทั้งนั้น

สถานที่ ๓ สามีบำรุงภรรยา “ไม่ประพடுத்தล่วงใจ” ข้อนี้เป็น
 ประเด็นปัญหาสำคัญในสังคมปัจจุบันซึ่งมักจะมีปรากฏอยู่บ่อยๆ
 ทั้งนี้เพราะว่า ภรรยาจำเป็นต้องการที่จะมีตนผู้เดียวเท่านั้นที่เป็น
 ขวัญใจของสามี การกระทำโดยแอบไปมีภรรยาใหม่ เป็นเครื่อง
 เจ็บใจภรรยาเดิม ทำให้คลายความรัก ความนับถือและความ
 ตั้งใจดีของภรรยาเสียสิ้น ยิ่งกว่านั้นจะเป็นศัตรูที่ทำลายน้ำใจกัน
 ไม่มีที่สิ้นสุด การอยู่กันด้วยความถนอมน้ำใจ เคารพสิทธิซึ่งกัน
 และกัน ย่อมนำมาซึ่งความเจริญของครอบครัว

สถานที่ ๔ สามีบำรุงภรรยา “ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้”
 คือมอบความเป็นใหญ่ในการจัดกิจการภายในบ้านเรือน เป็นต้นว่า

ปกครองดูแลบำนาญไพร่ ตลอดจนการปกครองทรัพย์สินสมบัติทั้งปวง ให้เป็นสิทธิขาดเท่าๆ กับสามี

สถานที่ ๕ สามีบำรุงภรรยา “ช่วยให้เครื่องแต่งตัว” เมื่อได้ศึกษาข้อตอนต่อไปในหน้าที่ของภรรยาแล้ว เราจะเห็นได้ว่าภรณยานั้นทำงานจนแทบจะไม่มีเวลว่าง ดังนั้นเรื่องการแต่งตัวก็บางครั้งแทบจะไม่สนใจ สามีผู้มีใจเผื่อแผ่ก็ต้องคอยตัดเตือนให้ภรรยาหาเครื่องแต่งกายตามสมควร หรือว่าเราไปพบเห็นสิ่งใดเป็นที่พอใจเราก็ซื้อมาให้ด้วยความเอื้อเฟื้อ อย่างน้อยภรณยานี้ก็ต้องเห็นว่าเรายังเห็นเขามีความสำคัญอยู่

เมื่อภรรยาได้รับการสงเคราะห์จากสามีแล้ว ก็พึงสงเคราะห์แก่สามีด้วยสถาน ๕ เหมือนกัน ดังที่ได้แสดงแผนผังตั้งแต่ต้น ดังต่อไปนี้

สถานที่ ๑ ภรรยาสงเคราะห์สามี “ด้วยการงานดี” เรื่องจัดการงานดีนั้น หมายถึงความเป็นแม่เรือนที่ดี เช่น จัดกิจการทุกอย่างที่อยู่ภายในบ้านให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ตลอดจนดูแลความเป็นอยู่คอยรับใช้สามี จัดหาเครื่องล้างหน้าหรือเครื่องอาบน้ำให้สามีในเวลาตื่นนอน จัดแจงตรวจตรากิจการภายในบ้าน หาอาหารปรุงอาหารให้สามี จัดเครื่องแต่งกาย ซักเสื้อผ้าให้สามี ดูแลเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้อยู่ในระเบียบ ต้อนรับสามีซึ่งกลับจากงานมาใหม่ๆ เหล่านี้เป็นต้น เป็นหน้าที่ๆ ภรรยาจะต้องสงเคราะห์แก่สามี และก็ยังมียกอีกมากถ้าจะพรรณนาแล้วก็จะได้นั่งสืออีกเล่มทีเดียว

สถานที่ ๒ ภรรยาสงเคราะห์สามี “ด้วยการสงเคราะห์คนข้างเคียงของผัว” ซึ่งได้แก่ญาติทั้งหลายตลอดจนคนที่มีความ

ใกล้ชิดสนิทสนมของสามีมาก่อน และผู้ที่มาติดต่อกับสามี การสงเคราะห์นั้นก็มิอยู่ ๒ ทาง คือ กำลังกาย และกำลังทรัพย์ ซึ่งส่วนมากก็มักจะเป็นกำลังทรัพย์มากกว่า นอกจากนั้นมิ้อธยาศัยไมตรีต่อคนทั่วไปที่มาติดต่อด้วย ทั้งนี้เพราะว่า การกระทำนั้นอาจจะเป็นที่ยกย่อง สรรเสริญและนินทาแก่คนทั่วไปได้ ภรรยา นั้นจึงเหมือนศักดิ์ศรีของสามีด้วย

สถานที่ ๓ ภรรยาสงเคราะห์สามี “ด้วยไม่ประพடுத்தลวงใจ” ก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับของสามี คือจะต้องมีความละเอียด รู้จักอภินิหารของตน เพราะการกระทำตัวนอกใจสามีนั้นเป็นของที่น่าละอายที่สุด ทั้งเป็นการทำลายเกียรติของสามีอีกด้วย การกระทำตนให้เป็นที่กว้างขวางในหมู่สังคม ให้ความสนิทสนมจนเกินไปเป็นอาจณอยู่นั้น แม้ว่าจะไม่เป็นการกระทำในทำนองชั่วสาว แต่ก็เป็นที่ตำหนิแก่คนทั่วไป ความที่มีสัตย์ต่อกันอย่างมั่นคงนี้เป็นเครื่องผูกความสุภาพในครอบครัวอย่างดี

สถานที่ ๔ ภรรยาสงเคราะห์สามี “ด้วยรักษาทรัพย์ที่ผิวหามาได้” หมายความว่าทรัพย์ต่างๆ ที่ผิวหามาได้นั้น ภรรยาจะต้องเป็นผู้ดูแลรักษา และใช้จ่ายในทางที่เป็นประโยชน์ รู้จักการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักเก็บออม ทั้งพยายามที่จะให้ทรัพย์ที่ได้มานั้นงอกเงยออกไปอีก (ไม่ได้หมายความว่าเอาไปเล่นไฟ)

สถานที่ ๕ ภรรยาสงเคราะห์สามี “ด้วยความขยันไม่เกียจคร้าน” ซึ่งความหมายข้อนี้มีความหมายตรงตัวอยู่แล้ว ซึ่งหมายถึงความขยันในกิจการของแม่บ้านที่จะพึงกระทำ

การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันระหว่างภรรยา กับสามีนั้น เรา

จะเห็นได้ว่า คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้วางหลักไว้อย่างเหมาะสมต่อเหตุการณ์ไม่ล่าสมัย แม้ว่าเราจะนำมาปฏิบัติก็จะเกิดความเจริญแก่ครอบครัว ทำให้มีความสุขยิ่งขึ้น ดังนั้นมงคลของพระพุทธเจ้าจึงเป็นมงคลที่สามารถจะสวมใจของทั้งสองให้อยู่กันชั่วนิรันดร

มงคล
ข้อที่
๑๔

อนาकुลา จ กมฺมมุตตา
(การงานไม่ค้างค้ำ)

ความก้าวหน้าของคนเรานอกจากจะเป็นผลจากการคบมิตร การเรียน การฝึก และการปฏิบัติบำรุงพ่อแม่ลูกเมีย ดังกล่าวมาแล้วในมงคลสิบสามข้อก่อน ยังจะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือ การทำงาน ความจริงแล้วงานกับคนนั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้

เมื่อเราเกิดมาเป็นคนแล้ว จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องทำงาน แต่ก็ยังมีบางคนเข้าใจผิดคิดว่าตัวเองนั้นไม่ได้เกิดมาเพื่อทำงาน แต่เกิดมาเพื่อจะกินและนอนเฉยๆ ถ้าคิดอย่างนั้นแล้วก็เหมือนกับว่าตนนั้นได้ตายไปแล้ว เพราะคนตายไม่ต้องทำงาน นอนวันยังค่ำคิน ยันรุ่งก็ได้ ไม่มีใครว่า

แท้จริงแล้ว การงานเป็นสมบัติของคน คนที่มีงานคือคนที่มีสมบัติ ตรงข้ามคนที่ไม่มีงาน คือคนที่ไม่มีสมบัติ เป็นคนที่ว่างๆ ดังนั้น คนที่ว่างเพราะไร้งาน หรือเพราะมีความเกียจคร้านไม่ทำงาน จึงเป็นคนที่อาภัพน่าสงสารที่สุด เพราะว่าหลักฐานที่จะพิสูจน์คนว่าดีหรือไม่ดีนั้น อยู่ที่การงาน โรงงานทุกแห่งก็คือโรงงานทำเงิน ทำให้เกียรติยศชื่อเสียงให้แก่ตนเอง

การงานนั้น เป็นอุดมการณ์ของมนุษย์ที่รักจะครองชีวิตอยู่ในโลก มนุษย์ที่มีการงานเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะการทำงานตามปกติย่อมสร้างกำลังกาย สร้างกำลังใจ สร้างกำลังปัญญา สร้างความเจริญ สร้างความสุขให้แก่ชีวิตในโลก ทำให้ชีวิตสูงส่งด้วยค่าตรงข้ามคนที่เกียจคร้านไม่เอาการเอางาน จึงเป็นคนที่โง่ อ่อนแอ ไม่มีเรี่ยวแรง เป็นคนรกรอก ด้วยเหตุที่ความสำคัญของกิจการงานนั้นเป็นความสำคัญของชีวิต ด้วยเหตุนี้ในมงคลข้อนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงชี้ความเป็นมงคลลงไปที่การงานอีกแผนกหนึ่ง

พระพุทธเจ้าของเรา ทรงเป็นนักทำงานตัวอย่างของคนทำงานที่ดีเด่นที่สุด ชั่วในระยะเวลา ๒,๕๐๐ ปีเศษมาแล้ว ยังไม่มีผู้ใดทำงานได้เกินกว่าพระองค์ งานก็ดี ผลก็ดี คนก็นิยม พระองค์ได้ทรงทำงานตลอดพระชนมชีพของพระองค์ ตลอด ๘๐ พรรษา เราลองสำรวจดูการทำงานของพระองค์อย่างคร่าวๆ ทุกสิ่งทุกอย่างได้เป็นไปตามแผนที่ทรงกำหนดไว้ตั้งแต่เสด็จออกผนวช ตั้งพระทัยที่จะแสวงหาความพ้นทุกข์ให้ได้ ก็ทรงกระทำความเพียรจนได้พบทางพ้นทุกข์จริง ครั้นตรัสรู้แล้วทรงวางแผนในการประกาศศาสนา และตั้งพระทัยว่า เมื่อพระศาสนาได้ประดิษฐานมั่นคงแล้ว จึงจะ

ปรีนิพพาน การทิ้งปวงก็เป็นไปตามแผนทุกประการ

มงคลชีวิตข้อที่ ๑๔ การทำงานที่ไม่คั่งค้างเป็นมงคล ซึ่งข้อนี้ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสเอาไว้ ก่อนอื่นเราก็จะได้มาทำความเข้าใจ ในความหมายของมงคลข้อนี้เสียก่อน คำที่ว่า อนาคตา ซึ่งแปลว่า คั่งค้าง งานอนาคตาคืองานค้าง ที่ว่าค้างนั้นหมายความว่าคนทำๆ ให้ ค้าง ไม่ใช่หมายความว่างานที่ทำต่อกันแต่ยังไม่สำเร็จ คืองานบางอย่างนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งผู้ทำจำเป็น จะต้องรอ การทำงานอย่างนี้ไม่เรียกว่างานอนาคตา การทำงานแบบนี้ เป็นนิสัยของคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งแรงใจไม่พอจะทำงาน ทำงาน แล้วต้องทิ้งลงกลางคัน ทำงานไม่ถึงที่เสร็จทิ้งเสียก่อน ไปริทำงาน อย่างใหม่ต่อไป ค้างงานใหม่มาทำ ก็ทำไม่เสร็จอีกเหมือนกัน เป็น คนดีแต่ขึ้นต้น แต่ทำงานจริงๆ แล้วไปไม่รอด คนที่มีนิสัยทิ้งๆ ขว้างๆ ก็เพราะเป็นนิสัยจับจดของตัวเอง อะไรก็ไม่เสร็จสักอย่าง สานกระดั่งไว้หน่อยแล้วทิ้งไปสานกระจาดอีกชนิด และก็ไหลไป ทอกระสอบ แล้วก็ทิ้งอีกเหมือนกัน งานที่สานกระจาดก็ไม่เป็น กระจาด กระดั่งก็ไม่เป็นกระดั่ง กระสอบก็ไม่เป็นกระสอบ นี่แหละ เรียกว่างานคั่งค้างอนาคตา

คนที่ทำงานคั่งค้างนั้นเสียเปรียบอยู่หลายอย่าง คืองานอย่าง เดียวจะต้องทำซ้ำถึงสองหนสามหน ชาวไร่ที่หักร้างถางพงแล้วไม่ ลงพืช ครั้นถึงเวลาที่จะต้องปลูกจริง ก็จะต้องทำใหม่ ตกลงว่าต้อง ทำถึงสองหน ยิ่งคนที่ทำงานราชการแล้วยิ่งเสียหายใหญ่ โดยปล่อย งานของตนไว้ให้คั่งค้างมาก พอถึงเวลาที่จะต้องทำเข้าจริงๆ แล้ว จะต้องอดหลับอดนอนทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลงไป และยิ่งต้องทำงาน

อย่างเร่งรีบแล้วจะเกิดความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวง เราลองนึกดู
ก็แล้วกันว่า เราจะมีความก้าวหน้าหรือไม่ถ้าเราต้องทำงานคั่งคั่ง
อย่างเช่นที่ยกตัวอย่างว่าคนทำไร่ เมื่อหักล้างถางพงแล้วไม่ทำการ
ปลูกพืช ครั้นถึงเวลาแล้วก็ต้องทำใหญ่ แทนที่เราจะจ้างงานใหม่ก็
จะต้องทำงานนั้นซ้ำอีก ซึ่งเป็นการไม่ทำให้เราก้าวหน้าไปได้เลย
การที่ปล่อยงานให้คั่งคั่งไว้นั้นเป็นอุปมงคลใหญ่ โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งถ้าสิ่งนั้นเราไม่ได้จัดบันทึกไว้ นานวันเข้าเราก็ลืม หรือเราจดไว้
เกิดที่เราจดไว้นั้นมันสูญหายไปแล้ว ถ้าเป็นบัญชีเงินแล้วเราจะเสีย
หายเพียงไร ดังนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสว่า การทำงานไม่คั่งคั่ง
นั้นเป็นมงคล

จะทำอย่างไรที่จะไม่ให้งานนั้นคั่งคั่ง

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักของการทำงานเอาไว้ ซึ่งเป็น
หลักที่ประกันความคั่งคั่งของการทำงาน และสามารถที่จะทำให้เรา
สำเร็จสมความปรารถนาในกิจการทั้งปวง ถ้าเรามีธรรมะนี้อยู่ในใจ
ของเราแล้วก็จะไม่ทำงานนั้นให้คั่งคั่ง หลักที่ว่านี้คือ อิทธิบาท ๔

หลักอิทธิบาท ๔ นี้ เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบและ
ได้ทดลองทำได้รับความสำเร็จมาแล้ว จึงได้ทรงวางหลักสูตรเอา
ไว้ให้เราได้ศึกษา และปฏิบัติตามเพื่อความก้าวหน้าของชีวิต คนที่
มีความสำเร็จสมความปรารถนาของตนเพราะมีหลักอิทธิบาท ๔
คนที่ทำงานไม่สำเร็จเพราะขาดหลักอิทธิบาท ๔ คือ

ขาดฉันทะ	ความพอใจทำ
ขาดวิริยะ	ความเพียรในการทำ
ขาดจิตตะ	ความสนใจทำ
ขาดวิมังสา	ความรอบคอบ

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการดังกล่าวมานี้ เป็นหลักการที่ทำให้ความสำเร็จให้เกิดขึ้น และที่ไม่มีใครประสบความสำเร็จเพราะขาดหลักการทั้ง ๔ ข้อนี้ ซึ่งเราจะได้ศึกษากันตามลำดับไป

อิทธิบาทข้อที่ ๑

งานทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ก่อนอื่นนั้นเราจะต้องมีความพอใจที่จะทำเสียก่อน ไม่ใช่ความจำใจทำ เพราะความจำใจทำนั้นเป็นสาเหตุแห่งการละทิ้งงาน ไม่ว่าจะป็นงานทำไร่ ทำนา ค้าขาย บวช พระ หรือเป็นนักเรียน เพราะถ้าทำด้วยความไม่พอใจหรือไม่ตั้งใจแล้ว จะสำเร็จไม่ได้ ซึ่งในกรณีนี้เราไม่ได้หมายถึงว่างานนั้นจะดีหรือชั่วก่อน เราต้องการอยู่ที่ว่า จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ถ้าทำด้วยความพอใจแล้วก็จะพบกับความสำเร็จและทำได้ดีด้วย ถ้าทำด้วยความจำใจทำแล้วจะไม่พบกับความสำเร็จเลย ดังนั้นพระพุทธองค์จึงสอนให้เราทำความพอใจให้เกิดขึ้นก่อน

เพราะความพอใจนี้เป็นเสมือนยาชูกำลังให้เราเกิดความมุ่งมั่น ซึ่งเป็นเหตุผลทางจิตวิทยาประการหนึ่ง เพราะลองได้พอใจแล้วเป็นอันว่าไม่หวั่น ดูแต่คนหนุ่มคนสาวที่รักกันสิ ลองได้มีความรักเสียอย่างเดียว จะดิ๊กตื้นเที่ยงคืนอย่างไรก็ทนได้ หรือแม้ว่าจะเป็นคนกลัวผีอยู่ก่อน แต่ถ้าลองได้เกิดความรัก แม้ที่บ้านคนรัก

จะอยู่ใกล้ป่าช้าก็ไม่กลัว เพราะความรักนี้ได้ทำลายความกลัวเสีย
ได้ นั่นแสดงว่าความรักนั้นได้เพิ่มกำลังใจให้อย่างประหลาด ที่
พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักความพอใจไว้เป็นการวางตามหลัก
จิตวิทยาโดยตรง ไม่ว่าจะงานใดลองมีความรักงานเสียอย่างเดียวเท่า
ไหร่เท่ากัน ดังนั้นการปลุกความพอใจเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ความ
พอใจที่จะเกิดขึ้นได้นั้น เราจะต้องอาศัยการศึกษาเป็นพื้นฐาน ที่
ว่าการศึกษานั้น หมายความว่า เราจะต้องศึกษาให้รู้ผลของการ
ทำงานนั้นเสียก่อน เมื่อเราเห็นผลแล้วความรักงานก็จะเกิดขึ้น
เรื่องของฉันนะคือการทำงานด้วยความพอใจ แล้วจะได้ผลสมใจ

อิทธิบาทข้อที่ ๒

ได้แก่ความเพียร หรือความกล้า การทำงานทุกอย่างนั้นจะ
ต้องมีอุปสรรค และอุปสรรคนั้นจะลุล่วงไปด้วยดีก็ต้องอาศัยความ
เพียร ความกล้า ที่ว่าเป็นความกล้านั้นอย่างไร เราลองกลับมา
มองดูว่าคนที่เกียจคร้านนั้น คือคนที่ขลาดกลัว คือกลัวความหนาว
ความร้อน กลัวหิว กลัวแดด กลัวฝน กลัวความง่วง และอีกสารพัด
ก็ตรงอยู่ที่ความกลัวตาย คือกลัวว่าร้อนมากจะตาย หนาวมากจะ
ตาย การเอาชนะความกลัวเหล่านี้เสียได้เรียกว่า วิริยะ ความเพียร
หรือความกล้า คือกล้าที่จะสู้กับอุปสรรค เหล่านี้เป็นคุณธรรมที่จะ
สนับสนุนข้อแรกให้สำเร็จ

อิทธิบาทข้อที่ ๓

การทำงานที่จะได้รับผลสมความมุ่งหมาย นอกจากคุณธรรม

ดังกล่าวมาแล้ว จะต้องอยู่ที่การเอาใจใส่ ซึ่งตามภาษาบาลีว่า จิตตะ ได้แก่ความเอาใจใส่ในกิจการงานที่เรากระทำอยู่ คอยสอดส่องดูความเสียหายที่จะได้รับ อย่างเช่นชาวไร่ที่ปลูกพืช นอกจากจะรดน้ำแล้วยังจะต้องคอยเอาใจสอดส่องในผลงานของเราด้วย เพราะถ้าไม่สอดส่องดูแล้วผลงานก็จะเสียไปได้เหมือนกัน ดังนั้น ธรรมข้อนี้จึงเป็นเครื่องสนับสนุนข้อ ๑-๒

อิทธิบาทข้อที่ ๔

สุดยอดของการทำงานอยู่ที่อิทธิบาทข้อสุดท้าย คือวิมังสา ความรอบคอบ ความพิถีพิถันระหว่า หมายถึงการทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมอง ไม่ใช่สักแต่จะทำ ถึงเราจะรักงาน มีความเพียร มีความสอดส่องแต่ขาดการใช้ปัญญาแล้ว ผลที่สุดงานก็อาจุลคั่งค้างจนได้ คนที่ทำงานไม่ใช้ปัญญาก็ทำงานไม่รู้จักเสร็จ ความที่เราวิจัยงานนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก เราจึงยกตัวอย่างนักวิทยาศาสตร์ที่สามารถไปดวงจันทร์ได้สำเร็จ เพราะอาศัยการพิถีพิถันระหว่าด้วยปัญญา พยายามทดลองแก้ไขส่วนที่บกพร่องจนสำเร็จขึ้นมาได้ ฉะนั้นความสำคัญของงานจึงอยู่ที่การใช้ปัญญา

เมื่อเรามีคุณธรรมคืออิทธิบาท ๔ แล้ว การทำงานของเราก็ไม่คั่งค้าง เมื่อการงานไม่คั่งค้างแล้วเราก็สามารถที่จะทำงานอย่างอื่นต่อไปได้ ซึ่งไม่ต้องมาทำของเก่าอีก จัดเป็นความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านการทำราชการ การค้าขาย การศึกษา ความเจริญอยู่ที่การทำงานไม่คั่งค้างนั่นเอง

มงคล
ข้อที่
๑๕

ทานญจ
(บำเพ็ญทาน)

พระพุทธองค์ทรงค้นพบว่าความสูงของใจได้ถูกกดไว้ด้วยอำนาจความต่ำทราวมของใจนั่นเอง เพิกถอนความต่ำทราวมของใจ ออกเสียเราก็จะเป็นคนใจสูง และได้ทรงค้นพบความจริงว่า สิ่งที่เกิดใจให้ต่ำลงเพราะความเห็นแก่ตัว อันเป็นลักษณะของความโลภ โดยปรกติใจที่เห็นแก่ตัวแล้วจะเป็นใจที่ใฝ่ต่ำ สูงขึ้นไม่ได้ คุณคนเห็นแก่ตัวก็แล้วกัน ต่ำก็ไม่เลือก ทราวมก็ไม่เกลียด เอาทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ การที่จะทำใจของเราให้สูงขึ้น พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เราละความเห็นแก่ตัวออกไปจากใจเสียก่อน การที่จะละความเห็นแก่ตัว นั้นจะต้องอาศัยการฝึก และฝึกด้วยใจจริง คือหยาบทรัพย์ของเรา ให้แก่คนอื่นไป เป็นการทวนกระแสใจที่เห็นแก่ตัว และวิธีนี้ทางศาสนาเรียกว่า “ทาน” ซึ่งแปลว่าการให้

ท่านผู้อ่านทราบอยู่แล้วว่า ความมุ่งหมายที่แท้จริงของการให้ อยู่ที่การเพิกถอนความเห็นแก่ตัวออกจากจิตใจ จิตใจของเราจะสูงขึ้น ดังนั้นวิธีบริจาคทานจึงได้วางกฎเกณฑ์ในทางที่จะปฏิบัติในการบริจาคทานไว้ดังนี้

การให้ที่จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์สะอาด และเป็นบุญมาก ผู้ให้จะต้องพยายามทำให้ครบองค์ มี ๓ อย่าง

๑. วัตถุบริสุทธิ์

๒. เจตนาบริสุทธิ์

๓. บุคคลบริสุทธิ์

๑. วัตถุบริสุทธิ์ หมายถึงของที่ จะบริจาคทาน จะเป็นข้าว ปลาอาหารหรือเงินทองใดๆ ก็ตาม ต้องเป็นของที่เราทำมาหาได้ โดยความสุจริต จะเป็นของที่ซื้อมา ขอเขาก็เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ โดยไม่ได้ฉ้อโกงเขามาแต่ประการใด ถ้าเป็นของที่ซื้อมา เงินที่ซื้อก็ต้องทำมาหาได้ด้วยสุจริต ทานจึงจะบริสุทธิ์

๒. เจตนาบริสุทธิ์ หมายถึงว่าเจตนาของผู้ให้จะต้องตั้งเจตนาบริจาคเพื่อความบริสุทธิ์ในจิตใจของตน ไม่ได้แฝงเจตนาด้วยความเห็นแก่ตัวไว้ในกาให้ทาน เช่นทำบุญเพื่อโฆษณาตัวเอง หรือเพื่อหาเสียงนิยม นิมนต์พระก็เลือกนิมนต์ที่ตนเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตนในภายหน้า อย่างนี้เรียกว่ามีเจตนาไม่บริสุทธิ์ ไม่ได้มุ่งหวังความบริสุทธิ์แห่งจิตใจอย่างแท้จริง อย่างนี้ก็ทำให้ผลทานนั้นลดน้อยลง

๓. บุคคลบริสุทธิ์ หมายความว่า คนให้กับคนรับต้องเป็นคนบริสุทธิ์ เรื่องการให้ทานโดยเลือกบุคคลนั้น พระพุทธเจ้าได้เปรียบ

เหมือนการหว่านพืชลงในพื้นดิน ดังมีปรากฏอยู่ในอังคุตตรนิกาย
พระสุตตันตปิฎก ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชที่บุคคลหว่านลงในนาอันประกอบด้วย
ด้วยองค์ ๘ ประการ ย่อมมีผลมาก มีความดีใจมาก มีความเจริญ
มาก นาประกอบด้วยองค์ ๘ ประการเป็นไฉน

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นาในโลกที่ไม่เป็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ
๒. ไม่ปนหินปนกรวด
๓. ไม่เป็นดินที่เค็ม
๔. เป็นที่ไหลลงลึกได้
๕. เป็นที่มีทางน้ำเข้าได้
๖. เป็นที่มีทางน้ำออกได้
๗. เป็นที่มีเหมือง
๘. เป็นที่มีคัมนา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลหว่านพืชลงในนาอันประกอบด้วย
องค์ ๘ ประการนี้ย่อมมีผลมาก มีความดีใจมาก มีความเจริญมาก

และในสูตรเดียวกันนี้ พระพุทธองค์ก็ได้แสดงถึงบุคคลที่ควร
จะได้รับไทยทานนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ ๘ ประการเช่นกัน
โดยกล่าวว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ทานที่บุคคลในสมณ-
พราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์
มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก สมณพราหมณ์
ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้นเป็นอย่างไร

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้เป็นสัมมา-

- ทิวฐิ (มีความเห็นถูกต้อง)
๒. เป็นสัมมาสังกัปปะ (ความคิดชอบถูกต้อง)
 ๓. เป็นสัมมาวาจา (มีคำพูดที่ดี)
 ๔. เป็นสัมมากัมมันตะ (ทำการงานที่ปราศจากโทษ)
 ๕. เป็นสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง ไม่หลอกลวงเขา เลี้ยงชีพ)
 ๖. เป็นสัมมาวายามะ (มีความเพียรที่ถูกต้องในการละกิเลส)
 ๗. เป็นสัมมาสติ (มีความระลึกที่ดี)
 ๘. เป็นสัมมาสมาธิ (มีความตั้งมั่นในจิตใจที่ดี ประกอบด้วย กุศล)

พืชอันหวานลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติย่อมงอกงาม ไม่มีศัตรูพืชย่อมแตกงอกงามถึงความไพบูลย์ ให้ผลเต็มที่ฉันทใด โภชนะที่บุคคลถวายในสมณพราหมณ์ผู้มีศีล สมบูรณ์ก็ฉันทนั้น ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบูรณ์เพราะกรรมที่เขา ทำนั้นสมบูรณ์แล้ว เพราะฉะนั้นบุคคลในโลกนี้ ผู้หวังกุศลสัมปทา จะเป็นผู้มีประโยชน์ถึงพร้อม พึงคบหาท่านผู้มีปัญญาสมบูรณ์ บุญญาสัมปทาย่อมสำเร็จได้ดังนี้ ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและ จารณะในจิตสัมปทาแล้ว กระทำการทำให้บริบูรณ์ย่อมได้ผล สมบูรณ์ รู้โลกนี้ตามความเป็นจริง พึงถึงทิวฐิสัมปทา อาศัยมรรค สัมปทา มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลุอรหัตตผลเพราะกำจัดมลทินทั้งปวง ได้แล้ว บรรลุนิพพานสัมปทาได้แล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง นั้น จัดเป็นสรพรสัมปทา

หลักของการเลือกให้ทานดังที่กล่าวมานี้ เราก็จะเห็นได้แล้ว

ว่า เราควรจะทำทานอย่างไรและควรที่จะแสวงหาบุญอย่างไร การที่ท่านสอนให้เราบริจาคทานนี้ ไม่ได้มีความมุ่งหวังที่จะให้เรา อุดหนุนวัด หรือให้เลี้ยงพระ หรือทำให้พระร่ำรวย จุดมุ่งหมายก็ เพื่อที่จะขจัดความเห็นแก่ตัวให้หลุดออกไปจากใจของเราเท่านั้น เพื่อจะทำให้ใจของเราสูงขึ้น จุดมุ่งหมายอยู่ตรงนี้ ส่วนข้อที่เมื่อ เราบริจาคทานแล้ว ทางวัดเจริญขึ้นนั้นก็อีกเรื่องหนึ่งต่างหาก เป็น ผลพลอยได้ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าพ่อแม่เราสอนให้เราซักเสื้อผ้า เพื่อ ที่จะให้เราได้ใช้เสื้อผ้าที่สะอาด แต่เมื่อเราซักเสื้อผ้า เราก็จะต้องใช้ ผงซักฟอกหรือสบู่มาซัก แล้วเลยทำให้บริษัทผงซักฟอกหรือสบู่มี กำไรเจริญก้าวหน้า นั่นก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ เราอยู่ที่ต้องการไล่สิ่งสกปรกออกจากเสื้อผ้าเท่านั้น การบริจาค ทานก็เช่นกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทำให้ใจของเราสะอาดและสูง ขึ้น ขจัดความเห็นแก่ตัวออกไปจากสันดาน

ทานที่จะให้มันทานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ วัตถุ ทาน และธรรมทาน การที่เราให้เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ตลอดจนดอกไม้ธูปเทียนนั้นจัดเป็นวัตถุทาน ส่วนการ ให้คำสั่งสอน การสร้างหนังสือถวายเพื่อให้พระภิกษุสามเณรเล่า เรียน หรือการที่เราแนะนำให้เขาประพฤติปฏิบัติชอบ ให้ความเห็น ที่ถูกต้อง ทั้งแนะนำและชี้ทางสวรรค์ให้ อีกอย่างหนึ่งที่อยู่ใน ประเภทธรรมทานนี้เหมือนกันเรียกว่า อภัยทาน ซึ่งหมายถึงการที่ เราให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่อาฆาตจองเวรกันและกัน เพราะการ จองเวรซึ่งกันและกันนั้นไม่ใช่ทางแห่งความสุข ท่านจึงได้สอนให้ เราอภัยซึ่งกันและกัน เราเรียกว่า อภัยทาน

ทานสองประเภท

การทำทานในพระพุทธศาสนา นอกจากสองประเภทดังกล่าวแล้ว ยังแบ่งออกจากสองประเภทยังออกเป็นอีกสองประเภทใหญ่ คือ ปาฏิปุคคลิกทาน แปลว่าการให้ทานโดยจำเพาะเจาะจงบุคคล และสังฆทาน แปลว่า การให้ทานถวายเป็นสงฆ์หรือทานที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะทั่วไป เช่น การสร้างโรงเรียน โรงพยาบาลอุทิศเป็นสาธารณะ ในทานทั้งสองอย่างนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงสรรเสริญ “สังฆทาน” ว่าเป็นทานที่มีอนิสงส์ และมีผลมากกว่าปาฏิปุคคลิกทาน คือทานที่จำเพาะเจาะจง

ทำไมสังฆทานจึงมีผลมากกว่าปาฏิปุคคลิกทาน การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสรรเสริญ สังฆทาน ว่ามีผลมากกว่าทานข้างต้น เพราะว่าพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า การที่พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้นั้นก็ต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดำรงไว้ และบุคคลนั้นมีอายุเพียงเล็กน้อย ครั้นเมื่อบุคคลล่วงลับไปแล้วก็จะทำให้ผู้ที่ติดอยู่ในบุคคลจะไม่ทำนุบำรุงสงฆ์ และพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้ที่เล่าเรียนทรงจำพระพุทธวจนะ การที่เราให้ความอุปถัมภ์แก่ท่านก็เป็นกรอุปถัมภ์แก่ศาสนาด้วย

อนึ่ง ถ้าเราจะมาพิจารณาเราจะเห็นได้ว่า การบริจาคทานของเรานั้นก็เพื่อที่จะมุ่งความบริสุทธิ์ของจิตใจเป็นสำคัญ การที่เราบริจาคเป็นสังฆทานนั้น เป็นการขจัดความเห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้องอันจะก่อให้เกิดอคติแก่ตัวเองและบุคคลที่เรามีความรัก

ความซึ้งโดยสิ้นเชิง และเมื่อเราจะนิมนต์พระในวัด ก็ขอให้นิมนต์เป็นกลางๆ แล้วแต่สมภารจะจัดมาให้ แล้วเมื่อท่านจัดมาแล้ว ก็จะต้องพอใจ จะดีใจเป็นพิเศษว่าเราได้พระที่คุ้นเคยกัน หรือจะเสียใจว่าเราได้พระที่ไม่ชอบใจกันมา ได้พระใหม่มา อย่างนี้ไม่ได้ ผู้ให้ทานต้องนึกว่าเราทำทานอุทิศต่อพระสงฆ์ในศาสนา การให้ทานแบบสังฆทานนี้ถือว่าเป็นทานที่มีผลสูงสุด เพราะผู้ให้ตัดเจตนาเห็นแก่ตัวออกโดยสิ้นเชิง ตรงกับวัตถุประสงค์ของการให้ทานอย่างแท้จริง

ใครจะขอก้าววิธีทำสังฆทานในที่นี้ให้เข้าใจเสียก่อน เพราะว่าได้เห็นชาวพุทธทำสังฆทานแบบผิดๆ มากมาย โดยมากมักจะไม่มีสมาธิในใจในเรื่องนี้ ถ้าเราไม่เข้าใจอย่างนี้แล้ว ทานที่เราทำไปบางทีก็จะเป็นปาฏิบุคลิกทานไป ตัวอย่างเช่น บางท่านจะทำสังฆทาน แต่เวลาไปนิมนต์กลับไปเลือกเอาพระที่เรารู้จักมักคุ้นกัน แล้วบอกวานิมนต์ท่านมารับสังฆทาน หรือวานิมนต์พระองค์นั้น องค์นี้มารับสังฆทาน อย่างนั้นไม่ถูกต้องตามหลักที่ท่านวางไว้ ฉะนั้นจึงต้องทำให้ถูกต้องตามที่กล่าวแล้วว่า เราจะต้องนิมนต์ไว้เป็นกลาง แล้วแต่ท่านผู้เป็นหัวหน้าจะจัดมาให้ อย่างนี้จึงเป็นสังฆทาน

มงคลหรือความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิตในข้อนี้ การให้ทานเป็นการทำใจของตนให้สะอาด และความสะอาดของจิตใจนั้นเป็นปัจจัยที่จะทำให้ผู้ทำนั้นมีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่เคารพรักใคร่ของคนทั่วไป ท่านลองนึกเอาเองก็แล้วกัน สมมุติว่ามีคนอยู่สองคน คือคนใจบุญกับคนที่ใจบาปหยาบเข้า ท่านเองควรที่จะรักใคร่มากกว่า ท่านอยากมีเพื่อนใจบุญ หรือใจบาป

พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสผลของการให้ทานและอานิสงส์ของการให้ทานไว้ใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตว่า

“นรชนผู้ไม่ตระหนี่ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชนเป็นอันมากได้คบหานรชนนั้น นรชนนั้นย่อมได้เกียรติมียศเจริญ เป็นผู้ไม่เก้อเขิน แก่ล้าวก้าวในที่ประชุม เพราะเหตุฉะนั้นแล บัณฑิตผู้มีความสุข จงขจัดมลทินคือความตระหนี่แล้วให้ทาน บัณฑิตเหล่านั้นย่อมประดิษฐานในไตรทิพย์ ถึงความเป็นสหายของเทวดา ร่ำเริงอยู่ตลอดกาลนาน บัณฑิตเหล่านั้นได้ทำสิ่งที่มุ่งหวัง ได้ทำกุศลแล้วจตุตจากโลกแล้ว ย่อมมีรัศมีเปล่งปลั่ง เทียวชมในอุทยาน ชื่อนันทวัน สวาททั้งปวงของพระสุคติผู้ไม่มีกิเลส ผู้คงที่ ทำตามพระดำรัสของพระองค์แล้ว ย่อมร่ำเริงทุกเมื่อ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของการให้ทาน ๕ ประการนี้เป็นไฉน

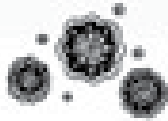
๑. พหูโน ชนสุข ปิโย โหติ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ชื่นชอบใจของคนหมู่มาก
๒. มนาไป สนฺโต สปุริสา ภขฺนฺติ สปุบุรุษผู้สงบย่อมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กลยาโณ กิตติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป
๔. คิหิธฺมา อนปคโต โหติ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา สุคติ สคฺคํ โลกํ อุบุปฺชชติ ผู้ให้ทานเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักแก่ชนเป็นอันมาก เชื่อว่าดำเนินตาม
กรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบผู้สำรวมอินทรีย์ ผู้ประกอบพรหม-
จรรย์ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้นย่อมแสดงธรรม
เป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาทราบได้ชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หา
อาสวะมิได้บริณีพพานในโลกนี้

มงคล
ข้อที่
๑๖

ธมฺมจริยา จ
(ประพฤติธรรม)

ในมงคลข้อนี้ ท่านสอนให้ประพฤติธรรมว่าเป็นมงคลคือ ความเจริญ เมื่อพูดถึงธรรมแล้วบางคนอาจจะคิดลึกลงไปถึง ภาวะที่ละเอียด จะต้องดูด้วยวิปัสสนาจึงจะเห็น หรือแบกกลด เข้าป่านิ่งดูกันอย่างจริงจังจึงจะพบธรรม ดังนั้นเพื่อความเข้าใจ ก่อนที่เราจะได้ศึกษามงคลข้อนี้ เราก็จะได้มาศึกษาถึงคำว่า ธรรม เสียก่อน

เรื่องของธรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีความหมายกว้างขวางมาก และมีความหมายอยู่หลายนัย แล้วแต่เราจะนำเอามา แต่เพื่อที่จะ ให้ความเข้าใจ และไม่เกิดความพัวพันเฝือเกี่ยวกับธรรม ในที่นี้ จะให้

ความหมายของธรรม สำหรับมงคลในข้อนี้เพื่อให้เข้าใจชัด จึงจะต้องเอาสภาพตรงกันข้ามมาเปรียบเทียบกับกัน คำตรงกันข้ามกับคือ อธรรม

ความถูก ความดีทั้งสิ้น รวมเรียกว่า ธรรม

ความผิด ความเสียทั้งสิ้น รวมเรียกว่า อธรรม

ทั้งนี้หมายถึงเรื่องความประพฤติ หรือการกระทำของคนเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าความถึงอย่างอื่น เมื่อกล่าวอย่างนี้แล้ว บางท่านอาจจะนึกสงสัยว่า ความหมายของธรรมเพียงเท่านั้นแล้วคำสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่มากมายไม่เรียกว่าธรรมหรือ ข้อนี้ขอตอบว่า เรียกว่าธรรมเหมือนกัน แต่ว่าเป็นหัวข้อธรรม ที่ว่าหัวข้อธรรมนั้นหมายความว่า หัวข้อซึ่งเป็นความถูก ความดี ส่วนธรรมในที่นี้หมายถึงว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นความถูก ความดี มีความหมายอย่างนี้ ฉะนั้นความหมายของธรรมหรือธรรมะ หมายถึงความถูกกับความดี ใครจะทำอะไรก็ตาม ถ้าทำให้ถูกให้ดีแล้วก็เป็น การปฏิบัติธรรม

เมื่อถึงปัญหาข้อนี้ก็เป็นเรื่องที่จะต้องคิดอีกเหมือนกันว่า เราจะเอาอะไรเป็นเครื่องตัดสินความถูก ความดี ทั้งนี้เพราะว่าการตัดสินใจของคนเรานั้น ย่อมเป็นไปตามอำนาจความเห็นของแต่ละบุคคล ซึ่งความเห็นนี้ ในทางศาสนาเรียกว่า อธิปไตย ท่านจำแนกออกเป็น ๓ คือ

๑. อัตตาริปไตย ความเห็นของตนเอง

๒. โลกาธิปไตย ความเห็นของคนอื่น

๓. ธรรมาริปไตย ความเห็นตามธรรม คือ ตามเหตุผล

อัตตาริบัติ

หลักการข้อนี้ ถือเอาความถูกความผิด ด้วยความชอบใจของตัวเองเป็นใหญ่ ถ้าอะไรตัวเองชอบใจหรือว่าดี ก็เป็นความดี ถ้าสิ่งใดที่เราไม่ชอบใจ แม้คนทั้งเมืองเขาชอบกันก็ว่าของเขาไม่ดี

การตัดสินความถูกผิดในทำนองนี้ เข้าในลักษณะที่ว่าเป็นตัวของตัวเองก็ดีเหมือนกัน แต่นั่นต้องหมายความว่าเราจะต้องเป็นคนมีจิตใจดีพอตัวเสียก่อน คนที่รักดีและรู้ตัวว่าดีอยู่แล้ว และความชอบใจนั้นคงเส้นคงวาอยู่ในทางที่ดีแน่นอน คงตัดสินความถูกผิดด้วยความชอบใจของตนเองได้ แต่สำหรับคนที่พื้นจิตใจยังไม่ดีพอ คือยังไม่รักความดีแท้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วการตัดสินความถูกความผิดก็เป็นเรื่องที่เสี่ยงอันตราย การที่ประพุดิธรรมด้วยความชอบใจของตัวเองนั้น ไม่ใช่ความประพุดิธรรมเสมอไป ไม่ใช่ทำตามกรรม แต่ทำตามใจตัวเอง ไม่ใช่นับถือธรรม นับถือตัวเอง ไม่ใช่เคารพธรรม เคารพตัวเอง คนที่เดินตามตัวเองนั้นจะไปได้ไกลที่สุดก็ได้แต่ตามตัวเองเท่านั้น

โลกาธิปไตย

การตัดสินใจแบบนี้เป็นการตัดสินใจโดยเอาความเห็นข้างมากของคนอื่นเป็นประमाण คือ หมายความว่าตามใจเขา เขาว่าดี

เราก็ดีด้วย เขาว่าไม่ดีเราก็ไม่ดีด้วย ซึ่งความจริงแล้วการถือตามนี้ก็ไม่ผิดกับการถืออรรถาธิปไตย เพราะว่าต่างคนต่างก็ถือเอาความเห็นของตัวเองกันทั้งสิ้น เมื่อความเห็นมันตรงกันแล้วก็ถือว่าถูกผลที่ได้รับก็คงจะพอๆ กัน คืออยู่หน้อยก็ตรงที่ว่ารับความเห็นของคนอื่นด้วย หลายคนหลายความคิดรวมกันเข้า ก็อาจจะทำให้การตัดสินใจดีกว่าความคิดลำพังคนเดียว แต่การที่ตามใจคนอื่นนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะว่าหลายคนก็หลายความคิด ไม่รู้จักสิ้นสุด คนที่ไม่ชอบใจเราก็จะว่าร้ายติฉินนินทา ถ้าเขาดี เราก็ดีด้วย ถ้าเขาร้ายเราก็ร้ายด้วย ดีไม่ดีก็จะพาเราซ้ารกซ้าพงไปเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันนี้เราก็พอที่จะหาคุณเป็นตัวอย่างได้ไม่ยาก

เรื่องการถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์นั้น ทางพระพุทธศาสนาก็สนับสนุน ตัวอย่างเช่น ทรงแนะนำและบัญญัติให้สงฆ์ประชุมทำสังฆกรรม และทรงสอนให้ชาวพุทธหมั่นประชุมกัน ให้เคารพที่ประชุมตามนัยอปปริหานิยธรรมเป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติธรรมพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้ยึดเหตุผลที่ถูกต้องเป็นเกณฑ์ ในการฟังเสียงคนข้างมากนั้น จะต้องวิเคราะห์ลงไปอีกว่า คนพวกนั้นเป็นใคร คนประเภทไหน ดีหรือเลว ถ้าคนไม่ดีก็เป็นอันว่าใช้ไม่ได้ ฉะนั้นจึงใคร่ขอเตือนชาวพุทธไว้สักเล็กน้อยเกี่ยวกับการที่เรามักจะหลงเสียงเล่าลือ เป็นต้นว่าอย่างนั้นอย่างนี้ดี วิเศษ ก็จะต้องใช้เหตุผลเข้าพิจารณาเสียก่อนจะได้ไม่เป็นคนงมงาย ตื่นผู้วิเศษตามเขา ซึ่งเป็นการผิดวิสัยของชาวพุทธ

ธรรมาธิปไตย

คือหลักการใช้เหตุผลเป็นการวินิจฉัย ไม่ได้คิดอะไรด้วยความมมงาย ซึ่งการคิดโดยใช้เหตุผลนั้น ท่านให้ยึดเอาหลักศาสนาเป็นหลักเกณฑ์ พระพุทธเจ้าของเรานั้นได้รับการยกย่องจากนักปราชญ์ทั่วโลกเป็นเวลานับพันปีมาแล้ว ว่าพระองค์นั้นทรงคุณลักษณะ ๓ อย่าง คือทรงปัญญารู้อย่างเห็นจริง ทรงมีน้ำพระทัยบริสุทธิ์ และทรงหวังดีต่อมหาชนจริง ดังนั้นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จึงเป็นคำสั่งสอนที่เชื่อถือได้ เช่น พระองค์ตรัสว่าการทำอย่างนี้เสีย เราลองไปทำเข้าก็เสียจริงๆ ถ้าพระองค์ตรัสว่าสิ่งนี้ดี ใครทำไปแล้วก็จะได้ผลดีจริงๆ การที่เรายึดเอาคำสั่งสอนของท่านเป็นหลักแล้ว ย่อมเป็นทางปลอดภัยที่สุด

ตามมงคลข้อนี้ ท่านสอนให้เราประพุดิธรรม การประพุดิธรรมนั้นเราจะทำอย่างไร ประการแรกทีเดียวนั้นเราจะต้อง **ประพุดิเป็นธรรม** ที่ว่าประพุดิเป็นธรรมนั้น หมายความว่าปรับความประพฤติของตนเองเข้าหาธรรม ใครมีหน้าที่ทำงานอะไร และมีอาชีพอย่างไรอยู่แล้ว ก็ทำงานอย่างนั้นอย่างดีที่สุดให้ถูกและดียิ่งขึ้น เช่นการค้าขายก็ค้าขายให้ถูกให้ดี เป็นข้าราชการก็ทำราชการให้ถูกให้ดี และไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามก็ต้องทำให้ถูกให้ดี อย่าทำงานนั้นให้ผิดให้เสีย อย่างนี้เรียกว่าประพุดิเป็นธรรม

ประการที่สองเรียกว่า**ประพุดิตามธรรม** หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงตัวเองจากธรรมดาสามัญ แล้วอบรมตัวเองตาม

แนวทางของธรรม สูงขึ้นประณีตขึ้นตามลำดับ เช่นเราเคยทำอาชีพบางอย่างที่ผิดธรรม หรือเป็นที่น่ารังเกียจของผู้ประพฤติธรรม เราก็เลิกเสียวหาทางทำมาหากินใหม่ ไม่เคยรักษาศีล ก็ฝึกรักษาศีล ไม่เคยเจริญภาวนา ไหว้พระสวดมนต์ เราก็หัดเจริญภาวนา ไหว้พระสวดมนต์ ฯลฯ การที่ทำตามอย่างนี้ เรียกว่าประพฤติตามธรรม

ในบางแห่งท่านได้ให้orroธาธิบายว่า การประพฤติธรรมจริยา คือ เว้นจากอกุศลกรรมบถ ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ทีนี้เราก็ต้องมาตรวจดูการประพฤติธรรมของเราว่า เราควรที่จะประพฤติธรรมแบบไหน การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องที่พระพุทธองค์ทรงชมเชยนั้น เราจะต้องยึดหลักไว้ ๒ ข้อ คือ

๑. **สุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติดี

๒. **อุชุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติตรง

ประการแรก **การปฏิบัติดี** เรื่องของการปฏิบัติดีนั้นเป็นเรื่องที่อธิบายยาก ว่าปฏิบัติดีนั้นทำอย่างไร ก่อนอื่นเราก็ต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ความดีนั้นมีอยู่สองชั้น คือ**ดีที่งาน** กับ **ดีที่ทำ** อย่างเช่น การศึกษาเล่าเรียน การรักษาศีล การฟังธรรม การทำบุญ เหล่านี้เป็นงานที่ดีทั้งนั้น ใครทำคนนั้นก็ได้อื่อว่าเป็นคนมีเกียรติ นี้เรียกว่าดีชั้นที่หนึ่ง ดีที่งาน ทีนี้บรรดาคนทำงานเหล่านี้ก็มีอยู่หลายพวก อย่างเช่นคนเรียนหนังสือ บางทีก็สักแต่ว่าเรียนเท่านั้น หรือว่าการรักษาศีลก็สักแต่ว่ารักษาเท่านั้น

การฟังธรรมก็สักแต่ว่าฟังเท่านั้น การทำบุญก็สักแต่ว่าทำเท่านั้น ดังนั้นพวกที่เป็นสุปฏิปันโนนั้นจะต้องทำดีสองชั้น คืองานดีและทำดี

การทำความดีที่จะให้ได้รับผลนั้น จะต้องทำแบบ**สุปฏิบัติ** คือทำดีให้ดี เรื่องการทำดีให้ดีนั้น ก็จะขอยกตัวอย่างที่เราเห็นกัน อยู่อย่างดาษดื่น ทั้งในเมืองหลวงและนอกเมืองหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทมีมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะเราไม่เข้าใจว่าทำอย่างไรจึงจะได้ดี ตัวอย่างที่เห็นง่ายๆ ซึ่งเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้พบ มาและเป็นปัญหาอยู่บ่อยๆ คือเรื่องของการบวชพระ ทอดกฐิน เจตนาเหล่านี้เป็นไปในทางดีทั้งนั้น แต่เวลาทำเกิดมีการเลี้ยง เหล้ายาปลาบั้งกันอย่างเอิกเกริก ครั้นเมื่อกินเหล้าเข้าไปแล้วก็มี ความเมามาย เกิดการทะเลาะวิวาทกัน บางทีก็ฆ่าเจ้าภาพตายก็มี หรือการไปทอดกฐินต่างจังหวัดก็เต็มไปด้วยความประมาท รถคว่ำ ตายก็มีมาก นี่เป็นเพราะทำดีไม่ดี แล้วมาโทษว่าทำดีแทบตายแล้ว ไม่ได้ดี ข้าแล้วยังมีความทุกข์เสียอีก บางรายจะบวชลูกทั้งที่ไม่มี เงิน หรือมีเงินไม่เพียงพอ ก็กู้เขามาเพื่อบวชลูก โดยมีงานมหรสพ อย่างเอิกเกริก เลี้ยงเหล้าเลี้ยงคนหมดไปเป็นเรือนหมื่น แต่ทำบุญ จริ่งแล้วไม่ถึงพันบาท เสร็จแล้วมานั่งทุกข์จะต้องใช้หนี้เขา อย่างนี้ เรียกว่าทำดีไม่ถูกดี แล้วเราก็มາโทษว่าคำสอนของพระที่ว่าทำดี ได้ดีนั้นไม่จริง ขอได้โปรดพิจารณาดูเอาเถิดว่าที่ทำดีนั้น ท่านทำ ดีให้เสีย หรือว่าทำดีให้ดี แบบการทำดีที่ถูกต้อง ก็คือ ทำดีให้ดี อย่างนี้จึงจะมีผลดี

ประการที่สอง **อุสุปฏิบัติ** คำว่าอุสุปฏิบัติ นั้น หมายถึงการ **ปฏิบัติให้ตรง** คือ ตรงต่อที่หมาย ตรงต่อหลักวิชา ตรงต่อบุคคล อื่น ที่ว่าตรงต่อที่หมายนั้น คือเราประพุดิธรรมเพื่ออะไร จะมุ่งสู่ จุดไหน เช่นอย่างเราบวชพระ จุดมุ่งอยู่ที่การประพุดิพรหมจรรย์

เพื่อบรรลุมรรคผล จุดมุ่งหมายอยู่ที่นั่น ครั้นเราบวชแล้วก็ต้องทำ
ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสิ่งนั้น

ตรงต่อหลักวิชานั้น คือยึดหลักธรรมเป็นใหญ่ ดึงตัวเราเข้าหา
ธรรม ไม่ใช่ดึงธรรมมาหาเรา การที่คนพยายามที่จะอธิบายธรรม
ให้เอนเอียงมาเพื่อให้เข้ากับการปฏิบัติของตนนั้น เป็นการไม่ตรง
ต่อหลักวิชา ถึงทำได้ก็จะได้ผลดีแก่ตัวเอง การปฏิบัติที่ตรงต่อ
หลักวิชาจึงจะได้ผล

ตรงต่อคนอื่น ก็หมายความว่า เราต้องปฏิบัติธรรมแบบไม่มี
เจ้าเล่ห์มารยา ไม่ทำเพื่อเรียกร้องเอาผลประโยชน์แก่ผู้อื่น การ
กระทำที่มีเล่ห์เหลี่ยมเพื่อหวังประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น ไม่ใช่อุชุปฏิบัติ

เมื่อเราได้ปฏิบัติธรรมตามหลักที่ท่านได้วางเอาไว้ ดังที่ได้
อธิบายมานี้ ย่อมเป็นมงคลแก่ตัวเองและผู้อื่น ทำงานของเราให้
ก้าวหน้า เพราะการทำงานทุกอย่างต้องการความถูกต้องและความดี
เป็นสำคัญ การที่เราทำถูกต้องและทำดีนั้นแหละจัดเป็นการปฏิบัติ
ธรรมในมงคลข้อนี้

มงคล
ข้อที่
๑๗

ภาตกานนฺจ สงฺคโห

(สงเคราะห์ญาติ)

เรื่องของการสงเคราะห์ญาตินี้ จะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายากก็ยาก คนที่ทิ้งญาติพี่น้องเสียผู้เสียคนไปก็มี คนที่เอาพี่เอาน้องจนตัวเองต้องตายทั้งเป็นก็มี ดังนั้นเรื่องนี้จึงต้องมีขอบเขต ไม่ใช่ว่าใครจะทำอะไรให้ญาติแล้วจะดีเสมอไป คนที่มีวาสนาในอดีต และพระสงฆ์ก็เสียชื่อเสียงเพราะเอาพี่เอาน้องมากเกินไปก็มี

คำว่าญาติ หรือ ญาติ แปลว่าคนรู้จักกัน ที่นี้การรู้จักกันนั้นจะเอาขนาดไหน รู้ชื่อรູນามสกุล หรือรู้เรื่องราวขนาดไหนจึงจะเรียกว่าญาติ การรู้จักกันฉั้ญาตินั้นต้องมีขอบเขต ไม่ใช่ว่าพอรู้จักกันบ้างจะเหมาะเอาเป็นญาติไปหมด ญาตินั้นเมื่อเราจะจับประเด็นแล้วก็จะได้อยู่ ๒ ประการ คือ

๑. เครือญาติสาโลหิต (สายโลหิต)

๒. เครือญาติทางธรรม

ญาติสายโลหิต ได้แก่คนที่มีสายเลือดอันเดียวกัน เช่นญาติผู้ใหญ่มี ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา พี่ ญาติผู้น้อยรองจากตัวเราไป เช่น ลูก หลาน เหลน น้อง เหล่านี้เรียกว่าญาติโดยสายโลหิต

ญาติทางธรรม คือคนที่รู้จักมักคุ้นกันทางศาสนา ถือว่าเป็นญาติทางธรรม ญาติประเภทนี้เกิดจากสองทาง คือ เกิดจากคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างเรากับเขาโดยตรงก็มี อย่างเช่นเพื่อนฝูงมิตรสหาย เกิดจากความสนิทสนมกับสายโลหิตของเราก็มี อย่างเช่นลูกชายของเราไปแต่งงานกับหญิงคนใด ผู้หญิงคนนั้น ตลอดจนพ่อแม่ พี่น้อง ของเขา ก็กลายมาเป็นญาติของเรา ญาติประเภทนี้หาเอาขอบเขตยาก

คำว่าญาติ แปลว่ารู้จักกันก็จริง แต่ไม่ได้หมายความว่ารู้จักตัว หรือรู้จักกัน เพราะการรู้จักกันนั้นมีอยู่หลายชั้น

รู้จักตัวแต่ไม่ใช่เผ่าพันธุ์ ก็มี

รู้จักกันแต่ไม่ใช่ญาติ ก็มาก

ท่านเคยเห็นคนที่มีอำนาจวาสนาใหม่ เวลาที่มีอำนาจวาสนาก็มีคนอยากที่จะทำความรู้จัก มีคนอยากจะเป็นญาติ แต่พอเราอับวาสนาเข้า จะหันหน้าไปหาใครก็ยาก บางคนยังขัดสนจนยากจะบ่ายหน้าไปหาใครก็ไม่มีใครยอมรับว่าเป็นญาติ มองหาญาติสักคนมองทั้งวันก็ไม่เห็น แต่พอเรามีวาสนา มีโชครักรวยขึ้นมาสิทีนี้แหละต้อนรับญาติไม่หวาดไหว มีแต่คนพยายามที่จะหาทางมาเป็นญาติเราให้ได้ นี่แหละเรื่องของโลก

คนที่รู้จัก ที่เรียกว่าญาตินั้น ไม่ใช่เพียงรู้จักตัว ไม่ใช่รู้จักว่า

เวลานี้เขาจะช่วยอะไรเราได้บ้าง แต่จุดหมายปลายทางที่สำคัญก็คือ รู้จักญาติธรรม หรือญาติสงเคราะห์

คนที่รู้จักญาติสงเคราะห์นั้น จะต้องคอยสอดส่องดูแลเราอยู่เสมอ อย่างน้อยก็มีใจผูกพันกับผู้ที่ตนนับถือว่าเป็นญาติ ถ้าแยกย้ายกันไป ก็อยากรู้ว่าคราวว่าผู้นั้นไปตกกระกำลำบากหรือเป็นตายร้ายดีอย่างไร ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนก็จะได้ช่วยสงเคราะห์ คนที่อยากรู้เพื่อสงเคราะห์อย่างนี้เรียกว่าญาติ ญาติแท้ต้องมีใจผูกพันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

การสงเคราะห์ญาติ

ในบรรดาคนต่างๆ ที่เรารู้จักมักคุ้น และที่เป็นญาติของเรา นั้น มีอยู่หลายประเภทดังกล่าวมาแล้ว บางทีคนดีแท้ๆ ที่ต้องเสียชื่อเพราะการช่วยเหลือสงเคราะห์ญาติก็มี

จริงอยู่การสงเคราะห์ญาติเป็นความดี เป็นมงคลแก่ตัว แต่ทั้งนี้ต้องทำตามวิถีทางที่ถูกต้องเท่านั้น ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราจะต้องรู้จักการแบ่งหน้าที่ออกให้ถูก ถ้าทำถูกแล้วไม่เสีย ที่เสียเพราะทำไม่ถูก ถ้าเราจะศึกษาถึงพุทธจริยาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมครูของเรา พระพุทธองค์ทรงแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น ๓ ตอน แล้วทรงบำเพ็ญให้พอเหมาะพอสม ไม่ให้ปะปนกัน ซึ่งเรียกว่า **พุทธจริยา** คือ

๑. **โลกตถจริยา** ทรงทำงานเพื่อช่วยเหลือโลก

๒. ญาติอุทธรณ์ ทรวงทำงานเพื่อช่วยเหลือพระญาติ

๓. พุทธอุทธรณ์ ทรวงทำงานเพื่อช่วยเหลือชาวพุทธ

ที่ว่าทรวงช่วยชาวโลกนั้น คือพระองค์ทรงอำนวยความสุขแก่ชาวโลก ทุกชาติทุกภาษา และทุกศาสนา เช่นทรวงสอนให้มีเมตตา กรุณาแก่กัน ให้เว้นจากการเบียดเบียนกัน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใครก็ตาม

ด้านที่ทรวงช่วยพระญาตินั้น พระองค์ได้ทรวงช่วยเหลือพระญาติโดยที่มีได้มุ่งหวังความช่วยเหลือ โดยทรวงให้ความช่วยเหลือในคราวที่พระญาติทั้งสองฝ่ายเกิดทะเลาะกันเรื่องแย่งน้ำกันทำนา และทรวงช่วยเหลือในคราวที่ทรวงไปยับยั้งพระเจ้าวิทูททะมาถึงสามครั้งสามคราว เรื่องเหล่านี้เป็นตัวอย่างแก่การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติของพระองค์

เมื่อเราได้พิจารณาถึงพุทธจริยาดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการช่วยเหลือพระญาติของพระพุทธรองค์ พระองค์ทรงแยกการช่วยเหลือพระญาติไว้ต่างหาก จากหน้าที่ของพระพุทธรเจ้า ถ้าเราทำอย่างพระองค์ โดยแยกหน้าที่ออกจากญาติเสีย ญาติเป็นเรื่องญาติ หน้าที่เป็นหน้าที่ก็จะไม่เสีย ที่เสียนั้นเพราะไม่แยกต่างหาก

แต่การที่จะทำได้แบบนี้ พี่น้องจะต้องเข้าใจกันและให้ความร่วมมือกัน ทางญาติผู้ให้การสงเคราะห์จะต้องแยกเรื่องพี่ๆ น้องๆ ออกจากหน้าที่ ไม่อย่างนั้นแล้วจะเกิดความเสียหายมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีหน้าที่ในราชการแล้วจะทำให้เสียความเที่ยงธรรม ถ้าเราทำผิดแนวทางแล้วจะมาโทษกรรมของพระพุทธรเจ้าไม่ได้

วัตถุประสงค์ในมงคลข้อนี้ก็เพื่อที่จะให้การสงเคราะห์ญาติเป็นการผูกความสัมพันธ์ คือรวมน้ำใจของญาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะฉะนั้น วิธีสงเคราะห์ญาติก็ต้องถือหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ทาน การให้ปันสิ่งของ
๒. ปิยวาจา การเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะ
๓. อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่กัน
๔. สมานัตตตา การวางตัวเสมอ

ข้อที่ ๑ ทาน นั้นหมายถึงการแบ่งปันสิ่งของแก่กันและกัน ให้ของฝากยามเยี่ยมเยือน ให้ของกินของใช้ในยามตรูษสารทตลอดจนให้ทุนทำมาหากิน งานเหล่านี้รวมเรียกว่า ทาน เป็นการสงเคราะห์อย่างหนึ่ง

ข้อที่ ๒ ปิยวาจา พุดจากันด้วยความสุภาพอ่อนหวานไม่ด่าทอซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพซึ่งกันและกันในคำพูด แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันด้วยความหวังดี

ข้อที่ ๓ อัตถจริยา ทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ญาติ คือการช่วยเหลือญาตินั่นเอง เมื่อญาติมีธุระการงาน เช่น แต่งงาน บวชนาค เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นความทุกข์ และอื่นๆ เมื่อญาติต้องการ หรืออย่างน้อยก็ให้กำลังใจ ผ่อนคลายความวิตกกังวล

ข้อที่ ๔ สมานัตตตา การวางตัวกับญาติด้วยอาการอันเสมอกับฐานะ เคารพต่อผู้ใหญ่ เอ็นดูญาติผู้น้อย ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่งจองหอง หรือดูหมิ่นดูแคลน แม้ว่าตนจะมีฐานะแตกต่างกันก็ตาม

การสงเคราะห์ต่อญาติ เมื่อจะสรุปโดยใจความแล้วก็จะได้เพียง ๒ คือ สงเคราะห์ด้วยอาภิส เช่น การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ เป็นต้น และสงเคราะห์ด้วยธรรม เช่นการเจรจาอ่อนหวาน ชักชวนให้ญาติให้ทานรักษาศีลภาวนา เป็นต้น แต่การกระทำอะไรก็ตาม ก็จะต้องดูกาล ดูฐานะความเหมาะสม ไม่อย่างนั้นแล้วก็อาจจะให้โทษก็ได้ จึงอยู่ที่เราจะต้องพิจารณาด้วยปัญญาตามสมควร

มงคลของการสงเคราะห์ญาติ

เพื่อให้เห็นความเป็นมงคลของการสงเคราะห์ญาติ จึงใคร่ยกเรื่องมาประกอบ ซึ่งเรื่องนี้มาในขุททกนิกาย เอกนิบาต รุกขธรรมชาดก วรรณวรรค เรื่องมีอยู่

ครั้งหนึ่ง ท้าวเวสสุวัณ ซึ่งได้เกิดใหม่แทนผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ได้ทรงป่าวประกาศให้เทวดาซึ่งอยู่บนต้นไม้ กอไม้ เครือไม้ เลือกจับจองต้นไม้ตามชอบใจ ในคราวนั้นรุกขเทวดาโพธิสัตว์ได้ประกาศแก่เหล่าญาติว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้จับจองวิมานในกลางทุ่ง หรือต้นไม้โดดเดี่ยว จงจับจองวิมานในป่าร้างใหญ่ ล้อมวิมานของเราไว้ พวกเทวดาที่มีปัญญาก็กระทำตามคำของพระโพธิสัตว์ พวกที่ไม่มีปัญญา ก็เห็นว่าควรที่จะไปหาอยู่ใกล้หมู่บ้านมนุษย์จึงจะได้เครื่อง เช่นเครื่องบูชา พวกนี้ได้พากันไปจับจองวิมานตามต้นไม้ใหญ่ ซึ่งอยู่ตามทุ่งนาหรือตามทางคนเดินไปมา ไม่เลือกว่าเป็นต้นไม้ที่โดดเดี่ยวหรือเกี่ยวข้องกับต้นไม้อื่นอย่างไร

อยู่มาวันหนึ่งก็เกิดลมพายุและฝนใหญ่ขึ้น ต้นไม้ที่อยู่โดดเดี่ยวก็หักโค่นล้มลง ทำให้วิมานของเทวดาเหล่านั้นพลอยหักพังไปด้วย เทวดาเหล่านั้นจึงพาลูกหลานไปหาพระโพธิสัตว์ในป่าร้างใหญ่เล่าเรื่องให้ฟังแล้วขออาศัยอยู่ด้วย พระโพธิสัตว์จึงกล่าวขึ้นว่า ผู้ไม่กระทำตามถ้อยคำของนักปราชญ์มักได้รับความฉิบหาย ไร้ที่พึ่งพาอาศัยดังนี้ เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้วก็กล่าวเป็นภาษิตว่า

สาธุ สมพหุลา ญาติ อปิริกษา อรณญชา
วาโต วทติ เอกภูสิ พุรหนตมปิ วนปุตตีฯ

แปลความว่า ต้นไม้ที่เกิดรวมกันอยู่ในป่าดง แต่ละต้นย่อมช่วยปะทะลมพายุให้แก่กัน จึงยืนต้นอยู่ได้นาน ผิดจากต้นไม้ที่เกิดอยู่โดดเดี่ยว แม้จะเป็นจำวป่าสูงใหญ่ก็ตาม มันต้องไต่พายุตามลำพังและโค่นลงโดยง่าย

ฉันใดก็ฉันนั้น คนที่มีญาติอยู่พร้อมหน้าก็ย่อมมีผู้คอยช่วยเหลือปะทะมรสุมชีวิตให้หลายคน ที่หนักก็กลายเป็นเบา เมื่อเราทำดีก็มีหลายคนคอยช่วยสนับสนุน

ดังนั้นการสงเคราะห์ญาติเป็นมงคลดังนี้แล

มงคล
ข้อที่
๑๘

อนวชุขานิ กมุมาณี
(ทำงานไม่มีโทษ)

ในมงคลข้อที่ ๑๘ นี้ เป็นเรื่องของความก้าวหน้าของชีวิต คือทำดีตามบาลีพุทธวจนะข้างต้นว่า “อนวชุขานิ กมุมาณี” เมื่อแปลแล้วจะให้ความหมายว่า การทำงานที่ปราศจากโทษ ซึ่งเรียกว่า “อนวัชชกรรม” ซึ่งหมายความถึงงานที่ไม่มีโทษ การทำงานที่ไม่มีโทษนับเป็นมงคล

จากมงคลข้อนี้เราจะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ให้เรา มีงานทำจึงจะเกิดเป็นมงคล ถ้าเป็นคนว่างงานไม่มีงานทำจะทำให้เกิดมงคลไม่ได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อที่เกี่ยวกับการงานว่า การงานนั้นเป็นเครื่องแสดงออกถึงคุณความดีของบุคคล งานเป็นแหล่งประกอบชื่อเสียงเกียรติยศ นี่เป็นชั้นหนึ่ง อีกชั้นหนึ่ง คนเราทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเป็มงคลเสมอไป เหมือนอย่างการกินนั้นทำให้ชีวิตของเรายังอึดภาพอยู่ได้ แต่การกินนั้นถ้าเรากินไม่ถูกเรื่องหรือไม่รู้ จักอาหารการกินแล้วก็เป็โทษ อย่างเรากินอาหารที่มีประโยชน์ก็

บำรุงร่างกาย แต่ถ้าตรงกันข้าม ถ้าเรากินยาพิษ หรืออาหารเป็นพิษเข้าก็เกิดโทษแก่ร่างกาย ดังนั้นการกินไม่ใช่ว่าจะเป็นประโยชน์แก่ร่างกายเสมอไปฉันใด การทำงานก็เช่นกันไม่ใช่ว่าจะมีประโยชน์เสมอ ดังนั้นเมื่อเรามีกงานทำก็จัดเป็นมงคลขั้นที่หนึ่ง ในประการต่อไปที่เราจะต้องศึกษาและทำความดีเป็นขั้นที่สอง เพื่อให้ความดีนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ท่านจึงสอนให้เรา “ทำงานที่ปราศจากโทษ”

เมื่อพูดถึงงานแล้วก็ใครที่จะขอรุกทำความเข้าใจอีกสักเล็กน้อย ดังได้กล่าวแล้วว่าคนที่ทำงาน หรือมีงานทำนั้นจึงจัดเป็นมงคล ส่วนคนที่ว่างงานคือคนที่ไม่มีงานจัดว่าไม่มีมงคล เมื่อกล่าวอย่างนี้แล้วบางคนก็คิดมากก็อาจจะคิดเลยไปอีกถึงคนแก่คนเฒ่ารุ่นคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย ถ้าเราจะมองในสายตาของคนทั่วไปจะเห็นว่าเป็นคนว่างงาน ถึงแม้ความรู้สึกของท่านเหล่านี้ก็เหมือนกัน คือรู้สึกว่าได้ทำอะไร เพราะอยู่ในวัยชรา ซึ่งเราเรียกสามัญว่า “ปลดชรา” ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วคนแก่คนเฒ่าประเภทนี้มีเป็นคนที่เปล่านั้นจากมงคลข้อนี้ไปหรือ เราก็จะต้องตอบว่าไม่แน่ ที่ว่าไม่แน่นั้นอย่างไร

ที่ว่าไม่แน่นั้นเพราะเหตุว่า ในทางศาสนาของเรานั้นจัดการกระทำออกเป็น ๓ ประเภท คือหมายความว่าคนเราสามารถทำงานได้ถึง ๓ ทาง คือ

๑. กายกรรม การทำงานทางกาย
๒. วจีกรรม การกระทำทางวาจา
๓. มโนกรรม การกระทำทางใจ

งานเหล่านี้เราจะพูดสั้นๆ ได้ว่า ทำ พูด คิด

เมื่อเราได้เห็นอย่างนี้แล้วก็พอที่จะคิดออกแล้วซิว่า ที่กล่าวว่าไม่แน่นั้่นอย่างไร แต่บางท่านก็ยังคงคิดไม่ออกอยู่ดี ดังนั้นเราจึงต้องมาทำความเข้าใจในงาน ๓ ประเภทนี้เสียก่อน ขอเวลาสักนิด

กายกรรม การกระทำทางกายหรือทำงานด้วยแรงกาย ตั้งแต่การแบกหาม หุงข้าว ซักผ้า รีดผ้า กวาดเรือน อ่านหนังสือ กราบไหว้พระ ใส่บาตร ไถวเปลให้หลาน และงานทุกอย่างที่ใช้แรงกายงานเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกำลังกาย

วจีกรรม การทำงานทางวาจา เช่น พูดสอน พูดให้โอวาท พูดแนะนำ จนกระทั่งพูดนินทา พูดส่อเสียดยุยง เหล่านี้ล้วนเป็นวจีกรรมทั้งนั้น รวมทั้งการร้องเพลง สวดมนต์ ก็อยู่ในประเภทนี้

มโนกรรม คือการกระทำทางใจ เช่นการนึกคิดไตร่ตรอง การทำสมาธิ การฝึกจิต การรับการอบรมทางใจ การบังคับทางจิต การค้นคว้าทางปัญญา

เมื่อได้แจกแจงออกมาอย่างนี้แล้วก็พอที่จะคิดออกแล้วว่า คนแก่คนเฒ่ามีอะไรบ้างที่ท่านสามารถทำได้ใน ๓ ประเภทนี้สำหรับงานทางกาย เช่น ขุดดิน ถากหญ้า หรือแบกหาม ก็ขอบอกได้เลยว่า ท่านทำไม่ได้ เพราะกำลังของท่านลดถอยลงไปแล้ว อย่าว่าแต่จะให้ทำงานเลย แม้แต่สังขารของท่านเองก็แทบจะประคองไม่ไหวแล้ว ถ้าอย่างนั้นอย่างอื่น เช่นไหว้พระสวดมนต์ ก็ยังไหวมิใช่หรือ เมื่อเป็นอย่างนั้นท่านก็ทำงานทางกายได้ หรือว่าอ่านหนังสือไหวไหม แม้แต่การไถวเปลหลาน ก็ยังจัดว่าทำงานเหมือนกัน นี่เราเห็นแล้วใช่ไหมว่าท่านไม่ใช่คนว่างงาน

เข้ามาอีกชั้นคือทางวาจา ซึ่งเรียกว่า “วจีกรรม” อย่างนี้คนแก่

ทำได้แน่และทำได้ดีเสียด้วย เพราะคนแก่มีปรกติเป็นคนชอบบ่น แล้วก็บ่นไม่รู้จักหยุดเสียด้วย บางทีก็ทำเอาลูกๆ หลานๆ พากัน หลบหน้าไปเป็นแถวๆ เพราะซี้เกี้ยวรำคาญ แต่ก็อีกนั่นแหละ คนแก่จะเกณฑ์ให้ท่านไปนั่งเทศน์ยืนเทศน์สอนเป็นชั่วโมงๆ อย่าง คนหนุ่มๆ ไม่ได้ แต่ถ้าท่านหันมาสอนลูกสอนหลานอยู่กับบ้าน ท่านก็เรียกว่าทำงานทางวาจาแล้ว ถ้าไม่ถนัดในการสอน แม้แต่ การเปล่งวาจา สวดพุทธคุณ อิติปิโส ภควาฯ ก็เป็นวัจกรรมแล้ว

ทางใจซึ่งเรียกว่า “มโนกรรม” ซึ่งเรื่องของการคิดนี้มีปรกติ อยู่ทุกคน แม้แต่ทางอภิธรรมก็แสดงว่าธรรมชาติของจิตหรือใจนั้นมี ปรกติมีความคิดเป็นอารมณ์อยู่แล้ว ซึ่งเราก็สามารถที่จะทำได้ ตั้งแต่เกิดจนตาย ฯลฯ ซึ่งข้อนี้เป็นงานที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับ คนแก่ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งอบรมทางใจโดยตรง ฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงมีการทำงานทางใจอยู่ ๒ อย่าง ที่ จะสามารถหักห้ามใจ ควบคุมใจ ฝึกใจ จนกระทั่งทำให้บริสุทธิ์จากกิเลสตัณหา คนที่อากั๊พ ทำงานทางใจไม่ได้จริงๆ คือ คนวิกลจริต หรือคนบ้า อย่างนี้นับว่าเป็นกรรมของเขา

ดังนั้นรวมความแล้วว่า ทุกคนมีทางทำงาน ตั้งแต่พอรู้ เดียงสาจนกระทั่งสิ้นลม ทำงานทางกายไม่ไหวก็ผ่อนลงมาทำงาน ทางวาจาและทางใจตามลำดับ การทำงานทางใจนั้นสมควรที่เรา จะทำกันอย่างจริงๆ จังๆ กันเสียที เคยสอนคนมามากแล้ว เมื่อแก่ ลงลองฝึกใจนั้นดูสักที นี่เราเห็นแล้วใช่ไหมว่า แม้คนแก่คนเฒ่าตาม สายตาของคนทั่วไปว่าไม่มีงานทำ ความจริงมี ดังนั้นอย่าไปลงโทษ ท่าน จะเป็นบาปเปล่าๆ

งานที่ไม่มีโทษ

เมื่อเราศึกษาถึงเรื่องการทำงานแล้ว ก็มีปัญหายุ่งยากที่จะต้องศึกษาต่อไปคือ เรื่องโทษ เพราะในมงคลข้อนี้ท่านสอนให้เราทำงานชนิดหนึ่งคืองานที่ไม่มีโทษ งานอย่างไรหนึ่เป็นงานที่ไม่มีโทษ

คำว่า วัชชะ (วัชชกรรม) ซึ่งแปลว่าโทษนั้นต้องเข้าใจว่าไม่ได้หมายความว่าเพียงโทษที่ผู้มีอำนาจสั่งให้รับเพื่อชดใช้ความผิดอย่างการปรับไหม จอ่งจำ หรือการถอดยศถอดตำแหน่ง ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น คำว่า “วัชชะ” ในทางศาสนาหมายถึงข้อที่ควรดำเนิน หรือน่าดี อย่างเช่นในวินัยของพระสงฆ์มีข้อดำเนินอยู่ ๒ ประเภทคือ ความผิดบางประเภท ผิดทางวินัยและชาวบ้านติเตียนอาบัติอย่างนี้เรียก “โลกวัชชะ” แปลว่าชาวโลกเขาติเตียน อีกอย่างหนึ่งชาวโลกเขาไม่ติ แต่ทางวินัยสงฆ์ติ เรียก “ปณณัตติกวัชชะ” ตัวอย่างเช่น พระฉันอาหารไม่รับประเคน ชาวบ้านเขาไม่ถือ แต่ผิดวินัยทางสงฆ์ นี้แปลกันโดยความหมายของรูปศัพท์ แต่ที่ท่านแปลว่า “โทษ” นั้นไม่ผิด แต่เป็นสำนวนซึ่งชาวบ้านและชาววัดเข้าใจไม่ตรงกัน ถ้าแปลว่าดำเนินทุกคนเข้าใจ ดังนั้นเมื่อเราจะจำแนกประเภทของการงาน ซึ่งบัณฑิตใช้ติชมนั้นมีอยู่ ๔ หลักด้วยกัน มีทางโลกเสียสอง ทางธรรมเสียสอง

ทางคติโลก มีกฎหมาย ประเพณี ทางคติธรรมมีศีล ธรรม เพื่อทดสอบความเข้าใจในมงคลข้อนี้ ขอให้ท่านได้สำรวจข้อความข้างล่างดังต่อไปนี้

๑. งานบางอย่าง ตำหนิโดยกฎหมาย
๒. งานบางอย่าง กฎหมายไม่มีที่ติ (โทษ) แต่นำตำหนิทางจารีตประเพณี
๓. งานบางอย่าง ทางกฎหมายและจารีตประเพณีไม่มีที่ติ แต่ตีได้ทางศีล
๔. งานบางอย่าง จะตีโดยกฎหมาย ประเพณี และศีลไม่ได้เลย แต่ทางธรรมตีได้
๕. งานบางอย่าง หาที่ตีไม่ได้โดยตลอดทั้งสี่ทาง นั่นคือยอดของงาน อนุวัชชกรรม

การทำงานที่ตำหนิทางกฎหมายก็มี การฆ่าคน การทำร้ายร่างกายกันและกัน การลักทรัพย์ ปล้น คำของเถื่อน หลอกหลวง ต้มเหล้าเถื่อน ตั้งบ่อนการพนัน รั้งจ้างทำความผิด การกบฏต่อบ้านเมือง ฯลฯ เหล่านี้เป็นความผิดทางกฎหมาย

ทางประเพณีหมายถึง ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณีของมหาชนในถิ่นหนึ่งๆ หรือในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งไม่ใช่กฎหมายแต่เป็นกฎหมาย เช่น การแต่งงาน การเผาศพ การปลุกบ้าน ฯลฯ

ในทางศีลนั้นได้แยกออกเป็นประเภท เช่น ของภิกษุ ภิกษุณี สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ปฏิบัติของแต่ละชั้นมีน้ำหนักรากน้อยไม่เท่ากัน โดยเฉพาะศีล ๕ ศีล ๘ ก็มีการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดลูกเมียคนอื่น การพูดเท็จ การดื่มสุรา งานบางอย่างไม่ผิดกฎหมายแต่ผิดศีล เช่น การทำการประมง การฆ่าสัตว์ ไม่ผิดกฎหมาย แต่ทางศีลผิด เป็นอาทิ

ในทางธรรม บางอย่างแม้จะไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดจารีต

ประเพณี ไม่ผิดศีลเลย แต่อาจผิดธรรมได้ ยกตัวอย่างเช่น ความโกรธ การคิดพยาบาท ความเกียจคร้าน การเป็นนักเลงเจ้าชู้ ประพฤติมกมาย

การกระทำอย่างนี้ ในสามประเภทแรกไม่มีผิด แต่ผิดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การแสดงอาการโกรธฉุนเฉียว และการผูกพยาบาท ผิดหลักกกุศลกรรมบถ ความเกียจคร้าน ผิดหลักอิทธิบาท เหล่านี้เป็นวัชชกรรม

ในมงคลที่ปิ่นท่านแสดงงานที่จัดเป็นอนวัชชกรรม คืองานที่ไม่มีโทษ คือ การรักษาศีลอุโบสถ ในวัน ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ การกระทำความขวนขวายในการช่วยการกุศลของผู้อื่น เช่น ปลูกต้นไม้ สร้างถนนหนทาง สะพาน สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน ตลอดจนสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ทั่วไป

การทำงานที่ปราศจากโทษ คือ ไม่เป็นที่ตำหนิของกฎหมาย ๑ ไม่เป็นที่ตำหนิทางประเพณี ๑ ไม่เป็นการตำหนิของศีล ๑ และ ไม่เป็นที่ตำหนิของทางธรรม ๑ เหล่านี้เป็นงานที่ปราศจากโทษ ดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้นนี้ เช่น การสร้างวัด สร้างสาธารณประโยชน์ ล้วนแต่การมุ่งผลประโยชน์แก่ชนทั่วไป สมควรที่เราจะพึงกระทำเพื่อความเจริญแก่ตน แก่หมู่คณะ ประเทศชาติและ พระศาสนา เหล่านี้เป็นความเจริญทั้งสิ้น เป็นความเจริญทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

มงคล
ข้อที่
๑๙

อารตี วิรตี ปาปา
(งดเว้นจากบาปกรรม)

ในมงคลข้อ ๑๙ นี้ เป็นการสร้างความเจริญของจิตใจโดยตรง
ซึ่งใน ๑๘ มงคลเบื้องต้นส่วนมากเป็นการสร้างชีวิต เกี่ยวกับสังคม
การเรียน การทำมาหากิน เรื่องพ่อแม่ ลูกเมีย แม้แต่การทำงาน ก็
มุ่งให้เว้นงานที่มีโทษ อันจะเป็นความผิดทางบ้านเมือง และเป็นที่
ครหาติเตียนของผู้อื่น แต่มงคลข้อที่ ๑๙ นี้ เป็นการปรุ้งแต่งจิตใจ
ให้สูงขึ้นโดยเฉพาะ

ความดีและความชั่วนั้นเราจะวัดได้อย่างไร เราวัดได้ด้วยการกระทำของบุคคล

ถ้าใจใครเกลียดชั่ว-รักดีแน่วแน่ ใจคนนั้นสูงยิ่ง

ถ้าใจใครในบางคราวรักดี-บางคราวรักชั่ว ใจคนนั้นปานกลาง

ถ้าใจใครเกลียดดี-รักชั่วทางเดียว ใจคนนั้นต่ำมาก

ในมงคลที่ ๑๙ ตามบาลีว่า “ฮารตี วิรตี ปาปา” แปลว่าการงดเว้นจากบาปกรรม ในมงคลข้อแรกเราจะเห็นว่ามีการงดเว้นเหมือนกัน คือเว้นจากการคบคนพาล มาตอนนี้เป็นการสร้างคุณความดีทางใจโดยตรง ท่านจึงเริ่มต้นด้วยการงดเว้นจากบาป คนเราเวลาก่อนที่จะแต่งตัว เราจะต้องชำระล้างสิ่งสกปรกของร่างกาย เป็นต้นว่าเหงื่อโคลให้หมดเสียก่อนจึงจะแต่งตัว การแต่งใจก็เช่นกัน จะต้องชำระสิ่งสกปรกทางใจออกเสียก่อน สิ่งสกปรกทางใจนี้ ในทางศาสนาเรียกว่า “บาป” ซึ่งถ้าจะแปลแล้วก็ได้แก่ ความสกปรกทางใจ

ในมงคลข้อนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่าให้เว้นจากบาปเสีย ตัวเรายังทำบาปอยู่ตราบใด การแต่งใจก็ไม่เป็นผล เมื่อมาถึงประเด็นนี้ ปัญหาต่อไปที่เราจะต้องเข้าใจ คือคำว่า ‘บาป’

คำว่าบาปนั้น ได้แก่ความเศร้าหมองของจิตใจ ซึ่งการกระทำอะไรก็ตาม ถ้าการกระทำนั้นเป็นการก่อความเดือดร้อน ทำให้จิตใจของเรานั้นผิดปกติไปจากความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นต้นว่า ใจร้าย ใจดำ ใจต่ำ จิตเศร้าหมอง เหล่านี้เป็นบาปทั้งนั้น

ในทางศาสนานั้นมุ่งหวังการกระทำทางจิตใจเป็นเกณฑ์ การกระทำใดๆ ก็ตาม เมื่อทำแล้วทำให้เกิดความเสื่อมเสียทางจิตใจ

สิ่งนั้นเป็นบาป ที่ว่าเสื่อมเสียทางจิตใจนั้น หมายถึงการกระทำที่ทำให้ใจของบุคคลนั้น มีสภาพต่ำลงจากปกติคนทั่วไป เราทราบความหมายของมนุษย์เป็นอย่างดีแล้วว่า แปลว่า ผู้มีจิตใจสูง คือสูงจากสัตว์ทั่วไปในด้านของคุณธรรม ถ้าการกระทำใดๆ ของเรามีเจตนาในทางชั่วร้ายแล้ว ก็ไม่ทำให้ต่างอะไรกับสัตว์ทั่วไป ดังนั้นความหมายของมนุษย์ หรือคน ไม่ใช่อยู่ที่ว่ามีหัว มีแขนสองแขน มีขาสองขา มีการกินอยู่ หลับนอน เหล่านี้เท่านั้น แต่จะต้องมีคุณธรรมที่สูงกว่าสัตว์ทั่วไป คือ มีจารีตประเพณี มีคุณธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องหมายของมนุษย์ที่ทำให้แตกต่างจากสัตว์ทั่วไป

การกระทำที่ศาสนาต่างๆ สอนว่าเป็นบาปนั้นผิดแผกกันเป็นส่วนมาก ศาสนาใดสอนว่าโลกและสรรพสัตว์มีพระเจ้าสร้าง ศาสนานั้นก็สอนว่าการกระทำผิดต่อพระเป็นเจ้าเป็นบาป ดังนั้นบาปก็หมายถึงการผิดจากคำสั่งสอนของท่าน และท่านอาจมีสิทธิยกบาปให้ด้วย เช่น คริสต์ศาสนา เป็นต้น ถือว่าคนจะบริสุทธิ์นั้นด้วยการที่พระเจ้าไถ่บาปให้ แต่พุทธศาสนาไม่ได้สอนเรื่องพระเจ้าสร้าง เรื่องบาปเป็นเรื่องเหตุผลทางจิตใจ คือการกระทำใดๆ ก็ตามเมื่อทำลงไปแล้วจิตใจของคนนั้นแปรสภาพในทางเสียนั้นเป็นบาปทั้งสิ้น บาปคงเป็นบาป ไม่มีการหยิบยื่นบาปให้แก่ผู้ใด และไม่มี การงดเว้นหรือไถ่บาปให้แก่ผู้ใด ใครทำผู้นั้นก็ต้องได้รับ ดังพุทธภาษิตว่า “ผู้ทำบาปเอง ผู้นั้นย่อมเศร้าหมองเอง” หรือ “ความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์มีอยู่เฉพาะตน” เหล่านี้เป็นต้น

การทำบาปของบุคคลเรามีอยู่ ๓ ทาง ดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้วในมงคลที่ ๑๘ คือทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทั้ง ๓ ทางนี้

รวมเป็นบาป ๑๐ ประการ คือ

ทางกาย ๓

ทางวาจา ๔

ทางใจ ๓

ทั้ง ๑๐ ทางนี้ นับเฉพาะห้วงข้อใหญ่ๆ ซึ่งเป็นแม่บทโดย
เฉพาะ ไม่ได้หมายความว่าวิธีการกระทำอื่นๆ เช่น การทำร้ายกัน
ด้วยวิธีการต่างๆ หรือว่าการหลอกลวงด้วยเล่ห์กลอื่นๆ ซึ่งจะแยก
ให้เห็นดังต่อไปนี้

ทางกาย

๑. การฆ่า

๒. การลักทรัพย์

๓. การผิดประเวณี

และได้แยกสาขาออกไปอีก เช่น การฆ่า รวมไปถึงการฆ่าคน
ยิงนกตกปลา ทรมานสัตว์ กัดปลา ชนไก่ ทำร้ายร่างกาย

การลักทรัพย์ มีการขโมย ปล้น ฉ้อโกง หลอกลวง หนีภาษี
หากินทางทุจริต คอรัปชั่น

การผิดประเวณี คือ การทำชู้ นุศคร่า อนาจาร ฯลฯ

ทางวาจา มีการพูดเท็จ แยกออกเป็นสาขาดังนี้

๑. พูดโกหก เสริมความ บิดพลิ้ว ทำหลักฐานเท็จ ฯลฯ

๒. พูดคำหยาบ มีด่า ประชด แข่งชก ว่ากระทบกระแทก

ฯลฯ

๓. พุดส่อเสียด มี ยุยง ใส่ร้ายป้ายสี ฯลฯ
๔. พุดเหลวไหล เช่น พุดเหลวหะแหละ พุดไปรยประโยชน์ พุดพละ่าม พุดเพ้อเจ้อ ฯลฯ

ทางใจ มีอยู่ ๓ คือ

๑. คิดโลภมาก คือ อยากได้ในทางทุจริต เฟ่งเล็งทรัพย์ผู้อื่น วางแผนทุจริต ฯลฯ

๒. พยาบาท คิดอาฆาต คิดแก้แค้น คิดบงร้าย ฯลฯ

๓. เห็นผิด เห็นว่าบาปบุญไม่มี เห็นว่าบิดามารดาไม่มีคุณ เห็นว่าตายแล้วสูญ เห็นว่าทำดีไม่ได้ดี ฯลฯ

เหล่านี้เป็นเรื่องของบาป ซึ่งแยกออกเป็น ๑๐ ประการ มีทางกาย ๓ ทางวาจา ๔ ทางใจ ๓ ดังที่ได้แสดงมาแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นบาปอกุศลทั้งสิ้น

ในทางศาสนา ได้แสดงโทษของบุคคลผู้กระทำความบาปไว้ดังนี้ คนที่ฆ่าสัตว์ เมื่อตายไปแล้วก็จะบังเกิดในอบาย คือนรก ครั้นเกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนที่มีอายุสั้น จะตายตั้งแต่อายุน้อย คนที่ทรมาณสัตว์ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนที่มีโรคภัยไข้เจ็บ เบียดเบียนอยู่เนืองๆ คนที่ลักทรัพย์ ก็เป็นหนทางไปอบาย ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนยากจนอนาถา มีทรัพย์ก็จะฉิบหายด้วยไฟไหม้ ด้วยโจรสลัด เป็นต้น คนที่ชอบประพடுத்தผิดหรือเสพเมถุน ก็จะได้รับโทษทัณฑ์ในอบาย และต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด โทษของการกล่าวมุสาวาท เป็นหนทางไปอบาย ครั้นเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ไม่ได้รับความบริสุทธิ์ มีแต่คนมา

ล่อลวงให้เสียทรัพย์ข้าวของ และถูกใจก็ด้วยความเท็จ เอาของที่ต้องห้ามมาลักใส่ให้เกิดความเสียหาย โทษของการดื่มสุราเมรัย ก็ให้เกิดในอบาย นายนิรยบาลกรอกด้วยน้ำทองแดง ครั้นมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ก็เป็นคนโง่เขลาไม่มีสติปัญญา เป็นบ้าใบ้ผิดมนุษย์ทั้งปวง นี่เป็นโทษของผู้ล่วงละเมิดการทำบาปอกุศล

ในทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมงคลข้อนี้ บุคคลผู้กลัวต่อผลของการกระทำบาปอกุศล ก็พึงมีฐานะที่จะต้องละอยู่ ๒ อย่าง คือ

อารตี งด

วิรตี เว้น

อารตี แปลว่า งด หมายถึงงดการก่อกรรมทำบาป หมายความว่า ถ้าหากมีบาปกรรมอันใดที่เราได้ทำอยู่แล้วด้วยความหลงใหลเห็นผิดเป็นชอบมาก่อน จนการกระทำนั้นได้ติดเป็นนิสัย อย่างเช่นติดสุราเมรัย ชอบโกหก มีจิตเหี้ยมโหด ชอบตกปลา ล่าสัตว์ เมื่อรู้ว่าเป็นบาปกรรมก็งดเสีย คือเลิกทำ การหยุดเลิกบาปกรรมที่ทำอยู่แล้วอย่างนี้ เรียกว่า อารตี แปลว่า งด

ส่วน **วิรตี** แปลว่า เว้น ซึ่งเราชาวพุทธมักจะได้ยินอยู่เสมอๆ แต่เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ *มัชชวิรตี* เว้นดื่มน้ำเมา มังสวิรตี เว้นการกินเนื้อสัตว์ *เวรวิรตี* เว้นจากการจองเวร ที่ว่าเว้นบาปหมายความว่า ไม่ริอ่านทำบาปกรรมขึ้นอีก รู้ว่างานใดเป็นบาปกรรมก็เว้นเสีย เช่นเว้นจากการปล้น เว้นจากการฉ้อโกง เว้นจากการทุจริต อย่างนี้ เรียกว่า เว้น

เจตนาในการงดและเจตนาในการเว้นต่างกัน **การงด** เรามี

เจตนาในการชำระสะสางบาปกรรมเก่าในตัวเรา ส่วนการเว้น เป็นเจตนาระวังตัว ไม่ให้พลัดลงไปในทางบาป

การงดเว้นจากบาปอกุศลเหล่านี้ เป็นเหตุให้สังคมมนุษย์ปกติสุข พ้นจากความเบียดเบียนก่อทุกข์แก่กันและกัน เหล่านี้เป็นมงคลแห่งความเจริญ

มงคล
ข้อที่

๒๐

มชชปานา จ สญญโม

(สำรวมจากการตีม้ำเมา)

ในมงคลข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า “มชชปานา จ สญญโม” แปลว่า สำรวมจากการตีม้ำเมา ในปัญหาข้อนี้เป็นข้อที่จะต้องทำความเข้าใจในคำว่า “มชชปานะ” เสียก่อน

“มชชปานะ” แปลว่า ของเมา ซึ่งกินความรวมไปถึงของมีนเมาทุกอย่าง น้ำหนักของคำนี้ตรงในภาษาไทยว่า “ของเสพติดให้โทษ” ซึ่งไม่ได้หมายถึงสุราอย่างเดียว แต่หมายถึงของเสพติดให้โทษทุกอย่าง เช่น เหล้า ฝิ่น กระแซ่ น้ำตาลเมา เบียร์ กล้วยาไบกระท่อม และของอื่นๆ อีก

“ปานะ” แปลตามตัวว่า ตีม คืออมเข้าปากแล้วกลืนลงท้อง แต่โดยความหมายแล้ว คำว่า ตีม หมายถึงการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึมเข้าไปในตัว จะเป็นการกิน การอม การอัด การนัตถ์ การฉีด การสูบ รวมอยู่ในคำว่า ปานะ ทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นคำว่า มัชชปานะ หมายถึงการเสพของเสพติดให้โทษทุกอย่าง และทุกวิธี เจตนาของมงคลข้อนี้อยู่ที่การรักษาตัวไม่ให้เป็นที่ทาสของยาเสพติดให้โทษ ถ้าใครติดเข้าแล้วก็ให้ถอนตัวออก ทำตัวให้เป็นอิสระเสีย ก็จะเกิดมงคล

สำหรับในมงคลข้อนี้จะแสดงถึงโทษของการดื่มน้ำเมา เพราะเป็นเครื่องทำให้เกิดความประมาท ในทางศาสนาถือว่าเป็นวัตถุอันตราย แต่ก็ยังรับว่าสุราอาจเป็นประโยชน์ได้ เช่น ใช้ปรุงผสมกับยา หรือปรุงอาหารให้มีรสดีขึ้น นั่นไม่ได้หมายความว่าให้เราหลีกเลี่ยงการดื่มสุรา อย่างบางคนที่เคยเห็นกษัตริย์ดื่มสุราแล้วใส่ยาตองเพียงนิดเดียว แต่ดื่มสุราเข้าไปบ่อยๆ และกินจนเมาмайไม่ได้สติ อย่างนี้เรียกว่าขาดความสำรวม คำว่าสำรวมนี้ ท่านมุ่งหมายเหมือนกับฉลากยาที่บอกว่า “ยาอันตราย” ให้ระวังคือระวังว่าจะเสีย หรือห้ามขาดเลย อย่างเช่นมีใครมาเตือนเราว่า “ระวังจะตาย” เราก็จะต้องเข้าใจว่าต้องระวังขนาดที่ไม่เฉียดเข้าไปหาความตาย พยายามเว้นจากที่ๆ มันจะทำให้เราตายเด็ดขาด ไม่ใช่หมายความว่าเราลองตายเล่นๆ ดูกี่ได้ หรือตายอย่างนั้น อย่างนี้จึงจะผิดคำเตือน ในทางศาสนา พระศาสดาของเราตรัสว่าให้สำรวมจากการดื่มน้ำเมา ก็หมายความว่าให้เราเลิกโดยเด็ดขาด เลิกกินเหล้าเมายาเสีย

โทษของการดื่มสุรา

พระพุทธศาสนาประณามการดื่มสุราและการช่องเสพของ
มีนเมาเสพติดให้โทษทุกชนิด แต่จุดหนักอยู่ที่สุรา โทษของการดื่ม
สุรา ที่ท่านแสดงไว้ในสังคาลกสูตร ซึ่งทรงสอนแก่สังคาลกมาณพ
ว่า

๑. ธนทานิ ทำให้เสื่อมเสียทรัพย์
๒. กลุหปุปฺพทุมฺหิ ก่อการทะเลาะวิวาท
๓. โรคนัน อายตน์ จะเกิดโรคหลายอย่าง
๔. อกิตฺติ สฺมฺชนฺณี เสื่อมเสียชื่อเสียง
๕. หิริ โกปินนิทุทฺสนิ ทำให้ขาดความละอาย
๖. ปญฺญา ทุพฺพลีกรณิ ทำให้สติปัญญาเสื่อมถอย

การดื่มสุราชื่อว่าไม่รักตัว ล้างผลาญทรัพย์สมบัติลูกเมีย
ผลาญคุณงามความดีทุกอย่าง จึงชื่อว่าไม่รักตัว ไม่รักคุณความดี
ของตัว ไม่รักลูกเมีย ทรัพย์สมบัติ ไม่รักเกียรติยศของตัวทุกอย่าง
คนที่ดื่มมีศีลมีสัตย์ เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ถ้าเวลาเขาจะ
คิดทำลายเสีย เขาก็ใช้อุบายมอมเหล้าให้เมาเสียจนลืมตัวชวนให้
ทำผิดทำชั่วที่เขาได้เตรียมเอาไว้ เพราะเขาจนลืมตัวไปทำชั่วเขาก็
เสียคน พอเวลาหายเมาแล้วนี่ถึงการกระทำต่างๆ ที่ตัวทำไป ก็
เกิดมีความเดือดร้อนใจ เหมือนกับว่าหน้าของตัวเองเป็นใบหน้าที่
เกลี้ยงเกลาสสะอาดไม่มีตำหนิเลย ต้องมาเป็นแผล เห็นแล้วก็เกิด

ความไม่สบายใจฉันใด คนที่ไม่เคยทำบาปทำชั่ว แต่เพราะประมาททำชั่วเพราะขาดสติ นึกถึงบาปที่ไม่ดีก็ยอมไม่สบายใจทุกที สิ่งที่เราทำไปแล้วก็ให้มันแล้วไป เราต้องตั้งต้นด้วยการสำรวมใหม่ อย่ากระทำเช่นนั้นอีกเป็นครั้งที่สอง แต่บางคนไม่เข้าใจ เมื่อทำชั่วทำเสียเกิดความเสียใจก็หันไปดื่มสุราอีกเป็นการดับกลุ่ม ซึ่งยอมเป็นไปไม่ได้จะยิ่งซ้ำหนักอีก เปรียบเหมือนร่างกายของเราหรือพื้นสกปรก แต่แทนที่เราจะใช้ น้ำสะอาดล้าง กลับใช้น้ำสกปรกมาล้าง แล้วลองคิดดูว่ามันจะสะอาดได้อย่างไร เมื่อเราสกปรกแล้วต้องอาบน้ำชำระร่างกาย ฟอกสบู่ให้สะอาด แล้วไม่เข้าไปเลือกกล้วยกับสิ่งสกปรกอื่นๆ อีก ก็ไม่เปื้อนสกปรกอีกเช่นกัน

เพื่อแสดงโทษของการดื่มน้ำเมานั้น จะขอยกนิทานชุดประกอบสัก ๓ เรื่องเพื่อเป็นแนวทางของการพิจารณา ซึ่งเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องต้นกำเนิดของสุรา ซึ่งมีเรื่องเล่าดังนี้

เรื่องต้นกำเนิดสุรา

มีเรื่องเล่าว่า มีนายพรานคนหนึ่ง เป็นผู้หาเนื้อมาส่งพระเจ้ากรุงพาราณสีเป็นประจำ และได้พบต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่ง ที่ปลายมีโพรง พวกนกแขกเต้าคาบข้าวสาลีมากินที่โพรงไม้นั้น และนกอื่นๆ ก็คาบชะเอม พริกไทย มากินที่โพรงไม้นั้นไม่ขาด ของเหล่านั้นก็ตกลงไปในโพรงไทรเป็นอันมาก ครั้นฝนตกลงมาน้ำขังอยู่ในโพรงไทร และมีสีแดง มีรสเฝื่อนเกิดขึ้น เมื่อนกทั้งหลายมากินน้ำ

ในโพรงไม้นั้นก็เกิดความมีนเมาพลัดตกลงมา นายพรานได้ดูอยู่
สักครู่ก็เห็นนกนั้นบินไป เดี่ยวเดียวก็ตกลงมาอีก ก็เกิดความสงสัย
จึงได้ขึ้นไปบนต้นไม้เห็นน้ำสีแดงก็ยังไม่รู้ว่าเป็นน้ำอะไร นาย
พรานก็กินเข้าไปสองสามอีก ก็เกิดจิตใจครึกครื้น มีความสนุก
สนานแล้วก็นอนหลับไป พอตื่นขึ้นมาก็ได้ปีนขึ้นไปบนต้นไม้ ตัก
เอาน้ำนั้นไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสี พระองค์ให้ราชบุรุษทดลอง
ราชบุรุษเมื่อทดลองแล้วก็เกิดใจแกล้วกล้า พระองค์ก็เรียกน้ำนั้นว่า
สุรามัจฉาบัดนี้ อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องโทษของการดื่มสุรา

ในอดีตกาลพระราชองค์หนึ่ง ในกรุงพาราณสี เป็นผู้ที่ดีม
สุราเป็นนิจ และชอบเสวยเนื้อเป็นประจำจะขาดเนื้อเสียไม่ได้เลย
อยู่มาวันหนึ่ง เป็นวันอุโบสถซึ่งไม่มีใครฆ่าเนื้อขายในวันนั้น พ่อ
ครัวก็เกิดร้อนใจไม่มีเนื้อสดจะถวาย จึงเข้าไปกราบทูลแก่พระ
อัครมเหสีให้ทรงทราบ พระนางจึงตรัสว่า ถ้ากระนั้นเมื่อท่านจะ
นำโภชนาหารไปถวายแล้ว เราจะให้พระโอรสเข้าไปก่อน เพราะ
พระโอรสเป็นที่รักของพระราชชา

เมื่อพ่อครัวได้นำโภชนาหารเข้าไปถวาย จึงได้นำพระโอรส
เข้าไปก่อน เพราะเป็นที่ดีบร้อนของพระราชชา ซึ่งก็เป็นเวลาที่พระ
ราชากำลังเมาสุราอยู่ ครั้นเห็นพระโอรสที่เป็นที่รักก็อุ้มขึ้นนั่งบนตัก
แล้วชมเชย เมื่อพ่อครัวนำอาหารไปถวาย พระราชาไม่เห็นมีเนื้อ
จึงถามขึ้นว่าทำไมจึงไม่มีเนื้อ พ่อครัวก็ทูลให้ทราบว่ วันนี้เป็นวัน
อุโบสถไม่มีใครฆ่าเนื้อขาย พระราชาก็จึงได้จับพระราชบุตรหักคอ
แล้วโยนไปให้พ่อครัว “ท่านจงเอาเนื้อนี้แกงมาให้เรา” พระราชา
ตรัส พ่อครัวก็นำเนื้อนั้นมาปรุงเป็นอาหารถวาย ครั้นทรงเสวยแล้ว

ก็ทรงบรรทมหลับไป

ครั้นรุ่งเช้า เมื่อสร้างเมาก็ทรงเรียกหาพระโอรส พระมเหสี ก็ทรงพิลาปรำพันกราบทูลว่า พระราชโอรสนั้นได้ถูกพระองค์ฆ่า แล้วประทานให้พ่อครัวไปทำอาหารเสียแล้ว เมื่อพระราชชาติทรง สดับก็ระลึกได้ ร้องไห้ปริเทวนาต่างๆ แล้วทรงอธิษฐานว่า ต่อนี้ ไปเราจะไม่เสวยสุราจนตราบเท่าสุนัขพาน

นี่เป็นเรื่องแสดงให้เห็นว่า การดื่มน้ำเมาก่อความพินาศใหญ่ หลวง แม้พระโอรสที่รักยิ่ง ก็ทรงประหารเสียได้เพราะความเมา

อีกเรื่องหนึ่ง หลานชายของอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ผลาญ เงินทองเป็นจำนวนมาก แม้จะได้รับการช่วยเหลือจากเศรษฐีก็ยัง ประพฤติเช่นนั้นอีก พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้ฟังว่า ในกาลก่อน เราแม่ได้ให้หม้อวิเศษอันวยสิ่งที่ต้องการทุกอย่างแก่เขา ยังไม่ สามารถทำให้พอใจได้ แล้วทรงแสดงเรื่องอดีตมาแล้วให้ฟังว่า

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เป็นเศรษฐี ฝังทรัพย์ไว้ในแผ่นดิน สีสิบโกฏี ในกรุงพาราณสี ได้บำเพ็ญทานเป็นอันมาก เมื่อตายแล้ว ก็ไปเกิดเป็นท้าวสักกะเทวราชฯ เศรษฐีนั้นมีบุตรชายอยู่คนหนึ่ง เมื่อบิดาตายแล้วก็เอาแต่ดื่มสุรา ตบรางวัลแก่นักเต็นรำ นักขับ ประโคมครั้งละพัน และกลายเป็นนักเลงผู้หญิง นักเลงสุรา ผลาญ เงินทองจนหมดสิ้น และได้กลายเป็นคนยากจน ท้าวสักกะได้ทรง ทราบว่าเขาเป็นคนเขี้ยวใจแล้วก็เกิดความสงสาร จึงได้ประทาน หม้อวิเศษที่ให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาต้องการ แล้วตรัสว่า “เจ้าจง รักษาหม้อนี้ไว้ อย่าให้มันแตกทำลายลงเป็นอันขาดทีเดียว เมื่อ หม้อยังมีอยู่ เจ้าจะไม่ขาดทรัพย์ เจ้าจึงไม่เป็นผู้ประมาทนะ”

แล้วเสด็จกลับ จำเดิมแต่นั้นชายคนนั้นก็ดื่มสุราอีกและเที่ยวไป
วันหนึ่งเขาเมาแล้วโยนหมอนนั้นขึ้นไปในอากาศแล้วรับ โยนแล้วรับ
ครั้งหนึ่งเกิดรับผิด หม้อตกลงพื้นแตก ตั้งแต่นั้นมาเขาก็กลายเป็น
คนยากจนอีก

นี่แสดงให้เห็นว่า การดื่มน้ำเมา คือสุราเมรัยเป็นเหตุแห่ง
ความฉิบหาย ทำให้บุคคลผู้ดื่มได้ตกทุกข์ได้ยาก แม้บิดามารดา
ญาติก็ไม่อาจอุปถัมภ์อุ้มชูได้ ผู้ดื่มสุราทำตนเองให้หมดค่า ไม่เป็น
ที่ต้องปรารถนาของผู้ใด ดังนั้นพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า “การดื่ม
สุราเป็นเหตุให้ตั้งอยู่ในความประมาท” และอบายมุขคือหนทาง
แห่งความฉิบหายแห่งโลกทรพย์

ผู้หวังความเจริญก้าวหน้า และความเป็นมงคลแห่งชีวิตพึง
เว้นจากการดื่มสุราเมรัย และสิ่งเสพติดให้โทษทั้งหลาย ความ
สวัสดีจะเกิดแก่ตนทุกเมื่อ

มงคล
ข้อที่
๒๑

อปปมาโท จ ธมฺเมสุ
(ไม่ประมาทในธรรม)

ในมงคลข้อนี้ท่านได้แสดงไว้ว่า ความไม่ประมาทในธรรม
ทั้งหลาย ซึ่งเราก็คงพอที่จะแยกความหมายของมงคลข้อนี้ได้ ๒
ประการ คือ ความไม่ประมาท ๑ และธรรมทั้งหลาย ๑

ความไม่ประมาทคืออย่างไร เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยกความหมาย
กว้างมาก อปปมาทะ ซึ่งเมื่อแปลแล้วก็จะได้ใจความว่า ความไม่
ประมาท ความไม่ประมาทนั้นท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า ความที่

ไม่อยู่ปราศจากสติ หรือความมัวเมาในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ในวัย
ในความคิดที่ไม่มีโรค เหล่านี้เป็นลักษณะของความประมาททั้งสิ้น

สตินั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องคุ้มครองรักษาใจ
ตลอดจนการกระทำทางกาย วาจาของเราให้เป็นไปในทางที่ถูก
ที่ควร สติ ได้แก่ความระลึกได้ คือระลึกไว้ก่อนที่จะทำ ก่อนที่จะ
พูด ก่อนที่จะคิดกิจการทั้งปวง บุคคลที่ขาดสติเห็นยวรั้งในการ
งานที่ตนกระทำ ก็ทำให้เสียหายมากทั้งทรัพย์สินสมบัติและชีวิต เช่น
เราประกอบการค้าขาดการเอาใจใส่ในสินค้า ทำไปโดยไม่รู้จัก
กาลเทศะย่อมได้รับความพินาศปนปีในที่สุด หรือในส่วนร่างกาย
ไม่เอาใจใส่บริหารรักษา ยิ่งกว่านั้นยังกล้าประจบเหตุอันเป็นทาง
มาแห่งโรค เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว โรคที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็กำเริบมากขึ้น และในที่สุดก็ทำลายชีวิตของตนเองในที่สุด หรือ
คนที่ขับรถมีความประมาทขับรถเร็วเกินอัตรา โดยคิดว่าฝีมือของ
ตัวเองนั้นดีแล้ว ก็ยอมได้รับความตายในที่สุด ดังนั้นการที่เราจะ
กระทำกิจการใดๆ ก็ตาม ท่านสอนให้เรานั้นมีสติ คือคิดให้ดีเสีย
ก่อนที่จะกระทำการใดๆ ลงไป

ลักษณะของความมีสตินี้แหละที่เรียกว่าไม่ประมาท ส่วนคน
ที่ขาดสติ ความยับยั้งชั่งใจ ท่านเรียกว่าคนประมาท

ส่วนคำว่า ธรรม นั้น มีความหมายหลายประการซึ่งคำนี้ไม่ได้
หมายความว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสมอไป คำว่าธรรมนั้น
เป็นคำในภาษาอินเดียที่เขาใช้กันมานานแล้ว ซึ่งพอที่จะสรุปความ
หมายของคำว่า ธรรม ว่าหมายถึงสภาพ สิ่งของ หรือเรื่องเท่านั้น
เอง ซึ่งใช้ได้ทั้งทางดีและทางเลว อย่างเช่น

รูปธรรม	สิ่งที่มีรูปร่าง
อรูปรธรรม	สิ่งที่ไม่มรูปร่าง
โลกธรรม	เรื่องของโลก
สภาวะธรรม	สิ่งที่เป็นขึ้นเอง
มรณธรรม	ความตาย
วัฒนธรรม	ความเจริญ
หายนธรรม	ความเสื่อม

ฯลฯ

ซึ่งสิ่งที่ยกมานี้ ล้วนแต่เป็นความหมายของคำว่าธรรมทั้งสิ้น ดังนั้น ความหมายของคำว่า ธรรม หรือความไม่ประมาทในธรรม ในมงคลข้อนี้ หมายถึงไม่ประมาทในคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสัจธรรม ความไม่ประมาทในธรรม ก็คือความไม่ประมาทในสัจธรรมนั่นเอง หรือถ้าจะให้ความหมาย ขิดเข้ามา ธรรมนั้นหมายถึงเหตุหรือต้นเหตุ อย่างข้อความใน สัปบุริสธรรมข้อที่ว่า ธัมมัญญตา แทนที่จะแปลว่ารู้จักธรรมะ ท่านแปลเอาความหมายที่เดียวเลยว่า ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ซึ่งถ้าเราจะ ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ทุกข้อล้วนแต่คำบอกเหตุทั้งสิ้น คือบอกว่าทำเหตุอย่างนี้แล้วจะได้รับผลอย่างนั้น หรือไม่ก็บอกว่า ผลอย่างนี้เกิดมาจากเหตุอย่างนั้น ซึ่งเป็นคำสอนที่บอกเหตุทั้งสิ้น

ดังนั้นความไม่ประมาทในธรรม คือความไม่ประมาทในเหตุ นั่นเอง คนที่ดูเบาต่อการกระทำของตนเอง เพราะการกระทำของเราเองที่เรียกว่าธรรมนั้นแหละ เป็นเหตุที่จะให้เกิดผลต่อไป คนที่ดูเบาต่อการกระทำของตนเอง คนนั้นเรียกว่าคนประมาทในเหตุ

ผู้ที่รู้ความนี้แล้ว ก็ต้องละความประมาทเสีย ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เมื่อหมั่นทำให้เกิดในจิตใจของผู้ใดแล้ว ก็ย่อมจะเตือนให้ผู้นั้นประกอบการอันหาโทษมิได้ ดังนั้นบัณฑิตจึงสรรเสริญความไม่ประมาทไว้อเนกประการ ความไม่ประมาทนั้นมีคุณานิสงส์มากมายหลายประการ ทั้งในทางคติโลกและคติธรรม ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายเป็นมงคลอันสูงสุด ซึ่งหมายถึงความชั่ว และความดีทั้งปวง ในความชั่วก็ไม่ประมาท คือไม่ดูหมิ่นว่าไม่เป็นไร แม้เพียงเล็กน้อย ก็รีบละเสียไม่ปล่อยให้เพิ่มพูนขึ้น หมั่นขจัดอยู่เสมอ ความชั่วก็มีแต่จะหมดไป ในความดีก็ตั้งใจขะมักเขม้นกระทำ ไม่ดูหมิ่นว่าเล็กน้อย แล้วทอดธุระเสีย ความดีย่อมเพิ่มพูนขึ้น เมื่อความชั่วหมดไป ความดีเต็มเปี่ยมย่อมบริบูรณ์ด้วยสันติสุขซึ่งตนปรารถนา บุคคลที่ไม่ประมาท ย่อมไม่แคลงจากประโยชน์อันตนควรได้ควรถึง ดังนั้นจึงควรที่จะบำเพ็ญให้บริบูรณ์ในตน

ความไม่ประมาทนี้มีคุณมาก ดังที่เราจะเห็นได้ว่า คนที่ไม่ประมาทนั้นย่อมจะประกอบกิจการงานของตนได้ผลดี ตรงข้ามถ้าเราประมาทแล้วก็จะเกิดโทษ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า แม้แต่กันบูหรืเพียงกันเดียวก็สามารถที่จะทำลายทรัพย์สินของตนและของผู้อื่นให้หมดไปใหม่ไปในพริบตาเดียว ความไม่ประมาทจึงเป็นความเจริญ คือต้องทำเหตุให้ดี และทำเต็มที่ และทำให้สมผล การปฏิบัติตนอย่างนี้เรียกว่า ไม่ประมาทในธรรม

ในจตุกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระพุทธองค์ทรงชี้เหตุสำคัญไว้ ๔ ประการด้วยกัน ที่บุคคลไม่ควรประมาทอย่างยิ่งคือ

๑. ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต

๒. ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต

๓. ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต

๔. ในการเลิกละมิจฉาทิฐิ ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ

รวมความสี่เรื่องเข้าด้วยกัน คือไม่ให้ประมาทในการทำ การพูด การคิด และการปรับปรุงความคิดเห็นของตนให้ถูกต้อง เมื่อเราประพฤติในความไม่ประมาทแล้ว ความเจริญก็บังเกิดขึ้น แก่ตนในที่สุด

มงคล
ข้อที่
๒๒

คารโว จ
(มีสัมมาคารวะ)

มนุษย์ทุกคนอยากเป็นคนดี อยากให้ตนเป็นที่รักที่ชอบใจ
ของคนทั่วไปๆ อยากเป็นคนเฉลียวฉลาดรอบรู้สิ่งทั้งปวง อยากให้
ตนเป็นที่นิยมยกย่องของคนอื่น แต่สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นมาได้เพราะ
ผู้นั้นประกอบเอาไว้ เช่น อยากให้มีคนรักใคร่ยกย่องนับถือ ก็ต้อง
เป็นคนมีสัมมาคารวะ รู้จักเคารพซึ่งกันและกัน เหล่านี้เป็นเหตุให้
เราเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้
สอนในมงคลข้อนี้ว่า ให้มีความเคารพ

ถ้าเราจะดูความหมายของมงคลข้อนี้แล้วก็คิดว่า เป็นความหมายที่ตื้นๆ ถ้าเราคิดอย่างนั้นแล้วขอบอกได้เลยว่า ท่านดูบา ธรรมะข้อนี้ไปเสียแล้ว ถ้าความหมายมีอยู่เพียงเท่านั้นแล้ว พระพุทธเจ้าไม่จัดเอาไว้ในอันดับเกือบจะสุดท้าย ความจริงความหมายของ *คารโว* จ นี้ มีความหมายมากกว่าที่เราเข้าใจ ที่เราเข้าใจความหมายของคำว่า *คารวะ* ในที่นี้ส่วนมากแล้วจะมุ่งหมายถึง การกราบไหว้ ซึ่งความเป็นจริงแล้วไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น

ความหมายของคำว่า *คารวะ* นั้น มูลศัพท์เดิมคือ *ครุ* เมื่อประกอบกรรมวิธีทางไวยากรณ์แล้วรูปศัพท์ก็ถูกแปลงไป ซึ่งความหมายของคำว่า *ครุ* นี้ ที่เราแปลกันทั่วไปว่าหนัก ความหนักนี้เป็นความหมายที่ออกจะมีความหมายไปทางที่ไม่ดีในทางภาษาไทย เช่นว่า บ่วยหนัก อาการหนัก โทษหนัก อะไรเหล่านี้ ถ้าจะแปลเอาความหมายที่ได้ใจความแล้ว *ครุ* จะแปลว่า *ตระหนัก*

ความตระหนักที่เป็นความหมายของ*คารวะ*นั้น หมายถึง ความตระหนักในความดีอันมีอยู่ในตัวคนอื่นและสิ่งอื่น คุณความดีที่มีอยู่ในคนหรือในสิ่งใดก็ตาม ถ้าเราไปใส่ใจ สนใจ ปลงใจในคนนั้นสิ่งนั้น เรียกว่าตระหนักในความดี นี้แหละเป็นเนื้อแท้ของ *คารวธรรม* หรือความเคารพ

เมื่อเราเข้าใจอย่างนี้แล้วอย่าได้คิดว่า *กิริยากราบไหว้* ทำโค้ง ทำหมอบ เหล่านี้เป็น*คารวะ* นี้เป็นเพียง*กิริยาแสดงคารวะ* เท่านั้น บางคนอาจจะสร้างทำก็ได้ *คารวธรรม*นั้นเป็น*คุณธรรม*ที่มีอยู่ในใจ เราไม่สามารถที่จะดูด้วยตาเปล่า หรือจะใช้กล้องขยายก็มองไม่เห็น เปรียบเหมือนคนที่รู้หนังสือ ความรู้นั้นอยู่ที่ใจของคนที่มี

ความรู้ เราดูด้วยสายตาที่รู้ไม่ได้ว่าคนนั้นมีความรู้หรือไม่ ต่อเมื่อเขาแสดงความรู้ออกมาโดยการเขียนหนังสือ หรืออ่านหนังสือ ซึ่งเป็นกิริยาที่แสดงออกมาจากความรู้ที่มีอยู่ในใจแล้ว ข้อนี้ฉันใดก็ตีความว่า การแสดงความรู้ก็ฉันนั้น

ความเคารพนี้เป็นคุณสมบัติของหมู่ชนที่เจริญแล้ว ดังจะเห็นได้จาก หมู่ชนที่เจริญแล้วย่อมมีความเคารพกัน เป็นระเบียบ แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดในโลก หาบุคคลผู้มีคุณธรรมเสมอพระองค์ไม่ได้เลย ถึงกระนั้นพระองค์ก็ทรงเคารพในธรรมที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว เพราะทรงเห็นว่าความที่ไม่มีความเคารพนั้นเป็นสิ่งลำบาก ดังนี้แสดงว่า ความเคารพเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับโลก

ในมงคลทิพนีและในคัมภีร์พระไตรปิฎก ท่านได้แสดงสิ่งที่พุทธบริษัททำคารวะ ๖ สถาน คือ

๑. พุทธคารวตา ความเคารพในพระพุทธเจ้า
๒. ธมฺมคารวตา ความเคารพในพระธรรม
๓. สงฆคารวตา ความเคารพในพระสงฆ์
๔. สิกขคารวตา ความเคารพในการศึกษา
๕. อปฺปมาทคารวตา เคารพในความไม่ประมาท
๖. ปฏิสนฺธการวตา ความเคารพในปฏิสนธการการต้อนรับ

นอกจากนั้นก็มีความเคารพในบิดามารดา ครูอาจารย์ และปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ลุง ตลอดจนคนที่มีอายุ การเคารพในท่านเหล่านี้เรียกว่า คารวะ ซึ่งการเคารพนั้นจำแนกออกเป็น ๓ อย่าง คือ การเคารพด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ

เคารพพระพุทธรเจ้าด้วยกายนั้นคือ เมื่อเห็นท่านแล้ว ก็ย่อ
 กายคารวะด้วยองค์ ๕ คือ เข้าทั้ง ๒ มือทั้ง ๒ หน้าผาก ๑ ให้
 จรดพื้น ถ้าเป็นภิกษุสามเณรให้ลดผ้าเวียงบ่า และลดร่ม ถอด
 รองเท้า ผ่าคลุมศีรษะ ให้อยู่ในที่ ๑๒ ศอก ถ้าอยู่ในที่ไกล ต้องไป
 สู่ที่อุปัฏฐาก ถ้าพระพุทธรองค์ปรีนิพพานไปแล้ว ได้เห็นพระเจดีย์
 ไม่โพนีและพระพุทธรูป ก็ให้เคารพเหมือนอย่างนั้น การเคารพ
 พระพุทธรเจ้าด้วยวาจนั้น คือ ได้เห็นพระองค์แล้วก็กล่าวสรรเสริญ
 พระคุณ มีอรหังเป็นต้น หรืออยู่ที่เฉพาหน้า ก็ไม่พูดจาหวัระ
 เฮฮาให้มีเสียงดังเป็นต้น เมื่อเห็นพระเจดีย์พระพุทธรูปก็มีความ
 คารวะเหมือนอย่างนั้น การเคารพพระพุทธรเจ้าด้วยใจนั้น จะได้
 เห็นหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ก็ให้ใจของเราโน้มจิตไปถึงพระคุณของ
 ท่านทุกอิริยาบถ

การเคารพพระธรรมด้วยกายนั้น ก็คล้ายกับความเคารพ
 ในพระพุทธรเจ้า แปลกอยู่แต่ว่าเมื่ออยู่ในที่ไกลไม่ไปฟังธรรมเป็น
 อคารวะ ขาดความเคารพในพระธรรม เคารพพระธรรมด้วยวาจา
 นั้น ถ้าเป็นคฤหัสถ์การฟังธรรมเป็นใหญ่ ถ้าเป็นภิกษุสามเณร การ
 เล่าเรียนศึกษาท่องบ่นสาธยายเป็นใหญ่ ถ้าจะฟังธรรมอย่าได้พูด
 เสียงดัง อย่าคุยกันในเวลาฟังธรรม การกระทำอย่างนี้เป็นคารวะ
 การเคารพในธรรมด้วยใจนั้นให้ระลึกถึงคุณพระธรรม คือ พระวินัย
 พระสูตร และพระปรมาัตถ์ ซึ่งรวมเรียกว่าปริยัติธรรม สำหรับเล่า
 เรียนศึกษาให้รู้ข้อปฏิบัติ ให้ระลึกถึงพระธรรม ข้อปฏิบัติคือ ศีล
 สมภาณี ปัญญา ให้ระลึกถึงปฏิบัติธรรม คือ มรรค ผล นิพพาน

ความเคารพในพระสงฆ์ด้วยกายนั้น เมื่อเห็นพระสงฆ์ก็ยกมือ

ไว้วันมัสการ หรือไปถึงวัดอวาสาหวิหารและสีมา ให้ถอดรองเท้า และลดร่ม อย่าห่มผ้าคลุมไหล่ อย่าคลุมศีรษะหรือใส่หมวกเข้าไป ในอาราม เคารพพระสงฆ์ด้วยวาจา นั้น คือ เห็นพระสงฆ์แล้วกล่าว สรรเสริญคุณพระสงฆ์ มีสุปฏิปันโนเป็นต้น และอย่าพูดให้พระสงฆ์ เดือดร้อนใจด้วยคำหยาบ และยุยงพระสงฆ์เป็นต้น เคารพใน พระสงฆ์ด้วยใจนั้น คือจะเห็นพระสงฆ์หรือไม่ก็ตาม ให้มีจิตน้อม ถึงคุณของพระสงฆ์ มีสุปฏิปันโนเป็นต้น

สิกขาการวตา ความเคารพในสิกขาบทและการศึกษา มีการ รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ให้บริสุทธิ์ มีการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้น

อุปปมาทการวตา เคารพในความไม่ประมาทนั้น คือ ให้มี สติระลึกถึงในสติปัฏฐานทั้ง ๔ ไม่ปล่อยกาย วาจาและใจเป็นไป ตามอำนาจของอกุศล หมั่นประกอบกรกุศล มีให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาอยู่เสมอ อย่างนี้เรียกว่า เคารพในความไม่ประมาท

ปฏิสนธการวตา เคารพในการต้อนรับคือ ธมมปฏิสนธการ การต้อนรับด้วยธรรม และอามิสปฏิสนธการ การต้อนรับด้วยอามิส การต้อนรับด้วยธรรมนั้น คือการแสดงธรรม กล่าวให้คำอบรมสั่ง สอน ให้คำแนะนำที่ดี กล่าววาจาที่ไพเราะ การต้อนรับด้วยอามิส มีการให้ข้าว ให้น้ำ ให้ที่อยู่อาศัย ให้ที่นั่ง หมากพลูบุหรี เป็นต้น เหล่านี้จัดเป็นการปฏิสนธการ

ความเคารพใน ๖ ประการดังกล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ศาสนา เจริญ และได้ชื่อว่ายากย่องพระพุทธศาสนา ถ้าเราจะมาดูในปัจจุบัน บุคคลที่มีความเคารพในหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายให้ทำ

ตั้งใจทำให้บริบูรณ์ไม่บกพร่อง ผู้เคารพต่อหน้าที่ของผู้อื่น โดยอำนวยความสะดวกแก่เขา เพื่อที่จะทำหน้าที่นั้นให้สำเร็จโดยชอบ คือผู้ใหญ่กับผู้น้อยหรือผู้เสมอกัน ต่างเอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ของกันและกัน และเห็นว่ามีสำคัญต่อเนื่องกันและเท่ากัน ที่จะทำงานให้สำเร็จด้วยกัน ไม่ดูตายในหน้าที่ของกันและกัน และไม่ขัดขวางกัน แต่ช่วยกันให้สำเร็จทันกาลทันเวลา แม้เป็นผู้ใหญ่ก็ให้ความเคารพในหน้าที่ของผู้น้อย ไม่ควรที่จะดูหมิ่นว่ามีตำแหน่งเพียงเล็กน้อย เพราะหน้าที่ทั้งหลายย่อมจะต่อเนื่องกัน ถ้าส่วนน้อยไม่สะดวกแล้วส่วนใหญ่ก็ล่าช้าลง

ธรรมดาตักที่จะสูงได้นั้นต้องอาศัยอิฐที่รองล่างเป็นฐาน ลองถ้าเรายกอิฐข้างล่างออกเสียแล้ว ตอนบนถึงจะมีความแข็งแรง มีความสวยงามสักเพียงไรก็ไม่สามารถที่จะอยู่ได้ต้องทลายลง ฉะนั้นผู้ใหญ่จะมีอำนาจมีความสง่าได้ต้องอาศัยผู้น้อยเป็นเครื่องสนับสนุน และต่อเนื่องกัน ถ้าเราขาดความเคารพในหน้าที่ของกันและกันเสียแล้วก็จะเป็ผลให้ความเจริญไม่เกิดขึ้น พุดง่าย ๆ ก็คือ การรดา หรือความเคารพในที่นี้หมายถึงความที่เรารู้จักหน้าที่ของตนว่ามีอย่างไร แล้วเราทำตามหน้าที่นั้น อย่างเช่นในร่างกายของเราซึ่งตามภาษาธรรมเรียกว่าอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ตามีหน้าที่ดู หูมีหน้าที่ฟัง จมูกมีหน้าที่ดมกลิ่น ลิ้นมีหน้าที่ลิ้มรส กายมีหน้าที่รับสัมผัส ใจมีหน้าที่คิด ต่างทำงานประสานกัน และรู้จักหน้าที่ของกันและกัน มีความเคารพในความสำคัญของตนและกัน ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของกัน ก็ทำให้เรามีความสะดวกสบาย แต่ถ้าตาเกิดอยากจะฟัง หูเกิดอยากจะดู จมูกเกิดอยากจะลิ้มรส

ขึ้นมาแล้ว ร่างกายของเราจะเป็นอย่างไร หรือว่าสิ่งต่างๆ มันไม่ยอมทำงานตามหน้าที่แล้ว เราจะทำอย่างไร

ในสังคมของเราก็เหมือนกัน ความสงบความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยที่เรามีการวะ หรือความเคารพในหน้าที่ คุณความดีของกันและกัน จึงทำให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้ตรัสไว้ใน อปริหานิยธรรมสูตร ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ว่า ภิกษุทั้งหลายยังเคารพนับถือบูชาภิกษุผู้เป็นเถระบวชมานาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำของหมู่ จักเชื่อฟังถ้อยคำของท่านอยู่เพียงไร ก็พึงหวังความเจริญไม่มีเสื่อมเพียงนั้นๆ ในทางฆราวาส ถ้าชนทั้งหลายยังเคารพผู้ใหญ่โดยอายุหรือโดยคุณความดี หรือโดยตำแหน่งหน้าที่อยู่เพียงไรแล้ว ก็พึงหวังความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้นๆ

ในทางปกครอง บุตรธิดาเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ศิษย์เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ทหาร ข้าราชการเคารพเชื่อฟังคำสั่งโดยชอบของผู้บังคับบัญชาเหนือตน พลเมืองเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง และพระสงฆ์เคารพพระวินัยพระบัญญัติของพระศาสดาไม่ละเมิด ย่อมเป็นทางเจริญแก่ตนเอง แก่วงศ์ตระกูล หมู่คณะ แก่ชาติ ศาสนา ดังนั้นความเคารพหรือคารวตา จึงจัดเป็นมงคลด้วยประการฉะนี้

มงคล
ข้อที่
๒๓

นิวาโต จ
(มีความถ่อมตน)

ตามพระบาลีในมงคลข้อนี้ว่า นิวาโต จ แปลว่า ถ่อมตน ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากความหมายในมงคลข้อที่แล้ว อย่ามีความเข้าใจว่าเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าเป็นธรรมที่ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เพราะว่า พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงมงคลคือความเจริญก้าวหน้า ถ้าเป็นข้อเดียวกันแล้วจะไม่ใช่ความก้าวหน้าเลย ในมงคลข้อที่ ๒๒ ท่านแสดงไว้ว่าให้มี การรุดา ความเคารพ และในมงคลข้อนี้ แสดงว่าให้มีความถ่อมตัว ถ้าจะดูเผินๆ แล้ว เราจะเห็นว่ามี ความหมายคล้ายคลึงกัน เพราะตามสายตาของชาวบ้านแล้ว จะเห็นว่า อาการอย่างนี้มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือเข้าใจว่าการเคารพคือ

กิริยากราบๆ ไหว้ๆ และการถ่อมตัวคืออาการก้มศีรษะ หรือหมอบ
เราไปถือกิริยาอาการเหล่านี้ว่าเป็นเนื้อแท้ของคารวตา กับนิวาโต
ซึ่งการแสดงอย่างนี้เป็นเพียงมรรยาทเท่านั้น คุณธรรมอย่างนี้มัน
อยู่ที่ใจ จะขอแยกออกให้ดู

การวะ คือความตระหนักในคุณความดีของผู้อื่น

นิวาตะ คือถ่อมใจของเราเอง

**การบำเพ็ญการวะนั้น ประการผู้อื่น ส่วนนิวาตะนั้น ประการ
ตนเอง** บางคนมีการวะแล้วแต่ไม่มีนิวาตะก็ได้ อย่างเช่นเรารู้ว่า
เขาดีและตระหนักในคุณความดีของเขาเหมือนกัน ซึ่งนับว่ามีการวะ
แต่ในขณะเดียวกัน นิสัยความทะนงตนถือตนมีอยู่ในจิตใจ ก็มี
ความคิดว่า “ແກ່ງຈຣິງ ດີຈຣິງ ຂ້າຮູ້ ແຕ່ຂ້າເອງກໍ່ໜຶ່ງເໝືອນກັນ”
อย่างนี้เรียกว่าทะนงตน หรือในภาษาปัจจุบันนี้เราเรียกว่า “เบ่ง”
คือคนประเภทที่ขาดนิวาตะนี้ พอเห็นความดีของคนอื่นแล้วเป็น
ต้อง “เบ่ง” หรือพองตัวเข้าหาทันที เหมือนกับอึ่งอ่างที่พองตัวเอง
เพื่อจะให้เทียมเท่าโค ดังนั้นท่านจึงสอนให้เราแก้ตรงนี้ คือแก้ที่
ตัวของเราเอง

คำว่า นิวาตะ แปลตามตัวว่า ลมออก (นิ = ออก วาตะ=ลม)
นิวาโต ก็หมายความว่า ผู้มีลมออกแล้ว คือให้คลายจากความเบ่ง
ตามธรรมชาติเราจะเห็นได้ว่าคนเรานั้นเมื่อเวลาที่ไม่สบายอย่างเช่น
ท้องอืด ท้องเฟ้อ เพราะว่ามีลมมาก จะกินอะไรเข้าไปก็ไม่ได้ เรา
จะต้องกำจัดลมในท้องที่ทำให้ท้องอืดท้องเฟ้อเสียก่อน จึงจะกิน
อาหารเข้าไปได้ คุณความดีก็เหมือนกัน トラバドที่เรายังมีมานะ
ถือตัว หรือพองลมอยู่แล้ว คุณความดีหรือวิชาการศึกษาที่ไม่สามารถที่

จะเข้าไปได้ เพราะมันติดอยู่ที่ความถือตัวเสียแล้ว และความถือตัว หรือมีทิฐินี้ทำให้คนพินาศมามากแล้ว ไม่มีใครที่อยากจะคบค้าด้วย มีแต่คนรังเกียจ นานเข้าก็กลายเป็นคนที่สังคมรังเกียจไป เหมือนกับลูกโป่งที่ถูกอัดแน่นมากเพราะแรงลม พอนานเข้าก็แตกเพราะว่าลมนั้นดัน ความถือตัวก็เหมือนกัน เมื่อมีมากเข้าก็ทำให้ระเบิดออกมา ทางกาย ทางวาจา เป็นที่น่ารังเกียจของคนทั่วไป ที่เรียกว่า “ไอ้หมอนี่มันเบ่งมาก” บางทีความเบ่งของตัวเองนั้นแหละเป็นหนทางให้เจ็บตัวได้ง่ายๆ เหมือนกัน

คนที่มีมานะถือตัวหรือ “เบ่งจัด” เหล่านี้เป็นคนที่ทำความดียาก ที่ว่าทำความดียากนั้น ไม่ใช่ยากที่ความดี แต่ยากที่คนทำ เพราะคนประเภทนี้เป็นคนเจ้ามานะ เจ้าทิฐิ คิดว่าตนเองนั้นมีความประเสริฐเลิศลวยกว่าคนธรรมดา หรืออย่างน้อยก็พอๆ กับคนที่ว่าเก่ง ยิ่งเบ่งมากก็ยิ่งหาโอกาสทำความดียาก เพราะถือว่าเราดีแล้ว อย่างเช่น สักขุชัยปริพพาชก อาจารย์ของอุปติสสะ หรือ พระสารีบุตร เมื่อตอนที่ศิษย์ชวนมาเฝ้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ยอมมา เพราะถือตัวว่าเราเป็นอาจารย์คนแล้ว และมีอายุพรรษามากกว่า เลยพลาดจากคุณความดี

และนอกจากนั้นคนประเภทนี้ เป็นคนที่ไม่ยอมรับความดีดี จากบุคคลอื่น คนเราที่จะมีความดี มีความรู้ ก็ต้องอาศัยจากการถ่ายทอดความดีความรู้จากคนอื่น เช่นจากอาจารย์ถ่ายทอดเอาความดีมาจากผู้ที่ประพฤติชอบ ถ่ายทอดเอาแนวการปฏิบัติจากพระสงฆ์ การที่เราจะถ่ายเอามาได้นั้น จะต้องอาศัยการยอม นอบน้อมถ่อมตน ยอมรับนับถือท่าน ต้องเทิดทูนไว้ในฐานะสูง

และถ่อมตัวเราลงต่ำ อย่างเช่นเราจะถ่ายน้ำหรือน้ำมันจากถังหนึ่ง ไปยังอีกถังหนึ่ง ตามหลักแล้วจะต้องเอาถังที่จะรับถ่ายไว้ต่ำ ถังที่มีน้ำไว้สูง ไม่อย่างนั้นแล้วน้ำก็จะไม่ยอมลงมา หรือกรณีที่ส่งน้ำ ประปา เขาจะตั้งถังจ่ายน้ำไว้สูงแล้วจึงจะจ่ายน้ำได้ ฉะนั้นใครคนเรา ลองได้มีความเสมอกันแล้ว หรือมีความสูงกว่าคนที่เราจะถ่ายทอด แล้ว ไม่มีวันที่เราจะได้ความดีหรือความรู้มาได้ ดังนั้นคนที่ขาด นิวาตะ จึงเป็นคนที่ยากจะถ่ายทอดเอาความดีหรือความรู้มาจาก ผู้อื่นได้

ดังนั้นพระพุทธองค์จึงได้ทรงสอนให้เรงดบ่งเสีย แล้ว ประพฤตินิวาตะ คือความถ่อมตน ผ่อนลมเบ่งออกมาเสียบ้าง การที่เราลดทิฐิมานะนั้น ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้เราเสียศักดิ์ศรี หรือฐานะของตนแต่อย่างใด การวางตัวตามฐานะของคนนั้นไม่ใช่ เป็นมานะทิฐิ แต่เป็นการทำงานตามฐานะของตน ไม่อย่างนั้นแล้ว ความเป็นบ่าวเป็นนาย เป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่จะมีได้อย่างไร ลักษณะ คนมีมานะทิฐินั้นเป็นลักษณะของคนที่หลงผิดต่างหาก หลงผิดคิดว่าเราดีเลิศกว่าเขาอะไรทำนองนี้ แต่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้ เราเห็นความดีของคนอื่น แล้วหันมาเปรียบเทียบความดีของเรา ละมานะทิฐิของเราลงเสียบ้าง

ความเย่อหยิ่งหรือมานะทิฐินั้น เกิดด้วยลักษณะ ๒ คือ เกิด ด้วยชาติและตระกูล ๑ เกิดด้วยลาภยศและบริวาร ๑ ความจริง แล้วการที่บุคคลที่มีกำเนิดชาติตระกูลสูงนั้นเป็นเพราะกุศลกรรม เก่า คือความประพฤติอ่อนน้อมต่อบุคคลที่ควรเคารพ เพราะมี คุณความดีสูง จึงได้ให้กำเนิดสูง ความที่มีชาติสูงนั้นเป็นของที่ทุก

คนปรารถนาต้องการ เพราะเป็นเหตุให้คนทั้งหลายเคารพยกย่อง แต่ถ้าเกิดมีความเย่อหยิ่งถือตนเพราะว่าเราเกิดในชาติตระกูลสูงแล้ว ก็เป็นที่น่ารังเกียจ ไม่น่านับถือ แสดงว่าผู้มีชาติสูงนั้น ไม่รู้คุณค่าของความเป็นชาติสูงของตน นำไปใช้ในทางที่ผิด คือทะนงตนเหยียดหยามผู้อื่น ควรจะเป็นที่ยกย่องนับถือ ก็เลยกลายเป็นคนที่น่าเกลียดชัง ไม่น่านับถือไปเสีย

ความมั่งมีนั้นก็เหมือนกัน เป็นผลของกุศลกรรมในชาติก่อน มาสนับสนุน เพราะจะได้ใช้ทรัพย์ที่มีอยู่เป็นเครื่องบำรุงตนและผู้ที่อยู่ในบังคับให้ได้รับความสุข ตลอดจนสงเคราะห์เพื่อนร่วมชาติตามสมควร เพื่อสร้างความรักความนับถือ และชื่อเสียงเกียรติคุณ ซึ่งรวมเรียกว่ายศและเกียรติ แต่ถ้าเรามีทรัพย์แล้วกลับทะนงตน ดูหมิ่นผู้อื่น ที่มีกำลังทรัพย์ไม่เท่าเทียมตน แทนที่จะใช้ทรัพย์ที่มีอยู่สร้างคุณความดีให้เกิดแก่ชุมชน เพื่อให้เกิดไมตรีและความเคารพนับถือ กลับใช้ทรัพย์ไปในทางที่ก่อความเดือดร้อน สร้างความรังเกียจแก่คนทั่วไป คนที่มีความรู้ก็เหมือนกัน ถ้าเราใช้ความรู้ไปในทางที่ข่มผู้อื่นแล้ว ความรู้ที่นั่นแทนที่จะเกิดคุณกลับจะให้โทษแก่ตนเอง ซึ่งความดูถูกเหยียดหยาม ความเย่อหยิ่งถือตนเพราะชาติ ตระกูล ทรัพย์ วิชา นั้น ก่อให้เกิดโทษมาก ซึ่งเรามักจะได้รับข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ่อยๆ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงได้ตรัสไว้ในปราภาวสูตรว่า

ชาติถุโธ ธนถุโธ โคตตถุโธ จโย นโร
สญญาติมติมญญเอติ ตํ ปราภาวโต มุขํ

นรชนใดเยอหยิ่งเพราะชาติ เยอหยิ่งเพราะทรัพย์ เยอหยิ่ง
เพราะโคตร ย่อมคูหมิ่นซึ่งญาติของตน ความเยอหยิ่งนั้นเป็นทาง
ของผู้เสื่อม

ความไม่เยอหยิ่ง ความที่ประพุดินอบน้อมถ่อมตนไม่ถือตัว
คูหมิ่นผู้อื่น เป็นเหตุให้ผู้อื่นรักใคร่และเอ็นดู ชวนใจให้ผู้อื่นมี
เมตตากรุณาหวังให้มีความสุขความเจริญ ผู้ใดเป็นที่รักของคนเป็น
อันมาก ผู้นั้นย่อมได้รับความสะดวกในกิจการต่างๆ นำตัวเองไปสู่
ความเจริญด้วยอิสรียศและบริวาร ดังนั้นผู้ที่มีความเจริญด้วย
ชาติตระกูล ลาภยศและบริวาร จึงควรที่จะระวังตนเพราะชาติและ
ทรัพย์เป็นต้น อย่าให้เป็นเหตุให้เราเป็นคนเยอหยิ่งถือตน โปรด
ระลึกลู่เสมอว่า คนที่จะไปสู่ความเจริญได้นั้นจะต้องอาศัยความ
นอบน้อมถ่อมตน คนที่ไม่มีนิวาตะ จะไปสู่ที่สูงไม่ได้เลย เหมือน
คนที่จะกระโดดสูงจะต้องย่อตัวเสียก่อนจึงจะกระโดดได้สูง ถ้าลอง
เราไม่ย่อตัวซิ เราทำตัวแข็งๆ จะกระโดดสูงได้หรือไม่ ความถ่อม
ตนก็ฉนั้นนั้น ย่อมที่จะนำตนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ด้วยเหตุนี้
พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า ความถ่อมตนนี้เป็นมงคลอย่างสูงสุด

มงคล
ข้อที่
๒๔

สนตฺถุจฺฉี
(มีความสันโดษ)

ในมงคลข้อนี้ พอท่านได้อ่านห้วงมงคลแล้วก็จะเกิดความ
กลางแคลงใจขึ้นมาทันทีว่า ความสันโดษนั้นเป็นมงคลได้อย่างไร
ซึ่งเรื่องความสันโดษนี้เองเป็นเรื่องราวใหญ่โตเกี่ยวกราวกันมาก
และทำให้เป็นการเข้าใจผิดกันอย่างใหญ่โตจนถึงกับมีการวิพากษ์
วิจารณ์กันอยู่พักหนึ่งเรียกว่าวิจารณ์กันเป็นระดับชาติทีเดียว และ
ก็หาว่าสันโดษนั้นทำให้ยากจนบ้างละ หาว่าสันโดษขัดขวางความ
เจริญของชาติบ้างละ ทั้งนี้เพราะสันโดษนั้นไปคล้ายคลึงกับความ
มกน้อยเท่านั้นเอง ซึ่งมีคนเป็นอันมากเข้าใจกันว่า ความสันโดษก็
คือความมกน้อย จนเรียกกันติดปากว่า “สันโดษมกน้อย”

เพื่อความเข้าใจขอให้ท่านได้ดูความหมายของคำสองคำนี้
ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ซึ่งพระพุทธองค์
ตรัสว่า

ทสยิมานิ ภิกขเว กถาวตฺถุณี กตมานิ ทส อปฺปิ จ นิกถา สน
ตุฏฺฐิจิกถา ปวิเวกถา อสงฺสคฺคกถา วิริยาสมฺภกถา สีลกถา สมาธิ
กถา ปญฺญาถา วิมุตฺตีกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา อิมานิ โข
ภิกขเว กถาวตฺถุณินิ

แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องที่ภิกษุควรสนทนากันมีอยู่
๑๐ เรื่อง คือ

๑. อัปปิจนิกถา เรื่องความมักน้อย
๒. สันตุฏฺฐิจิกถา เรื่องความสันโดษ
๓. ปวิเวกถา เรื่องความสงบวิเวก
๔. อสงฺสคฺคกถา เรื่องความไม่คลุกคลีกับหมู่
๕. วิริยาสมฺภกถา เรื่องทำความเพียร
๖. สีลกถา เรื่องการรักษาศีล
๗. สมาธิกถา เรื่องการทำสมาธิ
๘. ปญฺญาถา เรื่องการอบรมปัญญา
๙. วิมุตฺตีกถา เรื่องทำให้พ้นทุกข์
๑๐. วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา เรื่องญาณเครื่องเห็นความพ้นทุกข์

ธรรมทั้ง ๑๐ ข้อนี้ท่านเรียกว่า กถาวัตถุ แปลว่าเรื่องที่ควร
กล่าว ดังนั้นเมื่อเราได้มาพิจารณาตามหัวข้อธรรมเหล่านี้แล้ว เราก็
จะเห็นได้ว่า มีความหมายแตกต่างกันอยู่ไม่อย่างนั้นพระพุทธเจ้า
ไม่ทรงจำแนกไว้อีกข้อหนึ่งต่างหาก ขอให้พิจารณาดูทั้งสองข้อดู

อับปิจฉา ความมักน้อย

สันตุฎฐิ ความสันโดษ

ดังนั้นเมื่อเราได้ความกระจ่างแล้วว่า ความมักน้อย กับ ความสันโดษ นั้นเป็นคนละข้อแล้ว ก็ขอให้เราเลิกเข้าใจในทางที่ไม่งามเสีย ซึ่งต่อไปนี้เราจะได้อาศึกษาคำว่า สันโดษ ต่อไป

คำว่า สันตุฎฐิ มูลศัพท์เดิมว่า สันโตสะ (สัน + ตุสะ) เขียนตามแบบสันสกฤต เป็น สันโตสะ เรามาเขียนเป็นคำไทยว่า สันโดษสันตุฎฐิ หรือ สันโดษ แปลตามความหมายแล้วจะได้ความหมายว่า ยินดีพอใจกับของๆ ตน ซึ่งแยกในทางปฏิบัติออกเป็นระหว่างชาววัดกับชาวบ้าน ชาววัดคือพระก็เคร่งครัดกว่าชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ใช้ความมักน้อยเลยก็มี

ลักษณะของสันโดษ

สันโดษ ท่านได้จำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ สกั ตุฎฐิ ยินดีของๆ ตน ๑ สนตั ตุฎฐิ ยินดีของที่มิได้อยู่ ๑ สมั ตุฎฐิ ยินดีสม่ำเสมอ ๑ ถ้าจะให้เข้าใจสั้นๆ ก็จะได้ความดังนี้ คือ

๑. ยินดีตามมี
๒. ยินดีตามได้
๓. ยินดีตามควร

ข้อแรก ยินดีตามมี หมายความว่า ยินดีกับของที่ตนมีอยู่แล้ว หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ความยินดีกับของๆ ตนนี้แหละ

คือสันโดษ เรื่องความยินดีกับของๆ ตนนี้จะต้องทำความเข้าใจให้ดี บางท่านเข้าใจผิดคิดว่า มัวแต่พอใจกับของๆ ตัวเอง ทำให้คนคิดไม่ก้าวหน้า ทำให้ตนเองและบ้านเมืองไม่เจริญ เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดในทำนองนี้ จึงใคร่ที่จะยกตัวอย่างบุคคลสองคนมา เปรียบเทียบให้เห็นเพื่อประกอบในการพิจารณา คือ คนหนึ่งเป็นคนที่รักตัว รักพ่อแม่ของตัว รักลูกของตัว รักสามีภรรยาของตัว รักประเทศชาติของตัว คนที่สอง เป็นคนไม่รักตัว ไม่รักพ่อแม่ของตัว ไม่รักลูกของตัว ไม่รักสามีภรรยาของตัว ไม่รักประเทศชาติของตัว คนทั้งสองประเภทนี้ท่านจะว่าคนไหนดี ท่านก็ต้องตอบว่าคนประเภทแรกดี คนประเภทแรกเป็นคนที่มีความสันโดษ มีความรักตัว รักความก้าวหน้าของตัว ทำให้ตัวเองเจริญ พ่อแม่ลูกเมียประเทศชาติเจริญก้าวหน้า ตรงข้ามกับบุคคลประเภทที่สอง เป็นคนไม่มีสันโดษ เป็นคนทำลายตนเอง ทำลายพ่อแม่ลูกเมียตลอดจนประเทศชาติของตนเอง

เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน สมมติว่าท่านเป็นผู้หญิง และก็มีชายสองคนมาขอความรักจะขอแต่งงานด้วย ชายคนหนึ่งบอกกับท่านว่า เมื่อแต่งงานแล้วจะรักลูกเมียของตน แต่อีกคนหนึ่งมาบอกว่า เมื่อแต่งงานแล้วจะไม่รักลูกเมียของตน จะเที่ยวไปรักลูกเมียคนอื่น แล้วท่านเป็นผู้หญิงท่านจะเลือกใคร หรือต่างว่ามีเจ้านายสองคน คนหนึ่งรักลูกน้องของตัว อีกคนหนึ่งไม่รักลูกน้องของตัว ไปเที่ยวรักและยกย่องคนอื่น แล้วท่านจะเลือกเจ้านายประเภทไหน

เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้แล้วก็จะมีคนหัวหมอเกิดความสงสัยว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วของที่มีมันไม่ดีมีอยู่ในตัวของเรา เราก็จะต้องรักมัน

ด้วยหรือ เช่นโรคภัยไข้เจ็บบางชนิดที่อยู่ในตัว เช่น โรคกลาก โรคเกลื้อน มันอยู่ในตัวของเราๆ เราก็ต้องรักมันด้วยหรือ หรือว่าบิดามารดาของเราติดฝิ่น ติดกัญชา ติดสุรา เราก็ต้องติดตามหรือรักษาสิ่งนี้ด้วยหรือเปล่า ข้อนี้ขอตอบได้เลยว่าไม่ต้องรัก เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นโรคภัยไข้เจ็บ กลาก เกลื้อน หรือฝิ่น กัญชา สุรา เหล่านี้มันไม่ใช่ของๆ เรา มันเป็นเรื่องที่มาทีหลัง และทำอันตรายแก่ตัวเราเอง

ข้อที่สอง ยินดีตามได้ หมายความว่ายินดีกับส่วนที่ได้ เช่นเดิมเราตั้งใจว่าจะได้เงินสักพันบาท แต่ผลที่สุดมันได้เพียงร้อยบาท อีกเก้าร้อยบาทสูญเสียไป เราก็หันมายินดีกับเงินร้อยบาทที่เราได้ ส่วนอีกเก้าร้อยบาทที่เราไม่ได้เราก็เฉยเสีย อย่างนี้เรียกว่ายินดีกับส่วนที่ได้ แต่ความจริงเท่าที่ปรากฏแก่ตาและใจคนส่วนมากนั้น มักจะเอาความยินดีไปฝากไว้กับส่วนที่ไม่ได้ ความรู้สึกของคนชนิดนี้ขาดสันโดษในตามได้ ได้สิ่งใดมาแทนที่จะพอใจว่านั่นเป็นลาภอันมีสำหรับตน กลับคิดว่าสูญเสียลาภส่วนใหญ่ไปเสียแล้ว ที่ได้มาได้เพียงเลาๆ เหลือเดนจากคนอื่นเขา ใจคนที่ไม่สันโดษตามได้ มีความรู้สึกอย่างนี้ทั้งนั้น คือพยายามที่จะใส่ไฟตัวเอง ให้มันเร้าร้อนอยู่ตลอดเวลาแทนที่จะชอบส่วนที่ได้ กลับเกลียด แต่แล้วเอาความชอบใจไปฝากไว้กับส่วนที่ไม่ได้ แล้วอย่างนี้จะมีความสุขได้อย่างไร ดังนั้นเราจึงต้องฝึกหัดใจให้รับรู้ความจริงเหล่านี้ไว้เสมอ

ข้อที่สาม ยินดีตามควร เป็นยอดของความสันโดษทีเดียว ที่เป็นยอดของความสันโดษนั้นก็เพราะว่าความยินดีตามควร เป็นความยินดีที่ประกันความสุขใจได้ตลอด ถ้าจะเปรียบเอาความยินดี

ตามควรเป็นเครื่องกลั่นกรอง ก็เป็นเครื่องกลั่นกรองที่ละเอียด เป็นเครื่องกลั่นกรองอันสุดท้าย ความยินดีตามมีอันดับแรก เป็นธรรมะที่ช่วยให้เรายินดีกับของที่เรามี เลิกยินดีกับสิ่งที่เราไม่มี อันดับสองยินดีตามได้ ธรรมะข้อนี้สูงขึ้นมาอีกระยะหนึ่ง อันดับสามยินดีตามควร เท่ากับเป็นธรรมะกำกับความยินดีตามมีตามได้อีกทีหนึ่ง ของที่เรามีอยู่กับของที่เรามา บางอย่างก็เป็นของที่ควรใช้ควรบริโภค บางอย่างก็ไม่ควรใช้ไม่ควรบริโภค อย่างเช่น เราได้ผลไม้มา ๒ ผล และได้มาใหม่อีก ๑ ผล ผลที่มีอยู่มันเกิดเน่าเกิดเสียขึ้น เราก็เลิกยินดีทิ้งมันไป อย่าเก็บไว้ให้เน่าคาบ้าน เหม็นเน่าเปล่าๆ ไม่ใช่ว่าเป็นของๆ เราแล้วต้องยินดีเรื่อยไป เน่าก็เก็บไว้ เสียก็เก็บไว้ ส่วนผลที่สองที่ได้มาใหม่ เรายินดีกับการที่เราได้มา แต่พร้อมกันนี้เมื่อถึงคราวกินก็ต้องเลือกกินแต่ที่มันควรกิน เมล็ดและเปลือกเราก็ต้องผานมันทิ้งไป ไม่ใช่ว่าถ้าได้มาแล้วต้องกินทั้งหมดผล เปลือกเมล็ดก็กินด้วย เราต้องเลือกกินเท่าที่มันจะกินได้ฉันใด ความยินดีตามควร ซึ่งเป็นความยินดีสุดยอดก็เช่นเดียวกัน มีอะไรได้มาต้องพิจารณาถึงความที่ควรหรือไม่ควรด้วย ความยินดีตามควรนี้ ท่านวางหลักไว้สำหรับพิจารณา ๓ ประการ คือ

๑. *ยถาลาภะ* ควรแก่ฐานะ
๒. *ยถาพละ* ควรแก่สมรรถภาพ
๓. *ยถาสารูปะ* ควรแก่ศักดิ์ศรี

ยถาลาภะ ควรแก่ฐานะนั้น ได้แก่ฐานะของเรา คือเราต้องนึกถึงฐานะของเราว่า เราอยู่ในฐานะอย่างไร เป็นบรรพชิต เป็นคฤหัสถ์ เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ย่อย แต่ละฐานะก็ยังมีจำแนกชั้นออก

ไปอีก ตัวอย่างเช่น ในฝ่ายศฤงคารก็แยกออกไปอีกทางยศ มีนายพล นายพัน นายร้อย นายสิบ พลทหาร ทางพลเรือนก็มี หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนกประจำแผนก ลดหลั่นกันลงไป รวมความแล้วเราแต่ละคนมีฐานะไม่เหมือนกัน คนมีสันโดษประเภทนี้ เป็นคนรู้ประมาณตัว วางตัวได้เหมาะสมกับฐานะของตน เข้าหลักของคนดีข้อที่ว่า อุตัญญตา เป็นผู้รู้จักตน และข้อว่า มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ถ้าเป็นผู้น้อยก็เป็นผู้น้อยที่น่ารัก ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็เป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพนับถือ คนที่ขาดสันโดษประเภทนี้ ไม่มีทางดีมีแต่ทางเสีย เสียถึงสองทาง คือ ๑. เสียในทางใฝ่สูงเกินฐานะ คิดแต่จะเอาดีเอาเด่น หนักเข้าก็กลายเป็นคนที่สังคมรังเกียจ ๒. เสียในทางเห่อเหิมในสิ่งที่เกินวาสนาของตน

ยถาพละ ควรแก่กำลัง หรือสมรรถภาพ กำลังของคนหรือสมรรถภาพของคนนั้นมีไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็กำลังกาย กำลังใจ บางคนกำลังกายเข้มแข็ง แต่กำลังใจอ่อนแอมมาก กระทบอะไรนิดอะไรหน่อยไม่ได้ พลอยตายเอาง่ายๆ บางคนกำลังกายอ่อนปวกเปียก แต่กำลังใจเข้มแข็งเด็ดขาด สามารถเอาชนะคนที่ม่ีกำลังกายแข็งแรงได้อย่างน่าอัศจรรย์ รวมความแล้วว่คนเรานี้ไม่เหมือนกันแน่ อย่าไปหลงเข้าใจผิดว่าเป็นคนแล้วเหมือนกันหมด

ยถาสารุปะ ยินดีตามศักดิ์ศรี หมายความว่า ให้ยินดีตามในสิ่งที่เหมาะที่ควรแก่ภูมิศีลธรรมของตน หรือจะพูดว่ายินดีตามความดีของตนก็ได้ ถ้าจะพูดให้เข้าใจชัดตามคำสามัญก็จะได้ว่า “ศักดิ์ศรี”

ของใครก็ตาม แม้ว่าเราจะพอใจตามได้และตามกำลังที่เรา

มีอยู่ แต่ถ้าไปเกิดยินดีกับสิ่งนั้นเข้าแล้วมันเสียศักดิ์ศรีของเรา คือ เสียศีลเสียธรรม เสียชื่อเสียงของ สิ่งนั้นเราก็ไม่ควรยินดี

เมื่อได้อธิบายมาเสียนานก็ใครที่จะให้เราคิดว่า ธรรมะใน ข้อสันโดษนี้เป็นภัยต่อความเจริญก้าวหน้าของใครหรือไม่ ทั้งใน ทางส่วนตัวและในทางส่วนรวมและประเทศชาติ ความมีสันโดษ นั้น ทำให้เกิดความสุข คือคนเราถ้ามีความพอใจเสียอย่างเดียวแล้ว ความสุขก็จะเกิดขึ้น แต่ถ้าคอยไม่มีความพอใจแล้ว ความสุขจะ เกิดขึ้นไม่ได้ ความมีสันโดษนั้นทำให้เกิดความก้าวหน้าและมีความ เจริญโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทางจิตใจ ในทางโลก เรา ลองมาดูกันว่า ระหว่างคนที่รักหน้าที่ของตัวเอง กับคนที่ไม่รักหน้าที่ ของตัวเองนั้น ใครจะมีความก้าวหน้ากว่ากัน คนที่มีหน้าที่ของ ตัวเองแล้วแต่ไม่รักหน้าที่ ไปเที่ยวทำงานอื่นซึ่งไม่ใช่หน้าที่ ถ้าท่าน เป็นผู้บังคับบัญชา ท่านจะเลื่อนคนไหนขึ้นในตำแหน่งสูง แน่แน่นอน ท่านจะต้องเลือกเอาคนที่รักหน้าที่มาทำงาน เพราะคนที่รักหน้าที่ ของตนเองนั้นสามารถที่จะทำงานให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงชี้ให้เราเห็นว่า ความมีสันโดษเป็นมงคล อย่างยิ่ง ก่อนจบมงคลข้อนี้ ขอยกเอาอุทานธรรมของท่านเจ้าคุณ ศาสนโสภณ (แจ่ม จตุตสโล) วัดมกุฏกษัตริยารามว่า

ความไม่พอใจจนเป็นคนเข็ญ

พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล

จนทั้งนอกจนทั้งในไม่ได้การ

จงคิดอ่านแก้จนเป็นคนพอ

มงคล
ข้อที่
๒๕

กตญญูตา
(มีความกตัญญู, เป็นสัตบุรุษ)

โลกที่จะตั้งอยู่ได้ โดยอาการราบรื่นเป็นปกติสุขพ้นจากทุกข์
ยากลุ่มจม ด้วยอาศัยเหตุ ๒ ประการคือ ผู้มีอุปการะเกื้อกูลอุดหนุน
กัน ๑ ปฏิการะ การตอบแทนคุณท่าน ๑ เช่นบิดามารดาอุปการะ
บุตรด้วยการเลี้ยงดู ปกครองรักษาให้เจริญเติบโต จนสามารถช่วย
เหลือตัวเองได้แล้ว บุตรสำนึกอุปการคุณของท่านแล้วแสดงความ
เคารพนับถือไม่ดูหมิ่น ตั้งใจปฏิบัติตามโอวาทของท่านผู้แนะนำ
พร่ำสอนให้วันชั่ว ให้ประพฤติดี ไม่ฝ่าฝืน ตั้งใจเล่าเรียนศิลปวิทยา
เพื่อเป็นคนฉลาดตามความประสงค์ของท่าน ทำตนให้เป็นที่เบาใจ

ของท่านในปฐมวัย เมื่อพ้นปฐมวัยไปแล้ว เสร็จจากการศึกษา ศิลปวิทยาแล้วตั้งใจประกอบอาชีพที่ชอบ เพื่อตั้งตนให้เจริญด้วย ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี และความสุข ด้วยความขยันหมั่นเพียร แสดงความเป็นคนดีให้ท่านเห็น ให้ท่านเชื่อถือไว้วางใจว่าจะเป็น ผู้สามารถปกครองตน ปกครองทรัพย์ ดำรงวงศ์ตระกูลให้เจริญได้ เมื่อท่านเจ็บป่วยก็ช่วยดูแลรักษา ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน เหล่านี้เป็นหน้าที่ของบุตรที่จะพึงกระทำต่อผู้มีอุปการคุณ ดังที่ได้ แสดงไว้ในมงคลข้อที่ว่า เลี้ยงดูบิดามารดาให้เป็นสุข ซึ่งในที่นี้จะไม่ ขออธิบายให้มากเพราะจะกลายเป็นว่าอธิบายซ้ำซ้ำ

ตามความหมายข้างบนที่ได้แสดงมาแล้ว หรือผู้อื่นที่ให้ความ หมายในมงคลข้อนี้ว่า กตัญญู แปลว่า รู้คุณที่ท่านอุปการะแล้ว เหล่านี้เป็นการแปลตามความหมาย ถ้าเราจะมาพิจารณาดูแล้ว ความหมายในมงคลข้อนี้จะต้องมีความหมายยิ่งไปกว่าที่เรา รู้ๆ กันอยู่ ทั้งนี้ได้กล่าวไว้แล้วว่า พระพุทธองค์แสดงมงคลไว้เพื่อที่ จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามเจริญก้าวหน้าต่อไป ดังนั้น ความหมายของ มงคลข้อนี้ที่ว่า กตัญญู จะต้องมีความหมายสูงกว่าที่เรา มีความ เข้าใจกันอยู่ ลองดูความหมายของมงคลข้อนี้ในมงคลทีปนี ตอน ปลายของมงคลท่านสรุปไว้ว่า

“กตญฺญตยา สปปฺริสญฺมิมิ จตวา” แปลว่า ตั้งอยู่ในภุมิ สัตตบุรุษ โดยความเป็นคนกตัญญู ซึ่งความหมายนี้มีความหมาย ว่า กตัญญูในมงคลที่ ๒๕ เป็นกตัญญูชั้นสูง ที่เรียกว่าชั้นสัตตบุรุษ

ท่านพันเอกปิ่น มุกขนัด ได้อธิบายความหมายของคำนี้ว่า “...ความกตัญญูสามัญทั่วไป (ซึ่งเป็นคู่กันกับกตเวที) เป็นการรู้

อุปการคุณที่คนอื่นทำแก่ตน จะรับรองว่าใครมีคุณก็ต่อเมื่อเขาทำอะไรให้แก่ตัวเท่านั้น เช่นรับว่าพ่อแม่มีคุณก็เพราะท่านเลี้ยงดูเรามา รับว่าครูอาจารย์มีคุณ ก็เพราะท่านได้สอนวิชาความรู้แก่เรามา รู้ว่าญาติพี่น้องมีคุณ ก็เพราะท่านเหล่านี้ได้เคยให้ข้าวน้ำเรารับประทาน รวมความว่ากตัญญูอย่างสามัญทั่วไป หมายถึงรู้อุปการคุณที่เขาทำให้เรา นี่กตัญญูสามัญ

ส่วนกตัญญูชั้นสัตตบุรุษ หมายถึงการรู้เห็นความดีอันมีอยู่ในตัวของคนอื่น ใครมีความดีก็รู้ว่าเขาดี ไม่ว่าเขาจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตาม”

เมื่อได้ยกเอาข้อความทั้งในฝ่ายบาลี และความคิดเห็นของท่านผู้เป็นปราชญ์มาเสนอแล้ว เราก็จะมีความเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ว่า กตัญญู ในมงคลข้อนี้สูงกว่ากตัญญูสามัญตรงที่ว่า เป็นกตัญญูซึ่งอยู่ในภูมิของสัตตบุรุษ ซึ่งมีความเห็นต่างจากคนสามัญทั่วไป คนที่ไม่ใช่สัตตบุรุษนั้น ยากที่จะรับรู้ว่าคุณอื่นดี ถ้าตัวเองไม่ได้รับประโยชน์จากเขา แม้ว่าคนนั้นจะเป็นคนดีทำคุณประโยชน์ช่วยเหลือคนทั้งเมือง ถ้าเราคนเดียวไม่ได้รับแล้ว ก็ไม่ยอมที่จะรับรู้ความดีของคนอื่น เท่านั้นยังไม่พอ ยังแถมโพนทนาว่าร้ายเขาเสียด้วย เพราะว่าตัวไม่ได้ประโยชน์ ซึ่งความกตัญญูชั้นสามัญถ้าเราจะพิจารณาแล้วก็จะเห็นได้ว่า ต้องได้รับประโยชน์จึงจะรู้คุณ ซึ่งความกตัญญูแบบนี้ก็ไม่พ้นเห็นแก่ตัวอยู่นั่นเอง ดังนั้นความกตัญญูในมงคลข้อนี้จึงสูงกว่ากตัญญูสามัญ

คนมีกตัญญูแบบสัตตบุรุษแล้ว ไม่ยอมเอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความดีของคนอื่น ใครดีก็รับรู้ว่ามีดี เป็นการตัดสินความดีด้วย

ความดี ซึ่งอยู่ในหลักข้อที่ว่า ธรรมาธิปไตย ปรารภธรรมเป็นใหญ่ ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า กตัญญูแบบสามัญนั้น เป็นเหตุให้เกิด **กตเวที** ส่วนกตัญญูแบบสัตตบุรุษ เป็นเหตุให้มี **ธรรมสวนะ** การฟังธรรม เป็นการยอมรับถ่ายทอดความดีจากคนอื่น ซึ่งก็มีความสัมพันธ์กับมงคลข้อต่อไป คือข้อ ๒๖

ก่อนที่จะเข้าไป จะใคร่ขอให้ความหมายของคำว่า สัตตบุรุษ เสียก่อน เพราะว่าผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาธรรมก็จะสงสัยว่า สัตตบุรุษ นั้นแปลว่าอย่างไร สัตตบุรุษ นั้นแปลว่าผู้สงบ หรือผู้ที่มีคุณธรรม ๗ ประการ (สัตต = เจ็ด, บุรุษ = บุคคล) ซึ่งมีภูมิธรรมดังนี้

๑. รัชมัญญูตา เป็นผู้รู้จักเหตุ
๒. อตถัญญูตา เป็นผู้รู้จักผล
๓. อตตัญญูตา เป็นผู้รู้จักตน
๔. มัตตัญญูตา เป็นผู้รู้จักประมาณ
๕. กาลัญญูตา เป็นผู้รู้จักกาล
๖. ปริสัณญูตา เป็นผู้รู้จักชุมชน
๗. บุคคลปริปริญญูตา เป็นผู้รู้จักบุคคล

คุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้แหละเป็นภูมิของสัตตบุรุษ ซึ่งเมื่อบุคคลใดทำให้มีในตนแล้วก็จะเป็นผู้มีความสงบ เพราะเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่านทะเยอทะยานจนเกินเหตุ นอกจากนั้น ความหมายของคำว่า กตัญญู ในมงคลข้อนี้ท่านยังได้ให้ความหมายคลุมไปถึงว่า **รู้คุณของบุญกุศล** คือความดีที่ตนเองได้ทำสืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสาย อันเป็นเหตุดีที่ส่งเสริมให้ตนเจริญรุ่งเรือง ก็จะได้ตั้งใจ

ทำความดีที่จัดว่าเป็นบุญกุศลนั้นสม่ำเสมอ ไม่ทอดธุระเสีย เมื่อเรายิ่งทำความดี ความดีก็ยิ่งแสดงผลให้เห็นชัด นำให้ทำดียิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นมงคลอย่างสูงประการหนึ่ง

ดังนั้นเราก็จะได้ความรู้ว่า กตัญญูในมงคลข้อที่ ๒๕ นี้ หมายถึง ความกตัญญูอย่างสัตตบุรุษ คือรู้จักคุณความดีและคุณธรรม อันมีอยู่ในตัวผู้อื่น ตลอดจนรู้จักบุญคุณของบุญกุศลที่ตนทำมาแล้วว่ามีคุณค่าอย่างไร และตั้งหน้าที่จะประกอบคุณความดีต่อไป

มงคล
ข้อที่
๒๖

กาเลน ธมฺมสวณํ
(พึงธรรมตามกาลอันสมควร)

ได้กล่าวแล้วในมงคลที่ ๒๕ ว่าความมีกตัญญูตามแบบสัตตบุรุษนั้น เป็นเหตุให้เกิดธรรมสวณะ คือการฟังธรรม ดังนั้นในมงคลนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “กาเลน ธมฺมสวณํ การฟังธรรมตามกาลเป็นมงคล”

ความรู้และความฉลาดของโลกที่สืบทอดกันมาและเจริญขึ้นนั้น อาศัยจากการถ่ายทอดกันมาด้วยการฟังต่อๆ กันมา แม้การรู้มงคลในพระพุทธศาสนาทุกอย่าง ก็อาศัยฟังจากท่านที่รู้มาก่อน เล่าบอกฟังต่อๆ กันมา ดังนั้น การฟังจึงเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาความรู้ต่างๆ ทั้งที่เป็นฝ่ายโลกและฝ่ายธรรม นิยายต่างๆ ที่เป็นสารคดี

หรือเป็นสุภาสิตสอนให้เว้นชั่ว ประพฤติดี สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย ก็ด้วยการเล่าบอกให้ฟังต่อๆ กันมา ผู้ฟังเห็นว่าเป็นประโยชน์ก็เลยเล่าให้ลูกหลานฟัง เพื่อรู้จักประพฤติดนให้เหมาะสมกับภาวะกาลของตนและของโลก เพราะว่าคนเราในโลกนี้มีความปรารถนาอยากจะให้คนดี บิดามารดา ครูอาจารย์ ที่อุตสาหะสั่งสอนบุตรและศิษย์ ก็มีความปรารถนาที่อยากจะให้บุตรหรือศิษย์ของตนเองเป็นคนดี มีวิชาความรู้ ไม่ต้องการให้ศิษย์และบุตรของตนเป็นคนชั่ว ดังนั้นคนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนจึงเป็นคนดี ส่วนผู้ที่ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่ตั้งใจประพฤติดีตามคำสั่งสอน ก็ย่อมเป็นคนชั่วและไร้วิชาความรู้ คนที่เป็นคนดีมีวิชาความรู้ทำให้โลกเจริญ ส่วนคนที่ไม่มีวิชาความรู้และประพฤติชั่ว เป็นคนที่ทำให้โลกเข้าสู่ความเสื่อม ไม่เป็นที่ต้องการของชาวโลก ดังนั้นการฟังหรือการศึกษาจากผู้รู้ที่นั้นจัดว่าก่อให้เกิดความเจริญ

ตามความหมายของมงคลข้อนี้ว่า “กาเลน ธมฺมสวณฺ” แปลว่าการฟังธรรมตามกาล หมายความว่า การที่เราฟังธรรมตามระยะเวลาอันสมควร เป็นการทำให้ตัวเกิดความเจริญก้าวหน้าอีกทางหนึ่ง ในทางโลกถ้าเราจะพิจารณาแยกประเภทของเสียงแล้วก็จะได้อยู่ ๓ ประเภท

เสียงที่ทำให้จิตใจเลวลง

เสียงที่ทำให้จิตใจเสมอตัว

เสียงที่ทำให้จิตใจดีขึ้น

เสียงแรกที่ทำให้จิตใจเลวลง ได้แก่เสียงด่าทอกันต่างๆ ตลอดจนเสียงที่กล่าวคำไม่ไพเราะสุภาพ **เสียงที่สอง** ฟังแล้วเสมอ

ตัว ได้แก่เสียงที่เป็นไปตามภาษาโลก อย่างเช่นเสียงร้องเรียกกัน เสียงเจรจากัน เสียงเพลงที่ขับกล่อมอารมณ์เหล่านี้ เป็นต้น **เสียงที่สาม** ฟังแล้วเกิดความเจริญขึ้น ฟังแล้วทำให้เกิดความสว่าง ความรู้แก่จิตใจ เสียงเหล่านี้ได้แก่เสียงธรรม

เสียงที่เรียกว่า เสียงธรรม นั้น ได้แก่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด ที่ทรงสั่งสอนโดยมีวัตถุประสงค์ได้บรรลุประโยชน์ ในปัจจุบัน ๑ ทรงสั่งสอนเพื่อให้บรรลุประโยชน์ในเบื้องหน้า ๑ และทรงสั่งสอนให้บรรลุประโยชน์อย่างสูงสุด เช่นทรงสั่งสอนให้เจริญสมณะ และวิปัสสนา เป็นต้น

เมื่อเราเข้าใจอย่างนี้แล้ว ปัญหาต่อไปก็คือ กาลอย่างไรเป็น กาลที่ควรฟังธรรม เมื่อจะแยกประเภทของกาลฟังธรรมแล้วจะได้ อยู่ ๒ ประเภท คือ

กาลฟังธรรมตามพุทธบัญญัติ

กาลฟังธรรมตามพุทโธวาท

กาลฟังธรรมตามพุทธบัญญัติ นั้น มีหลักฐานตามพุทธวจนะว่า

“จาทุทสี่ ปณฺณรสี ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี กาลา พุทฺเธน
ปญฺญตฺตา สทุมฺมสฺวนสฺสลิเม”

แปลความว่า วันที่ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำแห่งปักข์ เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้ฟังธรรม หมายความว่า วันพระ ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เป็นกาลฟังธรรมตามพุทธบัญญัติ

ส่วนในด้านพุทโธวาท คือคำสั่งสอนเชิงแนะนำของพระพุทธเจ้า กาลสำหรับฟังธรรมนั้นไม่ได้กำหนดเป็นการตายตัว เพียงแต่เมื่อไรมีเรื่องสมควรให้ฟังธรรมก็ฟัง ท่านยกตัวอย่างกาล

อันสมควรฟังธรรมไว้ ๒ ข้อ คือ

๑. เมื่อจิตของตนถูกวิตกครอบงำ
๒. เมื่อมีผู้แสดงธรรม

ในข้อแรกทรงหมายความว่า เมื่อใดจิตของเราถูกอกุศลวิตก เช่นความคิดไปในทางต่ำ ถูกกิเลสเข้ารบกวนจิตใจ ก็ให้ช่วยตัวเอง โดยการฟังธรรม ไม่จำเป็นที่จะต้องรอให้ไปถึงวันพระ เหมือนกับว่าในเวลาใดที่เราารู้สึกว่าจะมีโรคแก้ตัว เราก็ควรไปหาหมอเพื่อ เชื้อร่างกาย ไม่ต้องรอให้ถึงกำหนด

ประการที่สอง หมายความว่า เมื่อมีผู้แสดงธรรมเช่น มีเทศน์ มีปาฐกถา มีอภิปราย ก็ควรที่จะหาโอกาสที่จะไปฟังเพราะโอกาส เหล่านี้หายาก จึงควรที่จะหาโอกาสเปิดฟังโดยที่เราไม่จำเป็นต้อง ออกจากสถานที่ถ้าเราไม่มีเวลาว่างออก

การฟังธรรมนั้นมีประโยชน์อย่างไร ซึ่งเป็นปัญหาที่มักจะถูก ตั้งอยู่ในสมองของคนเกือบจะทั่วไป และอย่างไรท่านจึงจัดว่าเป็น มงคล ประโยชน์ของการฟังธรรมนั้นมีมาก แต่ที่พระพุทธองค์ได้ ทรงแสดงไว้ใน พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่า

๑. *อสุสุตฺตํ สฺกฺขนาติ* ผู้ฟังย่อมได้ฟังเรื่องที่ยังไม่เคยฟัง เพื่อ เพิ่มพูนความรู้ ความฉลาดของตนเอง เพราะผู้แสดงธรรมย่อม จะต้องศึกษา ค้นคว้า และขบคิดข้อธรรมใหม่ๆ มาแสดง

๒. *สุตฺตํ ปริโยทปะติ* ผู้ฟังย่อมเข้าใจเรื่องที่เคยฟังแล้ว แต่ ไม่แจ่มแจ้ง หมายความว่า ถ้าหัวข้อธรรมที่ตนได้ฟังมาแล้ว ผู้ฟัง ก็จะได้ใช้การฟังนั้นเป็นเครื่องทบทวนความรู้ทางธรรมะ และทำให้เกิดความแม่นยำและแตกฉานยิ่งขึ้น

๓. กงขั วิหนต์ ผู้ฟังย่อมทำลายความสงสัยของตนเสียได้
หมายความว่า ถ้าผู้ฟังยังมีความลังเลสงสัยในธรรมะบางอย่าง
หรือทำความติบางอย่าง เมื่อได้มาฟังธรรมะเพิ่มเติม จะทำให้
ความสงสัยลังเลใจนั้นหมดสิ้นไป และตัดสิ้นใจละความชั่วและ
ทำความดีง่ายขึ้น

๔. ทิฏฐิ อุกุ กรโธติ ทำความเห็นให้ตรง คือปรับความคิดเห็น
ของตนเองให้ถูกต้องตามความหมายของธรรมะ ที่ใครจะมุ่งไปสู่
การเรียน การทำงาน การครองเรือน การทำบุญ การบำเพ็ญ
ภาวนาเพราะในระหว่างที่เราดำเนินชีวิตสู่จุดหมายปลายทางของ
ชีวิต เราจะถูกลมารคือกิเลสรบกวน ทำให้เกิดความเห็นผิด การ
ฟังธรรมจะทำให้เราเกิดความรู้ว่าความคิดเห็นของเราได้บิดเบือนไป
อย่างไร แล้วก็จะได้เลิกความคิดความเห็นนั้นเสีย

๕. จิตตมสฺส ปสํหติ จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส หมายความว่า
การฟังธรรมเป็นการฝึกหัดอบรมจิตให้เกิดความสงบผ่องใส

ดังนั้นการฟังธรรมตามกาลอันสมควร จึงเป็นอุดมมงคลอัน
สูงสุด เพราะเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความฉลาด และ
เป็นการอบรมจิตของเราให้สูงขึ้นดังกล่าวมาแล้ว

มงคล
ข้อที่
๒๗

บนุตี จ
(ความอดทน)

ความอดทนเป็นเครื่องตบแต่งจิตใจของเราไม่ให้เกิดความ
ท้อถอย ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ที่จะสำเร็จด้วยความง่ายโดยไม่มี
อุปสรรคเป็นไม่มี ทุกอย่างจะต้องมีอุปสรรคทั้งสิ้น ต่างกันแต่ว่า
จะมากจะน้อยกว่ากันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้บุคคลผู้ที่หวังความสำเร็จ
ในกิจการต่างๆ ต้องปลูกฝังความอดทนให้มีอยู่ในใจ เพื่อจะเป็น
เครื่องต้านทานสิ่งที่จะมาทำให้สิ่งที่เราปรารถนาต้องสูญเสียไป
เหมือนกับว่าร่างกายของเรามีกำลังต้านทานโรคเอาไว้ หรือไม่
อย่างนั้นเราก็ต้องฉีดวัคซีนป้องกันตัวเอาไว้ฉนั้นใด บุคคลที่มีขันติอยู่
ในตนแล้ว ก็เหมือนมีกำลังต้านทาน หรือมีวัคซีนป้องกันตัวฉนั้น

ขันติ เมื่อแปลตามตัวก็จะให้ความหมายว่า ความอดทน ท่านได้จำแนกความอดทนเอาไว้สามประการคือ ทนลำบาก ๑ ทนตรากตรำ ๑ และทนเจ็บใจ ๑

ทนลำบาก นั้นอธิบายว่า ความที่มีความอดทนต่อความเจ็บป่วยอันเกิดจากการที่เราได้รับความทุกข์ทรมานทางกาย หรือได้รับบาดเจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่แสดงอาการทรมานท้อหรือส่งเสียงร้องครวญคราง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความลำบากแก่ผู้พยาบาลอีกด้วย ความอดทนต่อทุกข์ทรมานอย่างนี้เรียกว่า ทนลำบาก **ทนตรากตรำ** ได้แก่การทนต่อ ความหนาว ความร้อน แดด ฝน ในระหว่างที่เราประกอบกิจการงานต่างๆ ซึ่งจะต้องประสพกับความหนาว ความร้อน ลม แดด สัมผัสเหลือบยุงต่างๆ เราก็มีความอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจการงานกลางคัน พันท้ออุปสรรคนั้นๆ จนกว่าจะบรรลุถึงที่ตนปรารถนา **ความทนเจ็บใจ** ได้แก่การอดทนต่อการถูกตำว่า เสียดสีจากคนทั่วไป ไม่แสดงอาการโกรธเคืองหรือความอาฆาต เหล่านี้เรียกว่าทนเจ็บใจ นี่เป็นลักษณะของความหมายของคำว่า ขันติ

แต่ความหมายของคำว่า ขันติ ในมงคลข้อนี้ ท่านให้ความหมายว่า ได้แก่ **อริวาสนขันติ** ซึ่งในมงคลที่ปนิภาค ๒ ตอนอธิบายมงคลข้อขันติ ในที่นั้นท่านอ้างหลักฐานจากคัมภีร์อรรถกถาปรหมัตถ ไชติกา ชุททกปาฐะ ว่า

“...ขันติ นาม อริวาสนขันติ ยาย สมนุนาโคโต ภิกขุ - ๗๗ - ภาทรกโต มนสิกรโ ตโต อุตฺตริ อปฺราธภาเกณ อายสฺมา ปุณฺณ-ตฺเถโร วียาติ... แปลความว่า คำว่าขันติ (ในมงคลข้อนี้) หมายถึง

อริวาสนขันติ ซึ่งถ้าภิกษุมีขันติข้อนี้แล้ว แม้ว่าถูกคนอื่นด่าด้วยคำด่าถึง ๑๐ อย่าง* หรือถูกข่มเหงจิตใจ ก็จะไม่ดำรงจิตของตนไว้ในฐานะดีกว่าคนที่มาด่ามารังแกตน โดยที่ท่านไม่ทำชั่ว (ตอบ) เช่นท่าน พระปุณณะได้ทำตัวอย่างมาแล้ว

จากบาลีที่ยกมานี้ ก็แสดงให้เห็นว่า ขันติ ในมงคลข้อนี้ ท่านหมายเอา อริวาสนขันติ ความหมายของคำว่า อริวาสนขันตินั้น หมายความว่า ความอดทนต่อคำว่าร้ายหรือคำด่าทอ เสียดสีของบุคคลอื่น ซึ่งหมายความว่าบุคคลที่ล่วงเกินเรานั้นมีฐานะต่ำกว่าเรา แต่ถ้าผู้นั้นมีฐานะสูงกว่าเราและเราไม่มีทางจะตอบโต้ได้ เพราะเขามีอำนาจกว่า ความอดทนที่มีเพราะกลัวอำนาจไม่จัดเป็นอริวาสนขันติ ซึ่งมีพระบาลีในมงคลที่ปิณีภาค ๒ แสดงว่า

ภยา หิ เสฏฺฐจฺวโจ ชเมถ สารมฺภเหตุ ปน สาทิสฺสสุ โย จิธ
หีนฺสฺส วโจ ชเมถ เอตํ ขนฺติ อุตฺตมมาหุ สนฺโต

คำแปลโดยใจความ คนอดทนต่อถ้อยคำของคนที่สูงกว่า เพราะความกลัว อดทนคำของคนเสมอกันได้เพราะแข่งดี แต่ถ้าผู้ใดในโลกนี้ ทนคำของคนเร็วกว่าได้ สัตตบุรุษกล่าวว่าความอดทนนั้นสูงสุด

และอีกท่อนหนึ่งกล่าวว่า

* หมายถึง อักโกสวัตถุ ๑๐ อย่าง (เรื่องที่ยกขึ้นด่ากัน ๑๐ ข้อ) คือ ด่าว่า แก่เป็นโจร แก่เป็นพาล แก่เป็นคนหลง แก่เป็นวัว แก่เป็นหมา แก่เป็นอูฐ แก่เป็นสัตว์นรก แก่เป็นสัตว์ดิรัจฉาน คนอย่างแกไม่มีหวังจะได้ไปสวรรค์ คนอย่างแกจะไปสู่ทุกคติ”

ตตต เอตํ ขนฺตินฺตํ ยญฺจ เอตํ
ชาติโคตฺตาทิหิ หีนสฺส วจนฺกขมํ เอตํ
ขนฺติ อุตฺตมนฺติ โปราณกปณฺชิตา วทนฺติ
ยมฺปนเนตํ ชาติอาทิหิ เสฏฺฐสฺส
ภเยน สทิสฺสส การณฺตุริยลกฺขणे
สารมฺเภ อาทีนวทสฺสเนน ขมนํ เนสา
อริวาทสนขนฺติ นาม.

แปลความว่า “คำว่า ‘ขันติ’ ในบาลี (ก่อนหน้า) นั้นหมายถึงความอดทนต่อถ้อยคำของคนผู้ต่ำกว่าโดยชาติตระกูล เป็นต้น เป็นบัณฑิต แต่โบราณกล่าวว่าเป็นขันติสูงสุด”

ส่วนความอดทนต่อถ้อยคำของคนผู้สูงกว่า เพราะกลัวเขา และความอดทนต่อถ้อยคำของคนเสมอกัน เพราะด้วยการชิงไหวชิงพริบกับเขา ขันติอย่างนี้ไม่เรียก อริวาทสนขันติ

เมื่อยกบาลีมาแสดงก็เป็นอันว่าเราได้เข้าใจความหมายของคำว่า ‘ขันติ’ ในข้อนี้แล้วว่า ท่านหมายถึงขันติขั้นสูงสุด คืออริวาทสนขันติ บุคคลผู้มีอริวาทสนขันติอย่างดีเยี่ยม ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่อง พระปุณณะ ในปุณฺณโณวาทสฺสูตร ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า

พระปุณณะผู้อดทน

พระปุณณะนี้เป็นพระภิกษุชาวสุนาปรันตะ มีอาชีพเป็นพ่อค้า มีฐานะดีพอควร และท่านปุณณะได้เดินทางไปยังกรุง

สาวตีสื่อเพื่อกิจการค้า และได้มีโอกาสไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมะ ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงทูลขอบรรพชาอุปสมบท ในพระพุทฺธศาสนา

ครั้นอุปสมบทแล้วการบำเพ็ญเพียรไม่ได้ผล ท่านมีความคิดว่าหากได้จาริกไปทำความเพียรในแคว้นสุนาปรันตะอันเป็นบ้านเกิดของท่าน จะได้ผลดีกว่า ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า อากาศในแคว้นสาวตีสื่อนั้นไม่เหมาะกับท่านก็เป็นได้ จึงได้เข้าไปทูลลาพระพุทฺธเจ้าว่า

“ในชนบทแคว้นสาวตีสื่อนั้นไม่ค่อยสบายพะยะค่ะ ไม่เหมาะสำหรับการทำงานเพียรของข้าพระองค์”

“แล้วเธอคิดว่า ที่ไหนจะสบายเล่าปุณณะ” พระพุทฺธเจ้าทรงรับสั่งถาม ซึ่งพระองค์ก็ทรงทราบได้ดีว่า สิ่งแวดล้อมนั้นเป็นส่วนสำคัญในการทำควมเพียรอยู่เหมือนกัน

“ข้าแต่พระองค์ ข้าพระองค์คิดว่า ทางตำบลสุนาปรันตะคงจะสบายกว่าที่นี้ จึงใครจะขอทูลลาไปทำความเพียรทางโน้นดู”

“เธอแน่ใจหรือปุณณะ” พระองค์ทรงถาม “ชาวสุนาปรันตะนั้นมันนิสัยดุร้ายมากนะ ทั้งเป็นคนหยาบคายด้วย เธอจะมีความอดทนไหวหรือ”

“ไหวพะยะค่ะ”

“นี่ปุณณะ ถ้าคนพวกนั้นเขาด่าเธอ เธอจะทำอย่างไร”

“ถึงเขาด่าก็ยังมี ดีกว่าที่เขาจะทุบตีด้วยมือ”

“ถ้าเมื่อเขาทุบตีละปุณณะ”

“ก็ยังมีพะยะค่ะ ดีกว่าที่เขาจะขว้างเราด้วยก้อนดิน”

“ถ้าเขาเอาก้อนดินขว้างละ”

“ก็คิดว่ายังดี ดีกว่าที่เขาจะใช้ไม้ตีเรา”

“แล้วถ้าเขาใช้ไม้ตีเอาละ”

“ก็ยังดีพะยะค่ะ ดีกว่าที่เขาจะใช้อาวุธมาประหาร”

“ถ้าเขาใช้อาวุธมาประหารเธอแล้ว ปุณณะ”

“ข้าพระองค์ก็คิดว่าเป็นการดีเหมือนกันพะยะค่ะ”

“ดีอย่างไรปุณณะ”

“ก็คนบางพวกที่คิดอยากตาย ต้องเสียเวลาในการเที่ยว
แสวงหาอาวุธมาฆ่าตัวเอง แต่ข้าพระองค์มิใช่คิดดีกว่าคนพวกนั้น
ไม่ต้องเสียเวลาไปหาอาวุธอย่างพวกนั้น”

“ดีมาก ปุณณะ เธอคิดดีมาก เป็นอันตกลง เรานุญาตให้
เธอไปพำนักทำความเพียรในเขตสุนาปรันตะได้”

จากเรื่องตัวอย่างที่ยกขึ้นมาเราจะเห็นได้ว่า พระปุณณะ
เป็นผู้ที่มีความอดทนอย่างยอดเยี่ยม เพราะการกระทำความดีนั้น
เราอาจจะได้รับความกระทบกระเทือนจากคนเลวได้ ไม่ว่าสมัยใด
หรือในสมัยนี้ก็เหมือนกัน ลงใครได้เข้าวัดจำศีลแล้วก็เป็นถูกว่า
ค่อนข้างอดเอา บางทีก็รังแกข่มเหงเอาก็มี แม้จนที่สุดพระสงฆ์
องค์เจ้าก็ถูกข่มเหงรังแกเอาจนต้องหลบหนีเข้าป่าเข้าดง ปล่อยให้
วัดร้างไปก็มี ดังนั้นผู้ที่มีอธิวาสนขันติจึงไม่ตอบโต้ด้วยความเลว
ไม่อย่างนั้นก็จะเสียการบำเพ็ญธรรม เป็นการทำที่ขัดเกลา หรือ
ฝึกใจของเราให้สูงขึ้นไปในการทำที่บำเพ็ญมงคลข้ออื่นๆ ได้สะดวก
ความอดทนเท่านั้นที่จะทำให้เราบรรลุคุณความดีในที่สุดได้ ดังนั้น
พระพุทธองค์จึงทรงสอนว่า ความมีขันตินั้นเป็นมงคลอย่างยิ่ง

มงคล
ข้อที่
๒๘

โสวจัสสตา

(เป็นคนว่าง่าย)

เรื่องของมงคลข้อนี้ท่านแสดงไว้ว่า “โสวจัสสตา” แปลว่า ความว่าง่าย หรือได้แก่ความไม่ตื้อนั่นเอง ความว่าง่ายนั้น ท่านใช้คำว่า โสวจัสสตา หรือ สุวจ คือแปลว่าคนว่าง่าย ดังนั้นเพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ จึงใคร่ขอตั้งจุดที่จะพิจารณาไว้ ๓ จุด คือ

๑. คนอย่างไรเรียกว่าคนว่าง่าย
๒. ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนว่าง่าย
๓. และผลดีของความว่าง่าย

อันดับแรก คนว่าง่าย ได้แก่คนที่ฟังคำสั่งสอนหรือคำตักเตือนจากผู้อื่นแล้ว ใจของตนมีความรู้สึกยินดีรับคำสั่งสอนและคำเตือนนั้นด้วยดี ถ้าตรงกันข้ามไม่ถือว่าเป็นคนว่าง่าย ข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นผู้ว่าง่ายที่เราๆ ท่านๆ มักจะมีความเข้าใจไขว่เขวอยู่เสมอๆ

ก็มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ คนเห็นแก่ได้ และคนหัวอ่อน คนที่เห็นแก่ได้และคนหัวอ่อนนี้ มีกิริยาอาการคล้ายคลึงกันมาก ถ้าไม่ทำความเข้าใจเสียให้ถูก ก็จะทำให้ผิด คิดไปว่า คนเห็นแก่ได้ เป็นคนว่าง่ายไปเสีย ดังนั้นควรที่จะได้ทำความเข้าใจเสียเป็นเบื้องต้น ความเข้าใจจะได้ไม่สับสน

คนเห็นแก่ได้ ที่ทำอาการเหมือนคนว่าง่ายนั้น ความจริงไม่ใช่คนว่าง่าย แต่แสร้งทำกิริยาอาการเป็นคนว่าง่าย เพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง พอได้ผลที่ตนต้องการแล้วก็เลิกเป็นคนว่าง่าย ตัวอย่างเช่น ลูกบางคนแสร้งทำตนเป็นคนว่าง่าย เพียงปรารถนาอะไรสักอย่างหนึ่งก็รีบรับ ทำที่ว่าเชื่อฟังและจะนำไปปฏิบัติ เพื่อให้พ่อแม่เข้าใจผิดคิดว่าลูกของตนเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย แล้วท่านก็มอบทรัพย์สมบัติให้ พอได้สมบัติก็เลิกกระทำอย่างนี้ เจตนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงรับรองว่าเป็นคนว่าง่าย ทรงยืนยันไว้ในกถกจุมสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พระที่ทำความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย เพราะเห็นแก่อามิสต่างๆ มีอาหารการกินเป็นต้น เราไม่เรียกว่าคนว่าง่าย เพราะเหตุไรเราจึงไม่เรียก ก็เพราะว่าถ้าพระรูปนั้นเกิดไม่ได้ขึ้นมา ก็จะเลิกเป็นคนว่าง่ายเสีย

แต่ถ้าพระรูปใด เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย โดยที่ตนมีความเคารพหนักแน่นต่อธรรมะจริงๆ พระรูปนั้นเท่านั้นที่เราเรียกว่าคนว่าง่าย”

ตามพระบรมพุทโธวาทนี้ ชี้ให้เห็นว่าคนเห็นแก่ได้ไม่ใช่คนว่าง่าย เขาแสร้งทำกิริยาว่าเป็นคนว่าง่ายไปอย่างนั้นเอง จึงควรที่จะตั้งข้อสังเกตไว้เพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิดต่อไป

คนหัวอ่อนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับคนว่าง่าย ถ้าไม่ทำความเข้าใจเสียให้ดีก็อาจจะเข้าใจผิด โดยเฉพาะเยาวชนของชาติเป็นบุคคลที่น่าเป็นห่วงมาก ถ้าลงได้เข้าใจผิดแล้วเป็นผลร้ายอย่างมากทีเดียว ซึ่งเคยมีตัวอย่างมาแล้ว คือเขาคิดว่าคนว่าง่ายนั้นก็คือคนหัวอ่อน กลัวคนจะว่าเป็นคนหัวอ่อน ก็ทำเป็นคนหัวแข็ง เลยยุ่งกันใหญ่

ที่จริงคนหัวอ่อนกับคนว่าง่ายนั้นไม่เหมือนกัน คนหัวอ่อนเป็นคนที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง ยอมให้คนอื่นจูงจมูกได้ง่ายๆ ใครจะสอนให้ทำดีก็ทำ ใครสอนให้ทำชั่วก็ทำ แล้วแต่คนอื่นจะปลุกเสก คนว่าง่ายที่เรียกว่า โสวัจจस्ता เป็นคนที่เป็นตัวของตัวเอง ใครจูงจมูกไม่ได้

พูดง่ายๆ คนหัวอ่อนกับคนว่าง่ายต่างกันตรงที่ว่า คนว่าง่ายมีจุดมุ่งหมายไว้ในใจเท่านั้นเอง ตัวอย่างเช่น นักเรียนสองคน คนหนึ่งตั้งจุดหมายไว้ว่าจะสอบให้ได้ แล้วทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อที่จะให้ตนสอบได้ ครูสอนก็ฟัง เพื่อนนักเรียนสอนให้ก็เอา ที่สุดแม้แต่ภารโรงบอกความรู้ให้ก็เอา เพื่อให้ตนได้บรรลุถึงจุดหมาย คือสอบไล่ได้ นี่คนว่าง่าย ส่วนคนหัวอ่อนเป็นคนไม่มีจุดหมาย คือไม่ได้ตั้งจุดหมายไว้ที่สอบไล่ให้ได้ เรียนหนังสือก็สักแต่ว่าเรียน ครูสอนก็ฟัง เพื่อนชวนหนีโรงเรียนก็เอา เพื่อนที่เกเรชวนไปชกต่อยกับเขาก็เอา คนอย่างนี้เรียกว่า คนหัวอ่อน

เมื่อทราบถึงลักษณะของคนว่าง่ายอย่างแท้จริงแล้ว ก็มาถึงอันดับที่สองว่า **ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนว่าง่าย** ปัญหาตอนนี้ไม่ยากเย็นอะไร เพราะความว่าง่ายเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับความ

ว่ายาก เมื่อถอนสิ่งที่ทำให้เป็นคนว่ายากออกเสียแล้ว ความเป็นคน
ว่าง่ายก็จะเกิดขึ้นเอง เหมือนคนที่ต้องการความสุขแต่ยังเป็นสุข
ไม่ได้ เพราะตัวของตัวเองกำลังเป็นทุกข์เพราะยังมีโรคทางกายอยู่
เมื่อเขาทำลายโรคทางร่างกายออกหมดแล้ว ทุกข์ทางร่างกายก็
หมดไป เมื่อทุกข์มันไม่มีก็กลายเป็นสุข ฉะนั้น เรื่องของคนว่าง่าย
ก็เป็นเช่นเดียวกัน คือเมื่อถอนสิ่งที่ทำให้เป็นคนว่ายากออกไปแล้ว
ความเป็นคนว่าง่ายก็จะปรากฏขึ้นมาเอง ฉะนั้น

เหตุที่ทำให้คนเราเป็นคนว่าง่ายนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้
ในมูลปัณณาสก์ มัชฌิมนิกายว่า มีอยู่ ๑๖ อย่างคือ

๑. ความไผ่ต่ำ (อาปิจฺฉา ปรรณาลามก)
๒. ยกตัว (อตุตฺตูกํสโก โหติ ปรวมกั)
๓. เดือดดาล (โภธโน โภธาภิกฺขโต)
๔. ผูกโกรธ (โภธเหตุ อุปนาห)
๕. รังเกียดเหยียดหยาม (โภธเหตุ อภิสงฺกั) รังเกียดด้วยฤทธิ
โกรธ
๖. คิดต่อว่าต่อขาน (โภธสามนฺตํ วาจ นิจฺฉา เรนตา)
๗. คิดแย้ง (โจทิโต โจทเคน ปฏิปฺพายติ)
๘. คิดตะเพิด (โจทิโต โจทเคน โจทกํ อป สาเทติ)
๙. คิดย້อน (โจทิโต โจทเคน โจทกสฺส ปจฺจาโร เปติ)
๑๐. คิดกลบเกลื่อน (โจทิโต โจทเคน โจทกํ ญฺเฆมญฺญํ ปฏิ-
จฺรติ)
๑๑. คิดนอกเรื่อง (โจทิโต โจทเคน พหิทฺธา กตํ อปนาเมติ)
๑๒. คิดปิดบัง (โจทิโต โจทเคน อปทาเน นสมฺพายติ)

๑๓. ลบหลู่ - ตีเสมอ (มกุชี่ ปลาสี)
๑๔. ริษยา - ตระหนี่ (อิสสุกิ มะฉริ)
๑๕. โอ้อวด - เจ้าเล่ห์ (สโรฎมายาวิ)
๑๖. กระด้าง - หัวรั้น (ถิทุโธ อติมานี)

เมื่อถอนรากเหง้าของคนว่าง่ายทั้ง ๑๖ อย่าง ออกได้แล้ว ก็
จะกลายเป็นคนว่าง่าย เป็นคนที่ใครๆ ก็ตักเตือนได้ แม้แต่เด็กเล็กๆ
ก็ตักเตือนได้ ไม่โกรธแม้คนที่โง่กว่า ต่ำกว่ามากตักเตือนก็ไม่โกรธ
ยินดีรับฟังเอาไปคิดไปนึก เมื่อเป็นคนว่าง่ายแล้ว ก็จะกลายเป็น
คนอ่อนโยน ไม่มีความกระด้างด้วยมานะทิฐิ ฟังรู้ไว้เถิดว่า ความ
เป็นผู้ว่าง่ายเป็นคุณสมบัติของพระอรียบุคคลชั้นต้น แต่การถอน
เหตุแห่งความเป็นคนว่าง่ายนั้น เป็นของยาก ต้องใช้อุบายวิธี ๔
อย่างด้วยกันคือ

๑. ปวารณา
๒. มีปกติอภิวาท
๓. มีความเคารพ
๔. มีความนอบน้อม

ปวารณา คืออนุญาตให้เขารู้ว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำสั่ง
สอน เหตุที่ต้องทำดังนี้ เพราะตามธรรมดาคนเรานั้นโดยมาก
ไม่ยอมใคร ความไม่ยอมแก่กันและกันนี้แหละทำให้บุคคลฉิบหาย
ทำบ้านเมืองให้พินาศ หรืออาจทำให้โลกพินาศได้ ความไม่ยอมให้
ใครเตือนนี้เกิดจากมานะทิฐินั่นเอง ดังนั้นการที่ยอมเพื่อความดี
เป็นการยอมรับความตักเตือนของผู้อื่น การปวารณาก็เหมือนเรา
มีกระจกสำหรับส่องดูตัวเอง

ประการที่สอง การอภิวาท ก็เกิดจากการฝึกฝนมาจากการ
ปวารณาก่อน แล้วทำใจของเราให้มีปกติอภิวาทภายหลัง การอภิวาท
เป็นการทำลายกิเลส คือ ทิฐิมานะ ความกระด้างของตัวเอง

ประการที่สาม การทำตนให้มีความเคารพ ทำให้เกิดความ
เจริญที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในมงคลที่ ๒๒
แล้ว

อันดับที่สี่ ความอ่อนน้อม คือความถ่อมตนซึ่งได้กล่าวไว้ใน
มงคลที่ ๒๓ ซึ่งทำตนให้เป็นผู้ที่เป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น และทำให้
เรามีที่พึ่งได้

โลกเราทุกวันนี้ เกิดความเสื่อมเสียขึ้นก็เพราะความว่ายาก
สอนยากทั้งสิ้น ไม่เลือกว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย อันความว่ายากสอนยาก
นี้ ตามปกติเรามักจะเพ่งเล็งเอาผู้น้อย คือเด็กๆ เท่านั้น หาได้คิด
เฉลียวใจไม่ว่าผู้ใหญ่ที่เป็นคนว่ายากสอนยากก็มี ผู้น้อยว่ายาก
สอนยากยังพอที่จะมีทางแก้ไขได้ เพราะสติปัญญายังอ่อน มานะ
ทิฐิยังอ่อน เหมือนไม้ที่อ่อนอยู่ก็ตัดได้ง่าย ส่วนผู้ใหญ่ซึ่งเหมือนไม้
แก่แล้วตัดยาก การว่ากล่าวตักเตือนคนแก่นั้นดูเหมือนว่าจะมีทาง
สำเร็จยาก ความเดือดร้อนที่มีอยู่ทุกวันนี้ ส่วนมากมักจะเกิดมา
จากความคิดเห็นของคนใหญ่ที่มีอำนาจ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็น
ของผู้อื่น และทำให้ประชาชนและประเทศชาติเดือดร้อนในที่สุด

ดังนั้นเพื่อความเจริญแก่ตัวเองและประเทศชาติ พระพุทธ-
องค์จึงสอนให้เราเป็นคนว่าง่าย ซึ่งไม่เสียเกียรติเสียศักดิ์ศรีของเรา
แต่ประการใด ผู้ใดประพฤติได้ก็จะเกิดเป็นมงคลแก่ตัวเอง

มงคล
ข้อที่
๒๙

สมณานุญาต ทสฺสนํ
(เห็นสมณะ)

เมื่อได้จับเขียนมงคลข้อนี้ ก็รู้สึกว่าเป็นเรื่องหวาดเสียวอยู่
มาก ทั้งนี้เพราะว่าการเขียนในมงคลข้อนี้ได้พาดพิงไปถึงพระ
ด้วย ซึ่งการเขียนความหมายของมงคลข้อนี้ก็อาจจะเป็นที่กระทบ
กระเทือนแก่บุคคลบางคนด้วย และดีไม่ดีก็อาจจะทำให้มีคนมอง
ในแง่ร้ายมากกว่าที่จะมองในแง่ดี และประกอบกับผู้เขียนเองก็เป็น
พระด้วย จึงเป็นเรื่องที่ออกจะดูไม่งามอยู่สักหน่อย แต่เมื่อความ
จริงมีอยู่อย่างไรก็เขียนตามความเป็นจริง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเขียนให้
คนเข้าหาธรรม ไม่ได้มุ่งเอาธรรมเข้าหาคน ดังนั้นเมื่อได้อ่านตอนนี้
แล้ว จึงใคร่ที่จะขอให้ท่านได้ใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน
ก่อนที่จะกระทำอะไรลงไป ในทางที่ไม่งามเกี่ยวกับพระ เพราะ
ความเกี่ยวพันระหว่างฆราวาสกับพระก็มีอยู่ ดังนั้นเพื่อที่จะไม่ให้

เราหลงเข้าใจผิด ซึ่งบางคนได้มีอคติเกี่ยวกับพระอยู่แล้วจะได้มีความเข้าใจกัน อย่าได้มองกันในแง่ของความระแวง เพราะเป็นการพรับประโยชน์ของตนเอง และจะพลอยให้พระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต้องพลอยเสียหายไปด้วย

ก่อนที่เราจะทำความเข้าใจในความหมายของมงคลข้อนี้ที่ว่า สมณานัญ ทสฺสนํ การได้พบเห็นสมณะเป็นมงคลนั้น เพื่อความเข้าใจจึงจะขอแยกออกเป็น ๓ ประเด็น คือ

๑. คนอย่างไรเรียกสมณะ
๒. การเห็นสมณะนั้นคือทำอย่างไร
๓. พบเห็นสมณะแล้วได้อะไร

ประการแรกที่ว่า **คนอย่างไรเรียกว่าสมณะ** เราอย่าเพิ่งไปตีความหมายเอาว่าการเห็นภิกษุสามเณรซึ่งโกนผมนุ่งห่มผ้าเหลือง ซึ่งอันนี้เป็นต้นเดิมของความเข้าใจผิด และทำให้เกิดความเสียหายมามากแล้วซึ่งก็ปรากฏเป็นข่าวอยู่บ่อยๆ อันที่จริงคนที่ครองเพศเป็นนักบวชนั้นเรียกว่าบรรพชิต และบรรพชิตนั้นไม่ใช่ว่าจะเป็นนักบวชทุกรูปก็หาไม่ เพื่อความแน่นอนใจว่าจะไม่กล่าวต่อพระพุทธรูป พจน์ ขอเชิญท่านได้โปรดพิจารณาพระบาลีโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระองค์ตรัสว่า

น หิ ปพฺพชิตโต ปรูปฆาติ
สมณเณ โหติ ปรี วิหฺรฺยูณฺโต ฯ
ฯลฯ

แปลความว่า บรรพชิตผู้ฆ่าสัตว์อื่นเบียดเบียนสัตว์อื่นอยู่หาใช่สมณะไม่ ฯ

ตามพระพุทธพจน์ที่ท่านก็คงเห็นแล้วใช่ไหมว่า พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงว่า **บรรพชิตกับสมณะ** นั้นเป็นคนละพวก คือ บรรพชิตและสมณะ ทั้งสองนี้มีภูมิธรรมต่างกัน คนละชั้นคนละราคา อย่าได้เหมาเอาว่าเป็นพวกเดียวกัน

บรรพชิต เราแปลว่า นักบวช คือท่านผู้ทรงศีล อยู่ด้วยศีลเอาศีลกำกับตัว เมื่อไม่ละเมิดศีล (ตามชั้นของบรรพชิต) ก็คงมีศักดิ์เป็นบรรพชิตทุกองค์ แต่ในบรรดาผู้ที่เป็นบรรพชิตนั้น ก็มีอยู่หลายชั้นรักษาศีลวินัยได้มั่นคงก็มี รักษาได้ขาดๆ วินๆ ก็มี

ส่วน**สมณะ** แปลว่า ผู้สงบ หมายถึงผู้สงบจากการทำบาป นอกจากเว้นการทำบาปทางวินัยหรือทางศีลแล้ว ยังเว้นจากบาปทางธรรมด้วย ยกตัวอย่างเช่น ทางศีลห้ามลักทรัพย์ ศีลจะขาดต่อเมื่อลักจริงๆ เพียงแต่คิดจะลักศีลยังไม่ขาด แต่ทางธรรมถือละเอียดไปกว่า แม้แต่คิดจะลัก จิตก็เป็นอกุศล ก็เสียธรรมะสมณะกับบรรพชิตต่างกันตรงที่ว่า **บรรพชิตถือเอาศีลเป็นขอบเขต ส่วนสมณะนั้นถือทั้งศีลและธรรมเป็นขอบเขต**

เพื่อความแน่ใจ ขอได้โปรดดูบาลีพุทธวจนะที่มาในธรรมบท ขุททกนิกายว่า

“น มุณฑเกน สมเณ อพฺพโต วลีกั ภณ
อิจฺฉา โลกสฺมาบนฺโน สมโก กิ ภวิสฺสติ”

แปลว่า คนเราไม่ใช่จะเป็นสมณะเพราะหัวล้าน คนที่ไม่มีวัตร มีแต่พูดพล่อยๆ มีความริษยากัน เป็นคนละโมบ จัดเป็นสมณะได้อย่างไร

และอีกบทหนึ่งว่า

“โย จ สมมติ ปาปานิ อนุ ภูลานิ สพฺพโส
สมิตตตาทิ ปาปานิ สมโณติ ปวฺจจติ”

แปลว่า คนที่เราตถาคตเรียกว่าสมณะ จะต้องเป็นผู้ระงับ
การทำบาปน้อยใหญ่เสีย

รวมความแล้วว่า เฉพาะคนที่สงบเท่านั้น ที่เรียกว่าสมณะ
และที่ว่างบนั้นหมายถึง สงบกาย สงบวาจา และสงบใจตนเอง
สงบกายนั้น หมายความว่า เลิกแสดงกิริยาอาการร้าย เช่น ทูบตี
ชกต่อย ฆ่าฟัน สะพายดาบ พกปืน หรือยกพวกเข้าชิงดีชิงเด่นกัน
คนที่เป็นสมณะแล้วไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ย่อมไม่ทำความชอกช้ำแก่
ผู้ใด สงบปาก หมายความว่าไม่เป็นคนปากร้าย เว้นจากการด่า นินทา
ส่อเสียด ใส่ร้ายป้ายสีกัน โดยอาศัยเอาหมู่คณะเป็นเครื่องบังหน้า
และพูดเคาะแคะผู้หญิงเล่นสนุก ซึ่งผิดสมณสารรูป สงบใจนั้น
หมายความว่า ทำใจของตนเองให้สงบจากปากด้วย ไม่ใช่ทำตัว
สงบแต่ภายนอก อย่างเสือเฒ่าจำศีล สมณะจะต้องเป็นผู้เปี่ยมด้วย
เมตตาธรรม

นี่เป็นการขยายความจาก *ปรูปขมาติ กับ ปริ วิหฺลฺยฺนฺโต*
ซึ่งแสดงความเว้นของสมณะเท่านั้น ส่วนในทางปฏิบัตินั้น
พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎกว่า

“โอโณทโร โย สหเตต ชิคฺจณฺ์ ทนฺโต ตปสี มิตปานโกชโน
อาหารเหตุ น กโรติปาปํ ตํ เว นรํ สมณมาหุ โลเก”

แปลว่า บุคคลใดทนต่อความหิว ฝึกตน บำเพ็ญตบะ จำกัด
อาหาร ไม่ทำบาปเพราะเห็นแก่ปากแก่ท้อง บุคคลนั้นแหละ

เรียกว่า สมณะในโลก เหล่านี้เป็นลักษณะของสมณะที่ยกขึ้นมา แสดงให้เห็นว่า บรรพชิตไม่ว่าจะเป็นสมณะทุกรูป ซึ่งเป็นการแสดงตามหลักฐานที่มีมาในพระไตรปิฎกเป็นหลักฐาน ไม่ใช่เป็นการกล่าวเอาเองโดยพลการ

ประเด็นต่อไปที่จะแสดงก็คือ การเห็นสมณะ การเห็นสมณะนั้นเราอาจจะเห็นได้ ๓ ทาง คือ เห็นด้วยตา เรียกว่า พบเห็น เห็นด้วยใจ เรียกว่า คิดเห็น และ เห็นด้วยปัญญา เรียกว่า รู้เห็น

การเห็นด้วยตานั่น ได้แก่การเห็นคนที่เป็นสมณะอย่างที่เราเห็นกันทั่วไป ส่วนสมณธรรมหมายถึงความดีที่มีอยู่ในผู้นั้นๆ ความดีของสมณะในที่นี้ หมายถึงความดีอย่างพระ ไม่ใช่ดีอย่างอื่น เช่นว่าดีในทางเสกเป่า ผูกดวงหมอดูทางเสน่ห์ห่มหานิยม หรือบอกใบ้หวย ดังนั้นเมื่อเราจะเอาดีอย่างพระ ก็เลยไปเกณฑ์ให้พระดีอย่างเราไปเสีย เพราะคิดว่าให้พระดีอย่างที่ตัวชอบ

อย่างไรก็ตาม การดูสมณธรรมหรือความดีของคนสำคัญที่ใจของเรา คือเราอย่าได้หลงโลกธรรม หรือหลงสิ่งที่แบ่งแยกของโลก เช่น หลงก๊ก หลงเหล่า หลงสำนัก หลงนิกาย การกระทำแบบนี้เป็นการแบ่งตามโลก ดังนั้นเราจึงต้องระวังให้มาก และใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน อย่าลู่แก่อำนาจความพอใจของเรา จึงจะทำให้เราเป็นคนผู้มองโลกในแง่ของความดีมากกว่าความระแวง

เห็นสมณะแล้วได้อะไร

ปัญหาต่อไปอยู่ที่ว่า การเห็นสมณะที่ว่าเป็นมงคลแก่ผู้เห็นนั้น เป็นอย่างไร

เรื่องนี้ขอตอบว่า ถ้าเห็นถูกแบบแล้ว ความดีจะเกิดขึ้นในใจของผู้เห็นเอง ตั้งแต่ในขณะที่เห็นทีเดียว ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การเห็นสมณะที่ถูกต้องนั้นต้องเห็นสองชั้น คือเห็นคนผู้เป็นสมณะ แล้วก็เห็นความดีในตัวของผู้เป็นสมณะด้วย การเห็นสมณธรรมนั้น เราจำเป็นจะต้องแหวกโลกออกเสียก่อน จึงจะเห็น ที่ว่าแหวกโลกนั้นได้แก่แหวกกิเลสออกจากใจของเรานั้นเอง ทุกครั้งที่เราเห็นสมณะ กิเลสนั้นจะค่อยๆ สลายออกไปจากใจของเรา และเบาลงทุกขณะ การเห็นสมณะจึงเป็นการช่วยให้เราหลุดพ้นจากกิเลส แต่ทั้งนี้จะต้องเห็นสมณธรรม ไม่ใช่เห็นแต่เพียงสมณบุคคลเท่านั้น หากจะเปรียบให้ฟัง ก็เหมือนกับว่าเราเห็นดอกบัวที่ลอยอยู่เหนือน้ำ มองเห็นแล้วยืนตา สบายใจ ส่วนคนที่เห็นสมณธรรมด้วยใจ เหมือนคนดำลงไปถอนเอาเหง้าบัวใต้น้ำ สิ่งที่เราจะได้รับก็คือมีความเย็นสบาย เหงื่อไหลหลุดออกจากตัว เนื้อตัวสะอาดขึ้น และถ้าสามารถถอนเอาเหง้าบัวขึ้นมาได้ด้วย ก็ยังจะได้กินอิมท้องอีกด้วย การเห็นสมณธรรมในตัวสมณบุคคลก็เหมือนกัน ทำให้กิเลสคลายจากใจ บริสุทธิขึ้น และยังได้ธรรมะจากท่านมาปฏิบัติอีกด้วย

การเห็นสมณะเป็นอุดมมงคลอย่างนี้

มงคล
ข้อที่
๓๐

กาเลน ธมฺมสากัจฉา
(สนทนาธรรมตามกาล)

การสนทนากันได้แก่การพูดคุยกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป นำเรื่อง
ต่างๆ ที่แต่ละคนได้เห็นได้ฟังหรือได้ทราบมาแล้วสู่กันฟัง เฉลี่ย
ความรู้ให้กันและกัน เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและ
กัน เพราะการสนทนากันนั้นเป็นการเพิ่มความรู้ความฉลาดเฉลียว
แก่ตนและผู้ที่เกี่ยวข้องสนทนากัน ต่างคนต่างคิดเหตุผลแล้วนำมาพูด
มาแสดงความรู้ ความเห็นของตนในเรื่องนั้นๆ เมื่อมีผู้ไม่เห็นด้วย
ก็แสดงเหตุผลคัดค้าน ผู้ที่เห็นด้วยก็ให้การสนับสนุนความคิดของ

ในใจ โดยจะต้องยึดหลัก ๓ ประการ คือ

๑. สนทนาในธรรม
๒. สนทนาด้วยธรรม
๓. สนทนาเพื่อธรรม

สนทนาในธรรม หมายความว่าเรื่องที่จะสนทนากันต้องเป็นเรื่องธรรมะ ให้อยู่ในวงธรรมะ อย่าออกนอกวง ถึงกิเลสมันจะผลักหลังให้ออกก็ฝืนไว้อย่ายอมออก เช่นถ้าจะพูดถึงการทำดีก็ให้มันสุดที่ทำได้ อย่าให้ไปถึงอวดดี พูดถึงเรื่องทำชั่วก็สุดแค่ทำชั่ว อย่าให้เลยไปถึงนินทาคนอื่น อย่างนี้เรียกว่าสนทนาในธรรม

สนทนาด้วยธรรม หมายถึงบุคคลที่สนทนากัน จะต้องไม่แสดงกิริยาวาจาให้ผิดธรรมะ เช่น ทางกายก็มีสัมมาคารวะกัน ตามฐานานุกรม ควรไหว้-ไหว้ ควรกราบ-กราบ อย่าคิดทรงตัวว่ามีความรู้มากกว่า ในทางวาจาควรใช้ถ้อยคำสุภาพ ถ้าฝ่ายหนึ่งถูกก็ชม ถ้าฝ่ายหนึ่งผิดก็ทักโดยสุภาพ ไม่กล่าววาจาล่วงเกินเหน็บแนม ถ้าพลาดพลั้งก็ขอโทษ อย่างนี้เรียกว่าสนทนาด้วยธรรม ไม่ใช่สนทนาด้วยกิเลส

สนทนาเพื่อธรรม คือผู้สนทนาต้องตั้งจุดมุ่งหมายไว้ในใจเสมอว่า เราจะหาความรู้ ความเข้าใจในธรรมให้ยิ่งขึ้นไป ไม่ใช่จะอวดรู้หรืออวดธรรมะ การสนทนาธรรมนั้นเราต้องคิดอยู่เสมอว่า การที่เราแสดงความรู้ออกไป ก็คิดว่าเราเอาความรู้เก่าไปต่อความรู้ใหม่ ไม่ใช่คิดจะอวดรู้ อย่างนี้เรียกว่าสนทนาธรรมเพื่อธรรมะ

เมื่อตั้งหัวข้อสำหรับสนทนาไว้ในใจและรักษาระเบียบการสนทนาไว้ได้โดยตลอดแล้ว การสนทนาธรรมก็เป็นไปโดยราบรื่น

และเป็นการสนทนาเพื่อความรู้ การสนทนาอย่างนี้จึงจะเกิดมงคล
ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

อีกประการหนึ่ง การสนทนาธรรมที่ดีนั้น เราจะต้องรู้เรื่อง
บัญญัติโลก บัญญัติธรรมด้วย จึงจะเป็นการทนต่อการสนทนา
ธรรมได้สะดวก ที่เราไม่ค่อยจะเข้าถึงธรรมก็เพราะเรายังติดอยู่ใน
เรื่องของโลก ติดรูป จะต้องคนนั้นพูดคนนี้พูดจึงจะฟัง เด็กกว่าพูด
ไม่ยอมเอาใจใส่ ต้องผู้ใหญ่ครวฟ่อครวฟู่จึงจะยอมฟัง บางคน
ติดรั้วติดกำแพง ชอบแต่เจ้าคุณวัดนี้ เกลียดเจ้าคุณวัดนั้น ฯลฯ
เหล่านี้เป็นเรื่องของการติดอยู่ในบัญญัติของโลกทั้งนั้น ของเหล่านี้
ไม่ใช่เรื่องของธรรมะ แต่เป็นเพียงเครื่องช่วยในการพูดการฟัง
ธรรมะเท่านั้น

อุปสรรคของการที่ไม่ให้เข้าถึงธรรม ก็คือความติดโลก
นี้เอง ด้วยเหตุนี้ในหลักของโพชฌงค์ คือองค์ประกอบที่ทำให้เข้าถึง
ธรรมะ พระพุทธองค์จึงทรงวางหลักไว้ข้อหนึ่ง คือ “ธัมมวิจยะ”
การวิจัยธรรม หรือเลือกเฟ้นธรรม หมายความว่าผู้หนึ่งจะต้อง
ปฏิบัติข้อนี้ด้วยจึงจะบรรลุธรรมได้

การวิจัยธรรมนั้นมีอยู่หลายชั้น แล้วแต่ผู้ปฏิบัติอยู่ในภูมิ
ไหน เช่น การวิจัยธรรมะของคนชั้นสามัญทั่วไป จะต้องสามารถ
ที่จะแยกให้รู้ว่าอย่างไรเป็นธรรม อย่างไรเป็นอธรรม แล้วยึด
เอาเฉพาะในส่วนที่เป็นธรรม ทิ้งอธรรมเสีย และจะต้องรู้สูงขึ้น
ไปว่า อย่างไรเป็นโลกบัญญัติ อะไรเป็นสัจธรรม แล้วปล่อยวาง
บัญญัติโลกเสีย ยึดเฉพาะสัจธรรมจึงจะบรรลุจุดหมายของการ
สนทนาธรรมได้

การสนทนาธรรมนั้น มีอานิสงส์เหมือนกับการฟังธรรม กล่าวคือ

๑. ผู้สนทนาหรือฟังธรรมย่อมได้รับสิ่งที่ตนไม่เคยได้รู้และได้ฟัง
 ๒. สิ่งไหนที่เรารู้แล้วก็มีความเข้าใจชัดยิ่งขึ้น
 ๓. ทำลายความสงสัยเสียได้
 ๔. ทำความเห็นของตนให้ถูกต้อง
 ๕. และเกิดความพอใจแก่ผู้ได้สนทนาและผู้ฟัง
- การสนทนาธรรมจึงเป็นมงคลอย่างยิ่งดังที่บรรยายมานี้

มงคล
ข้อที่
๓๑

ตโป จ

(การบำเพ็ญตบะ)

ตบะ แปลว่า การทำให้ร้อน หรือแปลว่า การแผดเผา ในภาษาบาลีนั้นการทำอะไรให้ร้อน ใช้คำว่า ‘ตบะ’ ทั้งนั้น เช่นต้มน้ำให้ร้อนก็ใช้คำว่า “อุทกํ ตาเปติ” ร้อนใจก็ใช้คำว่า “ปจฺจตปฺปติ ทุกฺกฏํ” แปลว่า การทำความผิดทำให้ร้อนใจภายหลัง ดังนั้น คำว่า ตบะ หรือ ตโป นี้ หมายถึงการให้ร้อนทุกอย่าง ตรงกับคำในภาษาไทยเราว่า เผา ลน ย่าง ต้ม ปิ้ง อบ คั่ว ฯลฯ คือพวกคำอื่นที่หมายถึงการทำให้ร้อนทุกคำ นี้ว่าตามภาษาเดิมของเขา

ตบะ ในคำสอนทางพุทธศาสนา ก็เพ่งถึงการทำให้ร้อนเหมือนกัน แต่หมายถึงการทำให้ความชั่วร้อนตัว ธรรมใดเผาอกุศลบาปธรรมให้หมดไหม้ไป ธรรมนั้นชื่อว่า ตบะ เช่น ทาน เป็นเครื่อง

แผดเผาความตระหนี่ ความโลภให้หมดไป เมตตาก็เป็นเครื่องเผาโทสะให้หมดไปจากใจ ผู้ที่เจริญเมตตาเป็นธรรมประจำใจ ย่อมมีใจสงบเย็นฯ

ความจริงแล้ว คำว่า ตบะ ไม่ใช่คำใหม่ที่มีในเฉพาะพุทธศาสนานี้เท่านั้น มีมาก่อนในศาสนาพราหมณ์ ครั้นมาภายหลังพระพุทธรเจ้าทรงสั่งสอนพุทธบริษัทให้บำเพ็ญตบะเหมือนกัน แต่วิธีบำเพ็ญต่างกัน

ตามพระพุทธรประวัติ เห็นได้ว่าพระพุทธรเจ้าของเราเคยทรงบำเพ็ญตบะแบบพราหมณ์มาก่อน คือในระยะ ๖ ปีที่แสวงหาทางตรัสรู้นั่นเอง ครั้นมาได้ตรัสรู้สำเร็จธรรมแล้ว ทรงพบเห็นทางที่ถูกต้อง จึงตรัสประกาศในที่ประชุมสงฆ์ ที่เมืองราชคฤห์ ซึ่งเป็นเวลาหลังจากตรัสรู้แล้ว ๙ เดือนเท่านั้น พระดำรัสนั้นว่า

ชนดี ปรมา ตโป ตีติกขา

ความอดทนเป็นตบะอย่างยิ่ง

จากพระพุทธรดำรัสนี้ แสดงให้เราเห็นว่า พระองค์ทรงรับเอาตบะมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา ความมุ่งหมายในการที่ทรงสอนให้บำเพ็ญตบะนี้ เพื่อต้องการขบไล่กิเลสทั้งหลาย เป็นข้อปฏิบัติที่ฝึกความต้องการของกิเลส ขบไล่กิเลสออกจากใจ ไม่ใช่ทำเพื่ออย่างอื่น การขบไล่กิเลสออกจากใจ การทำให้กิเลสร้อนตัว มีอยู่ ๒ ชั้นคือ

๑. ชั้นสัลลเสชะ ขัดเกลา

๒. ชั้นภุตังคะ กำจัด

ชั้นสัลলেখะ หมายถึงการปฏิบัติทุกอย่างที่เป็นการฝึนกิเลส อย่างเช่นความโลภเกิดขึ้นก็ขจัดด้วยการบริจาค ความเกียจคร้าน เกิดขึ้น ปฏิบัติด้วยความขยัน การเห็นแก่กิน กังดกินอาหารยาม วิกาล ชอบเจ้าชู้ กังดเสพเมถุน เมื่อโกรธ ก็ฝึกแผ่เมตตา

การปฏิบัติเหล่านี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ข้อธรรมเหล่านี้ ล้วนแต่เป็น “สัลলেখธรรม” ทั้งสิ้น คือเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ทุกข้อ ดังนั้นเราจึงกำหนดตายตัวลงไปไม่ได้ว่าสัลলেখธรรมมีเท่าไร การปฏิบัติธรรมเหล่านี้ เป็นการบำเพ็ญตบะเบื้องต้นอยู่ในตัวด้วย

ชั้นรุดังคะ รุดังคะ แปลว่า การกำจัด หมายถึงการขบไล่ กิเลสอย่างรุนแรง แรงกว่าสัลলেখะ รุดังคะ หรือการบำเพ็ญ รุดงควัตรส่วนมากเป็นพระภิกษุ เมื่อบำเพ็ญรุดงควัตร เราก็มักเรียกว่าพระรุดงค์

เมื่อพูดถึงเรื่องพระรุดงค์ ก็ขอทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่าน ไว้สักหน่อย คือมีคนเข้าใจว่า พระรุดงค์จะต้องเป็นผู้เก่งกล้าทาง คาถาอาคม ปลุกเสกเลขยันต์ บอกใบ้ให้หวย ข้อนี้ไม่เป็นความจริง เลย เพราะรุดงควัตรไม่มีทางจะเป็นอย่างนั้นได้ พระรุดงค์ที่ชอบ ปักกลดแล้วรับทำน้มนต์ แจกเครื่องรางของขลัง ไม่ใช่พระรุดงค์ จริง เป็นพระรุดงค์อาชีพ รุดงควัตรนั้น เป็นวิธีบำเพ็ญตบะ มี ทั้งหมดด้วยกัน ๑๓ หัวข้อ แบ่งออกเป็น ๘ ลักษณะ ตามแหล่งของ กิเลสที่มันซุ่มอยู่ในกายของเรา คือ

หมวดที่ ๑ เกี่ยวกับเครื่องแต่งตัว (จีวร)

๑. *บังสุกุลิ๊งคะ* ใช้แต่ผ้าบังสุกุลที่ซักมาได้เท่านั้น งดเว้นผ้าที่หามาได้จากทางอื่น เช่น ผู้อื่นถวายก็ใช้ไม่ได้
๒. *เตจิวริ๊งคะ* ใช้เฉพาะผ้าไตรจีวร คือผ้า ๓ ผืนเท่านั้น (สบง จีวร สังฆาฏิ) ใช้ผ้าอื่นๆ นอกจากสามผืนนี้ไม่ได้
ดังนั้นเมื่อได้ถึงข้อนี้แล้ว ความที่เราชอบความโอ้อวดมั่งมี ซึ่งมีเสื้อผ้าเป็นตุ้ๆ นั้น เมื่อโดนจุดประสงค์สองข้อนี้เท่านั้นก็เป็นเครื่องขจัดไปได้แล้ว

หมวดที่ ๒ เกี่ยวกับการกิน

๑. *ปิณฑปาติ๊งคะ* ฉันทเฉพาะอาหารที่ได้มาจากบิณฑบาตเท่านั้น ได้มาโดยวิธีอื่นไม่รับ
๒. *สัมปทานจาริ๊งคะ* เดินรับบิณฑบาตไปตามแนวทางที่กำหนดใจไว้ ไม่ได้ไปตามที่นึกว่าทางโน้นจะได้มาก ทางนี้จะได้น้อย
๓. *เอกาสนิ๊งคะ* ฉันทหนเดียว คือวันหนึ่งฉันอาหารหนเดียว ซึ่งเรามักจะพูดกันว่า ฉันทเอกา
๔. *ปัตตปิณฑิ๊งคะ* ฉันทอาหารในบาตร คือไม่ใช่ภาชนะอื่น เอา

อาหารทั้งคาวทั้งหวานวางไว้ในบาตรแล้วฉัน ซึ่งเราเรียกว่าฉันสำรวม

๕. *ขลุปัจจัยกัตติกังคะ* คือเมื่อได้ลงมือฉันแล้วจะมีผู้ให้อาหารมาอีกก็ไม่ฉัน

ทั้งห้าข้อนี้เป็นตบะเกี่ยวกับการกิน ขอให้สังเกตดูว่าทั้งห้าข้อนี้เป็นการฝึกกิเลสคนทั้งนั้น ไม่ต้องพูดถึงว่าจะลักของกินโกงเขากิน แม้ของที่ได้มาดี ๆ นี้แหละ ก็ตัดความฟุ้งเฟ้อลง กิเลสใดๆ ที่จะยุใจให้เราทำผิดเพราะเห็นแก่ปากแก่ท้อง ตลอดจนจนความโลเลจะกินไอนั้นจะกินไอนี้ จู้จู้จุกจิกไม่รู้จักกำลังปากกำลังท้องของตัวเอง

หมวดที่ ๓

เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ)

๑. *อารัณณิกังคะ* อยู่ในป่า คือนอกละแวกบ้าน
๒. *รุกขมุลิกังคะ* อยู่ตามร่มไม้ ไม่อยู่ในเรือนโรง
๓. *อัปโภกาสิกังคะ* อยู่กลางแจ้ง
๔. *โสสานิกังคะ* อยู่ในป่าช้า
๕. *ยถาสันถติกังคะ* อยู่ในที่ๆ คนอื่นจัดให้ (ไม่เลือก)

ดังนั้น เมื่อเราได้สมาทาน หรือบำเพ็ญตบะข้อนี้แล้ว เรื่องโก่งที่โก่งทางก็ไม่ต้องพูดถึง พอกิเลสโดนรูดงค์ ๕ ข้อนี้แล้วก็เกิดร้อนตัวขึ้น

หมวดที่ ๔ เกี่ยวกับตัดนิสัย

๑. เนสัชชีกังคะ นั่งตลอดเวลา เช่น อธิษฐานใจว่าจะนั่งสมาธิตลอดคืน และนั่งให้ได้ไม่เอนกายเลย ไม่พียงเลย ข้อนี้ตัดนิสัยเกียจคร้าน ผลัดวันประกันพรุ่ง

รวมเป็นรูดงค์ ๑๓ ข้อ ในทางปฏิบัติจะเลือกทำข้อใดบ้างก็ได้ และจะทำในระยะใด ก็ตั้งใจอธิษฐาน ไม่จำเป็นจะต้องเอาทั้งหมด ทั้งนี้แล้วแต่ว่าความพอใจของเรา เช่นเรารู้สึกตัวว่าตัวเรานั้นมักจะชอบไปทางไหนมาก ตามใจตัวเองมาก ก็ตัดตรงนั้น เมื่อเราได้ฝึกฝนจนเคยชินแล้ว ก็เลิกทั้งหลายต่างๆ ที่มีอยู่ในใจของเราก็จะสิ้นไป

นอกจากทั้งสองประการ คือ สัลเลขธรรม และรูดังคธรรม ๑๓ นี้แล้ว ในมงคลที่ป็นี่ท่านยังได้แสดงไว้อีกว่า ตบะนั้น หมายถึง ขันติ อินทรีย์สังวร และวิริยะ

อินทรีย์สังวร ได้แก่การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ ได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ชื่อว่า ตบะ เพราะเป็นเครื่องเผือกกุศลธรรม คือความยินดีและยินร้าย เพราะกระทบกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ เหล่านี้เป็นต้นฯ ความเพียรได้ชื่อว่า ตบะ เพราะเป็นเครื่องแผดเผา โกสัชชะ คือความเกียจคร้านให้หมดไปฯ

ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าการที่เรามี ตบะ เป็นเครื่องแผดเผากิเลสนั้น เป็นการขจัดสิ่งที่เป็นอัปมงคลต่างๆ อันเป็น

อุปสรรคต่อความก้าวหน้าของชีวิตตัวเองและครอบครัว

การบำเพ็ญ ตบะ ที่จะให้ผลแก่ตัวผู้ปฏิบัติได้เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับคุณธรรมอีกข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องสนับสนุน ตบะ ให้สมบูรณ์

เหตุที่ทำให้ตบะแตก ทำให้ไม่บรรลุถึงคุณความดีที่ต้องการได้ เพราะขาดความอดทนที่เรียกว่า “ขันติ” ดังข้อความพุทธพจน์ที่ยกขึ้นตอนต้นว่า **ยอดของตบะนั้นคือ ความอดทน**

มีปัญหอยู่ที่ว่า การที่เราจะขบไล่ความชั่วร้ายออกจากตัว เป็นการทำให้ตัวเราสบายขึ้น เหตุใดจึงต้องใช้ขันติ และทำไมจึงต้องทน เรื่องนี้ขอให้เราคิดถึงความเจ็บป่วยในร่างกายของเรา การที่เราจะสามารถรักษาโรคในกายของเราให้หายได้นั้น จะต้องทำพิธีกรรมหลายอย่าง ต้องงดสิ่งที่เราชอบและต้องทำในสิ่งที่เราเกลียด เพราะฉะนั้นจึงต้องอดทน อย่างเช่นเราเป็นผี จะต้องทำการผ่าตัดผีจึงจะหาย ถึงแม้ว่าจะต้องเจ็บปวดเราก็ต้องยอม ทั้งนี้เพื่อให้โรคร้ายนั้นหายไป ถ้าเรามัวกลัวต่อความเจ็บปวด เพราะการผ่าตัดแล้ว เราก็จะไม่มีโอกาสที่จะหายจากโรคนี้ได้เลย และนับวันจะทำให้เราได้รับความทรมานยิ่งขึ้น หรือบางทีก็อาจจะทำให้เราเกิดอาการเจ็บป่วยอย่างอื่นอีกก็ได้ การที่เราจะละกิเลสก็เหมือนกัน จะต้องอาศัยความอดทนเป็นเครื่องกำกับตบะ ถ้าเราไม่มีความอดทนเป็นทุนแล้ว ตบะก็แตกแน่ๆ

การประพฤติธรรมในข้อนี้ พระพุทธองค์ทรงมีจุดมุ่งหมาย เพื่อจะให้เราละกิเลส ซึ่งเป็นส่วนบาปกรรมให้สิ้นไปจากสันดาน การละกิเลสจึงต้องอาศัยการแผดเผาซึ่งเรียกว่า ‘ตบะ’ จึงจัดว่าเป็นมงคลเพราะนำความเกษมสำราญมาสู่ผู้ปฏิบัติ

มงคล
ข้อที่
๓๒

พรหมจริยญจ
(ประพฤติพรหมจรรย์)

ในมงคลข้อนี้ท่านแสดงว่า การประพฤติพรหมจรรย์เป็นมงคล คำว่า “พรหมจรรย์” นั้น แปลว่า การประพฤติตัวอย่างพรหม

คำว่า พรหม นั้น เป็นคำที่ใช้อยู่ในศาสนาพราหมณ์มาก่อน ลัทธิพราหมณ์หรือฮินดูนั้น หมายถึงพระพรหมผู้สร้างโลก และหมายถึงผู้ที่ทำความดีแล้วไปเกิดเป็นพรหมอยู่ นับพระพรหมนั้นด้วย และก็เชื่อกันว่า ผู้ที่จิตบรรลู่ถึงความเป็นพรหมแล้ว จะหมดความรู้สึกทางเพศ เพราะพรหมไม่มีเพศ ไม่มีพรหมผู้ชาย ไม่มีพรหมผู้หญิง พวกพรหมจึงไม่ยุ่งในการเสพกาม ไม่มีการสืบพันธุ์

ด้วยเหตุที่ว่า ความรู้สึกทางเพศเป็นเครื่องตัดสินความเป็นพรหมตามที่ว่ามานี้ ความเข้าใจที่ว่าผู้หญิงที่ไม่เคยสมสู่กับชาย

เขาเรียกว่าหญิงพรหมจารี ก็น่าจะต้องเพ่งถึงความรู้สึกทางเพศด้วย คือหญิงที่เป็นพรหมจารีนั้นย่อมมีเฉพะะเยาว์วัย คือยังไม่มีความรู้สึกทางเพศเท่านั้น

ดังนั้น การประพฤติพรหมจรรย์นั้น ในทางศาสนาฮินดูได้มีมาก่อนแล้ว ซึ่งมีจุดประสงค์อยู่ที่การจัดความรู้สึกทางเพศ แต่จุดหมายปลายทางของเขาอยู่ที่การทำเพื่อให้ตนบรรลุถึงพรหมโลกเท่านั้น

ในทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีหลักการอยู่ว่าการที่คนเราจะบรรลุโลกุตตรภูมิได้ จะต้องปลีกตัวออกจากกามารมณ์ และได้วางวิธีการนี้เอาไว้ แต่ได้ขอยืมคำพูดของพราหมณ์ที่ว่า “พรหมจรรย์” นั้นมาเป็นชื่อของวิธีการทางพุทธด้วย เพราะเป็นเรื่องตัดกามารมณ์เหมือนกัน เว้นแต่วิธีและจุดหมายต่างกัน แต่จะอย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงปฏิเสธรพรหมจรรย์แบบของพราหมณ์ ที่เชื่อว่าประพฤติพรหมจรรย์แล้วจะได้เป็นพรหม ทรงรับรองอยู่บางส่วน แต่ทรงเผยว่าพรหมจรรย์อย่างนั้นไม่อาจบรรลุโลกุตตรภูมิได้ ซึ่งตอนนี้พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในสีหนาทสูตรว่า

ทีเเนน พฺรหฺมจรีเยน ชตฺตียเ อูปฺปชฺชติ มชฺฌิเมน จ เทวตฺตํ
อตุตฺตเมน วิสุชฺฌติ

แปลว่า

พรหมจรรย์อย่างเลว คนจะได้เกิดเป็นกษัตริย์
 พรหมจรรย์อย่างกลาง คนจะได้เกิดเป็นเทวดา
 พรหมจรรย์อย่างสูง คนจะได้บรรลุลोकุตตระ
 ดังนั้น ตามพระพุทธวจนะนี้ แสดงว่าพรหมจรรย์มีอยู่ ๓ ชั้น
 คืออย่างเลว อย่างกลาง และอย่างสูงสุด และให้ผลต่างกันตาม
 ขนาดของการบำเพ็ญ และทรงแสดงว่าพรหมจรรย์ของพราหมณ์
 ที่ทำเพื่อความเป็นพรหมนั้น เป็นพรหมจรรย์อย่างกลาง แต่ก็ได้
 ทรงวิจารณ์ว่าวิธีประพฤติพรหมจรรย์อย่างที่เขากำกั้นนั้นผิดหรือ
 ถูก

พรหมจรรย์ในพุทธศาสนา

เรื่องของการประพฤติพรหมจรรย์นั้น เรายังมีความเข้าใจ
 กันไขว้เขวและผิดพลาดกันอยู่ เพราะทุกคนเข้าใจว่าการประพฤติ
 พรหมจรรย์นั้น หมายถึงการบวชพระ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ถูก
 เหมือนกันแต่อยู่ในวงแคบ และก็ทำให้ฆราวาสบางคนคิดว่าตนเอง
 ไม่มีโอกาสประพฤติมงคลข้อนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นสตรีแล้ว
 ก็จะเป็นผู้อำภัพอัปโชคเอาเสียจริงๆ โดยเข้าใจว่าถ้าจะประพฤติ
 พรหมจรรย์กันแล้ว ต้องโกนหัว โกนคิ้ว มีเพศแตกต่างจากชาว
 บ้าน นุ่งห่มผ้าเหลือง

ดังนั้น ขอให้ท่านพิจารณาพระบาลีซึ่งในมงคลทิวนี้ได้แสดง
 ไว้ โดยอธิบายเรื่องของมงคลนี้โดยตรง ท่านอธิบายว่า

“พรหมจริย นาม ทาน เวชยาวัจจ เบญจศีล อปฺปมณฺญา
เมถุน วิรติ สทธาร สนฺโตส วิริย อุโปสถฺก อริยมคฺ คสาสนนวเสน
ทสวฺริํ โหติ”

แปลว่า

“ธรรมชาติอันได้ชื่อว่าพรหมจรรย์นั้น มีประเภท ๑๐ ประการ
คือ ทาน ๑ เวชยาวัจจ ๑ เบญจศีล ๑ เมตตา อปฺปมณฺญา ๑
เมถุนวิรต ๑ สทธารสนฺโตส ๑ วิริยะ ๑ อุโปสถ ๑ อริยมรรค ๑
คสาสนา ๑”

หมายความว่า ข้อปฏิบัติ ๑๐ ข้อนี้ แต่ละข้อเรียกว่าพรหม-
จรรย์ พรหมจรรย์ทั้งสิบนี้ ถ้าแบ่งเป็นชั้นก็ได้ ๓ ชั้น คือ ต่ำ-กลาง
และสูง

ขอให้ผู้อ่านได้สังเกต เรื่องของการประพติพรหมจรรย์ตาม
แนวทางที่ท่านได้อธิบายเอาไว้ก็จะได้เห็นถึงความมุ่งหมายของการ
ประพติพรหมจรรย์ในมงคลข้อนี้ได้อย่างชัดเจน

ในข้อที่ ๑ ได้สอนให้สละความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ และ
ความโลภอันเป็นข้าศึกของการประพติพรหมจรรย์ โดยการให้
ทาน มีการให้ข้าว น้ำ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ตลอดจนจรรยา
รักษาโรค แก่คนยากคนจนทั่วไป แม้ที่สุดกระทั่งสัตว์ดิรัจฉาน เป็น
องค์ของการประพติพรหมจรรย์ข้อ ๑

ในข้อ ๒ การช่วยเหลือช่วยขวนขวายในกิจการที่เป็นการกุศล
ทั่วไป ด้วยจิตที่ชื่นชมโสมนัส คือให้สละแรงกายช่วยด้วย

ข้อ ๓ สอนให้รักษาศีล ๕ คือเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจาก
การลักทรัพย์ เว้นจากการประพติผิดในสามภรรยาผู้อื่น เว้นจาก

การพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นเครื่องยังให้ตนเองปราศจากสติ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี่เป็นการประพจน์พหุพจน์ข้อสาม

ในข้อที่ ๔ นอกจากเราจะเว้นจากการกระทำความชั่วทางกายและวาจาแล้ว ในข้อที่ ๔ นั้นได้แสดงถึงการแผ่พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แก่บรรดาสรรพสัตว์ทั่วกัน โดยไม่มีประมาณ ซึ่งเรียกว่า ‘อัมปมัญญา’ อัมปมัญญานี้ เป็นการประพจน์พหุพจน์ที่ต่างกับ ‘พรหมวิหาร’ พรหมวิหารนั้นเป็นการแผ่ความเมตตาเฉพาะผู้ที่รักใคร่ชอบพอเท่านั้น ส่วนอัมปมัญญานั้น แผ่ไปทั่ว แม้กระทั่งศัตรูของเราเอง

ในข้อที่ ๕ เว้นจากการเสพเมถุน (คือการร่วมเพศ) แม้ผู้นั้นจะเป็นสามีภรรยาของเราเอง

ในข้อที่ ๖ มีความยินดี หรือความพอใจเฉพาะสามีภรรยาของเราเท่านั้น นี่เป็นอีกข้อหนึ่งของการประพจน์พหุพจน์ เรียกว่า ‘สทาร์สันโดษ’

ในข้อที่ ๗ การมีความเพียรอย่างแรงกล้า ไม่มีความท้อถอยต่อการทำกุศลต่างๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะยากลำบาก ก็สามารถทำจนลุล่วงไปได้

ข้อที่ ๘ เป็นการรักษาศีลอุโบสถ เป็นการเว้นจากสิ่งที่เป็นข้าศึกของกุศล ซึ่งมีการเว้นอย่างเดียวกันกับศีล ๕ แต่แตกต่างกันในข้อที่ ๓ และเพิ่มมาอีกสามข้อ ในข้อที่สามของศีล ๕ เป็นการเว้นจากเสพเมถุนกับสามีภรรยาผู้อื่น แต่ในศีลอุโบสถแม้แต่ว่าจะเป็นสามีภรรยาเราเองก็ไม่ได้ เป็นการถือที่ออกอุญฺ์ยิ่งกว่าศีล ๕

และนอกจากนั้นก็มีการเว้นจากการกินอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงวันล่องไปแล้ว เป็นการตัดปลิโพธกัณฑ์เรื่องการกิน เว้นจากการประดัดตน แต่งด้วยเครื่องหอมลูบไล้ทาตัว เว้นจากการดู การละเล่นต่างๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความกำหนัดยินดี เช่น ดูภาพยนตร์ ดูละคร ฯลฯ เว้นจากการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม ที่นอนสูงใหญ่ เพราะอาจเป็นช่องทางของความกำหนัดยินดีเกิดขึ้น การรักษาศีลอุโบสถก็มีประจำในวันขึ้น ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ

ในข้อที่ ๙ การที่เจริญสมถกัมมัฏฐาน วิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามอริยมรรคมีองค์ ๘ มีปัญญาเห็นแจ้งในอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ นิโรธ สมุทัย มรรค (ซึ่งจะได้กล่าวพิสดารในมงคลต่อไป)

ในข้อ ๑๐ เป็นการประพฤติพรหมจรรย์รวบยอด คือประพฤติ โดยบริบูรณ์ทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเรียกว่า ศาสนธรรม

พอได้เห็นคำอธิบายเหล่านี้แล้ว ท่านก็คงจะมองเห็นแล้วว่า การประพฤติพรหมจรรย์นั้นไม่ได้มีขอบเขตจำกัดเฉพาะบรรพชิต เท่านั้น แม้ฆราวาสก็สามารถที่จะทำได้ ดังนั้นความน้อยเนื้อต่ำใจ ที่ว่าไม่มีโอกาสประพฤติพรหมจรรย์ ก็เป็นอันว่าหมดสิ้นไป

การประพฤติพรหมจรรย์ทั้ง ๑๐ ข้อนี้ แม้ว่าเราจะรักษาข้อใด ข้อหนึ่งก็เป็นมงคลแก่ตนเอง และเป็นทางแห่งความสุขในที่สุต

มงคล
ข้อที่
๓๓

อริยสัจจาน ทสฺสนํ
(เห็นอริยสัจ)

ในมงคลข้อที่ ๓๓ นี้ เป็นการปฏิบัติสูงขึ้นตามลำดับ เป็นการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งเรียกว่า “อริยสัจจาน ทสฺสนํ” การเห็นอริยสัจ ก่อนอื่นจะต้องรู้เสียก่อนว่า “อริยสัจ” หมายถึงอะไร และมีอะไรบ้าง จะได้เป็นเครื่องสังเกต ถ้าเราไม่รู้อริยสัจแล้ว ก็เห็นไม่ได้ เพราะถึงแม้ว่าเราเห็น เราก็ไม่รู้ว่านั้นเป็นอริยสัจ

อริยสัจ

อริยสัจ เป็นธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะในคัมภีร์ต่างๆ ได้กล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ความเป็นพระพุทธรเจ้าเพราะรู้อริยสัจ คนที่รู้ทั่วถึงธรรมในพระพุทธศาสนา ก็คือคนที่รู้ในอริยสัจนั่นเอง

อริยสัจเป็นงานค้นคว้า วิจัยปัญหาเรื่องของความทุกข์ด้วยปัญญาของพระองค์เอง ไม่ได้มีผู้หนึ่งผู้ใดมาสั่งสอน ไม่ต้องอ้างว่าคำสอนนี้เป็นคำสอนของพระเจ้าเบื้องบน เป็นการวางรากฐานจากความเป็นจริง กล้ารับรองความเป็นจริงด้วยตัวเอง ซึ่งผิดกับศาสนาอื่น ซึ่งเมื่อค้นพบอะไรแล้วจะต้องโยนให้พระเจ้า เพราะเกรงว่าจะไม่มีผู้ใดเชื่อมัน แต่พระองค์ไม่ทรงทำอย่างนั้น

อริยสัจ เป็นศาสตร์อิสระอีกชนิดหนึ่งต่างหากว่าด้วยการทำตนให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากทุกข์ และความมืดมนทั้งปวง หากจะนับว่าเป็นศาสตร์หนึ่งอีก ก็เรียกได้อย่างเดียวว่า “พุทธศาสตร์” คือหลักวิชาที่จะทำให้คนบรรลุเป็นพุทธะ เช่นเดียวกับพระพุทธรเจ้าผู้ค้นพบ

อริยสัจ ซึ่งเป็นผลจากการค้นคว้าวิจัยเรื่องความทุกข์และการพ้นทุกข์ของพระพุทธรเจ้ามีอยู่ ๔ หัวข้อด้วยกัน คือ

๑. ทุกข์ ๒. สมุทัย
๓. นิโรธ ๔. มรรค

เรื่องของอริยสัจ นับเป็นของที่มีอยู่ในตัวของเราทุกคนอยู่แล้ว ความทุกข์และเหตุของทุกข์มีอยู่แล้วในตัวของเรา ไม่ต้องไปศึกษาค้นคว้าที่ไหน ไม่ต้องลงทุนลงแรงในการศึกษา ซึ่งผิดกับการศึกษาสภาวะสัจจะบางอย่าง ที่นักวิทยาศาสตร์กระทำกันอยู่นั้น ต้องลงทุนนับเป็นพันๆ ล้านดอลลาร์ ต้องสร้างจรวดออกไปศึกษาถึงในอวกาศ บางคนถึงกับเสียชีวิตในขณะที่ศึกษา นับว่ามีภัยอันตรายรอบด้าน เมื่อรู้สัจจะที่ต้องการรู้แล้ว ก็ไม่สามารถทำให้ผู้รู้ดีขึ้นแต่อย่างใด ส่วนการศึกษาในอริยสัจนั้นไม่มีโทษไม่มีภัย ไม่ต้องลงทุนลงแรงอะไร เมื่อรู้แล้วก็มิคุณประโยชน์อย่างเดียว

อริยสัจ ถ้าจะแปลตามความหมายแล้วก็จะได้ว่า “ความจริงอันยังให้ผู้รู้เป็นอริยะ” คือหมายความว่าใครก็ตามเมื่อรู้อริยสัจแล้วก็สามารถเป็นพระอริยะได้ แต่ความรู้ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่ารู้จากตัวหนังสือหรือท่องบ่น การรู้แบบตัวหนังสือหรือท่องบ่นเป็นความรู้แบบ “สัญญา” คือความจำ ความรู้นี้เป็นพระอริยะไม่ได้ แต่เป็นบันไดที่จะนำไปสู่ความรู้อย่างแท้จริงคือ “รู้ด้วยปัญญา” อันเกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนา

๑. ทุกข์อริยสัจ

ความทุกข์ในอริยสัจนี้แตกต่างจากความทุกข์ในไตรลักษณ์ ความทุกข์ในไตรลักษณ์นั้นหมายถึงสภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ แต่ความทุกข์ในอริยสัจนั้นหมายถึงความทุกข์อันเกิดจากความเบียดเบียนต่างๆ นานา เมื่อจะแยกก็จะได้ประเภทออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

๑. **สภาวะทุกข์** ได้แก่ความทุกข์อันเป็นผลโดยตรงของ ความเกิด ความแก่ และความตาย ทุกข์ประเภทนี้เราไม่สามารถ หลีกเลี่ยงได้ เพราะเมื่อเราเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย วิธีป้องกันความทุกข์นี้ก็คือ “ไม่เกิด”

๒. **ปภินณฑทุกข์** ได้แก่ความทุกข์อันเกิดจากไม่สามารถทน ต่อการกระทบของเหตุภายนอกได้ ซึ่งมีอยู่ ๘ อย่างด้วยกันคือ

๑. โสกะ ความเสียใจ

๒. ปริเทวะ อากาการคร่ำครวญ

๓. ทุกขะ มีอาการเจ็บทางกายและใจ

๔. โทมนัสสะ อากาการเสียใจ น้อยใจ

๕. อุปายาสะ อากาการท้อแท้ใจ-กลุ้มใจ

๖. สัมปโยคะ ไม่สบายเพราะประสบในสิ่งที่ไม่รัก

๗. วิปโยคะ ความไม่สมหวัง-ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก

๘. อลภาวะ ความเสียตาย

นี่เป็นผลจากการวิจัยความทุกข์ในทางพระพุทธศาสนาที่ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ

๒. สมุทัยสัง

กล่าวถึงมูลเหตุแห่งความทุกข์และได้ทรงค้นพบความจริงว่า เหตุที่ทำให้คนเราทุกข์นั้นเกิดมาจาก ความทะยานอยาก ซึ่งเรียกว่า “ตัณหา” และได้ทรงแสดงอาการของความอยากออกไว้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. กามตัณหา ความอยากได้
๒. ภวตัณหา ความอยากเป็น
๓. วิภวตัณหา ความอยากไม่เป็น

การค้นพบของพระพุทธเจ้านั้นเป็นการค้นพบเหตุของความทุกข์โดยตรง และเป็นการค้นลัทธิศาสนาฝ่ายเทวนิยมทั้งสิ้น ซึ่งสอนว่า ความทุกข์ของมนุษย์เกิดจากการลงโทษลงทัณฑ์ของพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่บนสวรรค์ รวมทั้งเชื่อเรื่องผีสังนางไม้มาทำให้คนทุกข์นั้นด้วย ถ้าจะเปรียบหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ากับเจ้าลัทธิอื่นๆ ก็คล้ายกับคนโบราณ เมื่อเป็นโรคหิวาต์ หรือเป็นไข้มาเลเรีย แล้วก็มีคนเชื่อถือว่าเกิดมาจากผีในป่า ในมหาสมุทร ในทะเล มาลงโทษเรา แล้วก็มีการเซ่นไหว้อ้อนวอนกับผีสังนางนั้น แต่เมื่อวิทนาการได้ก้าวหน้าและค้นพบว่า การที่เป็นโรคหิวาต์นั้น ไม่ได้เกิดจากผีป่า ผีทะเลแต่อย่างใด มันเกิดมาจากเรากินของที่ ผิดสำแดง หรือเกิดจากเราได้รับเชื้อโรคจากการกินน้ำไม่ได้ต้ม ฯลฯ ส่วนไข้มาเลเรียนั้นก็ไม่ได้เกิดมาจากผีทะเลอีกเช่นกัน ปัจจุบันค้นพบว่ายุ่งกันปล่องน้ำเชื้อมา และยุ่งจะเกิดได้เพราะเราทำให้มีที่ซึ่งน้ำไว้ เป็นที่เพาะเชื้อยุงซึ่งเป็นพาหะนำเชื้อไข้มาเลเรียมาสู่เรา แต่คนเรากลับมองข้ามไป โดยไปโทษผีสังนางไม้ หรือเทวดาซึ่งทำให้เกิดทุกข์ ตรงข้าม พระพุทธเจ้าทรงชี้มาที่ตัวเองว่า **ใจเรานั้นแหละทำให้เราทุกข์**

๓. นิโรธสัง

นิโรธะ คือความดับทุกข์ คือทรงค้นพบลักษณะของความทุกข์ที่แท้จริง ที่ปลอดภัยที่สุดว่าเป็นอย่างไร ซึ่งได้คำตอบว่า ความพ้นทุกข์ที่แท้จริงนั้นจิตจะต้องหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง トラบใดที่เรายังมีกิเลสอยู่ ความทุกข์ก็จะต้องมีอีก ยังไม่พ้นเด็ดขาด จิตที่หมดกิเลสแล้ว เราเรียกสั้นๆ ว่า “นิพพาน” (นิ+วานะ) ซึ่งแปลว่า หมดจากกิเลส หรือเครื่องร้อยรัด

ความพ้นทุกข์ที่ว้านี้ ก็ไม่ตรงกับทัศนะของเจ้าลัทธิอื่นๆ อีกเหมือนกัน ตามทัศนะของเจ้าลัทธิศาสนาต่างๆ สอนความพ้นทุกข์ในลักษณะต่างกัน เช่น

การคอยให้ผู้วิเศษรับไปอยู่สวรรค์

การทรมานตัวให้민ชาติ่อความรู้สึก

การตัดความรู้สึกทางกายเสีย

ลักษณะความพ้นทุกข์ดังกล่าวมานี้ พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธว่าไม่ใช่ความหลุดพ้นทุกข์อย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการข่มทุกข์เอาไว้ชั่วคราวเท่านั้น เป็นความพ้นทุกข์ที่ยังไม่พ้นทุกข์ แต่คนเหล่านั้นนึกเอาเองว่าพ้นแล้ว เหมือนคนเป็นไข้แต่อาการของมันสงบชั่วคราว ก็เข้าใจว่าไข้หายแล้ว แท้จริงมันยังมีเชื้อไข้อยู่เต็มอัตรา เพียงแต่มันสงบอยู่เท่านั้น

การคอยรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นโดยที่ไม่มีกำหนดแน่นอน ก็เป็นเพียงความสุขด้วยความหวังของตนเท่านั้นเหมือนคนที่ไม่

อาหารจะกิน แต่เมื่อความหวังว่าจะต้องมีคนเชิญไปกินอาหาร ระหว่างการรอคอยนั้น ก็คงต้องกลืนน้ำลายตัวเองไปพลาง มันก็เป็นการสร้างความสุขได้ แต่ไม่ใช่ความพ้นทุกข์ที่แท้

การทรมานตัวให้มินชาต่อความทุกข์ เช่นคนที่มีความเห็นว่าเป็นความทุกข์ทั้งหลายเกิดมาจากร่างกาย ได้รับความสะดวกสบายมากไป ต้องทรมานร่างกายให้ได้รับความลำบากอย่างที่เรียกว่า “ทุกรกิริยา” แล้วจะได้เห็นความทุกข์อื่นเป็นเรื่องเล็กไป เพราะจิตใจหรือร่างกายได้รับการทรมานจนตายด้านเสียแล้ว วิธีนี้ไม่ใช่ความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ตัวเองก็ยังอยู่ในกองทุกข์นั่นเอง แต่ทำตัวไม่ให้อริยสัจทุกข์ คล้ายๆ คนที่อยู่กลางป่า มีสัตว์ร้ายและอสรพิษมาก ตัวเองนี่ก็กลัวอันตราย อยากทำให้ตัวเองพ้นอันตราย แต่ใช้วิธีทำให้ตาตัวเองบอดเสีย ทำหูให้หนวกเสีย งามาจะได้ไม่เห็นเสือร้องก็ไม่ได้ยินแล้วก็คิดว่าตัวเองพ้นอันตรายแล้ว

ส่วนการทำให้เข้าภวังค์ ตัดความรู้สึกทางกายเสีย ไม่รู้สึกหนาว ไม่รู้สึกร้อน แล้วคิดว่าตัวเองพ้นทุกข์แล้ว นั่นเป็นเพียงความฝัน เหมือนคนใช้ที่นอนหลับ และฝันว่าตัวเองหายจากไข้แล้ว มีกำลังร่างกายแข็งแรงดี พอตื่นแล้วก็ยังคงเป็นไข้อยู่อย่างเดิม นี่ก็ไม่ใช่ความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง

เราจะสังเกตได้ว่า คำสอนของเจ้าลัทธิอื่นๆ เป็นการสอนให้หลบทุกข์ แต่พระพุทธศาสนาสอนให้รู้ทุกข์ กำหนดทุกข์ และทำลายทุกข์ ความทุกข์จะหมดไปได้ต้องทำให้หมดจากกิเลส เหมือนกับไฟที่ยังลุกอยู่เพราะมีเชื้อ การใช้น้ำดับเป็นการระงับที่ปลายเหตุ トラบใดที่ยังมีเชื้ออยู่ พอได้รับเหตุปัจจัย ไฟนั้นก็ยังคงติด

ได้อีก ส่วนการทำลายไม่ให้มีเชื้อเหลืออยู่ ไฟก็ติดไม่ได้ ดังนั้นเมื่อพระองค์ได้แสดงอย่างนี้แล้ว ได้ทรงแสดงต่อไปถึงหนทางแห่งความดับทุกข์ที่เรียกว่า “มรรค”

๔. มรรคสังค

มรรคสังค หมายถึงวิถีทางแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งท่านได้แสดงถึงทางปฏิบัติก้าวไปสู่ความพ้นทุกข์ มีอยู่ด้วยกัน ๘ ข้อ เรียกว่า มรรค ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง
๒. สัมมาสังกัปปะ ความคิดที่ถูกต้อง
๓. สัมมาวาจา เจรจาถูกต้อง
๔. สัมมากัมมันตะ ทำงานถูกต้อง
๕. สัมมาวายามะ ทำความเพียรถูกต้อง
๖. สัมมาอาชีวะ หาเลี้ยงชีพในทางถูกต้อง
๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ถูกต้อง
๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจถูกต้อง

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ตามหลักอบรมจิตให้ดำเนินตามวิถีทางที่ถูกต้อง ไม่ต้องมีการวิงวอนขออำนาจลึกลับใดๆ มาช่วย

สัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง คือเห็นในเรื่องของอริยสังค ๔ เห็นตามเหตุและผลโดยอาศัยปัญญา

สัมมาสังกัปปะ ความคิดที่ถูกต้อง คือคิดในทางออกจากกามคิดในการไม่โลภของผู้อื่น หรือคิดไม่พยาบาท

สัมมาวาจา เจรจาที่ถูกต้อง คือเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะ
เว้นการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้าชู้

สัมมากัมมันตะ ทำงานที่ถูกต้อง คือเว้นจากการทำงานใน
การให้โทษ เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์

สัมมาวายามะ ความเพียรที่ถูกต้อง คือเพียรละอกุศล เจริญ
กุศล เป็นต้น

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพในทางถูกต้อง คือประกอบอาชีพ
ในทางสุจริต ไม่ล่อลวงเขาเลี้ยงชีพ หรือไม่ทำการค้าขายของผิด
กฎหมาย

สัมมาสติ ระลึกที่ถูกต้อง คือระลึกทั่วไปในการพิจารณา
สติปัฏฐาน ๔ ระลึกในทางประกอบกุศล

สัมมาสมาธิ ความตั้งใจที่ถูกต้อง คือตั้งใจในการประกอบ
กุศล ละความฟุ้งซ่าน ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ในบาลีแสดงว่า
จิตที่เข้าสู่องค์ฌาน เรียก สัมมาสมาธิได้

สูตรของอริยสัจ ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบคือ หลักเหตุผล
พระพุทธศาสนาสอนให้เรารู้จัก เหตุ-ผล ถ้าจะสรุปตามเหตุผลแล้ว
เราก็จะได้ดังนี้

เหตุ คือ สมุทัย มรรค-ผล ทุกข์-นิโรธ สาเหตุของความทุกข์
ทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น เราจะต้องสอบสวนหาเหตุและหาทางดับเหตุ
นั้น และไม่ใช้การบวงสรวงเทวดา หรือผีนางไม้ เหมือนกับเรา
เจ็บป่วย เราจะต้องค้นหาสาเหตุว่าเราเป็นอะไรแล้ว หาทางรักษา
ให้ถูกกับโรคที่เราเป็น เราก็หายจากโรคร้ายนั้นได้

การเห็นอริยสัจนั้น เป็นการเห็น ๒ ชั้น คือชั้นธรรมดา

สามารถที่จะใช้ธรรมนี้ในทางดำเนินชีวิตในทางถูกต้อง และต้อง
ทำใจของเราให้รับฟังเหตุผลด้วย

ในขั้นสูง การเห็นอริยสัจนั้น ไม่ใช่หมายถึงการเห็นอริยสัจใน
หนังสือที่ว่ามานี้ แต่จะต้องปฏิบัติตามมรรค ๘ จนถึงข้อ “สัมมา
สมาธิ” ทำสมาธิให้เกิดสมบุรณ์ตามหลักเกณฑ์จนเกิดดวงปัญญา
ขึ้น แล้วเห็นอริยสัจครบทุกข้อด้วยปัญญานั้น จึงเรียกว่าเห็น
อริยสัจ

การเห็นอริยสัจด้วยปัญญานั้น ทำให้เราเป็นคนหายมีด หาย
หลงในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เลิกมกมายในลัทธิพิธีที่ไร้สาระเสีย ถ้า
เราปฏิบัติได้ขั้นนี้แล้วผลที่จะเกิดขึ้นคือความดับทุกข์ได้อย่างเด็ด
ขาด ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของคนทั้งปวงที่แสวงหากันอยู่ ด้วยเหตุนี้
การเห็นอริยสัจจึงเป็นมงคลอย่างสูงสุด

มงคล
ข้อที่
๓๔

นิพพานสัจฉิกิริยา จ
(ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน)

เรื่องของพระนิพพาน ซึ่งมีอยู่ในมงคลข้อนี้ เป็นเรื่องที่สุด
เอื้อมจริงๆ เพราะว่าแม้ตัวผู้เขียนเองก็ยังไม่เฉียดใกล้พระนิพพาน
ดังนั้น การที่จะบรรยายเรื่องของนิพพานให้แจ้งนั้นเป็นการยาก
ถึงแม้ว่าจะมีผู้รู้ก็ไม่สามารถจะบรรยายคุณของนิพพานให้แจ้งได้
เหมือนกับคนที่ไม่เคยลิ้มรสของน้ำตาลเลย แต่จะให้พรรณาน่า
น้ำตาลมีรสหวานนั้น คำว่าหวานๆ ใดๆ เราก็จินตด้วยเกล้าที่จะ
บรรยายรสให้ชัดเจนได้ นอกจากจะเปรียบอุปมาอุปไมยให้ฟัง
เท่านั้น ซึ่งการเปรียบเทียบนี้ไม่ใช่ว่าจะเข้าสู่เป้า แต่ก็เป็นการแสดง
ไว้โดยสังเขปเท่านั้น

เรื่องนิพพานเป็นเรื่องที่ยากและเหลือวิสัยที่สามารถจะบรรยายได้ถูกต้อง แต่ถึงกระนั้นก็ต้องอธิบายตามแนวทางของคัมภีร์ที่แสดงไว้

คำว่า นิพพาน เมื่อแยกออกแล้วมี ๒ บท คือ นิ + วาน, นิ = พ้น, วาน = ธรรมที่เป็นเครื่องเกี่ยวโยงไว้ หมายถึงตัณหา เมื่อรวม ๒ บทเข้าด้วยกันแล้วเป็น นิวาน = ธรรมที่พ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง หมายถึงพ้นจากตัณหา ท่านให้ความหมายไว้ว่า

วินิตี สัมปิพพตตี วานัง ธรรมชาติโดย่อมเป็นผู้เกี่ยวไว้ ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า วาน ได้แก่ ตัณหา

วานโต นิกขนฺตุนฺติ = นิพพาน ธรรมชาติโดย่อมพ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง คือ ตัณหา ฉะนั้นธรรมชาตินั้นชื่อนิพพาน

เท่าที่แสดงมานี้คิดว่าผู้อ่านคงจะปวดหัวชอกบกล เพราะได้บอกแล้วว่าเรื่องนิพพานนี้เป็นเรื่องที่ยากยิ่งสำหรับคนสามัญ ท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

ตามธรรมดาสัตว์ทั้งหลายที่เกิดอยู่ในโลกนี้ ความเกิดและความตายของแต่ละบุคคลที่ผ่านมาแล้ว มากมายจนไม่สามารถจะคำนวณได้ว่า เคยเกิดเคยตายมาแล้วเท่าไร และต่อไปข้างหน้า ความเกิดและความตายจะมีต่อไปเรื่อยๆ กำหนดไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไร ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะอาศัย ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ความพอใจติดใจ ต้องการในอารมณ์ต่างๆ นั้นเอง เป็นเครื่องเกี่ยวสัตว์ไว้ไม่ให้หลุดพ้นจากความเกิดและความตายไปได้ ท่านเปรียบเทียบเหมือนช่างเย็บผ้าที่เอาผ้าหลายๆ ชั้นมาเย็บให้ติดต่อกันฉันใด ตัณหาเปรียบเหมือนช่างเย็บผ้า คือเกี่ยวสัตว์ในภพเก่าให้ติดอยู่ใน

ภพใหม่เรื่อยๆ ไป ด้วยเหตุอย่างนี้จึงเรียกตัณหาว่า ‘วาน’

สำหรับพระนิพพานนั้น เป็นธรรมชาติที่พ้นจากตัณหาไปแล้ว จึงชื่อว่า นิพาน ตามความหมายของภาษาแล้ว คำว่า วาน เป็นชื่อของธรรมชาติที่ไม่ดี แต่เมื่อมีคำ นิ ประกอบอยู่ข้างหน้าแล้ว ก็กลายเป็นของดีที่สุดไป เช่นเดียวกับคำว่า พระชีณาสพ คำว่า ชีณาสพ นี้ เมื่อแยกออกแล้วได้ ๒ บท คือ ชีณ + อาสว, ชีณ = หมัด, อาสวะ = ธรรมชาติที่ไหลไปใน ๓๐ ภูมิ ได้แก่ โลกะ ทิฏฐิโมหะ

ซึ่งก็เป็นตัวกิเลสทั้งนั้น ชื่ออาสวะจึงเป็นชื่อไม่ดี แต่เมื่อมีชีณ อยู่ข้างหน้าแล้วก็กลายเป็นสิ่งดีไป แปลว่า ผู้สิ้นอาสวะ ได้แก่ พระอรหันต์ทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น หมายความว่า ‘นิพพาน’ คือ ดับอวิชชา ตัณหา อุปาทาน และกิเลสหมดสิ้น

นิพพาน ๒ อย่าง ในคัมภีร์ ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ และ อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต ท่านจำแนกนิพพานไว้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพาน

๒. อนุปาทิเสสนิพพาน

และโดยการเข้าถึง มี ๓ ลักษณะคือ

๑. สุกญุตนิพพาน

๒. อนิมิตตนิพพาน

๓. อัปปณิหิตนิพพาน

พระนิพพานนั้น ว่าโดยสภาวะลักษณะแล้วมีอย่างเดียวคือ สันติลักษณะ หมายถึงสงบจากกิเลสและขันธ์ ๕ ทั้งหลาย ที่กล่าว ว่าพระนิพพานว่าโดยสภาวะลักษณะของตนแล้ว มีอยู่อย่างเดียว

นั่น หมายความว่า ไม่เหมือนกับวัตถุสิ่งของที่มีสิ่งเดียว แต่มีเจ้าของหลายๆ คน ฉะนั้นจะใช้ของสิ่งนั้นพร้อมๆ กันไม่ได้ ต้องผลัดกันใช้ทีละคน ส่วนพระนิพพานนั้นไม่เป็นเช่นนั้น พระอรหันต์ทั้งหลาย เมื่อปรินิพพานแล้วย่อมเข้าสู่สันติสุขด้วยกันทั้งนั้น แสดงให้เห็นว่า นิพพาน คือสภาพสันติสุขที่นับไม่ถ้วน แล้วแต่จำนวนพระอรหันต์ที่ปรินิพพานไปแล้ว

ท่านผู้อ่านคงจะหนักสมองชอบกล เพราะเรื่องนี้ได้กล่าวแล้วว่าเป็นของที่ยากจะบรรยาย โปรดดูคำอธิบายของนิพพาน ๒ นัยที่กล่าวแล้วดังนี้

๑. *สุภาทิเสสนิพพาน* หมายถึงพระอรหันต์ที่ดับกิเลสแล้ว ยังมีเบญจขันธ์อยู่
๒. *อนุภาทิเสสนิพพาน* หมายถึงนิพพานที่ไม่มีขันธ์ ๕ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

อีกอย่างหนึ่ง *สุภาทิเสสนิพพาน* เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า 'ทิฏฐธัมมนิพพาน' ก็ได้ เพราะพระอรหันต์ผู้ซึ่งเข้าไปรู้แจ้งพระนิพพานนั้น ยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่ได้ปรินิพพาน

อนุภาทิเสสนิพพาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *สัมปรายิกนิพพาน* ก็ได้ เพราะพระอรหันต์ทั้งหลาย เมื่อปรินิพพานแล้ว จึงเข้าถึงพระนิพพานนั้น

สุญญตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของพระนิพพานนั้น สูญสิ้นจากกิเลสและขันธ์ ๕ ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ดังนั้นจึงเรียกว่า *สุญญตนิพพาน*

อนิมิตตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของนิพพานนั้น

ไม่มีนิमित เครื่องหมาย รูปร่างสัญญาณ สีสันวรรณะอย่างใดเลย

อภิปณีหิตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของนิพพาน นั้น ไม่มีอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยโลภะ และไม่มีตัณหาที่เป็นตัว ต้องการอยู่ในนิพพานนั้น คือหมายความว่าสังขตธรรม คือธรรมที่ถูกปรุ้งแต่ง ที่เป็นรูปก็ตาม นามก็ตาม ต้องมีอารมณ์ที่น่าปรารถนา ด้วยโลภะ หรือมีตัณหา ทั้งสองอย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่าง แต่นิพพานไม่มีอย่างนั้น นิพพานคือผลสำเร็จทางจิต

นิพพานนั้น เป็นผลสำเร็จทางจิตใจของบุคคล ซึ่งอาจทำให้เกิดมีขึ้นได้ในชีวิตนี้เอง กระบวนการของการสร้างหรือทำให้ ‘แจ้งนิพพาน’ ตามความหมายของมงคลนี้คือ

๑. ปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘
๒. ดวงปัญญา หรือวิชา หรือญาณเกิดขึ้น
๓. อวิชา ตัณหา อุปาทาน ฯลฯ หายไป
๔. สภาพนิพพานเกิดขึ้น
๕. ผลพลอยได้จากนิพพานคือ สะอาด สว่าง สงบ

เรื่องของนิพพานเป็นเรื่องที่พูดกันยาก และยากที่จะชี้ลงไปได้ว่าอยู่ที่ไหน สำหรับนิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ เราอาจกล่าวได้ว่า นิพพานอยู่ที่จิตใจของท่านนั่นเอง แต่นิพพานโดยสภาวะที่ ‘มีอยู่’ นั้นอยู่ที่ไหน คนเราตั้งคำถามแบบนี้จากประสบการณ์ของตนเอง เพราะในชีวิตประจำวันของเรานั้น เมื่อเราพูดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่ ย่อม ‘มีที่อยู่ที่’ เช่น บัดตานี้อยู่ทางใต้ของประเทศไทย วัดพระศรีรัตนศาสดารามอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นต้น แต่สิ่งต่างๆ ที่เราพูดถึงนั้นเป็นวัตถุซึ่งมีรูปร่างจำกัด จึงมีที่ที่อยู่อันจำกัด

เราสามารถบอกที่อยู่ได้แน่นอน

นิพพานเป็นสภาวะธรรมอันไม่จำกัดสถานที่ และไม่ถูกจำกัดด้วยกาลเวลา เพราะฉะนั้นจึงบอกไม่ได้ว่า นิพพานนั้นอยู่ที่ไหนแน่ ถ้าขึ้นบอกว่าอยู่ที่นั่นที่นี้ ก็เท่ากับไปจำกัดขอบเขตของพระนิพพานไป ซึ่งเป็นการผิด เช่นเดียวกับการบรรยายคุณลักษณะของนิพพาน นิพพานมีคุณลักษณะซึ่งไม่มีคุณลักษณะใดๆ ที่เรารู้แล้วเหมือน ฉะนั้นการบรรยายคุณลักษณะของนิพพาน จึงเท่ากับไปจำกัดคุณลักษณะของนิพพาน ซึ่งเป็นการผิด

เพราะนิพพานมีความไม่จำกัดขอบเขตนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงทรงบอกที่อยู่ของนิพพานด้วยการปฏิเสธ เช่นในขุททกนิกายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อายตนะ (สภาวะ) นั้นมีอยู่ที่ ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีแล อากาสนัญญายตนะ วิญญาณัญญายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็ไม่ใช่ โลกนี้ก็ไม่ใช่ โลกอื่นก็ไม่ใช่ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ทั้งสองก็ไม่ใช่ อนึ่งภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวเลยซึ่งอายตนะนั้น ว่าเป็นการมา การไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจติ เป็นการเกิด อายตนะนั้นหาที่ตั้งมิได้ มิได้เป็นไป หาอารมณ์มิได้ นั่นแล ที่สุดแห่งทุกข์”

นิพพานเป็นธรรมชาติที่เห็นได้ยากอย่างยิ่ง เหตุที่เห็นได้ยากก็เพราะนิพพานเป็นธรรมชาติอันละเอียดลึกซึ้ง ไม่เหมือนกับสิ่งที่มีมนุษย์รู้เห็นอยู่ในภพทั้ง ๓ ความรู้ ความคิด การคาดคะเนของมนุษย์ ย่อมจำกัดขอบเขตอยู่ในภพทั้ง ๓ เกี่ยวข้องอยู่กับอารมณ์ในภพทั้ง ๓ เท่านั้น ถ้าสิ่งใดอยู่นอก

เหนืออารมณ์ของภพทั้ง ๓ มนุษย์ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ แม้ผู้ที่

บรรลุถึงนิพพานแล้ว เช่นพระอรหันต์ที่ไม่สามารถจะอธิบายหรือบรรยายคุณลักษณะของนิพพานให้คนธรรมดาเข้าใจได้ เพราะไม่มีคำพูดใดๆ ในภาษามนุษย์จะอธิบายลักษณะของนิพพานได้ถูกต้อง เพราะคำพูดของมนุษย์ย่อมถูกบัญญัติขึ้นตามประสบการณ์ของมนุษย์เท่านั้น

เรื่องการเปรียบเทียบลักษณะนิพพานนี้ ท่านมีนิทานเกี่ยวกับเต่าและปลาสนทนากันดังนี้

มีปลาตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในน้ำตลอดชีวิตของมันเช่นเดียวกับปลาทั้งหลาย และรู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างภายในน้ำเท่านั้น วันหนึ่งปลาตัวนั้นได้พบกับเต่าเพื่อนเก่า ซึ่งเพิ่งกลับจากขึ้นไปเที่ยวบนบก

“สวัสดี เพื่อนเต่า” ปลาตัวนั้นทักทาย “ไม่เห็นเสียนาน ไปไหนมา”

“ฉันขึ้นไปเที่ยวบนบกเพิ่งกลับมา” เต่าตอบ

“บนบก!” ปลาอุทานออกมาอย่างประหลาดใจ “บนบกอะไรของคุณ ฉันไม่เคยเห็นบนบก บนบกไม่มีแน่ๆ คุณฝันไปละมัง”

“ถ้าคุณอยากเข้าใจอย่างนั้น ฉันก็ห้ามคุณไม่ได้ แต่ฉันก็เพิ่งกลับมาจากบนบกจริงๆ ”

“บอกฉันหน่อยซิ ‘บนบก’ ของคุณนะเหมือนอะไร มันเปียกตลอดเหมือนน้ำหรือเปล่า”

“เปล่า”

“มันเยือกเย็นสดชื่นหรือเปล่า”

“เปล่า”

“มันใสแสงส่องผ่านทะลุได้หรือเปล่า”

“เปล่า”

“มันสิ้นๆ นี้มๆ พอที่ฉันจะเอาจุกจิมเข้าไปได้หรือเปล่า”

“เปล่า”

“ฉันจะว่ายไปมา ‘บนบก’ ได้หรือเปล่า”

“มันเคลื่อนไหวไปตามกระแสน้ำได้หรือเปล่า”

“เปล่า”

ปลาสันติริษะอย่างเปื้อหนายแล้วพูดว่า “เมื่อฉันถามอะไร คุณก็ตอบได้คำเดียวว่าเปล่าๆ ในที่สุด ‘บนบก’ อะไรที่คุณว่านั้นก็หลอกลวงทั้งเพ ลาก่อน” ว่าแล้วปลาก็ว่ายหนีไปในน้ำอันจำกัดของมัน

ปลารู้เรื่องบนบกไม่ได้ฉันใด คนสามัญก็ไม่สามารถจะรู้จักนิพพานได้ฉันนั้น

ดังนั้นเรื่องของนิพพานจึงยากแก่การที่คนสามัญจะรู้ได้ว่ามีสภาพอย่างไร ดังนั้นการที่เราจะสามารถรู้เรื่องนิพพานได้ก็จะต้องทำตัวเองให้เป็นอริยบุคคล จึงจะสามารถเห็นนิพพานได้ การเห็นนิพพานเป็นการเห็นอย่างประเสริฐ เห็นแล้วรู้แล้ว ตัดความทุกข์ได้อย่างเด็ดขาด จึงเป็นมงคล

มงคล
ข้อที่
๓๕

มุฏฐสฺส โลกธมฺเมหิ
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
(จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม)

มงคลข้อที่ ๓๕ ตามพระบาลีว่า “มุฏฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ” แปลว่า จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม หมายความว่า การทำจิตใจให้เป็นอย่างนี้ได้เป็นมงคลอันสูงอย่างหนึ่ง

เรื่องอาการของใจนั้นเป็นเรื่องที่รู้ยากเห็นยากว่าเป็นอย่างไร เราจะรู้ได้ก็เพราะเขาแสดงอาการออกมาให้เราเห็นว่า คนนี้ คนนั้นมีจิตใจอย่างไร คืออาการของมันไม่อยู่กับร่องกับรอย ประเดี๋ยวดีใจ ประเดี๋ยวเสียใจ พอดีใจก็เข้มขึ้น พอเสียใจก็เหี่ยวแห้งหดหู่ ร้องไห้รำพัน แล้วแต่อารมณ์ที่มากระทบ อาการที่จิตใจของเราเองเอียงไปทางดีใจบ้าง เสียใจบ้าง อย่างนี้เรียกว่า “จิตหวั่น” เหมือนกับเปลวไฟ

ที่ถูกลมพัดจะเอนเอียงไปตามกระแสลมพัด จิตไหวหมายถึงไหวไปตามอารมณ์ที่ตัวชอบใจ ทั้งนี้เพราะไปติดใจ ชอบใจ อากาโรที่จิตไหวไปตามอารมณ์ที่รักที่ชอบ นี่แหละเรียก “จิตไหว” อากาโรที่จิตยังมีความหวั่นและไหว นี่แหละเรียกว่าจิตหวั่นไหว

สิ่งที่ทำให้จิตหวั่นไหวนี้ท่านเรียกว่า “โลกธรรม” คำว่า “โลกธรรม” ได้แก่ธรรมของโลก คือ ธรรมอันมีแก่สัตว์โลก ไม่มีผู้ใดล่วงพ้นไปได้ แปลกแต่จะยินดียินร้ายหรือไม่ยินดียินร้ายเท่านั้น แบ่งออกเป็น ๘ อย่างด้วยกัน คือ ไปทางทำให้จิตไหว ๔ และให้จิตหวั่น ๔

โลกธรรมที่ทำให้จิตไหว ๔ คือ

๑. มีลาภ
๒. มียศ
๓. ได้รับคำสรรเสริญ
๔. ได้รับความสุข

๑. **มีลาภ** หมายถึงได้รับผลประโยชน์ เช่น ได้ทรัพย์ ได้บ้าน ที่ดิน เรือ กสวน ไร่ นา ลูกเมีย ฯลฯ

๒. **มียศ** หมายถึงได้รับการแต่งตั้งให้ได้ฐานันดรศักดิ์สูง ได้เลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง ได้อำนาจ ได้เป็นใหญ่เป็นโต นี้เรียกว่า “ไฉยศ” หรือ มียศ

๓. **สรรเสริญ** หมายความว่า ได้รับคำยกย่องชมเชย คำยกย่องคำสรรเสริญ ที่ผู้อื่นให้เรา

๔. **สุข** ก็คือ ได้รับความสบายกาย สบายใจ ได้รับความร่ำรวยเบิกบาน

ทั้งสี่อย่างนี้เป็นของที่คนทุกคนต้องการ ที่ยังไม่ได้ก็ต้องแสวงหา ที่ได้แล้วก็ต้องพยายามรักษา อากาโรที่แสวงหาหรืออากาโรที่หวั่นต้องรักษานี้แหละเป็นจิตไหว คือไหวไปตามอารมณ์ ขอให้สังเกตดูตัวเราเองก็แล้วกันว่า เมื่อได้รับของ ๔ อย่างนี้แล้วมีอาการอย่างไร

โลกธรรมที่ทำให้จิตหวั่นมี ๔ คือ

๑. เสื่อมลาภ
๒. เสื่อมยศ
๓. นินทา
๔. ทுகษ์

๑. เสื่อมลาภ หมายความว่า ได้รับความวิบัติความเสื่อมสูญของทรัพย์สมบัติ บ้านเรือน เรือกสวนไร่นา ลูกเมีย

๒. เสื่อมยศ หมายถึงว่า ถูกลดอำนาจ ถูกถอดยศ ถอดอำนาจ ฯลฯ

๓. นินทา หมายถึงได้รับคำติเตียนว่าไม่ดี ไม่มีใครพูดถึงความดีของเราในที่ลับหลัง

๔. ทுகษ์ หมายถึงความไม่สบายกายไม่สบายใจ มีความระทมขมขื่น ไม่แจ่มชื่น

ทั้งสี่อย่างนี้เป็นของที่ทุกคนคอยหวาดระแวงอยู่ และคอยหวั่นพะวงว่าจะต้องได้รับ หรืออย่างที่เราเรียกว่า “หวั่น” คือหวั่นว่าจะต้องสูญเสียบของที่รัก หวั่นว่าจะต้องถูกถอดยศถอดอำนาจ หวั่นว่าจะต้องถูกคนนินทา หวั่นว่าจะต้องได้รับความทุกข์ เป็นของที่คนทุกคนเกลียด แม้วามันจะกลับกลายเป็นไปแล้ว ก็ยังหวั่นว่ามันจะ

หวนกลับมาอีก ทำให้จิตใจของเราอยู่ไม่เป็นปรกติสุข

เรื่องของโลกธรรมนี้ พระพุทธเจ้าสอนว่ามันเป็นของที่ประจำโลก ไม่ว่าใครจะต้องประสบทั้งนั้น คนที่ดีๆ แต่พอเกิดความไหวขึ้นมา ก็ทำอะไรไม่ได้ อย่างเช่น ต้องการลาภ ต้องการยศ ต้องการได้รับคำสรรเสริญ ถึงกับน้อโกงหรือคอร์ปชั่นก็มี ดังนั้นเราจึงต้องหมั่นพิจารณาและมีสติอยู่ทุกขณะ นึกอยู่เสมอว่า ไม่มีใครถูกสรรเสริญหรือถูกติเตียนแต่อย่างเดียว ถึงคนเลวอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีผู้สรรเสริญ คือพวกคนเลวก็สรรเสริญพวกคนเลว ขอเล่าเรื่องอุบาสกคนหนึ่งให้ท่านฟัง เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าคนเลวคนดี ย่อมถูกติเตียนและสรรเสริญทั้งนั้น คือ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เขตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี มีอุบาสกชาวสาวัตถีคนหนึ่ง ชื่ออตุลอุบาสก อตุลอุบาสกมีบริวาร ๕๐๐ อยู่มาวันหนึ่ง อตุลอุบาสกได้พาพวกอุบาสกบริวารไปที่วิหารเพื่อจะฟังธรรม อยากจะฟังธรรมในสำนักของพระเรวัตเถรเจ้า เมื่อไปถึงก็ไหว้พระเรวัตเถรเจ้าแล้วนั่งลง

พระเรวัตเถรนั้น ท่านเป็นพระเถระที่ยินดีในความสงบและชอบเที่ยวไปผู้เดียว ดังนั้นท่านจึงไม่พูดอะไรกับอุบาสกนั้น อุบาสกก็โกรธว่าพระเถระองค์นี้ไม่พูดอะไร จึงลุกไปหาพระสารีบุตร

พอไปถึงก็ยืนอยู่ในที่สมควรแก่ตน เมื่อพระเถระถามว่า

“อุบาสกท่านมาเพื่อประสงค์อะไร”

“ข้าพเจ้าพาอุบาสกเหล่านี้ไปหาพระเรวัตเถร เพื่อจะฟังธรรม พระเรวัตเถรไม่พูดอะไรกับข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าโกรธจึงได้มาที่นี่ ขอท่านจงแสดงธรรมให้ข้าพเจ้าฟังด้วยขอรับ” อตุลตอบ พระสารีบุตร

จึงบอกให้อุบาสกทั้งหลายนั่งลง และแสดงอภิธรรมให้ฟังเป็นอันมาก อตุลอุบาสกก็โกรธอีก หาว่าพระสารีบุตรแสดงอภิธรรมซึ่งเป็นของละเอียดสุขุมเกินไป มีหน้าซ้ำยังแสดงเสียยืดยาวเสียอีกด้วย แล้วก็เลยพาบริวารไปหาพระอานนท์ พระอานนท์ก็ถามว่ามีเรื่องอะไร อตุลอุบาสกก็เล่าเรื่องให้ฟังว่า “พวกกระผมไปหาท่านเรวัตตะเพื่อฟังธรรม ท่านก็ไม่แสดงธรรม ไปหาพระสารีบุตร ท่านก็แสดงอภิธรรมอันเป็นธรรมละเอียดสุขุม และแสดงเสียยืดยาวไม่รู้เรื่องเลย พวกกระผมจึงได้มาที่นี่ ขอให้ท่านพระอานนท์ช่วยแสดงธรรมโปรดด้วย ข้าพเจ้าทั้งหลายจะฟังธรรม”

“เอาละดีแล้ว พวกท่านจงนั่งลง เราจะแสดงธรรมให้ท่านฟัง”

แล้วพระอานนท์ก็แสดงธรรมเพียงเล็กน้อยเข้าใจง่ายๆ พวกนั้นก็โกรธอีก จึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงตรัสถามถึงการมาของอตุลอุบาสกและบริวาร อตุลอุบาสกจึงกราบทูลว่า

“พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ได้เข้าไปหาท่านเรวัตตะเพื่อฟังธรรม แต่ท่านเรวัตตะเถระหาได้แสดงธรรมไม่ จึงไปหาท่านสารีบุตรๆ ก็แสดงอภิธรรมอันละเอียดลึกซึ้งเสียยืดยาว พวกข้าพระองค์ไม่พอใจ จึงได้ไปหาท่านพระอานนท์เพื่อฟังธรรม พระอานนท์ก็แสดงสั้นและย่อเกินไป พวกข้าพระองค์ไม่พอใจ จึงได้พากันมาหาพระผู้มีพระภาค เพื่อฟังธรรมพระเจ้าข้า”

เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงสดับเรื่องโดยตลอดแล้ว จึงตรัสว่า

“นี่แน่ะ อตุลละ ตั้งแต่โบราณมาแล้ว การติเตียนสรรเสริญนี้ ย่อมเป็นของมีตั้งแต่ไหนแต่ไร คือคนทั้งหลายย่อมติเตียนผู้หนึ่ง

บ้าง ผู้พูดมากบ้าง ผู้พูดน้อยบ้าง ผู้ที่ถูกติเตียนอย่างเดียว หรือถูกสรรเสริญอย่างเดียวไม่มีเลย ถึงพระราชาทิ้งหลาย ก็มีคนบางพวกติเตียน มีคนบางพวกสรรเสริญ อย่างว่าแต่ผู้อื่นเลย ถึงแผ่นดิน ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ อากาศ เป็นต้น ก็ยังมีผู้ติเตียน ผู้สรรเสริญ อย่างว่าแต่ผู้อื่นเลย ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ในท่ามกลางบริษัท ๔ ก็มีบางคนติเตียน มีคนบางพวกสรรเสริญ ก็แต่ว่าความติเตียนหรือสรรเสริญของคนอันธพาล ใครๆ ไม่ควรถือเป็นประมาณ ส่วนผู้ใดถูกบัณฑิตผู้มีความคิดติเตียนหรือสรรเสริญ ผู้นั้นแหละชื่อว่า ควรติเตียนแท้ ควรสรรเสริญแท้” แล้วทรงตรัสต่อไปว่า

“นี่แน่ะ อตุลละ การติเตียนสรรเสริญนี้เป็นของมีมานานแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมีในวันนี้ คือคนบางพวกติเตียนผู้นั่งนิ่ง ติเตียนผู้พูดมาก ติเตียนผู้พูดพอประมาณ ผู้ไม่ถูกติเตียนไม่มีในโลก ผู้ที่ถูกติเตียนอย่างเดียว หรือถูกสรรเสริญอย่างเดียวไม่มีในอดีตกาล จักไม่มีในอนาคตกาล และไม่มีอยู่ในปัจจุบันกาลนี้ ผู้มีความรู้พิจารณาทุกวันแล้วสรรเสริญผู้ใด ซึ่งมีความประพฤติไม่ขาดวินัย ประกอบด้วย ศีลสมาธิ ปัญญา ใครจะสมควรติเตียนผู้นั้น ซึ่งเป็นเหมือนแห่งทองชมพูนุท ฉะนั้น ผู้นั้นถึงเทวดาก็สรรเสริญ พรหมก็สรรเสริญ”

จากเรื่องที่ยกมานี้ก็เป็นเรื่องชี้ให้เราเห็นว่า ไม่มีใครพ้นไปจากโลกธรรมไปได้ แปลกแต่ใครจะยินดีและยินร้ายหรือไม่เท่านั้น ผู้ที่ไม่รู้จักว่าโลกธรรม ๘ เป็นของไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ย่อมไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ในเมื่อพบโลกธรรม ส่วนผู้ที่รู้ว่โลกธรรมเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยังยินดี มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา

ยอมไม่ยินดีไม่ยินร้ายเวลาได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็ไม่ยินดี ไม่มี
 ใจฟูขึ้นผิดปรกติ เวลาไม่ได้ลาภ ไม่ได้ยศ ไม่ได้สุข ไม่ได้สรรเสริญ
 ก็ไม่ยินร้าย ไม่มีใจฟูปลงผิดปรกติ หรือเมื่อได้แล้ว เสื่อมไป หรือ
 เมื่อเสื่อมลาภยศ ถูกติเตียน ได้ทุกข์ ก็ไม่ยินร้าย กัลยาณบุุณชน
 ถึงจะยินดียินร้าย ก็ไม่แสดงออกมาทางกาย วาจา จนเสียกิริยา
 ส่วนบุุณชนที่เป็นพาล คือไม่รู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่รู้จัก
 ธรรมดาโลก ย่อมแสดงความยินดียินร้ายออกมาทางกาย วาจา
 พระพุทธเจ้า ทรงสอนภิกษุทั้งหลายไม่ให้ยินดียินร้ายต่อ
 โลกธรรมว่า

“ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่ายินดีต่อการสรรเสริญ
 อย่างยินร้ายต่อการนินทา ให้รับและปฏิเสธความจริง ถ้าเธอทั้งหลาย
 ยินดียินร้าย ก็จักเป็นอันตรายแก่เธอทั้งหลาย จักเป็นความลำบาก
 ใจแก่เธอทั้งหลายดังนี้”

จากข้อความทั้งหลายที่ยกขึ้นมาแสดงนี้ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า
 บุคคลผู้มีใจหวั่นไหวไปกับโลกธรรมนั้น ย่อมเป็นผู้ที่มีความทุกข์
 มีความเดือดร้อน

การได้ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นทุกข์เพราะต้องแสวงหา
 ผู้ที่ได้มาแล้ว มีแล้ว ถ้ายังคิดยังยึดอยู่ก็ยังเป็นทุกข์ เพราะต้อง
 รักษา ไม่ต้องการให้ของที่ได้มานั้นเสื่อมไปสูญไป ดังนั้น บุคคลผู้มี
 จิตใจไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม รู้สภาพตามความเป็นจริง ว่าสิ่ง
 เหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมวิบัติแปรปรวนไปตามธรรมดา แล้วใจ
 ก็เป็นสุข ด้วยเหตุนี้การที่มีจิตใจไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม จึงจัดว่า
 เป็นมงคล คือความดีในพุทธศาสนานี้

มงคล
ข้อที่
๓๖

อโสภัง
(จิตไม่โศก)

มงคลที่ ๓๖ พระพุทธทศวจนะว่า ‘อโสภัง’ แปลว่า จิต (ที่บรรลุนิพพานแล้ว) ไม่โศก ซึ่งเป็นการสรรเสริญคุณของนิพพาน จิตที่บรรลุนิพพานคือจิตที่พ้นวิสัยโลก เรื่องของจิตนี้เป็นเรื่องทีละเอียดยาก เพราะจิตนั้นเป็นนามธรรม ไม่ใช่วัตถุธรรมที่เราจะสามารถรู้ได้ว่ามีรูปร่างอย่างไร เราจะพยากรณ์ว่าจิตนั้นมีรูปร่างสูงต่ำดำขาวไม่ได้ เพราะจิตไม่มีรูปร่าง แต่ที่เราจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อจิตได้แสดงออกมาทางกาย วาจา นั้นแหละเราจึงจะสามารถรู้ได้ว่าคนผู้นี้มีจิตใจอย่างไร ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วเราจะไม่มีทางรู้เป็นอันขาด

ในมงคลข้อนี้ เราจะได้มาศึกษาถึงเรื่องจิตไม่โศกว่ามีลักษณะอย่างไร และสิ่งใดทำให้เกิดความโศก เรื่องของความโศกเศร้าหรือจิตโศกนั้น ส่วนมากมักจะเข้าใจกันดีเพราะมักจะประสบกับตัวเองอยู่บ้างแล้วเกือบทุกคน ดังนั้นเราจะมาศึกษาในรูปของภาษาเสียก่อน

คำว่า โสกะ หรือ โสก แปลว่า แห้ง หรือ แห้งผาก ซึ่งตรงข้ามกับคำว่า ชุ่มชื้น จิตที่แห้งผากนั่นเองที่เรียกว่าโศกเศร้า อากาโรของจิตแห้งผากยังแยกออกไปอีก คือ ปริเทวะ โทมนัสสะ ความคับแค้น อุบายาส ความเสีย แต่ในมงคลข้อนี้แสดงความโศกไว้คำเดียว

ที่ว่าจิตโศกหรือใจแห้งนั้น มันเกิดมาจากอะไร ซึ่งข้อนี้ขอให้ท่านได้พิจารณาจากพุทธวจนะที่ว่า

“เปมโต ชายเต โสโก”

ความโศกเกิดจากความรัก

หมายความว่า เพราะรักจึงมีโศก ถ้าไม่มีรักก็ไม่มีโศก รักมาก โศกมาก รักน้อยโศกน้อย ไม่มีรักเลย ก็ไม่โศกเลย และความจริงก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ ถ้าสมมติว่า หนังสือพิมพ์ลงข่าวรถคว่ำคนตายหมด เราก็เพียงแต่รับทราบ และสงสาร แต่ถ้าเราทราบว่าคนตายในจำนวนนั้นมีเพื่อนรักของเราร่วมอยู่ด้วยคนหนึ่ง ความโศกก็เกิดขึ้นในใจ แต่ก็ยังพอกินได้นอนหลับ แต่ถ้าบังเอิญคนๆ นั้นเป็นญาติของเรา เป็นลูกหลาน หรือพ่อแม่ของเรา หรือภรรยาที่เรา รักมากๆ ความโศกก็จะมากขึ้น เรื่องของความโศกเกิดขึ้นเพราะความรักเป็นสาเหตุ เรื่องนี้มีเรื่องเป็นอุทาหรณ์ ในครั้งพุทธกาล ในสมัยที่พระพุทธเจ้าของเรายังทรงมีพระชนมชีพอยู่ ซึ่งปรากฏอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ปิยชาติกสูตร กล่าวว่่า

พระนางมัลลิกาเทวี ได้ตรัสสั่งให้นาฬิซังฆพราหมณ์ว่า ท่านจงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามว่า คำว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัสสะ อุปายาส เกิดจากความรักนี้ พระองค์ตรัสไว้จริงหรือ
พระองค์ทรงแก้ไขอย่างไรจงจำไว้อย่างนั้น

พราหมณ์นั้นก็เข้าไปเฝ้า และทูลถามพระพุทธรเจ้า พระองค์
ก็ทรงรับว่าตรัสไว้อย่างนั้นจริง คือกล่าวว่าได้พูดว่า โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมเกิดจากความรัก และตรัสต่อไปว่า

“นี่แน่ะพราหมณ์ เมื่อก่อนที่กรุงสาวัตถินี้ มีมารดาของหญิง
คนหนึ่งได้ตายไป หญิงคนนั้นได้คลุ้มคลั่งร้องไปตามถนนว่า ท่าน
ทั้งหลายเห็นมารดาของเราบ้างหรือไม่ หญิงอีกคนหนึ่งบิดาตาย
อีกคนหนึ่งพี่ชายตาย อีกคนหนึ่งพี่สาวตาย อีกคนหนึ่งบุตรตาย
อีกคนหนึ่งธิดาตาย อีกคนหนึ่งสามีตาย หญิงคนนั้นก็ได้คลุ้มคลั่ง
ร้องให้ไปตามถนนเหมือนกับคนก่อน และมีบุรุษคนหนึ่งในเมือง
สาวัตถินี้ มารดาของเขาตาย อีกคนหนึ่งบิดาตาย อีกคนหนึ่งพี่ชาย
ตาย อีกคนหนึ่งพี่สาวตาย อีกคนหนึ่งบุตรตาย อีกคนหนึ่งธิดา
ตาย อีกคนหนึ่งภรรยาตาย พวกนั้นได้ร้องให้คลุ้มคลั่งไปตามถนน
เหมือนกัน เมื่อก่อน ที่กรุงสาวัตถินี้มีหญิงคนหนึ่งไปเยี่ยมญาติ
พวกญาติของหญิงคนนั้น ได้ชิงเอาสามีของนางเพื่อจะไปให้ผู้อื่น
นางไม่ยอมให้ บุรุษผู้นั้นก็ได้ฟันภรรยาของตนให้ขาด ๒ ท่อน แล้ว
ผ่าอกตัวเองตายเสีย ด้วยคิดว่า เราทั้งสองตายเสียดีกว่า ด้วยเหตุ
เหล่านี้แหละพราหมณ์ เราจึงกล่าวว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปายาส ย่อมเกิดจากความรัก”

นาฬิขังมพราหมณ์ได้ฟังดังนั้นแล้วก็ชื่นชมยินดี กลับไปกราบ
ทูลพระนางมัลลิกาเทวี พระนางมัลลิกาเทวีจึงได้เข้าไปกราบทูล
พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ไม่ทรงเชื่อว่าความรักทำให้เกิดทุกข์ ทรงเข้า

พระทัยว่าความรักทำให้เกิดสุข คือพระนางได้ทรงทูลถามว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า พระนางวชิรกีมารีเป็นที่รักของพระองค์หรือ” ก็ทรงตรัสตอบว่า ถูกแล้ว เป็นที่รักของเรา

จึงกราบทูลต่อไปว่า ถ้าพระนางวชิรกีมารีวิบัติไป *โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมณัส อุปายาส* จะเกิดแก่พระองค์หรือ ตรัสตอบว่า เกิดแน่

และพระนางก็ได้ทรงยกเอาพระนางवासภขัตติยา และวิฑูทกเสนาบดี กับตัวพระองค์เอง และประชาชนขึ้นทูลถามว่า เป็นที่รักของพระองค์หรือไม่ และถ้าคนเหล่านี้ถึงความวิบัติไป พระองค์จะทุกซ์หรือไม่ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงยอมรับว่าเกิด พระนางจึงสรุปว่า ด้วยเหตุนี้แหละ ความทุกซ์จึงเกิดเพราะความรัก

โดยปกติแล้ว ความรักเหมือนแม่น้ำ ทำให้ใจแบ่งตัวขึ้น มีความอึดตัว ถ้ารักมากก็ยิ่งอึดตัวมาก ดูแต่หนุ่มสาวยามรักกันสิ รักกันมากๆ ลืมกินข้าวกินน้ำ เพราะใจนั้นอึดตัว แต่พอความรักหมดไป หมายความว่าใจมันอยากรักอยู่ แต่มันไม่มีรักจะรัก ใจจะเหี่ยวแห้งซุบซิดลง ที่เรียกว่าโศก ทุกคนที่มีความผิดหวังเรื่องรักแล้วแห้งทุกคน อากาโรเหล่านี้มันแสดงออกมทางกาย เป็นต้นว่า ร่างกายซุบซิด ใบหน้าหม่นหมอง และอากัปภิกิริยาต่างๆ ผิดแปลกไปจากธรรมดา ไม่มีความร่าเริงเลย เพราะความผิดหวัง ตามปกติของใจคนเรานั้นเป็นธรรมชาติที่ตะกละอารมณ์ อยากดูอยากฟัง อยู่ทุกขณะ

การที่จิตใจติดอารมณ์นั้น เพราะมียางเหนียวอยู่อย่างหนึ่ง ที่จิต คือความรักหรือสินะ ที่เราพูดว่าเสน่ห์ (แปลตามตัวแล้วว่า

ความเหนียว) ความรักนี้แหละเป็นยางเหนียว ทำให้จิตติดอารมณ์ แต่พอความรักห่างไป จาก็ไม่รับอารมณ์ มันไม่ติด ดังนั้นคนที่กำลัง เสรำโศกอยู่ เขียวๆ แดงๆ ไม่อยากดู ร้องรำทำเพลงไม่อยากฟัง ทั้งนั้น กินก็ไม่อยากกิน เบื่อ อากาโรยงนี่แหละคือความแหยงใจ

แต่ใจของพระอริยเจ้าไม่มีรัก ตัดรักได้แล้วโดยสิ้นเชิง ดังนั้น ใจท่านจึงไม่แหยง ไม่มีโศก ดังพระบาลีว่า

“เปมโต วิปมุตตสฺส นตฺถิ โสโก กุโธ ภยํ” “เมื่อไม่รักแล้ว โศกก็ไม่มีความกลัวไม่มี”

กล่าวคือความแตกต่างของใจปุถุชนกับใจของพระอริยะนั้น ไม่เหมือนกัน ใจของพระอริยะนั้นเป็นใจไม่यरัก ส่วนใจของ ปุถุชนมันयरรัก แต่มันอดรักเพราะไม่มีจะรัก ใจของพระอริยะ เจ้านั้นท่านสุขอยู่ในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งรัก ส่วนใจของคนธรรมดาไม่ สุขในตัว แต่สุขเพราะรัก พอหมดรักมันก็เลยแหยงใจ

ถ้าเราเป็นคนธรรมดา เมื่อเวลาคิดจะรักใคร่แล้วก็ขอให้ระวัง อยู่สักหน่อยว่า ความรักมักเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เราอย่าได้ ทุ่มเทความรักของเราไปทั้งหมด จะต้องเหลือไว้บ้าง ที่ว่าเหลือ ไม่ใช่ให้รักเผื่อเลือก แต่ให้รักไว้เผื่อความผิดหวัง จะได้มีน้ำหล่อ เลี้ยงหัวใจไว้บ้าง จะได้ไม่แหยงมาก มีนักปราชญ์บางท่านบอกว่าให้ แบ่งความรักของเราไว้สามส่วน คือ ไว้รักคนที่เรารัก ทุ่มเทไว้กับ การงาน และสงวนพลังไว้เผื่อความผิดหวัง

ความที่เราจะระวังจิตใจของเรา ไม่ให้หลงไปด้วยอำนาจ ความโศกจึงเป็นมงคลอย่างยิ่ง

มงคล
ข้อที่
๓๗

วิรุขิ

(จิตปราศจากรูลี)

ในมงคลบทนี้เป็นเรื่องทีละเอียดขึ้นตามลำดับ ก่อนอื่นเราจะ
ต้องทำความเข้าใจคำว่า “รูลี” เสียก่อน เพราะจะเป็นแนวทางของ
ความเข้าใจในความหมายของมงคลข้อนี้ต่อไป

คำว่า ‘รูลี’ ตามความหมายของโลกแปลว่า ฝุ่นละออง คือฝุ่น
ทีละเอียดเกือบจะมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่เมื่อมันปลิวไปเกาะ
กับของทีใสสะอาดมากเช่นกระจกเงาแล้วจึงเห็น คือทำให้ของใส
กลายเป็นมัวเข้ ของจำพวกนี้ทำให้เสียความผุดผ่อง

ในพุทธศาสนา ท่านสอนว่าสิ่งที่ทำให้จิตใจมัวหมองคือกิเลส
คนเราถ้ากิเลสเกาะเข้าแล้วมันมีดมัวลงไป มัวมากมัวน้อยตาม
แต่ขนาดของกิเลส

ในมงคลทิวนี้ ท่านได้แสดงฐิติเอาไว้ ๓ อย่าง คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ทั้งสามอย่างนี้ซึ่งถือว่าเป็นฐิติของจิตใจ ทำให้จิตใจของบุคคลนั้นมัวหมองด้วยอำนาจราคะ คือความรัก อำนาจโทสะ คือความขัง และอำนาจโมหะ คือความหลง

เรื่องของอำนาจราคะ คือความรักนี้ ลองได้หุ้มห่อจิตใจของผู้ใดแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้นั้นมัวหมอง ไม่สามารถที่จะรู้ผิดรู้ชอบ บุคคลผู้ใดถูกอำนาจราคะเข้าครอบงำ ย่อมใจแล้ว ย่อมกระทำการเมสุมิจณาจาร คือประพฤติดีตประเวณีลูกเมียผู้อื่น ทำยที่สุดพ่อแม่พี่น้อง พี่สะใภ้ น้องเขย ก็ล่วงเกินกันได้เพราะอำนาจของราคะ ยิ่งในปัจจุบันนี้ยิ่งเห็นได้ชัดและมีข่าวลงตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่บ่อยๆ และฆ่ากันตาย ยิงกันตาย เพราะอำนาจของราคะตัวเดียวที่ทำให้หมองไม่เห็นแม้แต่มรณภัย หรือโทษทัณฑ์ที่จะได้รับ อำนาจราคะเป็นเสมือนฐิติที่บังใจคนไม่ให้เห็นความผิดความถูก เหมือนกับกระจกบังหน้ารถลองได้ถูกฝุ่นละอองจับเสียแล้ว เราก็ไม่เห็นหนทาง และกัซบรถชนนั่นชนนี่ในที่สุด อำนาจราคะนี้ท่านว่ามีโทษน้อย แต่คลายช้า

ฐิติตัวที่สองคือ โทสะ ความประทุษร้าย เรื่องของโทสะก็เหมือนกัน เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว มันก็จะคลุมจิตใจของเราให้ไม่เห็นผิดถูกอีกเหมือนกัน เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วย่อมประทุษร้ายแม้แต่บิดามารดาพี่น้อง ชายหญิงและบรรพชิตทั้งหลาย คนเราลองได้มีโทสะขึ้นมาแล้ว “เห็นช้างตัวเท่าหมู” คือ สู้ตะ หรือทำลายไม่เลือก เพราะอำนาจโทสะ

อำนาจของธุลีที่ ๓ คือ โมหะ ความหลง เมื่อมีความหลงผิดเกิดขึ้น ก็ย่อมจะทำบาปกรรมได้หลายอย่างหลายสถาน โมหะเป็นต้นตอของราคะ และโทสะ ทั้งนี้เพราะว่าความหลงเป็นเหตุให้ตกอยู่ในอำนาจของราคะ โทสะ ท่านกล่าวว่า เป็นธุลีที่มีโทษมากและคลายช้าด้วย

ใจของพระอริยเจ้า เป็นใจที่บริสุทธิ์อย่างยิ่ง เพื่อที่จะให้เห็นคุณภาพของจิตด้านนี้ ท่านจึงแสดงว่า ‘วิรุชฺ’ แปลว่าปราศจากธุลี คือกิเลสที่จะทำให้ใจเศร้าหมอง แม้ว่าจะป็นละอองกิเลสขึ้น ละเอียดก็ไม่เกาะเกี่ยว

ส่วนคนเราธรรมดามาก่อน แม้ทำจิตไม่ได้ถึงขั้นของพระอริยเจ้า แต่ก็ต้องคอยพยายามระวังจิตของเราอย่าให้ตกลงไปในอำนาจความรัก ความชัง และความหลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เป็นผู้ปกครอง ยิ่งต้องระวังมาก ยิ่งมากคนที่อยู่ใต้ปกครองก็แย่ ผู้ปกครองเหมือนยานพาหนะ รถ เรือ ส่วนผู้อยู่ใต้ปกครองเหมือนผู้โดยสาร ถ้ารถเรือมันเอียงมาก ผู้โดยสารก็อยู่ไม่มีความสุข ไม่เป็นอันนั่ง ไม่เป็นอันยืน ไม่เป็นอันทำ เเฮโลไปทางโน้นที ทางนี้ที เฮกันไป เฮกันมาประเดี๋ยวก็กล่ม ดังนั้นจึงต้องคอยระวังจิตให้ดี อย่าให้ธุลีเข้ามาครอบงำจิตใจของเราได้ การที่ไม่ให้ธุลีเข้าครอบงำจิตใจนี้แหละ ท่านว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง

มงคล
ข้อที่
๓๘

เบม

(จิตหลุดพ้น, จิตเกษม)

ยอดสุดของมงคลชีวิต พระพุทธองค์ตรัสว่า “เบม” แปลว่าจิต
เกษม หมายถึงว่าผู้ดำเนินตามปฏิทาแห่งมงคลในพระพุทธศาสนา
มาบรรลุถึงจุดสุดยอดแล้วคือ จิตเกษม

ที่ว่า เกשמ หมายความว่าปลอดภัย พ้นจากภัยทั้งปวงโดย
สิ้นเชิง

ตามธรรมดาจิตของคนเราปุถุชน เป็นจิตที่อยู่ในวงล้อมของ
อันตรายร้อยแปดพันประการ เพียงแต่เกิดมาเป็นคนเท่านั้น ก็มี
ภัยใหญ่ตักหน้าตักหลังขนานบ้าง คือ ชาติภัย ชราภัย และมรณภัย
และนอกจากนั้นก็ยังมีภัยเล็กภัยน้อย เป็นต้นว่า เกิดจากได้ลูกไม่ดี
ผิวไม่ดี เมียไม่ดี เพื่อนไม่ดี สารพัดที่จะประสบ แต่บุคคลผู้ดำเนิน

ตามมรรควิธีแล้วย่อมพ้นเกษมจาก “โยคะ”

คำว่า “โยคะ” หมายถึงเครื่องที่คอยประกอบให้สัตว์โลกติดไว้ ไม่สามารถล่วงพ้นไปได้ บุคคลผู้ยังมีโยคะ เครื่องประกอบไว้ ยังไม่ชื่อว่าปลดปล่อย โยคะ เครื่องประกอบไว้มีอยู่ ๔ คือ

๑. กามโยคะ เครื่องประกอบจิตของสัตว์ทั้งหลาย ให้ยินดีอยู่ในกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ทั้งห้าประการนี้ เป็นเครื่องร้อยรัดให้สัตว์โลกติดอยู่ ไม่ให้พ้นไปได้

๒. ภาวะโยคะ เครื่องประกอบจิตแห่งสัตว์โลกทั้งหลายให้ยินดีอยู่ในภพ

๓. ทิฏฐิโยคะ เครื่องประกอบจิตแห่งสัตว์โลกทั้งหลายให้ยินดีอยู่ในทิฏฐิ ความเห็นผิดจากคลองธรรมวินัยพุทธศาสนา เป็นการเห็นผิดจากของที่จริงที่แท้ คือ สัสสตทิฏฐิ ความเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเกิดมาเที่ยงไม่แปรผัน เคยเป็นมาอย่างไรก็เป็นไปอย่างนั้น คือ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว เมื่อตายไปแล้วก็ยังคงเป็นมนุษย์อีก เกิดเป็นเทพก็คงเป็นเทพ อุกเจททิฏฐิ เห็นว่าสัตว์สูญ ความเห็นว่าสัตว์โลกสูญนั้น สูญโดยประการทั้งปวง บุญไม่มี บาปไม่มี

๔. อวิชชาโยคะ เครื่องประกอบจิตแห่งสัตว์ทั้งหลายให้ยินดีอยู่ในอวิชชา โมหะหลงใหลในสังขารไม่รู้เน่า สังขารที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในกำเนิดและภพทั้ง ๓ ให้เกิดรูปเกิดนามตามยถากรรมที่ทำได้ให้ผล อวิชชาความมืดมนไม่รู้จักทางมนุษย์ ทางสวรรค์ ทางนิพพาน อวิชชาเป็นเครื่องปิดบังตัวปัญญาของปุถุชนให้มีมืดมนอนธการ ไม่รู้เท่าทันสังขารที่เกิดดับ ได้แก่อวิชชา ตัณหา กรรม

และอาการ อวิชชาที่ปกปิดมาช้านานอเนกชาตินับไม่ถ้วน ท่านจึงเรียกว่า “อวิชชาโยคะ” เครื่องประกอบสัตว์ด้วยอวิชชา ให้ปกปิดในเบื้องหน้าสิ้นกาลนาน

โยคะทั้งสี่นี้เปรียบเสมือนเชือกสี่เกลียวที่ผูกสัตว์โลกให้ติดอยู่ ส่วนพระอริยบุคคลท่านได้ตัดเชือกทั้งสี่เกลียวนี้ได้หมดสิ้นแล้ว ตั้งแต่ได้บรรลุนิพพานพระอนาคามีก็ตัดเชือกได้หมดแล้ว ๒ เกลียว คือ กามราคะ พอได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ก็ตัดเชือกอีก ๓ เกลียวจนหมดสิ้น เมื่อท่านได้ทำลายเชือกที่ร้อยรัดไว้สิ้นทั้ง ๔ เกลียวท่านก็หลุดจากวงล้อมของภยโลกีย์ทุกชนิด ดำรงอยู่ในโลกุตระอันเป็นแดนเกษมมีความสุขชั่วนิรันดร

มงคลสุดยอดของชาวพุทธก็คือ การตัดเชือกที่ร้อยรัดสี่เกลียว นั้นเสีย ดีฝ่าวงล้อมแห่งภย คือ ความเกิด ความแก่ และความตาย เข้าสู่โลกุตระภูมิตามรอยบาทพระพุทธรองค์

มงคล ๓๘ ประการ

ประทีปของผู้อปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิต

สิริคุตโต ภิกขุ

ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือดีลำดับที่ ๓๒๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๘
จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม
(จัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔)

จัดพิมพ์โดย ชมรมกัลยาณธรรม
๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓ และ ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔

ออกแบบปก สุลลดา ประจงเนตร
ออกแบบรูปเล่ม คนข้างหลัง
ภาพประกอบ ความสุข, ภรณ์ โสรจจุล
พิสูจน์อักษร ปุ่ม, ทีมงานกัลยาณธรรม
พิมพ์โดย แคนนา กราฟฟิก โทรศัพท์ ๐๘-๖๓๑๔-๓๖๕๑

สัพพทานัง อัมมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง
.....
www.kanlayanatam.com
Facebook : kanlayanatam

“

มงคลสูตร เป็นสูตรหนึ่งในคัมภีร์ขุททกปาฐะ ในพระสุตตันตปิฎก เป็นพระพุทธานุญาตที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นภาษาบาลี มีจำนวน ๑๑ คาถา มีความยาวเพียง ๒๒ บรรทัด เริ่มตั้งแต่คาถาที่ขึ้นต้นว่า อเสวนา จ พาลานํ เป็นต้น ไปจนถึงคาถาที่ขึ้นต้นว่า ฌฏฐุสสุส โลกธมฺเมหิ ซึ่งมีความไพเราะทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด เป็นพุทธพจน์ว่าด้วยมงคล ๓๘ ประการ อันเป็นสูตรพัฒนาการทางจิตแบบอมตะ เป็นคำสั่งสอนที่เสริมสร้างสังคมให้เจริญด้วยศีล สมานี ปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนา

”

www.kanlayanatam.com
Facebook : Kanlayanatam